Digitaliseret af | Digitised by

Forfatter(e) | Author(s):	Samlet af K. L. Rahbek.
Titel | Title:	Dansk Læsebog og Exempelsamling til de forandrede lærde Skolers Brug
Bindbetegnelse | Volume Statement:	Vol. 1
Udgivet år og sted | Publication time and place:	Kiøbenhavn : Joh. Fred. Schultz, 1804-05
Fysiske størrelse | Physical extent:	2 bd.

DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

4f. 245 - 8°

2. Udg.

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

130021961850

Dansk

Læsebog

og

Exempelsamling

til

de forandrede lærde Skolers Brug.

Samlet

af

K. L. Rahbek.

Første Bind.

Anden og forbedrede Udgave.

Kiøbenhavn, 1805.

Trykt og forlagt af Direct. Joh. Fred. Schultz,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

47, -245, -80

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Deres

Høifyrstelige Durchlauchtighed,

Fredrik Christian,

Hertug

til Schleswig Holstein Augustenborg,

Stateminister,

Præses i Directionen for Universitetet og de lærde Skoler.

med

alle personlig, videnskabelig,

og borgerlig

Høiagtelses, Ærbødigheds og Erkiendtligheds

Følelser

helliget.

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Fortale.

Da det af den over Universitetet og de lærde Skoler nedsatte Commission blev mig overdraget, at samle en dansk Læsebog til de forandrede Skolers Brug, troede jeg det hensigtpassende, at indrette den saaledes, at den tillige ved Underviisningen i Fædrelandets skiønne Litteratur som Exempelsamling — omtrent efter den Eschenborgskes Mynster — kunde bruges. Det vilkaarlige og ufuldstændige i de hidtil brugelige Inddelinger af de forskiellige Skriftslags bragde mig til at prøve en ny, tildeels bygget paa de af Professor Engel i hans Theor der Dichtungsarten givne Grundideer. Enten — mener jeg — taler Skribenten i sit eget Navn, eller under et fremmed; i første Tilfælde enten fortæller og beskriver han, eller han underviser, eller han udtrykker Følelser. Alle Skriftslags syntes mig altsaa at kunne inddeles i det Fortællende og Beskrivende, det Didactiske, det Lidenskabelige, som maaskee Engel vilde kalde det Lyriske, og det Dramatiske, under hvilket ikke blot indbefattes egentlige Skuespil, men alle de Foredrag, hvor Skribenten taler under laant Person. Tillige forekom det mig tienligt i hvert af disse Slags at begynde med den meest prosaiske Underart, der dog endnu laae inden det Skiønnes Grændser og gradviis gaae frem til den meest poetiske, for

dar-

derved at give Læreren Leilighed, ikke blot at gjøre Lærlingene opmærksomme paa Forskiellen imellem Poesie og Prosa, Digtkunst og Veltalenhed; men og at vise, hvorledes de gradviis gaae saaledes over i hinanden, at de egentlige Grændseskiel mellem begge ere umulige at bestemme; og endelig syntes det ikke upassende efter Eschenborgs Maade, at meddele en kort Efterretning om hver anført Skribent, samt — især ved de døde — at tilføie et Par Ord om hans Skrifters, og det valgte Stykkes Natur og Værdi.

Saa let denne Plan var at lægge, saa vanskelig var Udførelsen, i det mindste for mig. Ikke lettelig lade tvende Hensigter sig opnaae paa eengang, uden gjensidige Opoffrelser; mangt et Stykke, der for en dansk Exempelsamling vilde være en Prydelse, var saaledes ikke altid skikket at gives Ungdommen, end sige Barndommen, i Hænde; paa den anden Side anbefaledes atter mangt et Stykke ved vittigt og lærerigt Indhold, uden at være ved sit Foredrag berettiget til at udmærkes mellem sin Forfatters skiønne Arbeider. Ved alle slige Collisioner har jeg altid anseet det for Pligt, at lade den æstetiske Fuldkommenhed staae tilbage for den moralske, Smagens Dannelse for Hiertets. Man misforstaae mig ikke, som jeg forkastede som umoralsk alt, hvad jeg ikke for Børns moralske Dannelse troer passeligt. Anacreon, Archilochus og Aristophan ville vel for Mænd beholde deres Værdi, hvorvel de ikke for Børn ere en gavnlig Læsning. Heller ikke var det blot Stykker af saadanne Slags, jeg troede at burde udelukke; ogsaa slige, som vare over Ungdommens Fatteevne, over dens Interesse — om man vil tillade mig dette Udtryk — forekom mig upassende her. Adskillige af mine egne Yndlingssteder, Yndlingsstykker, ja endog Yndlingsskribenter i vor Litteratur har jeg altsaa troet mig forpligtet at forbigaae, uden derfor at miskiende deres Værdi.

Paa

Paa den anden Side, troede jeg dog ikke at burde drive Hensynet til Indholdet saavidt, at jeg derover gandske tabte Indklædningen af Sigte. Var det end her min Hensigt mere at levere Exempler end Mynstre, troede jeg end, hvad og siden deels egen Erfaring ved det christianiske Institut, deels den saare udmærkede Sproglærers Rector Nissens Underviisningsmaade i den Kiøbenhavnske Skole, har stadfæstet mig, at Læreren var vel tient med, i de Stykker, han havde at giennemgaae, tillige at kunne giøre de unge hist og her opmærksomme paa Urigtigheder og Ufuldkommenheder i Udtrykket, samt paa Maaden, hvorledes disse kunne været forebyggede og afhiulpne; har jeg end ydermere troet i Hensende til Skribenterne fra vor Litteraturs ældre Dage at burde være dobbelt overbærende, for at give Læreren Leilighed at udvikle Sprogets gradvise Forbedring og Fuldkommelse; da troede jeg det dog Pligt ikke at tage Exempler af saadanne Skrifter, der, saa interessant og lærerigt end deres Indhold maatte være, fra Foredragets Side aldeles ikke vare at anbefale. Saaledes — for ikke at saare nogen levende, ved at anføre ham til Exempel — saa høi Priis jeg end sætter paa min afdøde Vens F. Sneedorffs historiske Efterladenskaber, bære de dog alt for kiendelig Præget af, ikke at være udarbeidede til Trykken, men blot henkastede for at faae sidste Indklædning paa hans Læber, til at jeg her torde giøre Brug deraf.

Overalt ønsker jeg heller at bedømmes efter, hvad jeg har givet, end hvad jeg har holdt tilbage. Mangt et Stykke, som vel her fortiente et Sted, kan muligen i den Mangfoldighed af Tidskrifter, hvor vore nyere Arbeider ere omspredte, være blevet mig ukiendt, mangt gaaet mig af Minde; ligesom jeg og seer, at denne Samling fra Tid til Tid vil behøve et Tillæg.

Det

Dei vilde være at fornærme de Lærere, denne Bog gives til Brug, om jeg vilde erindre, at Hensigten ikke kan være, at alle Stykker nødvendig skulle læses, end mindre læses i den Orden, de findes her. Adskillige staae udtrykkelig, for at forsyne Læreren med Exempler ved Foredraget over Poesie og Rhetorik, adskillige for at sætte ham i Stand til at lede sine Lærlinge giennem Sprogets og Smagens Fremskridt. Ganske kunne disse ikke savnes her; at meddele flere, vilde været at forstørre en Bog, der alt er større og dyrere, end jeg havde ønsket.

Endnu maae jeg tilføie, at jeg til Øvelser i mundtligt Foredrag vilde tilraade, først at bruge de lettere prosaiske, fortællende og beskrivende Stykker som Læseøvelser, og naar de Unge deri have noget Færdighed, da til Declamationsøvelse at lade dem lære af de poetiske udenad. Efter min Overtydning og Erfaring dannes aldrig nogen god Declamator uden ved Versrecitation. De lidenskabeligere Stykker, som næste Bind indeholder, skulde jeg derimod fraraade at anvende til dette Brug, da det for mere end de Unges mundtlige Foredrag torde være fordærveligt at vænne dem til at fremkunstle Lidenskaber, der endnu ere og bør være over deres Aar.

Til denne Forerindring, finder jeg ved nærværende Udgave endnu fornødent at tilføie, at nogle Stykker, som Erfaring havde lært mig ikke at høre hid, ere udeladte, andre — tildeels efter Samlingen af første Deel udkomne — i det Sted tilføiede, samt Ordenen i Overeensstemmelse med den i mine under Trykken værende Forelæsninger fulgte Plan, i adskilligt forandret.

Bakkehuset den 8 Decbr. 1805.

K. L. Rahbek.

Danske

Læsebog.

Første Bind.

Første Afdeling.

Den fortællende og beskrivende Skrivemaade.
S. 1—316

Anden Afdeling.

Didactisk Skrivemaade. 317—580

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Indhold af anden Afdeling.

Prosa.

Egentlig Lærefordrag.

L. Holberg 319
J. S. Sneedorf 327
T. Rothe 335
A. Schytte 355
J. N. Bruun 371
L. Smith 384
C. Bastholm 396
J. Bsye 417
M. G. Birkner 424

Prosaisk Satire.

J. S. Sneedorf 430
E. Storm 438
C. Pram 443
K. L. Rahbek 453
P. A. Heiberg 459

Prosaisk Fabel, Allegorie, og moralsk Digtning.

J. S. Sneedorf 465
J. Evald 474
C. Fasting 484

Poe-

Indhold.

Poetisk Fabel, Allegorisk og moralsk Digtning.

E. Storm 496
J. C. Tode 499
J. Rein 504
F. H. Guldberg 510

Lærdigt.

C. B. Tullin 515
H. Bull 520
H. W. F. Abrahamson 528
E. Storm 535
O. G. Meyer 540
J. H. Wessel 542
O. Horrebow 547

Poetisk Satire.

L. Holberg 550
C. Falster 555
B. W. Luxdorph 558
P. M. Troiel 563
E. Storm 566
J. Zetlitz 569
G. H Olsen 573
F. H. Guldberg 577

Epigram.

C. Fasting 580

Fortælling og Beskrivelse.

O. Malling,

(født 1747.)

(Conferentsraad og Deputeret i Generaltoldkammeret.)

Hans her anførte Værk: Store og gode Handlinger af Danske, Norske, og Holstenere, kan med Føie formodes, at være i alles Hænder. Dets Plan og Tone angiver han selv i Fortalen, hvor han siger: Hvad Fortællingen selv angaaer, da har jeg for dem intet Mynster valgt; jeg har søgt, at fremsætte enhver især saaledes, som jeg omtrent mundtligen vilde have fortalt dem for Folk af forskiællig Alder, naar jeg ønskede, at den unge skulde fatte, hvad jeg vilde sige, og den gamle ikke blive' keed af at høre til. Dette har været min Hovedregel; derfor har jeg giort mig Umage for Tydelighed og ei for kunstige Vendinger; for Korthed, og ei for mange Blade til et stort Bind."

Det er udkommet i Kiøbenhavn 1777, oplagt igien i Sorøe 1783, oversat tvende Gange paa tydsk, 1779 ved Captain Abrahamson, og ved en Ubekiendt; og paa fransk ved afdøde Pastor Mourier 1794.

Friderikshald var i Aaret 1658, da de Svenske faldt ind i Norge, en aaben By, uden Fæstning, og uden

Modværn. 1200 Ryttere, tilligemed nogle Fodfolk, fik Befaling af Carl Gustav, at gaae over Enningdalen, og bemægte sig den. De nærmede sig uformodentligen; og da de ikke ventede nogen Modstand, baade fordi de i Forveien havde erkyndiget sig om Tilstanden paa Stedet, saavelsom ogsaa fordi de forlode sig paa den norske Præst, Niels Olsen, der, for at skaffe Byen saa lang Rolighed, som mueligt, formaaede dem til at hvile en Nat over paa Iddesletten, troede de at kunde drage der ind i Mageligheed, og uden at løsne Skud. Men de bleve bedragne i Haabet. Borgerne havde benyttet sig af den korte Nattefrist, Præsten forskaffede dem; de havde imidlertid, ved Hielp af to Compagnier Landfolk, og nogle Bønder, som i en Hast løbe til, opkastet sig et Brystværn af løse Steene; de havde ladet bringe to smaae Kanoner ned fra et Skib ved Friderikssstad; de havde støbt sig Blykugler i udhulede Muursteene; og efter alle disse hurtige Tilberedelser vovede de ei alene at sætte sig til Modværge for at forsvare deres Bye, men giorde endog saa tapper Modstand, at Fienden med al sin Magt ei saae sig i Stand til at vinde noget; hvorfor de maatte vende tilbage samme Vei, de vare komne, uden at udrette andet, end at opbrænde den Præstes Gaard, som saa snildt havde vidst at giøre Ophold i deres første Fremgang.

Da Fienden var borte, fortsattes Arbeidet paa at opkaste Skandser. Man troede, at Friderikshald, som

en

en By paa Grændsen, vilde ikke længe blive fri for nye og stærkere Anfald; man indrettede derfor alt til Forsvar, det beste man kunde; man fik flere Folk ind i Byen; og dette kom altsammen til Nytte Aaret derefter, da den igien blev anfaldet med langt stærkere Magt, og beleiret med Iver i længere Tid; men forsvarede sig endnu med lige Tapperhed og Lykke.

Friderikshald, der saaledes ved sine Borgeres Foranstaltninger var fra en Grændse-By bleven, saa at sige, en Grændse-Fæstning, tildrog sig nu fremfor tilforn Naboernes Opmærksomhed, og blev derfor nu meer end ellers nødvendig for Carl Gustav, ifald han vilde giøre Fremgang i Norge. Dette foraarsagede, at da han i Aaret 1660, efter sit slette Held for Kiøbenhavn, besluttede at giøre et Hovedangreb paa Norge, vendte han sin samlede Magt allerførst mod Friderikshald. Han lod sin Rigsfeltherre, Lorentz Kagge, sin General-Felttøimester, Gustav Horn, og Generallieutenant Stage, leire sig omkring den med 9000 Mand; han forsynede dem med alt, hvad der udfordres til Beleiring, og gav dem Befaling til at giøre sig al Umage, for at indtage den. De sparede heller intet, for at efterkomme deres Konges Villie, og vedligeholde deres egen Ære; de opfordrede Byen under haarde Trusler; de stormede ofte; de forbøde Tilførsel; de lode kaste Mængde af Brandkugler ind; men alt forgieves. De nørske Tropper i Byen vaagede og strede med utrættet

ligt Mod; Borgerne blandede sig med dem til Arbeide og Strid; og, da det anlagte Magazin i Byen blev tomt, lode de dem spise i deres Huse, saa mange, som enhver var i Stand til at tage imod efter den Forraad, han havde. Udfaldet blev nu som i forrige Aar: at Svenskeu, nemlig, efter nogle Ugers forgieves Møie, maatte ophæve Beleiringen, af Frygt for at opoffre til Unytte endnu flere Folk, end dem, der allerede vare tabte, hvilke beløbe sig til et anseeligt Antal.

Fra den Tid af havde Friderikshald igien Rolighed til Aaret 1716, da Carl den Tolvte gik ind i Norge. Hovedanfaldet skeede nu ei, som tilforn, først her. De Svenske droge op i Landet mod Christiania; men, efter at de have opholdt sig der en kort Tid, fandt de ei tienligt, at lade Friderikshald bag dem; hvorfor de vendte tilbage igien, og besluttede, indtil videre at bemestre sig den. Byen havde nu faaet sin Fæstning, Friderikssteen, og var ved den et betydeligt Sted, paa hvis Erobring en Fiendes Fremgang i Norge meget beroede. Dette saae de Svenske; derfor vendte de Vaaben imod den. Dette saae og de Norske; derfor blev der dem dobbelt vigtigt, at forsvare baade Fæstningen og Byen, men om ei begge kunde reddes, da Fæstningen, som den for det hele Land betydeligste Deel, i hvordan det end gik med Byen. Denne Beslutning toge de, Borgerne i Byen med Krigsfolket paa Fæstningen, og Krigsfolket med dem.

Carl

Carl den Tolvte nærmede sig, og begyndte sit Angreb først imod Fæstningen. Borgerne i Byen havde imidlertid nogen Nolighed, men derfor vare de ei ledige. De havde bekostet sig en Stykpram, som de styrede om paa Vandet fra Sted til andet, hvor den kunde bruges med meest Fordeel; de havde oprettet imellem sig selv et Compagnie Frivillige, som bestode af Kiøbmænd, Haandverkere, og Tienestefolk, hvilke giorde Udfald, saa tit de saae, at noget var at udrette til Tab og Skade for Fienden. Men endelig fik de andet at tænke paa, end at giøre Udfald. Carl, som mærkede, at Fæstningen ei saa let overgaves, med mindre han først havde Byen, vendte sig mod den; han førde selv sine Folk an, og angreb en Morgen ganske tidlig. Alle Mand kom da i Gevær, og mødte, og sloge; men den overlegne Fiende kunde ei holdes ude; skiøndt saagodtsom ethvert Skridt maatte kiøbes med Blod, gik han dog frem, og bemægtede sig Byen.

Men var Carl end bleven Herre over Gader og Huse, var han dog derved ei bleven det over Borgerne selv. Efter at de ligesaa tappert som Krigsfolket havde stridet for Skandserne, ja endog for Gaderne, fordeelde de sig, nogle til Fæstningen, andre paa Prammen, andre omkring i Fieldene, nogle omkring paa Lofter og i Kieldere; og allevegne fra bleve de ved at fyre ind i Gaderne, fornemmelig fra Fæstningen, hvor Commandanten med sit Mandskab var hurtig og kiek, deels af

egen

egen Drift, deels ved Opmuntring af nogle af de fornemmeste Borgere, som vare der tilstede. Hensigten med denne fortvarende Hidsighed var, at jage Fienden ud igien, paa det han ei under Skiul af Byens Huse skulde blive desto mægtigere mod Fæstningen. Dette lode de Kongen vide, da han, nogle Timer efter at have indtaget Byen, sendte en Trompeter til Fæstningen, for at bede om Stilstand paa en kort Tid; og dette overbeviisde de ham om strax efter; thi da de saae, at Krud og Kugler ei vare virksomme nok til at jage ham bort, skrede de til det yderste Middel, de havde aftalt, nemlig, at tænde Byen i Brand. Her blev da een af de ualmindeligste Scener, Historien maler. Borgerne løbe om, og tændte Ild i deres egen Bye; Fienden løb om for at slukke; men for at disse ikke skulde faae Magt over Ilden, spillede Kuglerne fra Fæstningen og Prammen meest der, hvor Ilden flammede bedst efter Ønske. Carl den Tolvte, i hvor modig han end var af Naturen, og i hvor meget han endog paa sine idelige Krigstoge havde hærdet sig i Farer, maatte dog her tabe Modet, og endnu samme Dag inden Aften rykke ud af Byen igien. Medens han førde Folket ud, blev man endnu ved at forfølge ham og dem med hurtige Skud. Her faldt mange. Man regnede de Svenskes Tab i alt 1500 Mand, foruden adskillige høie Officerer, hvoriblandt vare Generallieutenant Delvig, og Generalmajorerne Schoumer og Schlippenbach.

Videre,

Videre, end her skeede, kan vel neppe den patriotiske Nidkierhed drives. Lykken, eller rettere Forsynet, føiede og disse kiekke Mænds Ønsker, saa at Fæstningen, til hvis Frelse de havde seet deres By brænde, ei blev ængstet til Overgivelse. Carl, som var ubøielig i sine Forsætter, lavede vel til nyt og haardere Angreb; men faa Dage efter slog Tordenskiold i Dynekilen; dermed endte sig de Svenskes Anslag paa Norge for dette Aar. Siden efter kom de igien tilbage, og nu var det atter deres Plan, at erobre Fæstningen, i hvad det end skulde koste; men da faldt Kongen selv, og med ham faldt al deres Mod og Lyst til at vove videre mod et Sted, der hidtil havde kostet dem saa meget.

Hvor store Handlinger drives ved Mange, der blive altid Nogle, som udmærke sig blandt disse Mange, og ere de egentlige, der overlegge, styre, og opmuntre. Saadan en Mand var i Friderikshalds Beleiring under Carl Gustav, Peder Olsen Normand, en riig Kiøbmand i Byen, som af Statholder Trolle var beskikket til Forsvar for Jd og Marcher Lehn i den rette Lehnsherres Fraværelse. Han foreslog de Anstalter, som bleve giorte mod Fienderne; han svarede dem kiekt, naar de opfordrede Byen til at overgive sig godvillig; han lagde Penge til, hvor behøvedes; han opholdt paa sin egen Regning over 200 Mand med Fødevare, da Magazinet var tomt; ja han vovede ofte sit Liv, og stred som en Helt.

Det

Det samme som Peder Normand var i sin Tid, det samme vare Hans og Peder Colbiørnsen i de sidste Beleiringer under Carl den Tolvte. Brødre af Fødsel, bleve de og Brødre i Tapperhed og sand Iver for Fædrenelandet. Hans Colbiørnsen havde ei saa lang Tid at vise sig, som Peder Colbiørnsen; thi han kom først, efter at Beleiringen var begyndt, tilbage fra Kiøbenhavn; men Peder Colbiørnsen var der fra først til sidst; og det kiendtes, at han var der. Ved ham blev det Compagnie Frivillige, som giorde saa megen Nytte, oprettet, anført, og efterhaanden forøget med mange Saugfolk fra Tistedalen, hvilke han daglig lønnede; ved ham blev den store Pram besørget, hvilken han for en stor Deel bekostede selv; ved ham fik man Underretning i Byen om alt, hvad Fienden foretog sig; thi han holdt stedse sine saakaldte Kundskabsmænd ude paa Landet, ja endog i Sverrig selv, der lode ham vide alt, hvad der gik for sig; hvilket gav Anledning til, at de Frivillige engang efter hans Tilskyndelse foere ud paa Viigsiden, og borttoge over hundrede svenske Stykheste, som bleve bragte til Byen, og giorde siden Tieneste ved den norske Armee; ham var det, der svarede Kong Carl, da han ved Trompeteren lod begiere Stilstand: "at Kongen var kommen selvbuden ind, man "maatte see at hielpe ham ud igien;" ham var det, der opmuntrede til at stikke Byen i Brand, og lod først tænde Ild i sit eget Hyus, som han allerede havde forsynet

synet med saadanne Ting, der let kunde satte Ilden. Begge disse tappre Kiøbmænd bleve og siden givne Hæders-Navne, passende til de Handlinger, hvorved de havde giort sig berømte; den eene døde som Oberst-lieutenant, den anden som Oberst.

Blandt Folk af den ringere Stand udmærkede sig fornemmelig en Klokker paa Jd, Ole Svendsen Bakke. Denne Mands Navn fortiener at erindres, og her er Stedet. — Da Svenskerne nærmede sig, for at beleire, og Alle vare saa ivrige til at vilde standse og svække ham, faldt det og Klokkeren i Sinde, at vove noget for Fædrenelandet. Han kaldte da tvende Bønder til sig, formaaede dem til at tage hver sin Bøsse paa Nakken, og lægge sig med ham i en Klæv ved Siden af den alfare Vei, for at paapasse Fienden, som hver Dag streifede i Egnen. Neppe havde de lagt en Time, før de saae et Parti af 24 Mand, anførte af Oberste Baltzer. De gave dem Tid tik at komme paa Skud, holdt saa alle tre an paa Obersten, og lagde ham paa Stedet. De Svenske, forfærdede ved disse uventede Skud, men endnu meer ved Oberstens Fald, toge Flugten Dog betænkte de strax efter, at de havde kun hørt tre Skud; de vovede sig derfor tilbage, toge Liget op, og fordrede Klokkeren og hans tvende Medbrødre ud; men da disse bleve liggende, færdige til at skyde paa ny, ifald nogen kom dem nær, holdt de det ei for raadeligt; thi stoppede de deres Liig i en

Sæk,

Sæk, og gik bort. Klokkeren som havde været saa lykkelig i sit første Anslag, besluttede nu at vove et andet og større. Han vidste, at to Mile fra Friderikshald laae en Deel Svenske for at bedække Enningdalens Broe; dem fik han Lyst at drive af Veien. Han gik derfor til Friderikshald, gav det tilkiende for Peder Colbiørnsen, og bød sig til at være Veiviser og Formand, ifald han vilde samle Folk til at angribe. Colbiørnsen, som ei vidste, hvor stærk Fienden var, og i hvad Stilling han stod, bad Klokkeren søge Kundskab derom, og, for at skaffe ham Leilighed dertil, gav han ham en Rulle Tobak, at gaae omkring, og sælge ud blandt de Svenske. Klokkeren udrettede sit Ærende vel. Han bragde Colbiørnsen Efterretning om, at de bestode af et Compagnie til Hest under Ritmester Lehmand; og to til Fods; og at de havde Hovedqvarteer paa Gaarden Kirkbøen. Saasnart Colbiørnsen fik det at vide, samlede han det hele Compagnie Frivillige, som han forestod; Klokkeren samlede nogle Bønder paa sin Side; de fik Forstærkning af Mandskabet paa Fæstningen, under Anførsel af Lieutenant Even Kraft, og bleve da i alt 200 Mand. Dermed gik de ud af Byen om Eftermiddagen, og gave sig paa Veien. De deelde sig i tvende Hobe, hvoraf den ene skulde gribe Fienden an for til, den anden skulde stille sig saaledes, at den kunde afskiære ham Veien tilbage ind i Sverrig; og denne sidste blev ført af Bonden, John Biørneſtad.

neſtad. Alle vare modige og glade, men ingen meer end Klokkeren. Han talede allerede med Henrykkelſe om, hvor modigt han vilde fegte, og opmuntrede de andre til at giøre det ſamme; han viisde dem Gienveie; og uagtet Veien giennem de ſmale Stier var vanſkelig og fuld af Snee, ſkyndte han dog inmer paa, at gaae frem. Anførerne maatte ofte raabe ham tilbage, og foreſtille ham, at de maatte gaae ſaaledes, at de ei ſkulde mangle Kræfter, naar det galdt; men han meende ſtedſe, at det havde ingen Fare, og forſikkrede, at om han endog havde ti Mile at gaae i ſaadant Ærende, ſkulde han dog ei blive enten træt eller keed deraf. Morgenen kom, og de vare nu ſaa nær, at de kunde ſee Hovedqvarteret. Folket blev ſtillet i Orden, gik lige til den ſvenſke Forvagt, ſom beſtod af 24 Mand, og nedlagde de fleſte af dem ved første Salve. Men een af ſamme Forvagt ſneg ſig ned under Ladebroen, og ſkiød lumſkelig Klokkeren igiennem Bryſtet, ſaa han ſegnede i ſamme Øieblik. Een af hans Segnemænd løb til, og vilde hæve ham i Veiret; men Klokkeren vilde ei, at denne end et Øieblik ſkulde forlade ſin Plads. "Lad mig ligge i Jeſu Navn," ſagde han; "hils min Kone og Børn; jeg er vel fornøiet; "gaae I hen, og giør eders Beſte." Og i det ſamme faldt han om, og døde. Det første, Bønderne i deres Harme foretoge ſig, var, at de ſamtlig ſom een Mand ſkiøde paa Klokkernes Banemand, og ſatte ham

over

over ti Kugler i Livet. Derfra gik de løs paa de andre, og intet kunde standse dem. Den Svenske Ritmester overgav baade sig og Sine, og bad kun om Livet! men Bønderne, som græmmede sig over deres Klokker, nedsloge for Fode, og det varede længe, før deres egne Anførere kunde overtale dem til at holde inde.

Hensigterne af dette Tog bleve altsaa opnaaede. Den hele svenske Post blev adspredt; mange dræbdes, nogle flyede, nogle bleve fangne. De Norske tabde kun to Mand; men det var dem Sorg nok, at miste Klokkeren, som var den fornemste Tilskynder til dette Tog. De vidste nu intet andet at vise ham til Ære, end at begrave ham hæderlig, og det skeede.

Nogle Dage efter samlede alle Colbiørnsens Frivillige sig i Vaaben, og bragde ham med Høitidelighed til Id Kirke, hvor Præsten holdt en Liigtale til hans Ære. Imidlertid sadde de, hver med ladt Gevær i Haanden; thi Fienden var i Nærheden. Efter Talen fyrede de tvende Salver over hans Grav, og dette blev denne brave Mands Ereminde.

Jens

Jens Kraft,

(fød 1720 — død 1765.)

(Justitsraad og Professor Matheseos i Sorøe.)

Kaldes af Suhm, der med Taknemmelighed nævner ham som sin egen Lærer, en af de største og grundigste — lærde — Mænd, der levede i Norden. Hans her anførte Skrivt: kort Fortælling om de vilde Folks fornemste Indretninger, Skikke, og Meninger (Sorøe 1760) roses ligeledes af Suhm, som — et vel paa nogle Steder mørkt, men ellers overmaade vel og behagelig skrevet Værk, til stor Nytte, og der i sin Autor viser en dybttænkende Philosoph, en Mand, Norden havde Ære af." Hans Sprog er maaskee blandt det meest classiske, vi i det mindste fra hans Tid have at fremvise. For at spare sig Overgangene, eller maaskee og, fordi denne Form ved hans andre Arbeider var blevet ham til Skik, han har inddeelt sin Bog i Paragrapher.

---

§. 30. Men før jeg indlader mig videre i Forfatningen af den ældgamle Huus-Stand, er det nødvendig endnu engang at gaae tilbage, og at besee Mennesket i dets allerufuldkomneste Tilstand. Det er da saa meget troværdigere, hvad de gamle Skribenter fortælle, at Ilden den Tid haver været Mennesket ubekiendt, som man i de nyere Tider endnu vil have fundet Folk, der aldeles ikke kiendte dette Element, men ansaae en Ild, der brændte, for et Dyr, som fortærede alt, hvad det kom nær. Da

de

de ei vidste, hvor det kom sig, at de befandt sig ilde, efter at have rørt ved Ilden, faldt de paa den Tanke, at overalt, hvor de vare brændte, vare de blevne beskadigede af dette Tyrs Bid. Før Ilden blev funden, fortærede man ventelig først Frugterne, Planterne, saavelsom hvad spiselige Rødder, man fandt, og siden, da Mængden blev anseelig stor, Fiskene og Dyrenes Kiød, raae og utillavet; men efter at Ilden var bleven funden, er man ventelig falden paa ved den at tillave Maden, fordi man den Tid ingen anden Maade vidste, hvorpaa det Kiød, som efter en lykkelig Jagt blev i Mængde tilovers, kunde forvares, end paa den af de Vilde endnu brugelige, som bestaaer i at igiennemtørre det ved Ilden; thi Brugen af Saltet var ikke bekiendt. Ilden gav saaledes Menneskет det første uventelige Middel i Hænderne til at samle udi Forraad, og de Vildes Historie oplyser nogenlunde, hvorledes man i de ældste Tider maa være falden paa at giøre denne Opdagelse; siden det, som er i Brug hos alle Folk, maa nødvendig have en besynderlig og i Menneskets almindelige Omstændigheder vel grundet Aarsag: fast alle vilde Folk i Verden langshen igiennem fra Nord-Polen af til de ubekiendte Syd-Lande have for Skik at tænde Ild an ved at udhule et Stykke Træe, og i Hulningen saa længe og med en saa stor Hastighed at bevæge en Pind omkring, indtil at endelig tilsidst Træet fatter Ild. Man kan ei tvivle paa, at jo i de allerældste Tider dette Mid-

del

del er bleven optænkt som en Art Qværn, for derved at male Korn og de Rødder smaa, hvilke man havde tørret og opsanket udi Forraad, da Træet under Malningen, af en Hendelse, uden at man ventede det, omsider fattede Ild! man finder i de gamle Historier tydelige Fodspor af denne Sags Sandhed, naar de sige, at Ilden er bleven opfundet af de første Mennesker ved at gnide to Stykker Træe et imod det andet, og at dette Element er paa denne Maade bleven bekiendt, synes rimeligere, end derved, at en Vulcan skulde have fundet Fornøielse i at varme sig ved en Ild, som i Skovene var bleven antændt i Torden, efter hvad nogle Historie-Skrivere forsikre.

§. 31. Før Ilden blev bekiendt, kan neppe troes, at man i det Menneskelige havde Huse og Bygninger: hvad Historien siger, at de ældste Folk boede i Træer, i Huler i Jorden og i Rifter af Klipperne, synes, især i de koldere Lande, ei utroværdigt, allermeest, da man vil forsikre, at endnu i vor Tid adskillige Folk leve paa denne Maade. Dog kan man med en slags Føie troe, at de ældste Hytter vare en Art af Jord- eller Rør-Hytter, omtrent som Grønlændernes og nogle andre Folks. Saasnart derimod Ilden blev bekiendt, brugte man den ventelig siden paa de Vildes Maade, som det fornemmeste Verktøi. Man fældede Træerne ved at brænde dem af ved Roden. De ældste Bygninger bleve derpaa ventelig opførte først runde paa de fleste vilde Folks

Ma-

Maneer, fordi de lignede Tælterne, de allerældste og bevægelige Huse, siden firkantede; hele Bygningen bestod den Tid af nogle Stokke eller afhugne unge Træer, som man stak med den tykke Ende i Jorden, og betrak med Bark, Skind eller Blade; saa ringe var Begyndelsen til vore stolte Stæder og store Pragt-Bygninger, i hvilke man nu ikke meer kiender Menneskket igien.

§. 32. Med Bygningerne og Ildens Brug begyndte allerførst det magelige og kielne, skiønt endnu i en meget ringe Grad, at forandre Menneskket. Vant til Varmen kunde det ei meer taale den skarpe Luft saa got som før, skiønt det af Naturen i Følge de Vildes Historie intet høiere elsker end at gaae nøgen, begyndte det dog i de koldere Lande at tænke meer paa Klæder, end tilforn, uagtet at man let fandt, at disse sidste vilde være til Hinder i den naturlige Færdighed af Lemmernes Brug. For at tætte dem om Kroppen begyndte man at sye, Tarme eller Seener vare, som endnu hos mange Vilde, den Tids Traad, Fiskebenene eller Torne, Naale. Den menneskelige Pragt bestod i en Dyre-Hud, som man ei engang havde skaaren Halen og Hovedet fra; en Dragt, som i Tiden gav Anledning til Fortælninger om Folk med lange Haler, med Hovedet paa Brystet, om Satirer, Skov-Trolde og andre ugestalte Menneske-Lignelser, hvilke Naturen haver været ligesaa undseelig ved at danne, som vore Skribentere letsindige i at tro. Historien fortæller, at de Folk som ei havde Kreaturer,

klæ-

klædede sig i Bark, maaskee rettere i et Slags deraf forarbeidet Tøi, som endnu bruges af de Vilde.

Det er noget høist forunderligt at see af de Vildes Historie, med hvor lidet Menneskket veed at behielpe sig, og desuagtet, endog i de Lande, Naturen synes at have nægtet alt, at finde det nødvendige; uden Verktøi, uden alle andre Hielpe-Midler, end de naturlige Færdigheder i Legemet selv, synes det i de ælderste Tider at have overkommet sine Nødvendigheder. Desuagtet elsker man det mageligere, og da det ei var muligt at fælde, og at handle de store Dyr uden alle Instrumenter, faldt man ventelig snart paa, foranlediget af Neglenes spidse Figur, at betiene sig af de skarpeste af Dyrenes Tænder i Steden for Knive, og ligeledes af spidse Stene. Man tog deraf siden Anledning til, paa Mexicanernes og en Deel vilde Folks Maade, saalænge at hvedse en Steen paa den anden, indtil man fik den ene spids til Enden; man pressede disse Stene ind i Grenene af Træer; i at vore sluttede de sig saa tæt om Stenene, at naar man siden brændte Grenen af, fik man en Øxe til at fælde Træerne, og af dem igien at giøre sig et Slags simpelt Huusgeraad. Man gik siden alt videre og videre! Muskelfallerne indrettede man til Spader for at grave Jorden, man spidsede Steen til Kiler, Grene til Hakker, og saa tidt de vare krumme og af haardt Træ, til Sabler. Verktøi af Træ og især af Steen var saaledes den

fornemste Rigdom, Menneskets vidste af at sige i den første Alder af de borgerlige Selskaber. At de have været i Brug hele Verden over, endog hos os, beviser den Mængde af deslige Stene, som vi endnu i vor Tid grave ud af Jorden, og den mageligere Brug af Jernet længere hen i Tiden giorde foragtelige.

At angle med spidse Been paa de Vildes Maade synes at være en af de ældste Kunster i det Menneskelige. Men en af de største, en, som synes ikke at være af mindre Ælde end de andre, og som i de allerældste Tider overmaade haver befordret den mageligere Levemaade, var Bue og Piil. Man har seet af det foregaaende, hvor storr Brug de allerældste Tider giorde af Dyrenes Tarme; en Sag, man hvert Øieblik havde i Hænder, kunde ikke andet end i Henseende til sine gemeneste Egenskaber blive bekiendt. En Tarm, som er spendt, springer med en anseelig Kraft tilbage, og meddeler denne samme til alt, hvad den støder paa: man kunde ikke andet end betiene sig af denne Erfaring, og da den samme var almindelig for det hele menneskelige Kiøn, er det ei at undre, at Bue og Piil findes hele Verden over, endog hos de Folk, som synes ei at have kundet af andre lært denne Kunst. Den Fordeel, derved blev vunden, synes at have været næst Ilden det første, som begyndte at giøre Menneskets kleinligt, og som forvoldte, at det ei saa meget siden som før betiente sig af sine naturlige Færdigheder. Den tilvoxen-

de

de Ungdom, som ei endnu kunde trodse Dyrene ved sine naturlige Kræfter, fandt i disse Midler, som de Ældre muligt endnu foragtede, en Leilighed til at gjøre de vorne alt efter. De første Forsøg bleve en Vane, Vanen til Natur; Menneskets tabte Tid efter anden sin Færdighed i at løbe og svømme. Det er utroligt, hvor hastig det Menneskelige lader sig indtage af det magelige, og arter ud fra det naturlige. Endeel Indianer i Chili, som i at løbe og bruge Fødderne gave de øvrige Americaner intet efter, ere, siden Europæiske Heste saa overmaade i disse Egne have formeret sig, blevne saa magelige, og gjøre saa lidt Brug af denne fortreflige Færdighed, at de i vor Tid holde det for en Møie at gaae 200 Skrit; saa intet Dyr kan blive sig selv saa uligt, som Mennesket.

I de allerældste Tider, da Dyrene synes at have været med Mennesket ligemeget Herrer af Jorden, kan man ikke troe, at de have været vanskelige at fange, da de ved den idelige Krig, man har paaført dem, først ere blevne vilde. De Reisende forsikre, at endoa Fuglene, de flygtigste af Dyrene, ere paa ubeboede Øer, og i Lande, hvor de ei efterstræbes, fast tamme. Jo stærkere Menneskers Antal blev, desto meer bleve Dyrene forfulgte, og følgelig desto vildere: man indgik derfor Selskab med et Dyr imod det andet, og Naturen kom deri Kunsten til Hielp; endeel Dyr ere af sig selv villige til at leve i Forening med Mennesket, Hundene især:

man brugte dem imod de andre, og alle Folk have vidst, at betiene sig af dette Kunstgreb. I de Lande, hvor Heste have været at finde, er det høistrimeligt, at man snart lærte at giøre dem til Discipler af Kunsten, siden alle vilde Folk, saasnart dette Dyr er bleven dem bragt, have viist sig ugemeen vel skikkede til at betiene sig af det, saa de ei alene sidde paa Ryggen af Hesten, men saa tit nødig giøres, og under dens Bug, for ei at beskadiges af Grene i Skoven, eller af en forfølgende Fiende. Men stort videre vide samtlig disse Folk heller ikke at betiene sig af Dyrene. Da Menneskene selv synes af Naturen ikke at være af noget andet større Fiende, end af at bære store Byrder, er den Tanke i lang Tid vel ikke falden det ind dertil at bruge Last-Dyr. Før Ager-Dyrkningen var i nogenlunde Flor, kan ikke vel troes, at man i det Menneskelige haver behøvet dette Hielpe-Middel; et Folk, som de Vilde, haver ikke meget at flytte. At betiene sig af Falke, Søe-Ravne, Oddere, Leoparder og andre Rov-Dyr ere Indfald af Kunsten, som synes at henhøre til en Tid, da man meer saae paa det fornøielige end det nyttige, og som følgelig ikke passer sig paa de Vildes Tilstand.

Alle disse Hielpe-Midler vare desuagtet meget ubetydelige imod eet, som vi alle Dage betiene os af, og, man burde troe, strax maatte være falden de ældste Folk ind, dersom de Vildes Historie ikke beviste noget langt

andet.

andet. Dette store Kunstgreb bestaaer i at tæmme Dyrene og i at overvinde deres Afsky for Mennesket ved et falsk Skin af Velgiernings-Beviisninger. En Strikke, det klogeste af Dyrene, Mennesket selv, saa let fanges i, kunde ei andet, end snart fængsle de ufornuftige, og det er virkelig noget forunderligt, at de fleste vilde Folk ei deraf have vidst at betiene sig. Den Tilbøielighed, som man i Ungdommen føler til at spille med Dyrene, haver kundet være den første Anledning til at tæmme dem; da intet lettere kan tænkes end at bemægtige sig Ungerne, at opføde dem, og af dem at trække de første Huus-Dyr, Stammen til de følgende. Allermeest, da Horn-Qvægets Kalve efter nogle Beretninger ere saa lette at fange, at naar man haver skudt en vild Ko, følger Kalven over alt med, hvor man lader den døde Moder føre hen, lader sig tage med Hænderne, og uden Møie tæmme. At underholde de tamme Kreature var siden ingen Sag i de Lande, hvor Græsset voxer hele Aaret igiennem: Desuagtet gisre de fleste Vilde deraf aldeles ingen Brug, saa man seer, hvor vanskeligt det er, uden videre foregaaende Erfaring, at kunde slutte, uden at feile, fra det, som kunde være, til hvad der virkelig er. Man kunde troe, at den Kunst at tæmme Dyrene var ulige lettere, og følgelig burde gaae forud for den anden endnu større, som yttrer sig i Agerdyrkningen; desuagtet er man fast besøiet til, i Følge det man seer

skee

ſkee hos de Vilde, at troe, Dyrene paa en Mængde Steder først ere blevne tæmmede, for at være Menneskets Medarbeidere i Jordens Dyrkelse; saa man derfor saa langt fra ikke haver i de ældste Tider spist Horn-Qvæget, at man meget meer ved alle Leiligheder, endog ved ordentlige Love søgte at forekomme dets Undergang; den, som til Athenen under Erecthei Regiering for første Gang slagtede Guderne en Oxe, blev saa forfærdet over at have giort denne formaſtelige Gierning, at han Øieblikket efter tog Flugten, og giorde sig selv landflygtig. Et Folk i Egypten foreſtillte det Guddommelige selv under Sindbilledet af en Oxe, og i Indien, endnu i vor Tid, kan neppe noget høiere eller helligere tænkes end en Ko; at døe med dette Dyrs Hale i Haanden, ansees der, som et sikkert Middel for, efter Døden at komme ind i Brahmæh Himmel. Saa lumpen en Anledning have tidt de Meninger haft, som den hedenske Verden siden, i at glemme Oprindelsen, haver anseet for de allerhelligſte og allerbetydeligſte: endog vore gamle nordiske Folk selv synes at have haft en høi Tanke om Horn-Qvæget, saa man kan høre en Slags Fsie til at troe, at saa vel Gallierne, som Cimbrerne have tilstaaet det en slags Dyrkelse.

Jens

Jens Baggesen,

(Professor.)

Af det her anførte Skrift: Labyrinten, eller Reise giennem Tydskland og Frankerig, er der hidtil kun udkommet tvende Bind.

Georgsfæstningen.

De Bygninger, jeg havde seet ved Indkiørselen, paa Toppen af Bierget bag over Byen, var Fortet Georg. Amtmandinde M*s Broder, en Lieutenant v. B* ved den herværende Garnison, førte os derop for at besee det. Det skal være det høieste Fort i Europa næst Gibraltars og Kønigsteins. Det udgiør tilligemed Staden en meget stærk og betydelig Fæstning, den eeneste, Kongen af Engelland har i ret Stand for nærværende Tid, da alle de øvrige, Hannover, Lüneburg og Celle ere sløifede.

Vi kom over Weseren til Foden af Lüde, (eller Klütbierget, som det og kaldes) der er bekrandset med afhængende Haver. Opgangen var strax i Førstningen saare steil og trættende, da man maatte gaae paa lutter knuste Mergelstumper i den udgravede Klippe. Ved Enden af en grøn Skraaning kom vi giennem en lille Port, hvor vi saae en lang, smal, snorlige, brat opstridende Gang for os, ved hvis Ende vi dreiede om og op i en endnu længere. Efter megen Sved og Pusten kom vi endelig til den 1tredie, som jeg halv fortvivl-

tvivlede om at lægge tilbage; thi, jeg var overmaade mat. Imidlertid troer jeg, at den visse Død ikke havde kunnet skrække mig i dette Øieblik fra at arbeide mig op til Toppen, saa lystelig smilte Ideen om Udsigten derfra i min ved eet eeneste Nedblik optændte Indbildningskraft. Jeg anspændte altsaa de sidste Kræfter, og kom drivvaad af Sveed, skielvende af Mathed og Heede, endelig til den øverste Skandse, hvor jeg pludselig saae mig om, og saae — lutter Taage. Jeg havde paa den hele Opgang, naar jeg undtager det halve Blik, der undflyede mig paa Halvveien, bestandig seet stivt til mine Fødder, og ikke nænt at see ned til Siden, for først fra den øverste Top ret at nyde Udsigten med Overrumplingens Hestighed — og nu stod jeg der ligesaa klog, som nedenfor — med samme Henrykkelse over Egnen under mig, som en arm Tyvs i Eutins eller Kiels Galge — al min Sveed, Anstrængelse og Standhaftighed var spildt. Det skylregnede — og Alt, hvad jeg saae, var Taage. Det kan man ret kalde, at stige hen i Taaget, tænkte jeg, og besluttede fast for Eftertiden, enten jeg saa stiger op, eller ned, eller gaaer ligefrem — altid at see mig om paa Veien.

Lad denne Stigen i det mindste tiene dig til Advarsel, blev jeg ved, i Hensigt til din Siels Fremvandring! Forsøm ikke af utaalmodig Higen, eller overdreven Nydelses Raffinering, at plukke de uanseeligere

Blom-

Blomster paa din Vei til Rosenmaalet! lædfk din brændende Tørst i Bækkens mindre klare Rislen paa den lange, møisomme, og usikkre Opgang til Chrystalkildens Udspring — at du ikke ved Enden maae skuffes som her, og — i det Døden med Haanlatter pludselig slaaer Bommen ned for dig — for sildig begræde, at du daarligen kastede det grumsede Vand bort, før du fandt det rene!

Nyd Minutet, Himlen skiænker dig,
Møisom og taknemmelig!
Rosen pluk i Dag! hvo er dig Borgen,
At den dufter lige frisk i Morgen?

De andre vare vel ikke heller synderlig fornøiede med denne pludselige Regn; men trøstede dem dog med det, de allerede havde seet, og den gode Samvittighed, intet at have forsømt frivilligen. Vi gik imidlertid ind i Vagtstuen, hvor vi afkjølede os langsomt ved en Bolle Biskop. Adskillige Officerer, som poculeerte i næste Vagtstue, kom efterhaanden ind, blandt andre en yderst pudseerlig gamlig Grenadeerlieutenant, som i det han aabnede Dørren, fortalte Damerne, at han aldrig tog sin Hat af, selv ikke for al Verdens Konger og Dronninger — og anførte det, som Beviis paa, at han havde noget i Panden. Jeg troede, han ved dette Noget forstod en Kugle; men kom efter, at han dermed meente Forstand og Tapperhed. Det varte imidlertid ikke længe, før han overbeviste os om i utrolige, med

passende Geberder ledsagede, Fortællinger om de mangfoldige Hoveder, han havde afhugget i sidste Krig, hvori havde opsvunget sig fra gemeen Soldat til den Ærestop, han stod paa, at begge Meninger vare falske, og at det sande Noget i hans Pande var Vindunst. Jeg har aldrig seet Grenaderiet saa fuldkommen personificeret som i denne Mands Figur, Ansigt, Anstand, Gebærder og Tale. En Hollbein, Rembrandt eller Hogarth burde forevige ham. Det var Krigsguden selv i Carricatur — man blev Grenadeer blot ved at see paa ham. Han fulgtes med, da vi gik ned at besee Kasematterne, Kanonerne, Kuglerne, og Kanonhullerne, Tilflugtshullerne, Vandstederne, Bageriet, Exerceerpladsene o. s. v. Han spillede her i sit Element, som Fisken i Vandet. Han talte om alt med en Begeistring, at Haarene reiste sig paa vore Hoveder derved, og fremstilte os saa livagtig, hvorledes det vilde gaae til under en Beleiring, at vi alt troede at mærke Bomberne. Fæstningen giemmer i fuld Besætning 3000 Mand. Det interessanteste var Brønden, Fortets Allerhelligste, hvortil vi kom ind i Klippen giennem tre jernbeslagne Dørre. Her lod den gamle Soldat, som lyste os omkring med en Bierglampe, en stor Skaal Vand falde ned. Vi lyttede alle. Det varte saa længe, inden det naaede Bunden eller Vandets Overflade, at jeg allerede havde vendt mig bort, i Formodning om, at det for længe siden maatte være

kom-

kommet der, da et lydeligt Pladsk forkyndte dets Fald. Ved denne Operation faaer man paa den føleligste Maade Begreb om Høide eller Dybde. Øiet er for hurtigt, Synets Flugt en ikke nokſom afmaalt, vort Blik ſtandſer ikke for at tælle ſine Trapper; men Øret ryſtes tangſomt — og kan bede paa Veien. Jeg tog mit Uhr op, og lod det gientage nok engang, for tilgavns at overtydes om, at det var muligt, en Ting kunde falde ſaa længe — han kaſtede Vandet ud af Skaalen, det gav et Pladsk af et Secunds Længde, derpaa fulgte en Stilhed af 13 Secunder, ſom den opmærkſomme Lytten. og ſtedſe voxende Forventning forlængede til 13 Minuter, da det andet Pladsk paa Bunden endelig kom. Jeg fortrød nu ikke, at jeg havde trættet mig med Opgangen — jeg vilde ikke have undværet denne Lytteſcene for meget mere; men jeg havde nu derved faaet et Begreb om Klippens Høide, ſom giorde, at jeg heftigere endnu end forhen bad om Tørreveir, for at ſee om Øiet ſtudſede ſaa meget ved denne Dybde, ſom Øret. Mit Ønſke blev opfyldt. Da vi kom op igien, var det klart overalt, undtagen paa den ene Side, hvor en Regnſky nedraslede paa den neden under afhængende Skov. Nedſigten ſlog mig ikke. Klippen var ikke ſteil nok, den halve Deel deraf ſyntes at ligge parallel med Grundfladen, mit Blik ſank altſaa ikke nær ſaa dybt, ſom min af Vandets Dump betyngede Formodning.

Men

Men saa lidet, som Dybden virkede paa mig, uagtet Hameln med sine Volde, Skandser og Grave laae flad paa Jorden, som Grundtegningen paa et Papiir, og Lysthusene i Haverne omkring Byen saae ud som Sneglehuse i et Urtebed — saa meget fornøiede jeg mig over den vide, leende, veirelrige Udsigt, især over Weserens glindsende Slangelinie giennem Staden, Engene og Høiene. Lyden af Regnens Raslen paa Trætoppene i den nedenunder henbølgende Skov stemte behagelig til Tonen i det Hele. Da vi havde nydt dette Skuespil, og seet alt, hvad der var at see fra denne 500 Fod høie Standpunkt, gik vi ned igien. Men denne Nedstigen var ti Gange besværligere end Opgangen. Ved hvert Skridt kom et nyt Pund Bly i Benene. Knæerne vilde ikke bøie sig, og Hovedet vilde for over. Jeg gik et Par Gange et Stykke tilbage opad af Utaalmodighed, og giorde det derved endnu værre. Langt om længe kom vi ned, toge Afsked med vor artige Ledsager, og pakkede os i Vognen, som holdt neden for paa Veien ved Foden af Bierget.

Caracterer og Biographier.

P. F. Suhm,

(fød 1728 — død 1798.)

(Kammerherre og Historiographus.)

I Hans samlede Skrifter findes adskillige Caracterer. Blandt disse har man foredraget Begyndelsen af den afdøde Lürdorphs.

Da jeg haver i mange Aar staaet i nøie Venskab og Omgang med denne ædle Mand, saa vil jeg her levere nogle Bidrag til hans Levnet af Junge, og til den smukke Tale, Conferenceraad Jacobi har skrevet om ham. I Aaret 1740 saae jeg Lürdorph første Gang i sal. Commandeur Judichærs Huus, og hørte jeg da allerede tale om ham, som en fortræffelig latinsk Poet, og et stort Æmne til en dansk Jurist. Endnu var jeg et Barn, og han en ung Mand, thi jeg var født 1728 og han 1716; hos Judichærs saae jeg ham adskillige Gange; og samlede sig der mange unge og middelaldrende, vittige, muntre, og sædelige Folk, begge Baron Gyldencroner, Etatsraad Eggers, og flere, som jeg nu har glemt. Man skiemtede, giorde Vers, sang Viser, drak nye Skaaler, spilte noget Kort, saa og Schach og i Brettet; Biskop var Yndlingsdrikken, Alting var derved dog anstændigt. Men da min Fader

først

først i Aaret 1743 fik sin Afsked, tog han ud paa Herregaarden Næsbyholm, og jeg med ham. Lüxdorph boede ei langt derfra paa Herregaarden Mørup, som han siden maatte sælge, deels fordi Bygningen brændte af, deels fordi han ofte maatte være fraværende, da han kom i det danske Cancellie og i Høiesteret, og derover var nødt til at overlade Opsynet over Godset til sin Forvalter; hertil kom, at Luxdorph, uden at være Ødeland, var alörig den allerskarpeste Huusholder; thi dertil var han for god og øm mod Fattige. Han maatte og længe tiene uden Løn i det kostbare Kiøbenhavn, og ved alt dette kom han i Gield, som ei tilfulde var afbetalt indtil hans Død. I det Tilsrum fra 1743 til 1746 var jeg nogle Gange hos ham paa Mørup, og han ligeledes hos mig paa Næsbyholm. Virgilius var da hans Yndling, ham kunde han udenad, ham dannede han sig efter. I hans severe Aar lod det, som Horatius indtog den første Plads hos ham iblant Digterne, og at Virgilius kom i den anden. Selv var han da i den første Digterstyrke; Poesien var hans Hoved- og Liv-Studering; Lovkyndighed havde anden Rang, og var hans Brødstudium, saa at sige. Han havde den Maade fælles med mange store Digtere, at naar han først havde udtænkt sin Sag, saa satte han altid den anden Linie af sine Vers paa Papiret førend den første. Da jeg igien kom til Kiøbenhavn i August Maaned 1746, og forblev der til Junii

nii 1751, da jeg reiste til Norge, saaes vi næsten hver Uge tvende Gange, mest hos ham selv, efterat han havde givtet sig med Volette Junge; men ogsaa hos mig, hos Hielmstierne, Klevenfeld, Ramus. Vi bleve begge Medlemmer i det danske Selskab til den danske Histories og Sprogs Forbedring, og Vinteren imellem 1750 og 1751 sad jeg i Høiesteret, hvor han ogsaa var. Indtil 1765 forblev jeg i Norge, og saae i den Tid ei den mig saa kiere Luxdorph mere end i det Aar 1754 nogle Gange, da jeg var nedreist til Kiøbenhavn for at besøge mine Forældre. Imidlertid vexlede vi nogle Breve med hinanden, dog ei ret hyppig, hvilket var min Skyld, saasom ingen dovnere Brevskriver kan findes i Verden, end jeg er. Men efterat jeg var kommet ned til Kiøbenhavn igien 1765, og indtil hans Død 1788, forgik aldrig nogen Uge, uden vi jo saaes i det mindste tvende Gange. Vi vare og begge Medlemmer med flere i den Commission, som blev beskikket til at aflevere det store kongelige Bibliothek, i Selskabet af de skiønne Videnskaber, i Videnskabernes Selskab, i den Magnæanske Commission til at trykke Islandske Bøger, og i Commissionen til at forfatte Forslag til Forbedring af Kiøbenhavns Universitet og de latinske Skoler i begge Riger. Om Sommeren gik jeg hver Uge tvende Gange til ham, naar vi laae paa Landet; thi begges Lystgaarde laae kun en halv Miil fra hinanden.

Disse

Disse Efterretninger haver jeg ladet gaae foran, for derved at vise, at jeg er i Stand til skrive noget om ham, da ellers intet er vanskeligere, end at kiende Menneskket. Lærdorphs Geistes Hovedcharacter var Finhed, men som derhos hældede til det satyriske og ironiske. Naar han var allene med een eller to gode Venner, lod han det sidste Tøilen; men som han derhos tænkte fint, var yderlig agtsom og høflig, sagde han aldrig et ustolt Ord til nogen, saa endog da meget af det han sagde syntes at være mørkt og ubestemt; men naar man kiendte ham nøie, og gav vel Agt paa, hvad han sagde, fandt man dog de fine Traade, som lænkede Tankerne sammen, de vittige og undertiden langt hentede Allusioner, de Omsvøb og de Omveie, hvorved han naaede Maalet. I store Selskaber giorde denne Varsomhed, som nærmede sig Frygt, at han talede lidet, og syntes næsten aldrig at sigte did, hvor han dog skiød, saa at mange derover ei indsaae, hvad der laae i det, han sagde; hvilket var Skade, saasom derover mange gode Advarsler tabtes. Da han aldrig var rig, derhos øm over at støde nogen for Hovedet, høflig, forsigtig, og meget god, saa giorde alle disse Egenskaber, at de Store ofte i Forretninger mente, at han var af deres Mening, naar han ei var det; thi ved ei at sige dem directe imod, men derimod at forestille Fordelene og Feilene i deres Meninger, maatte de være meget agtpaagivende, og besidde ligesaa fin Forstand som han, naar de skulde indsee

hans fulde Mening. Og hvor let blinder ei Egenkierlighed! naar han gav dem en Finger, saa tog de den hele Haand. I Høiesteret veiede han derimod ei allene for og imod, men sagde sin Mening og Votum reent ud, som enhver Assessor er pligtig til at giøre. Imidlertid fremførte han der og ofte heel fine Bemærkninger, som ingen anden saa let skulde falde paa, og vare der i min Tid tre Assessorer, som især glimrede frem for andre, Lüxdorph og Falsen ved Grundighed og juridisk Kundskab, og Hielmstierne ved en mandig Veltalenhed, ved en klar, tydelig og behagelig Stemme. Lüxdorphs juridiske Kundskaber samt Flid var da almindeligen saa bekiendt, at han skulde være, saa at sige, i alle Commissioner, endog i mange private, og i Skifter; og var han endeel Enkers Laugværge. Altid viste han sig ufortrøden til Arbeide, redebon til at tiene andre, og høist uinteresseret, saa at aldrig mindste Tvivl har i den Henseende været om ham; hvad han skrev i saadanne Ting, var tydeligt, smukt og ordentligt, nøie udarbeidet, sammenhængende; thi hans Styrke i hans fædrene Sprog var ualmindelig. Ingen skrev renere dansk, ingen kiendte bedre Ordenes Fynd, Oprindelse og Hensigt; derhos var han meget stærk i Philosophien, og endskiøndt han ei allene var en god dansk Jurist, og havde principia juris Romani ogsaa vel inde, saa var han dog endda større Philosoph, saavel ved Studeringer som end mere ved sit naturlige Genie. Rygter om hans Due-

lighed giorde derfor og, at han blev General-Procureur: et høist vigtigt Embede, hvorpaa saa manges Ære og Vel beroer. Det forestod han i nogle Aar, gav i den Tid mange Erklæringer, og forsattede nogle af vore beste Forordninger. Iblandt andre Commissioner var han og i sine sidste Aar i den, som forfattede en code noir for de ulykkelige Sorte i Indien; jeg har seet, og læst, hvad han derover har skrevet, og beundret hans menneskekierlige Siel. Samme Aand besielede ham i Commissionen over Landvæsenet. Da han selv engang havde besiddet Jordegods, saa kunde han af egen Erfarenhed dømme om denne Sag. I det danske Cancellie sad han i mange Aar, og var altid tilbøilig til de mildeste og varsomste Raad; det viste han i de vanskelige Sager om Opstanden i Bergen og Uroligheder paa Bornholm; men herover beskyldtes han og det hele Cancellie for Langsomhed. Ei aldeles vil jeg nægte, at det jo gik noget Langsomt til; men han tænkte som Englænderne, at Formalia, gamle Skikke og Vedtægter, ere de sikkreste Gierder om Borgernes Liv, Velfærd og Ære. Han var derfor ei en overmaade stor Elsker af Nyheder og Forandringer, vel vidende, som Philosoph, at Menneske ei med eet omstøbes ved Forordninger; men at de maae efterhaanden oplyses, lempeligen regieres, og troe, at de selv have opfundet det, som andre lægge dem i Munden; naturligt var det, at denne Langsomhed og aarlig tog til med Alderen, og gik tilsidst for

vidt;

vidt; men dette var kun i hans sidste Aar, da Ungdommens Ild tog af hos ham, skiøndt aldrig slukkedes.

Endog i hans sidste Aar har jeg seet ham med en forunderlig Lethed at igiennemsee hele Pakker Cancellie-Papirer, og dog herhos imellem at tale med mig. Den Vankundige, som ei indseer, hvad det er at have med løbende Sager at giøre, at en Mand af Lürdorphs Genie og Erfarenhed kan i et Qvarteer overse det, hvortil en usvet, og den, der har almindeligt Genie, behøver hele Timer, han, den Vankundige, mener, at Sagerne forsømmes, naar man ei uophørlig hænger over dem. Men Lürdorph kunde, endog med Bøger, naar de handlede om ham nogenlunde bekiendte Materier, vide deres hele Indhold bedre end mange, der havde læst dem igiennem fra først til sidst, naar han havde bladet snart først, snart sidst, snart midt i Bogen, og derhos bleven ved at tale med mig. Det forstaaer sig, at det maatte ei være meget store Bøger. Besynderligt var det, at han paa saadan Maade opdagede næsten altid de groveste Trykfeil, hvilket jeg mange Gange har erfaret.

Saaledes giorde han meget, ved at lade, som han intet giorde, og hans Ro og Hvile udrettede mere end andres Arbeide.

Men at komme igien til Lürdorphs vise og naturlige Langsomhed, saa havde det været at ønske, at man i mangt et Land havde besiddet den; man havde da ei vendt saaledes op og ned paa Oeconomien, og ødslet saa

mange Penge bort; da havde man ei saa ofte forandret Indretninger, giort dem vaklende og uvisse.

Af vore Ministre agtede han meget Greve Schulin; hans Arbeidsomhed, Sindighed, og Overlæg roste han meget. Om en anden afdød Mand troede han, at han havde skadet os ved sin alt for store Lyst til Pragt og til Fremmede, hvorvel han ellers erkiendte hans andre store Fortieneſter og Forstand.

Naar han fattede en Tanke om nogen, var det vanskeligt at bringe ham fra den. Engang var han bleven vred paa en vis Mand for en vis Sags Skyld. Jeg kiendte denne Mands Dueligheed og Redelighed, og han var min Ven; derfor vilde jeg og gierne, at Lürdorph skulde være det. Thi det vidste jeg, at han giorde ham intet ondt, eller sagde ham noget fornæmeligt; men jeg vilde gierne, at han skulde være Ven af min Ven. Ofte talede jeg med ham derom, og fik tilsidst intet Svar. Endeligen kom han i en vis Forretning med ham. Ved at arbeide sammen forgik efterhaanden de slemme Indtryk; de nærmede sig mere og mere, og vare i det meste af eens Tanker, saa at Lürdorph endeligen engang sagde til mig: Det er sandt, han skriver som en Engel. Om tvende andre Mænd havde han ei saa gode Tanker, ihvorvel han tilstod, at den ene var en meget duelig Mand, og sagde om dem: de vare begge brave Mænd; i Collegierne sagde de: lad de gaae, som .... vil have det. Jeg fortæller her,

og

og flere Steder, kun Lürdorphs Mening, paa det Efterverden kan kiende Manden, og ei fortæller jeg min; var hans Dom fordelagtig, da nævner jeg med Glæde Manden; men var den ufordelagtig, da fortier jeg den.

I sit hele Liv var han heel ordentlig, stille, indgetogen; man saae ingen Pragt eller Nyhed hos ham, hverken i Klæder eller Meubler; alting blev ved det Gamle. Han giorde ingen Giestebude; thi at have undertiden nogle faa ret gode Venner hos sig, fortiener ei at bære det Navn; han trængte sig ei frem; han kom sielden til Hove; alting syntes, og var ogsaa i det meste, philosophisk hos ham. Imidlertid var han dog ei uden Ambition; jeg taler ei om den literaire, men det kræenkede ham, da en af hans Medcolleger, ellers en værdig Mand, blev ham foretrukken. Det fortrød ham, da Geheimeraad Thott begyndte at skrive sit Navn ovenfor ham og de andre i Collegio, da han en Tid lang havde kun skrevet foran. Det var Forfængelighed af Thott, og Svaghed af Lürdorph; men Religion og Philosophie hindre ei, at vi ere Mennesker. Saadanne Pletter forhøie et Ansigts Skiønhed. Jeg skriver desuden ei en Lovtale, men en Character; og Upartiskhed bør styre min Pen. Mange Tusinde have udviist samme Skrøbelighed, men det mærkes, og anteignes ei hos dem,

sider

siden intet andet er at sige om dem; men af en stor Mand bør man have et fuldkommen lignende Skilderi.

Mod hans Livs Aften mærkede han, at han ei meer var i den Anseelse hos Vedkommende, som forhen, at hans Ord ei meer havde deres forrige Vægt, hvorover han besluttede at tage sin Afsked, og at ende sine Dage i sine Venners Skiød. Hans Brev derom til Grev Bernstorff, som han havde megen Fortrolighed til, lyder saaledes:

"I Anledning af det, som Geheimeraad Brandt har havt den Godhed at tale med Deres Høigrevelige Excellence om, min Person angaaende, maa jeg tage mig den Frihed, end ydermere til Oplysning at melde følgende:

Jeg har nu fyldt mit 72de Aar, og foruden det vanheldige Fald, jeg over for to Aar siden giorde, og som har forvoldet, at jeg endnu med stor Besværlighed kan flytte mig frem, enddog ved en Krykke, har jeg idelig Anfald enten af Colique eller Podagra. Paa den anden Side er mit Embede, hvis Natur er Deres Excellence vel bekiendt, af den Vidtløftighed, saa jeg ikke troer, at mine faa Kræfter, og mit alt for meget svækkede Syn, længere vil strække til at opfylde dets Pligter, ved at igiennemlæse, overveie, og referere i det mindste 8 til 9000 Suppliquer, og underskrive 4 til

5000

5000 Expeditioner aarlig, saa at intet af dette skal esterligge eller forsømmes.

Jeg føler altsaa den Nødvendighed, at vige for Alderdommens Magt, og den Trang til Rolighed, i hvilken jeg kunde bruge de faa Dage, min Gud maaske endnu vil levne mig, for oftere og nøiere at betænke det bestandige, som forestaaer.

Mit inderlige Ønske var derfor, at Hs. Majestæt i Naade vilde entledige mig fra dette Embede, men at jeg maatte beholde det, som mig nu er tillagt, og forblive herefter Medlem i Cancellie-Collegio, da mit forommørte svage Helbred gior mig ingenlunde bequem til, at træde ind i Høiesteret.

Mine Grunde ere disse; Jeg har nu tient Landet i 54 Aar, og i al den Tid giver min Samvittighed mig det tilforladeligste Vidnesbyrd om Troskab og Nidkierhed for den kongelige Tieneste, ligesom og adskillige vigtige Bestillinger af de fremfarne høisalige Konger og Deres Majestæt mig har været betroet. I de første 10 Aar tiente jeg uden Løn, og tilsatte alt, hvad jeg eiede; og siden har jeg begyndt med saa lidet, at jeg ikke kunde have mit Udkomme, uden at giøre aarlig Gield, som i denne Time ei er afdraget, indtil jeg nu er sat paa 3000 Rdlr.

Skulde jeg forlade Tieneſten med mindre Gehalt, maatte jeg og forlade dette dyre Levested, og i saa Fald vilde

vilde det gaae mig meest til Hierte, at en Bogsamling, som jeg elsker og endnu daglig pynter paa, maatte afhændes, da jeg ikke kunde flytte den med mig.

Jeg overlader alt dette til Deres Høigrevelige Excellences gunstige Omsorg, saa vist som det i alt er grundet paa Sandhed." *)

Det er tungt at gamle Folk, maaskee fordi de ere noget sene, tabe den Agt og Tillid, man skylder dem, at man ei betænker deres store Erfarenhed, sanket i en lang Rad af Aar, og den faste Liid, man kan slaae til dem.

Som alle studerede Folk, elskede han meget Frihed, og søgte derfor at temperere Magten; dog var han meget for, og maaskee for meget, at vedligeholde Embedsmænds Anseelse og Høihed, ligesom det og paa den anden Side er en Afvei, at give hver Anklager og Klage alt for let Gehør; men der hørte hos ham meget til, inden Klagemaal mod en Embedsmand fik Bifald; og naar end siden Proces anlægges mod saadan en, saa veed man vel, hvor meget snarere Befrielses eller i det mindste Benaadnings Veien staaer aaben for ham. En ringe Mand straffes for det, som en større begaaer tidobbelt

mere

*) Dette fandtes paa Geheimeraad Lürdorphs Bord paa Orholm efter hans Død, skrevet med hans egen Haand.

P. F. Suhm.

mere af, og gaaer ei allene fri derfor, men faaer endog Belønning.

Imidlertid var det langt fra, at Lørdorph tænkte at understøtte nogen Uretfærdighed og Undertrykkelse; dertil elskede han Folket for meget; dertil havde han for megen Samvittighed; men varsom og mild i alle Ting, saa var han ogsaa i dette. Erfarenhed havde lært ham, at Ondskab og Hunger drive ofte en Vinkelskriver og Bøygde-Procurator til at antaste brave og redelige Mænd, og at formaae Vankundige af Almuen til at sætte deres Navn under Klager, de ei have læst, eller kunne læse, hvis Indhold de ei vide, eller og er bleven dem vrangt fortolket. Jeg haver blandt hans efterladte Papirer fundet mange saadanne, som jeg haver opbrændt, for ei at skade nogen; thi han satte mig til Executor af sin sidste Villie, tilligemed Raadstuskriver Hr. Justitsraad Lange. Jeg haver og fundet mange Breve, hvori man haver spurgt ham til Raads, endog i Huus- og Pengesager. Skade, at hans Svar ei findes, thi af dem vilde man have lært meget.

Til Venner havde han Hielmstierne, Stampe; fælles store Indsigter giorde ham og til en fortrolig Ven af Guldberg, hvis Historie han altid omtalte med megen Bersømmelse; Kofod Ancher, Schøning, Erichsen, den afdøde Etatsraad Bartholin, begge Brøderne Bartholin, den afdøde i Norge og den endnu levende i Danmark;

mark; Professor Ancherſen, ſom han i Begyndelſen ei kunde lide, men ſom en vis Mand bibragte ham Yndeſt for; Magiſter Daſs, Langebek, Klokker Schov, Præſten Hr. Hanſen, Bluhme, Egede og flere, foruden de endnu levende, af hvilke jeg iſær maae nævne Conferentsraad Rottbøl-Friis, Geheimeraad Carſtens, Conferentsraad Jacobi og Nielſen. Ingen forundre ſig over, at jeg giver en Geheimeraad, og født Adelsmand, en Klokker og en Magiſter til Ven; men han var ei en Geheimeraad ſom andre, han var en philoſophiſk Geheimeraad; han havde Omgang med dem ſom virkelig Ven, og ei ſom Protector. De omgikkes med ham, ſom Menneſke med Menneſke, og de lærte paa begge Sider meget af hverandre. Naar han var i ſaadant Selſkab, viſte han ſig ei allene lærd og vittig, men endog munter og ſkiemtſom, og naar man var ganſke ene med ham, kunde Tiden aldrig blive lang; thi endſkiøndt han i ſit hele Liv var plaget med Hypochondrie, ſaa faldt han ſine Venner dog ei beſværlig med den. I ſine ſidſte Leveaar bivaanede han hver Mandag Aften et udſøgt Selſkab af lærde Mænd, blant hvilke han var Sielen. Næſt ſaadanne Mænds Selſkab og ſine Bøger, elſkede han meeſt Landet og ſin Hauge. Han ſpadſerede meget om Sommeren, og fornøiede ſig med mig i Haugen; der var en Kilde, fundet af ham, ſom han havde ziret med Inſcriptioner, tagne af Pindarus, Horatius,

ratius, og nogle-giorte af ham selv. Blomster og Træer elskede han overmaade meget! han vidste paa en behagelige Maade at forklare det rare og angenemme, som var ved dem; han talede derom med Enthusiasmus, og ingen stor Mand er, og bliver uden den; og han formente, at hiin Verdens forklarede Borgere skulde igien beboe denne rensede og fornyede Jord, og der nyde Landets og Haugets uskyldige Fornøielser, blive lette, saa de kunde hastig, som Tanken, fløttes fra Sted til Sted, fra Klode til Klode; at favne der sine Venner, sin elskelige Hustru, var sand Føde for hans blide Siel. O Lüxdorph! gid jeg saae dig der!

Ludvig Holberg.

Baron og Universitetsqvæstor.

(Fød 1685 — død 1754.)

Adskillige Lande — siger vor Suhm i sin Caracteristik af denne Skribent — have besiddet større og skiønnere Skribenter og Lærde, og dybsindigere Philosopher, end vort Danmark har eiet i Holberg; men jeg troer dog ikke, at noget Land skylder sin Lærd og Skribent mere, end Danmark skylder Holberg." Han vil oftere forekomme i denne Samling; det, som giver ham Adkomst til at nævnes paa dette Sted, er hans "berømmelige Mænds og Heltes sammenlignede Historier, Kiøbenhavn 1739, 2 Tomer", og "Heltinders og berømmelige Damers sammenlignede Historier, 1745", hvilke begge Værker Suhm paa anførte Sted erklærer, tilligemed Mallings store og gode Handlinger, for den nyttigste og behageligste Læsning, vi endnu have paa dansk for Folk i Almindelighed. — Nedstaaende er taget af hans Socratis Levnetsbeskrivelse.

Efterat man havde vænnet Almuen til at anhøre Spotte-Ord mod Socratem, toge hans Fiender sig omsider for at gaae aabenbar til Verks mod ham, og indgav Melitus en Klage til Raadet, hvorudi han beskyldte Socratem at forkaste de Athenienssiske Guder, og at forføre Ungdommen, begierende, at han derfore maatte straffes paa Livet. En af hans Discipl, navnlig Crito, gik da strax i Borgen for hans Tilstedeblivelse. Hans Modstandere mærkede da, at han vilde høre ilde hos alle brave Folk, formedelst denne Forfølgelse, skikkede

derfor

derfor hemmelig Bud til Socrates, og lod ham vide, at han vilde lade Sagen falde, hvis Socrates vilde være hans Ven, og holde sig fra at censurere hans Opførsel. Socrates svarede, at han ingenlunde saadant vilde indgaae, men at han vilde blive ved at laste onde Mennesker, saa længe som han levede.

Imidlertid fra den Time, han først blev anklaget, indtil hans Dom blev fældet, fremturede han i sine sædvanlige philosophiske Lectioner, og bekymrede sig aldeles ikke om at forsvare sin Sag; og, da Hermogenes bebreidede ham om denne Efterladenhed, sagde han: „Jeg veed, at jeg aldrig har bedrevet nogen Uretfærdighed, og er derfor mit Levnet min Sags beste Forsvar." Da samme Hermogenes blev ved sine Erindringer, sagde han: at han tvende Gange havde beredet sig paa en Tale til Dommerne; men Gud havde befalet ham at holde inde dermed. Hermogenes studsede derved, men Socrates fuldførte sin Tale saaledes: „Kan man forundre sig over, om Gud vil, at jeg nu skal ende mit Liv? Jeg har hidindtil ført et skikkeligt Levnet, og været mine Venner til Behag og Fornøielse: hvis jeg skulde leve længere, maatte jeg underkastes de Ulejligheder, som Alderdommen fører med sig, og finde Mangel paa Syn, Hørelse og andre Sandser Hvi skulde jeg da ønske saa meget et langt Liv. Det er troeligt, at de som have mig kiær, har villet, at jeg skulde dø paa den beste og belejligste Tid og Maade. Thi dersom jeg un-

der-

derkaster mig Raadets Dom, faaer jeg den allermildeste Død, og jeg dør med et friſk Sind og Legeme. Hvorom alting er, saa er det bedre at døe uſkyldigen end at tilbetle ſig et Liv, som er ſlemmere end Døden."

Adſkillige andre af hans Venner formanede ham ogſaa at forſvare ſin Uſkyldighed. En anſeelig Orator, ved Navn Lyſias, tilbragte ham en ſkreven Forſvars Tale, ſom han kunde bruge for Retten. Denne Tale læſede vel Socrates igiennem, og ſagde, at den var vel og fyndig ſkreven, men ikke beqvem for ſig; og, da Lyſias ſpurgte, hvorfor den ikke var beqvem for ham, naar den ellers var vel ſkreven, ſvarede Socrates dertil: „Kan ikke Skoe og Klæder være beqvemme og nette, uden at de juſt paſſe til mig. Derſom du tilbragte mig Sicyoniſke Skoe, da, endſkiønt de paſſede ſig til mine Fødder, vilde jeg dog ikke bruge dem, efterdi de ere ikke en Mands Perſon anſtændige. Saaledes finder jeg din Tale at være net og oratoriſk, men ikke mandig og en Philoſopho anſtændig.

Da det lakkede mod Tiden, at der af Retten ſkulde paakiendes udi Sagen, indfunde ſig tre Anklagere, nemlig Anytus, Lyco og Melitus, hvoraf den første ſkulde udføre de Forſeelſer han havde begaaet imod det hele Folk: den anden ſkulde forſvare Oratores: og den tredie Poeter. Melitus ſteeg først op i Cathedra og holdt en Oration, men med ſaadan Rædſel, at han ofte nær var kommen fra ſine Concepter. Indholden af

samme Tale, hvoraf findes nogle Stykker hos Xenophon og andre, var denne: At Socrates lærde sine Tilhørere at foragte Stadens Lov, sigende, at det var daarligt at lade sig regiere af Bønner: thi Dommernes Vota skeede ved Bønner, som kastes udi et Kar: At Socrates var en Tilhænger af Alcibiade og Critia, hvoraf den ene udi Regieringen havde ladet see Vold og Gierrighed, den anden havde søgt at bringe Staden under Aag. Videre havde han opmuntret Børn til Ulydighed mod deres Forældre, og lovet at gisre de første fornuftigere end de sidste: Ja at han havde lært, at Børn kunde revse deres Forældre. Han havde sagt, at den viiseste Mand var meest Ære værd, hvorved han menede sig selv; og andet deslige.

Den anden, som talede i Forsvar af Poeterne, foregav, at Socrates havde giort stor Misbrug af Poeter, og forklaret deres Ord udi en falsk Mening, for at opmuntre sine Disciple til Laster og Udyder. Endeligen holdt den tredie sin Forsvars Tale for Oratores. Medens disse Beskyldninger udøsedes, sad Socrates ganske stille, og syntes at have sine Tanker henvendte til andre Ting: han vilde ei heller antage nogen Advocat til at forsvare sin Sag, som da brugeligt var: Men da hans Anklagere vare nedstegne af Cathedra, traadde han selv op, og først forfaldt udi hiertelig Latter, og endelig begyndte han at holde en Tale, men langt anderledes, end man havde indbildet sig; thi han talede ikke som en

Mis-

Misdæder, men som en myndig Lærer, der var kommen for at opmuntre Dommerne til Dyd, og at undervise dem om deres Pligt. Hvad hans egen Sag angaaer, lod han falde nogle Ord, blant hvilke disse vare de fornemste: „Jeg undrer mig over Meliti Beskyldning, at jeg haver forkastet de Guder, som Staden dyrker, ligesom alle tillige med Melito selv ikke havde seet mig offre paa Festdagene." Derpaa talede han om sine guddommelige Aabenbaringer, hvilke han mere reflecterede paa end Spaamændenes Udsigelse, Fugle-Skrig og andet deslige. Da Dommerne dette hørte, begyndte de at knurre, endeel, som de ikke kunde begribe, hvad han sagde, endeel ogsaa, fordi dem syntes, at han havde for høie Tanker om sig selv, hvilket da Socrates mærkede, blev han vred, at tale saaledes: „Da Oraclet engang udi manges Paahør blev adspurgt om mig, svarede Apollo, at ingen var retfærdigere og visere end Socrates. Hvis I ikke ville fæste Troe til Oraclet, saa examinerer mit eget Levnet: Hvem finde I mindre at lade sig regiere af sine Affecter? Hvem finde I mere at staae mod Skienk og Gaver? Hvem finde I at leve mere fornøiet i Fattigdom? Hvem finde I mere at følge Dyd og efterlede Sandhed? Melitus beskylder mig for at fordærve Ungdommen; men lad ham vise mig en eneste, som jeg af Gudfrygtig har giort Ugudelig, af Tarvelig Overdaadig, af Ædru til en Dranker, af Arbeidsom Doven eller i nogen Maade fordærvet."

vet." Melitus svarede da dertil: "Jeg kiender dog dem, som du har overtalet til at adlyde dig meere end deres Forældre." "Det er sandt," sagde Socrates. "Det gior, og bør jeg dagligen giøre: De Syge bør adlyde Lægen, meer end deres Forældre. Mon gode Borgere ikke heller adlyde dem, som give sunde og nyttige Raad, end deres Venner og Paarørende?" Og da Melitus maatte saadant tilstaae, sagde Socrates: "Hvi trækker du mig da som en Misdæder for Retten?"

Adskilligt andet blev da anført saavel af Socrate selv, som af andre til hans Forsvar; Men Dommerne stødte sig over den usædvanlige Maade, han betiente sig af, saa at, da Plato steeg op i Cathedra, for at tale, og begyndte sin Oration med disse Ord: "Jeg kommer her, endskiøndt jeg er den yngste af dem som betræde Cathedra;" raabte de alle: "Ja den Yngste af dem, som nedstige af Cathedra," hvilket de tvunge ham strax til at giøre. Derpaa begave de sig til at votere, og blev da Socrates ved 281 Dommeres Stemmer fordømt. Men som det var brugeligt til Athenen, at, naar en Gierning var bedreven, som ikke ganske fortienede Livs Straf, kunde den Fordømte løse sit Liv ved en Sum Penge: hvorudover Socrates af Dommerne blev adspurgt, hvad Sum han vilde give for at befries fra Døds Straf. Endeel af hans Venner tilbøde da en anseelig Hob Penge; men han vægrede sig for at

imodtage deres Tilbud, sigende, at den allene, som har giort Uret, bør give Penge-Mulct. "Jeg haver fortient at æres og belønnes i mit Fæderneland, og at underholdes paa Stadens Bekostning." Dette Svar forbittrede Dommerne saaledes, at de dømte ham fra Livet, og 80 andre Stemmer bleve føiede til de forrige.

Da Dommen var affagt, faldt Socrates udi Latter, vendte sig om til sine Venner, og sagde: "Hvi skulde denne Dom bedrøve mig, naar jeg er forsikkret om, jeg intet Ondt har giort? Jeg haver ikke foragtet den Guds Tieneste, som jeg dagligen haver øvet. Jeg haver ikke forført Ungdommen, men opmuntret den til Dyd og Arbeide. Denne Døds Dom er derfore ingen Skam for mig, men for mine Dommere; de ere allene at beklage, som dømme saa uretfærdig, ikke jeg, som dør uskyldig. Alle maa vidne med mig, at jeg ingen har tilføiet noget Ondt, men tvertimod, at jeg har været alle til Hielp og Tieneste." Efterat han havde talt disse Ord, gik han bort med et glad og fornøiet Ansigt.

Han blev derpaa bragt til Fængsel, og 30 Dage efter Dommens Afsigelse bunden med Lænker. At man ellers ikke ilede med hans Død, foraarsagede en Ceremonie, som Athenienserne aarligen toge i Agt ved at skikke et Skib med Foræringer til Delum, Apollinis Sæde: Saasom nu samme Skib var gaaen bort Dagen for Socratis Dom, og ingen Execution maatte

skee,

skee, førend det kom tilbage, blev Tiden opsat, og Socrates fik imidlertid Leilighed til at tale med sine Venner ofte i Fængselet, og at opbygge dem med herlige og kostbare Lærdomme. De samme søgte da at overtale ham til at redde sig med Flugten; men han loe deraf, og spurde dem, om de vidste noget Sted uden for Athenen, hvor Døden ikke kom? Dagen for hans Død listede Crito sig ind til ham, og fandt ham udi en Søvn, som gav en yderlig Sindets Rolighed tilkiende. Saasnart Socrates vaagnede op, gav han ham den bedrøvelige Tidende, at det hellige Skib var ivente, og at det, maaskee, vilde komme samme Dag, saa at han maatte lave sig til at døe Dagen derefter. Socrates svarede da med sin sædvanlige Kaaldsindighed: "Skee Guds Villie! dog troer jeg ikke, at Skibet kommer i Dag, formedelst en Drøm, som jeg har haft, hvorudi mig er givet tilkiende, at jeg ikke skal døe, førend paa tredie Dag derefter." Crito raadede ham da paa ny til at tage Flugten, saa vel for at redde sit eget kostbare Liv, som for at hindre sine Venners Eftertale: saasom Efterkommerne vilde lægge dem til Last, at de af Pengegierrighed ikke havde vildet kiøbe ham løs. Han tilbød da selv sine Midler, og om de ikke vilde forslaae, lovede han for Simmias, Cebes og andre. Videre, sagde han, at ingen bør frivilligen løbe til Døden, og at saadant kan heller anføres til Sindets Skrøbelighed, end til

Bestandighed. Bad derfor, at han strax vilde fatte en Resolution, saasom Tiden tillod ikke at betænke sig længe. Socrates svarede hertil; man maa herudi ikke efterse Menneskers Domme og Meeninger; men allene det, som i sig selv er ret og billigt. At rive sig ud af Øvrighedens Hænder, er ikke andet end at rebellere imod Staten, og at overtræde Landets Love. Han vilde derforuden ved saadan Flugt sætte hans Venner og Befordrere udi Fare. Hvad hans Børn angik, da maaskee deres Skiebne vil blive bedre, dersom han lydigen underkaster sig den af Øvrighrden afsagde Døds Dom, end om han med List stræber at redde sig med Flugten. Hvorom alting er, saa maa man sætte al egen Nytte til Side for Retfærdighed. Endeligen sagde han: "Dine Formaninger, Crito, er ikke andet end et ubehageligt Lyd, som skurrer for mine Øren: Hvis du ellers har noget andet at erindre, saa vil jeg gierne høre dig." Og da Crito dertil svarede, at han intet andet havde at sige, sagde Socrates: "Tael da ikke meere, men lad mig gaae den Vei, som Gud viser mig."

Hans Venner bleve derefter ved at besøge ham i Fængslet som tilforn. De samlede sig gemeenligen paa det Sted, hvor Socrates Sag var bleven ageret, og som var nær ved Fange-Huuset, hvor de forbleve, indtil Dørren aabnedes, da bleve de indladne, og fordreve den heele Dag med ham. Men da de hørte, at det hellige Skib var kommen fra Delo, komme de tiligere,

end

end de pleiede: men Portneren lod dem da vide, at de maatte tøve noget, indtil han advarede dem om Tiden, efterdi Stadens elleve Mænd have befalet, at Socrates skulde løses af sine Baand, for at dø samme Dag. Da de vare blevne advarede om Tiden, da traadde de ind, og funde Socratem løset af sine Lænker, og hans Hustru Xantippe siddende hos ham med et Barn paa Armen. Da han blev dem vaer, vendede han sig til Crito, bedende, at han vilde bringe hans Hustru til Side, hvilket ogsaa skeede, saa at hun hylende og grædende blev bortført. Socrates satte sig da ned paa Sengen, og strøg med Haanden paa sit Been, som af Lænkerne var bleven øm og saaret, sigende: "Man skiønner ikke paa det Gode, førend man har lidet Ondt: thi nu synes mig at faae et nyt Been, efterdi Smerten holder op." Derpaa lod han Beenet ned af Sengen igien, og holde den herlige Tale, som anføres af Platone, der selv var overværende, og har beskrevet hans Dods Historie. Blant andet taler han om en voldsom Død, hvorved mange forkorte deres eget Liv, saaledes: "Vi ere Guds Eiendomme, og derfore ingen Ret have over vort Liv; thi dersom en Tiener mod sin Herres Villie omkommer sig selv, synder han mod den Pligt, som han er sin Herre skyldig. Derfore har ingen Ret til at skille sig af med sit Liv, førend Gud kalder ham, hvilket nu skeer med mig." Derpaa talede han om Sielens Udødelighed og de Belønninger, fromme og dydige Mennesker

have

have at forvente udi det andet Liv, hvorom han selv var forsikkred. Saasom han førte denne Tale med Iver, advarede den som bragte ham Forgiften: at han ikke skulde forhidse sig, thi ellers vilde Giften ikke giøre saa let og hastig Virkning. Men Socrates bad ham ingen Bekymring at have for sin Person; thi han var bereed til at tage Forgiften ind een, to eller tre Gange, om fornøden giordes.

Derpaa holdt han en lang Tale, hvorudi han viisede, at det var en Philosophi Pligt at forestille sig ideligen Døden, saa at han ved dens Ankomst ikke skal forskrækkes. Han sagde, saasom Døden er Sielens Bortgang fra Legemet, saa maa en Philosophus arbeide paa at rense Sielen fra legemlige Affecter. Han fornyede siden sin Tale om Sielens Udødelighed, og endeligen sluttede den med disse Ord: "Nu er Tid, at jeg gaaer til Badstuen, saasom jeg finder det raadeligt at bade mit Legeme, førend jeg drikker Giften, paa det man kan forskaanes fra den Umage at toe mig, naar jeg er død."

Crito adspurdte ham da, om han forlangede noget i Henseende til hans Venner og Børn, og derudi tilbød sin Tieneste. Hvortil Socrates svarede, at han forlangede ikke andet, end at de vil efterleve hans Lærdom og Formaninger. Og, da de forlangede at vide, hvorledes han vilde begraves, svarede han: "Paa den Maade, som I finde for godt, men seer til, at I holde fast paa mig, at jeg ikke undløber eder af Hænderne; thi, sagde

han

han leende, jeg har i Sinde at giøre en lang Reise, nemlig til de lyksaliges Bolig. Dog maa I gierne begrave mig efter den Maade, som er brugelig og overeenstemmende med Stadens Lov." Hvilket var det fornuftigste Svar, han kunde give, endskiøndt mange bilde sig ind, at de ikke døe philosophice, uden de giøre Anstalter til deres Begravelse. Nogle ville have prægtige Begravelser, hvilket er en Daarlighed: andre ordinere tarvelige, hvilket er ogsaa daarligt. En andægtig Agonisant bør have andet at tænke paa, og derfor med Socrate giør best i at overlade saadan Omsorg til andre. Man haver admireret, som en Philosophie hos nogle Mænd, at de have ordineret deres Legemer enten at kastes udi Havet, eller paa aaben Mark, for at lade see, at det var lige meget, enten deres Legemer bleve fortærede af Dyr, Fisk eller Orme. Men den beste Anstalt er med Socrate ingen Anstalt at giøre. Paa disse Ord forføiede han sig til Badstuen, geleidet af Crito allene, og bad de andre imidlertid at blive paa det Sted, hvor de vare. De samme beklagede sig da over den Ulykke, som denne kostbare Mands Forliis vilde foraarsage, sigende, at de ansaae sig selv som faderløse Børn, i det de mistede saadan stor Lærer og Veiviser. Efterat Socrates havde toet sit Legeme, blev hans Hustrue og Børn bragte til ham, til hvilke han holdt en Tale, og derpaa forlangede, at de skulde bortføres igien.

Da det lakkede mod Aftenen, kom endeligen de Eleve

leve Mænds Tiener, og sagde: "Jeg haaber, Socrates, jeg ikke skal begegnes af Eder, som af andre, hvilke jeg i ,eslige Tilfælde har betient, nemlig at blive tracteret med Vrede og Bitterhed, da jeg dog kun er et uskyldigt Redskab, og intet gior uden efter Øvrighedens Befaling. Jeg veed, at J er en dydig, mild og fornuftig Mand, ja saadan een, som ikke har fortient at komme paa dette Sted, hvorudover jeg er forsikret om, at J ikke vil regne mig dette til Onde. Bereed eder nu til den Lidelse, som af Dommeren er eder paalagt," paa hvilke Ord han faldt udi Graad. Da Socrates dette mærkede, sagde han: "Jeg glæder mig over at finde saa godt Hierte hos dig: hvad min Person angaaer, da skal jeg med Taalmodighed efterleve alting." Derpaa, siger Plato, som var nærværende, vendede han sig til os andre, og sagde: "Denne Betienter kan jeg ikke andet end berømme for hans Skikkelighed; han haver udi Fængslet vist stor Villighed mod mig, og nu fælder han Taare over min Død. Lad os da villigen adlyde ham, og lad een strax bringe Giften hid, om den er tillavet:" hvortil Crito svarede: "Man har ikke nødig at haste saa meget, thi Solen er endnu ikke gaaet ned: jeg har seet mange, som har drukket Giften sildere, ja at de have ædet og drukket, og discureret med deres Venner, efterat de have faaet Døds Bud." Socrates sagde: "De andre giøre det maaskee ikke uden Aarsag; thi de anse det som en Herlighed og

Gevinst

Gevinst at forlænge sit Liv. Jeg derimod tænker anderledes. Jeg holder for, at jeg aldeles intet vinder ved saadan Forhaling, men tvertimod, at jeg underkaster mig Spot og Latter, naar jeg syntes at have for megen Begierlighed til Livet, og at spare paa det, som hører mig ikke meere til. Lad derfore Tingen skee uden videre Forhaling." Da Crito det hørte, vinkede han ad Tieneren, at han skulde kalde paa den, som havde Forgiften, hvorpaa den samme strax lod sig indfinde med Beggeret udi Haanden. Da Socrates blev ham vaer, spurte han ham ad, hvorledes han skulde forholde sig, efterat han havde taget Forgiften ind, og, da han var underviset derom, nemlig, at han ideligen skulde spadsere, indtil han var bleven træt, og siden sætte sig ned, tog han Beggeret og tømmede det uforskrækket: men vi andre, siger Plato, kunde ikke holde os fra Graad. Hvilket, da Socrates mærkede, sagde han: "Hvad gjøre I, kiære Venner: var det ikke derfor, at jeg viisede min Hustru og mine Børn fra mig: I bør heller ønske mig til Lykke, end græde: værer derfor ved et godt Mod." Da de dette hørte, skiæmmede de sig, og holdt inde med Graaden. Hvad ellers af alle Socratis Taler holdes mest opbyggeligt, og som Erasmus Roterdamus har fundet sig saa bevæget over, er denne: "Om mine Gierninger have været Gud behagelige, det kan jeg ikke sige. Dette er jeg alleene forvisket om, at jeg alle Tider har søgt at behage ham, og jeg haaber, formedelst denne

gode

gode Attraa at finde Naade hos ham." Af denne Tales Læsning er Erasmus bleven saa bevæget, at han har ladet falde disse Ord: O sancte Socrates! Ora pro nobis.

Efterat han havde spadseret saa længe, at han var bleven ganske træt, lagde han sig ned paa Ryggen. Den som havde givet ham Giften, gik noget derefter til ham, klemmede hans Been, og spurdte om han følede det, og da Socrates sagde, at han intet følede dertil, gik han tilbage, og gav hans Venner det tilkiende, at han havde ikke lang Tid tilbage, hvilket ogsaa skeede; thi han kastede strax derpaa det Dekke fra sig, hvoraf han var skiulet, og sagde til sine Venner, at de skulde anrette en Offring for ham. Hvilket var hans sidste Ord: Og saasom hans Øine stode endnu aabne, lukkede Crito dem til. Saadant Endeligt fik denne Mand, hvilken, Plato siger, var den retfærdigste og viiseste af alle dem, man havde seet, eller hørt tale om. Og er det derfor, Cicero siger, at han aldrig læser hans Historie uden Graad. Den Athenienssiske Republique blev ved hans voldsomme Død paasat saadan en Plet, som den aldrig kunde aftoe; og kan man sige, at ingen leed ved denne Gierning, uden hans Dommere, hvis Ihukommelse bør stedse staae sort afmalet hos Efterkommerne.

P. T.

P. T. Wandall,

Professor, og Under-Bibliothekarius ved Kongens Haand-Bibliothek.

(Fød 1737, død 1794.)

Hvad der giver denne fortreflige Litterator Adkomst til et Sted her, er: De paaa Jægerspriis hædrede fortiente Mænds Levnetsbeskrivelse. Første Bind udkom med Kobbere 1783; andet Bjnds første Hæfte uden Kobbere, da Kobberpladerne ved Slottets Ildebrand vare ødelagte, 1794, hvormed Værket standsede. Deels fordi det kan være interessant, at samholde den med Sørgespillet af samme Natur, deels og fordi dens Længde tillader, at meddeele den heel, har man mellem disse Biographier valgt Niels Ebbesens.

Da Kong Christopher den Anden i Aaret 1333 døde, var Danmark i en meget elendig Tilstand. Næsten det heele Rige var i fremmede Hænder. Hertug Waldemar havde Sønder-Jylland eller Schlesvig. Ingeborg, Hertug Knud Porses Enke, besad Halland, Holbek, Kallundborg og Samsøe. Kong Magnus af Sverrig havde Skaane. Sielland, Lolland, Falster og Fehmern vare pantsatte til Greve Johan af Holsteen. Greve Geert den Store af Holsteen var Herre over Nørre-Jylland, Nordfriesland, Fyhn og Taasinge. Laurits Jonsen var forlehnet med Langeland og Ærø. Den

afdøde

afdøde Konges Sønner Otto og Waldemar eiede altsaa intet uden nogle smaa Godser i Lolland og Estland, af hvilke de lode sig kalde Hertuger. Man kunde derfor intet vente mindre, end at disse to Prindser nogentid skulde komme til Besiddelse af deres Fædrene-Rige.

Prinds Otto vovede dog at udføre sine Fordringer paa Danmark, og at befrie dette Rige fra dets uretmæssige Besiddere. Den Mægtigste af disse var Greve Geert. Han var forstandig, modig, tapper, forsøgt Krigsmand, og havde alene sine Fortieneſter at takke for den Anseelse, hvori han stod. Med denne Mand var det, Otto først vilde prøve sine Kræfter, overbeviist om letteligen at kunne naae sit Diemed, naar denne Modstander var overvunden. Med Tropper, hvervede i Lolland og Tydskland, giorde Prindsen et Indfald i Nørre-Jylland. Men Udfaldet lignede ikke hans Mod. Geert, hans Overmand i Erfarenhed og Magt, overfaldt ham paa Taphede ved Viborg. Det kom til Slag. Otto tabde, og blev fangen tilligemed en stor Deel af Adelen, han havde hos sig.

Waldemar, Ottos Broder, var endnu for ung til at kunne foretage noget, enten til dennes eller Fædrenelandets Befrielse. Greverne af Holsteen derimod, stolte af deres Lykke, regierede imidlertid uindskrænkte, og saa meget haardere, som de vilde giøre sig alle mulige Fordeele af Landet, saalænge det endnu var i deres Vold, da de ikke kunde vente, deres Regiering vilde

være

være af Varighed. De betroede Slottene til tydske Lehnsmænd, og gave Embederne i Landet til Tydske. De tvunge Folket at lære det tydske Sprog, og indførde den holstenske Ret i Stedet for den danske. De Mægtigere undertrykkede de Ringere. Voldsomheder øvedes især mod Kirkens Tienere.

I Lolland lod Greve Johan Ravensborg befæste, for desto meere at forvisse sig Landet. Saadant streed aldeles imod en Panthavers Rettigheder, var farligt for Indbyggernes Frihed, og kunde ikke andet, end smerte dem. Greve Geert, trodsig af den Magt, han besad, og som ingen vovede at sætte sig imod, giorde, hvad ham lystede. Han paalagde, og udpiinde Skatte, han foreskrev Love, han dømte selv i Retterne. Endelig kaldte han sig ikke længer Formynder for Hertug Waldemar til Schlesvig, hvilken Titel han 1325 havde antaget, men skrev sig selv Hertug til Jylland, hvor han indsatte Niels Limbek til sin Stadtholder. Dette viisde tydeligen, at han ansaae ogsaa dette Land for sin Eiendom, over hvilket han hidtil havde regieret under Navn af Formynder for den slesvigske Waldemar. Saadant giorde de Danske oprørske imod de holsteenske Grevers Regiering. Hertil kom, at fremmede Magter betiente sig af dette Riges indvortes Forvirring til ydermere at svække det. Saaledes begiærede Kong Magnus af Sverrig af Paven, ikke blot Bekræftelse, for evig at beholde Skaane som Eiendom, hvilket han nu besad som

Pant,

Pant, men og Tilladelse, at indtage andre til Kongeriget Danmark hørende Lande, under Paaskud, at befrie dem fra de Voldsmænd, som beherskede dem. Pavens Svar bestod i et høfligt Afslag. Med meere Held førde Keiser Ludvig af Bayren sig Danmarks Svaghed til Nytte. Paa en Rigsdag til Frankfurt i Aaret 1338 foreenede han Pommern med det tydske Rige, og giorde dets Hertuger til umiddelbare Rigsstænder, uden at agte, at de i lang Tid havde været Lehnsmænd af den danske Krone.

Greve Geert kunde ikke andet end mærke, hvor forhadt hans Regiering var. Ved det han Aar 1337 løsgav Biskop Tyge af Børglum af det Fængsel, hvori han siden 1329 havde været holdt, løsedes Riget af Band, hvorved Gemytterne noget formildedes mod Greven; ja han skulde maaskee aldeeles have vundet dem ved en mildere Regiering i Fremtiden. Men herpaa tænkte han ligesaa lidet, som Greve Johan, at de meget meere ved haardere Paalæg end tilforn trykkede, og paa ny forbittrede Folket; og nu besluttede Greve Geert at sætte sin Myndling, den slesvigske Waldemar, paa den danske Throne. Man ventede saameget mindre Hinbring i dette Forehavende, da Prinds Otto sad i Fængsel, og hans Broder Waldemar levede som i Landflygtighed ved det keiserlige Hof. Hertugen samtykkede i dette Forslag, da Greven lovede paa alle Maader og med al Magt at understytte ham. Et Vilkaar var, at Hertugen

tugen skulde have Nørre-Jylland, og derimod overlade Greven Slesvig. Da dette ligger Fyhn, som Greven havde i Pant, nærmere, og hænger sammen med Holsten, saa vandt Greven ved dette Bytte, at alle hans Lande laae tæt hos hinanden. Hertug Albert af Saxen og Greve Gerhard af Hoya vare Meglere i denne Sag, og Foreeningen blev sluttet i Februarii 1340.

Hvor hemmeligen end dette forhandledes, saa kunde dog Greve Geerts Hensigter ikke længe skiules for de Danske. Med Heftighed udbrød nu den Ild, som længe havde ulmet under Asken. Adelen og Folket af Nørre-Jylland vilde ikke lade sig paatrænge nogen ny Herre af Greve Geert, ikke være en Bold, han efter Gotbefindende kunde kaste, hvorhen han vilde. Et aabenbart Oprør, og selv at vælge en Konge, var det eeneste Redningsmiddel, de vidste. Den landflygtige Waldemar var Kongen, de vilde have, og Begyndelsen giorde de med at nægte Greven de sædvanlige Afgifter og Tienester, og med at beleire hans Slotte. Dette bragte Greven i Harnisk. Han hvervede Krigsfolk i Tydskland, og brød endnu i Aaret 1340 ind i Nørre-Jylland med en Hær over 10000 Mand stærk, i det faste Forsæt at ydmyge Adel og Folk, og med Magt at sætte Hertug Waldemar paa Thronen. Hans tvende Sønner lod han med en Deel af Hæren gaae andensteds hen, men selv rykkede han med 4000 Mand til Randers. Overalt var han Seierherre, og hans Soldater ødelagde alt

med

med Ild og Sværd, især øvede de deres Grumhed mod Adelens Godser, ja skaanede ikke engang Kirker og Klostere; Alt maatte tiene Greven til Bytte. Ja denne dristige og tappre Krigsmand skulde maaskee have udført sit Forsæt, skulde maaskee givet Danmark en Konge, og giort sig selv til Herre fra Elven til det store Belt, dersom ikke en anden kiæk og modig Mand havde tilintetgiort alle hans store og vidtudseende Forehavender, ved at giøre Ende paa hans Dage.

Den jydske Adelsmand Niels Ebbesen, af Slægten Galt (som man meener) og Herre til Nørreriis, var den, som hævnede de Fædrenelandet tilføiede Forurettelser, og lagde Grunden til dets paafølgende Befrielse. Han var høiligen foornærmet af Greve Geert; deri komme Skribenterne overeens; men man finder ikke udtrykkeligen, hvori Fornærmelsen har bestaaet. Nogle sige, at i en Sag, han havde med Stig Andersen, havde Greven dømt til Fordeel for den Sidste, som han yndede. Nok, Ebbesen var fornærmet og opbragt, og endog nogle holsteenske Herrer, som frygtede Grevens tiltagende Magt, tilskyndede Ebbesen (saa lyde nogle Efterretninger) at drive sin Hevn til det Yderste. Vel var det de Tiders Sædvane, at enhver i Nødsfald forskaffede sig selv Ret; Adelsmanden bekrigede sin Fyrste, naar han troede sig selv forurettet af samme. Men Greve Geert var saa langt fra at være Ebbesens Fyrste, at han endog var hans og alle Danskes Fiende; saa at

Landet

Landet selv, der jammerligen var stykket, og truedes altid at blive det, fremfordrede alle sine Børn til Hevn og Redning. Ebbesen forkyndte Greven da, som Brug var, sit Fiendskab. Vi have endnu om Niels Ebbesens Foretagende imod Greven en gammel Sang, paa hvis Troværdighed Gram i sine Anmærkninger til Meursius ikke tviler. Denne Sang giver Anledning at troe, at om end Ebbesen for sin Person var forurettet af Greven, saa har han dog ikke offentligen viist sig hans Fiende, førend nu, da Fædrenelandet paa ingen anden Maade kunde reddes. Greven, underrettet om, at nogle jydske Adelsmænd, blandt hvilke Ebbesen, havde forbundet sig imod ham, lod denne nu kalde til sig til Randers, hvor han og efter given Leide indfandt sig. Her fordrede Greven omsider, at Ebbesen skulde sværge ham, og vilde han ikke, skulde han enten rømme Landet eller hænges. Denne saa skiændige Trusel var en Fornærmelse, intet uden Døden kunde forsone, og saaledes ansaae Ebbesen den. Offentligen undsagde han nu Greven, og derpaa i Følge den Leide, han havde, forlod Randers ubehindret. Alt viser, at han paa det strængeste har iagttaget Ridders Brug, og nu var det Grevens Sag, at vogte sig for ham, som en svoren Fiende.

Uden Frygt for den Mængde, Greven havde hos sig, kom Niels Ebbesen med nogle og tredsindstyve Mand om Natten den 18 Martii 1340 til Randers for at bringe sit mishandlede Fædreneland og sin fornærmede

Ære det bestemte Offer, eller selv at lade sit Liv. Han lod Naglerne af Broen udtrække, imidlertid han med sit øvrige Følge begav sig til Grevens Huus. Dette lod han omringe, og trængde derpaa selv lige ind i Grevens Sovekammer. Greven vaagnede, og saae sin Fiende færdig at bringe sin Undsigelse til Virkelighed. Nu bad han om Forladelse for de tilføiede Fornærmelser, og giorde Freds Forslag, men forgieves. Fædrenelandets Redning, Ebbesens egen Sikkerhed for Fremtiden fordrede hans Død. Her var Skaansel altsaa Svaghed. Niels Ebbesen dræbde derfor Greven tilligemed tvende af hans Følge. Derpaa lod han Trommerne røre, og et stort Seiersskrig istemme. Dette bragde de Grevelige i Vaaben., men ved at høre deres Herres Død tabde de Modet. Vel søgde de at opholde Gierningsmændene, men de maatte vige tilbage med Forliis af tvende Mænd. Niels Ebbesen trak sig ud af Byen over Broen, hvilken han lod afkaste efter sig. Herved hindrede han Fienden at forfølge sig, og kom lykkeligen bort, uden at tabe flere end een Mand. Den nærmeste Virkning af Grevens Død var Forfærdelse over hans Hær. Den Deel, han selv havde anført, adspredte sig. Een Deel deraf faldt i de forbittrede Jyders Hænder, som lode dem tilstrækkeligen undgiælde de tilfeen udøvede Grusomheder. Grevens Sønner kastede sig med deres Krigsfolk ind i faste Slotte og Borge, for der at finde Sikkerhed. Men da de, til Skade for

de Danske, vilde anlægge en Skandse ved Skiernaa, overfaldt Niels Ebbesen dem, og nedlagde en stor Deel Krigsfolk. Dette skeede den 2 Maii 1340.

Herpaa forsøgde Ebbesen at indtage Skanderborg Slot. Da dette ikke lod sig giøre med Magt formedelst Besætningens tappre Modstand, besluttede han at tvinge det ved Hunger. Han afskar al Tilførsel, og den yderste Nød tvang endeligen de Beleirede, at lade Greve Geerts Sønner vide deres elendige Tilstand, samt at de maatte overgive sig, om man ikke inden faa Dage kom dem til Hielp. De unge Grever samlede i en Hast en Hær, og ilede de Betrængte til Undsætning. Niels Ebbesen stillede sig imod dem, og den 2 November 1340 kom det til en hæftig Træfning, i hvilken en stor Deel af Holsteenerne blev paa Pladsen. Niels Ebbesen selv satte Livet til, men som Seierwinder og Fædrenelandets Befrier; thi Fienderne leede saa stort et Nederlag, at de derefter hverken havde Mod eller Kræfter, igien at undertvinge Nørre-Jylland. Endnu fortiener at mærkes; at hans Arvinger i Aaret 1352 maatte betale 500 lybske Mark til Grevens Sønner, som Bod for det paa deres Fader begangne Mord. Dette tilintetgiør de holsteenske Skribenters Foregivende, at Niels Ebbesen skulde i Slaget være bleven fangen og henrettet af Grevens Sønner; thi Mandebod kunde ikke have Sted, naar Selvhevn var taget. Nogle holsteenske Skribenter belægge Ebbesen for hans Foretagende mod Greve Geert med de skammeligste Navne; men han fortiener

dem ikke. Han, saavelsom den heele jydske Adel laae i aabenbare Feide med Greven. Retten var paa deres Side; thi de forsvarede de Danskes Uafhængighed og Valg-Frihed imod ham, da han vilde paanøde dem en Konge efter sit Gotbefindende. Ebbesen var personlig fornærmet af ham, havde offentlig undsagt ham; den Hevn, han tog, var altsaa efter den Tids Tænkemaade hverken uanstændig eller ulovlig, og det ikke, om han havde været Grevens Undersaat, ja endog uden Hensigt til det, Greven havde giort, og endnu agtede at giøre imod Ebbesens Fædreneland. Hans Gierning kan altsaa paa ingen Maade kaldes forrædersk. Men betragter man tillige, at Ebbesen, modig som Scævola, vovede sig ind i en med Fiender opfyldt Bye, og der, vissere end Romeren, ramde sin og Fædrenelandets Fiende, hævnede tillige sig og Fædrenelandet, og derved befriede det Sidste fra en ellers uundgaaelig Fordærvelse; betragter man, at det, at Danmark igien fik en Konge, som aldeeles reddede det af Voldsmænds Hænder, og ligesom paa ny giorde det til et Rige, var en Virkning af Niels Ebbesens vel udførte Heltegierning mod Greve Geert, ligesom han ved den Seier, han betalte med sit Liv, banede Veien ikke blot til Nørre-Jyllands men til heele Rigets fuldkomne Forløsning, saa vil man vist tilstaae, at ham tilkommer den Roes, upartiske Skribenter give ham, og at det til hans Ære paa Jægerspriis oprettede Marmor er fortient.

Historie.

Ludvig Holberg.

Om hans Danmarks Historie, som her anføres, siger Suhm, at den er endnu den bedste, vi have paa vort Sprog, deels i Hensende til den Behagelighed, hvormed den lader sig læse. . . . Hans øvrige Værker af dette Slags, ere hans Kirkehistorie, som kaldes af Suhm et kostbart Værk, for den Iver og Lykke, hvormed han bestriider Overtroen, og hans jødiske Historie, der faaer den Roes, at den endnu lader sig læse, efter at Bastholm har givet sin.

I øvrigt anfører Suhm det rigtige Sagn af Lurdorff, at Holbergs Historier stundum vare comiske.

Dette, som jeg har antegnet om Christiano 4, kand regnes for at være noget, eftersom det er det meeste, og fast det eeneste, som er kommet for Lyset, men det kand regnes for intet, i Hensende til hans lange Regiering og hans store Bedrifter, som udfodre nogle Folianter; Thi der var neppe nogen Regent paa de Tider meer hurtig, meer forfaren, og af større Sindets Gaver end Christianus 4. Vel er sandt, at Sverriges Konge Gustavus Adolphus af Skribenterne bliver ovlofted til Skyerne, og at samme Konge fortiener al den Roes, man ham tillægger,

lægger, men, naar jeg legger disse Kongers Bedrifter paa Vejeskaal, finder jeg, at Christiani 4 ere de vigtigste. Gustavus Adolphus var en stor General, Christianus 4 gav ham udi Krigs Erfarenhed intet efter; Den første vidste at vinde, og at forfølge en Sejer, den anden vidste og at vinde, og tillige med at reede sig ud af en Ulykke. Den første blev stor af Medgang, den anden større af Modgang. Hvis Christianus 4 havde ført Gustavi Krig udi Tydskland, da de Tydske Stænder og andre Allierede grebe sig for Alvor an, havde han ogsaa haft Gustavi Lykke; Og, hvis Gustavus havde begyndt Krigen først, da Stænderne vare søvnagtige, og de Allierede lunkne, havde han ogsaa haft Christiani 4 Held. Saa at, om den eene skinnede meer udi samme Krig, saa er saadant meer at tilskrive Tiden end Personen, thi begge Krige bleve førte mestendeels med Tydske Tropper, og vidner Christian 4 udi en Skrivelse til sin Resident Peder Wibe, at der Anno 1641 vare ikke meer end 600 indfødde Svenske udi deres Krigshær. Udi den Krig, som disse store Konger førte indbyrdes med hinanden, er bekiendt, at Christianus 4 fik Overhaand. Gustavus var mild og beleven; Christianus som en gemeen Borger udi Omgiengelse; Begge elskede Ret og Retfærdighed, belønnede Dyder, agtede lærde Folk, og vare selv lærde. Begge havde aabne Hierner, hvilket den første lod see som en stor General, den anden tillige som en stor Konge, som en stor Stats-

Mand,

Mand, som en stor Sø-Mand, og en habil Dommer. Saa at den første var alleene stor udi Krig, den anden tillige med udi Fred. De vare begge hurtige. Gustavus løb som en Liunild heele Tydskland over, Christian nu 4 saae man nu udi Spidsen af en Krigshær, nu paa et Amiral Skib, nu paa den anden Side af Nord-Capet; Thi han sejlede engang forbi samme Nord-Cap til Moscovien, hvilket neppe nogen Konge har giort. Sverrig har aldrig været større udi Krig end udi Gustavi Tid, og Dannemark aldrig større udi Fred end under Christiani Regiering. Der vrimlede Landet af store Generaler, her af lærde Folk og store Stats-Mænd. Det er uvist, om Gustavus rev flere Stæder ned, end Christianus bygde Stæder op. Med eet Ord: Gustavus syntes at have Alexandri Exempel for Øjene, og Christianus 4 Alexandri tillige med Augusti; Thi den Svenske Konges Passion var at udvide sit Riges Grændser; Den Danske Konges at heele sit Riges indvortes Saar, saa at, hvis Sverrig kand viise den største General paa de Tider, saa kand Dannemark viise den største Konge.

Men, som intet Menneske paa Jorden er uden Lyde, saa tillægges denne store Konge en slags Hastighed og Overilelse, saa at han var promt til at straffe endogsaa med egen Haand; Dog gik saadant ikke saa vidt, som Monsr. deHayes skriver, at han omkom nogen i Vrede, thi man finder aldeeles intet Exempel derpaa. Det er troligt, at han har arvet denne Qvalitet efter sin

Frue

Frue Moder Dronning Sophia, hvilken brugte baade Riis og Svsbe, for at holde sine Domestiqver i Ave. Til dette at forsvare kand man sige, at saadant rejsede sig meere af en Patrialkalsk og Oeconomisk Iver, end af er hidsigt Blod, og at efter de Tiders Maade Regentere deruoi syndede ikke saa meget mod Bienseance, som nu omstunder; thi, i vor Tid lader det ilde af enhver simpel characteriseret Person at lægge Haand paa sine Tienere, da det tilforn ved Lov var enhver Husbond tilladt at straffe sin Hustru med tørre Hug. Ellers er herved at merke, at, naar Hans Majestæt udi Overilelse slog nogen, paafuldte der strax en Naade, hvorpaa gives adskillige Exempler. Der fortælles gemeenligen, at alle de, som han lagde Haand paa, bortvisnede, og kunde ikke trives meere, men jeg finder intet Exempel derpaa, uden i den bekiendte Capitaine Munk, hvilken derover døde af Chagrin, om Factum ellers er rigtigt. Det haarde Brev, som han tilskrev Carl 9 af Sverrig, kand ikke aldeeles, skiøndt nogenledes, undskyldes ved Ungdoms Hidsighed, og ved det, at han af samme Konge var bleven provoceret. Hans Majestæt hørte særdeles ilde hos Adelen, formedelst den Execution, som skeede paa Amiral Peder Galte. Men man kand sige, at, saasom adskillige af Kongens Ordres bleve slet exeqverede udi den sidste Krig mod Sverrig, saa var det fornødenteengang exemplariter at straffe. Endeel har villet tilskrive Kongens Præcipitance Slagets Forliis ved Königslu-

ther,

ther, men den Hollandske Skribent Aitzema siger, at han derudi lod see alle de Qvaliteter, som udfodres af en klog Felt-Herre, hvorvel samme Skribent, som en Hollænder, ikke kunde være denne Konge synderligen bevaagen; Thi Hans Majestæt teede sig stedse unaadig mod de forenede Provincier, hvilket gik saa vidt, at de samme omsider sloge sig til hans aabenbare Fiender, Dannemark til liden Baade, hvorfore ogsaa den stedesvarende Attachement, han havde til Spanien, og den Unaade, han ideligen lod see mod Hollænderne, er af nogle bleven anseet som en Stats-Feil. Udi det øvrige kand man sige, at han var begavet med alle de Qvaliteter, som udfodres af en Konge, ja at han uden Disput var den habileste Regent paa de Tider; Thi, endskiondt der findes adskillige Konger udi Historien, der have giort større Ting, saa findes dog neppe nogen, der haver giort Alting selv, som denne Konge. Og er det just dette, som man hos denne store Regent meest maa admirere, thi hvad han selv inventerede, exeqverede han selv. De fleste Anstalter flode af hans eget Hoved, og de fleste Ordres findes skrevne med hans egen Haand. Og, naar han commanderede Floder eller Armeer, førte han ikke alleene selv sine Folk og Skibe an, men endogsaa selv recognoscerede Fienderne, for at give sine Generaler og Amiraler Kundskab om deres Tilstand, saa at jeg veed ingen Potentat derudi at ligne ham uden Petrus Alexiovitz. Vel bliver det gierne antegnet som

en Fejl hos store Potentater, at de bemænge sig med alt for smaa og ringe Sager, og synes derfore, at man med nogen Billighed kunde dadle hos denne Konge. Men, saasom paa den samme Tid, han ordinerede Kiøkken- og Kielder-Sager, underviisede Skræddere, Skomagere, Tømmermænd, Muurmestere og alle slags Haandværks-Folk, ja gav Ordre til, hvorledes man skulde omgaaes og handle med de Kongelige Børns Klæder, Skoe og Strømper, han tillige med underviisede Ambassadeurs om alle Hoffers Tilstand, Generaler om Fiendens Styrke og Svaghed, Statsmænd om Conjuncturerne i alle Lande, bivaanede alle Retter, og deciderede selv udi de fleste Sager, saa kand man sige, at deslige smaa Forretninger, som lægges andre Potentater til Last, tiene her til Beviis paa et forunderligt stort Begreb og en Arbeidsomhed, hvis Lige neppe er at finde udi gamle og nye Historier; Saa at man kand sige, at alle slags Folk, høje og lave, vare udi hans Tid ikke andet end Machiner, der dreves af Kongen som det store Hiul alleene.

Guldberg (Ove Høgh.)

(Fød 1731.)

(Geheimeraad og Stiftamtmand over Aarhusstift.)

Af hans Almindelige Verdens Historie som her anføres, er ikke meere udkommet, end første Deel, og anden Deels første Bind, 1772, som ikkun gaae til den peloponnesiske Krigs Ende; Professor Nyrup, i sit nys anførte Skrift, kalder dette ufuldbragte Værk Apells Venushoved (som ingen lettelig vil driste sig at male Krop til.)

I denne store Mands (Miltiadis) Sted er fremtrædet en anden, der, ligesom han, skal redde Fædrenelandet, og det endnu af en større Fare. Themistocles, meener jeg, som allerede har Alder nok ikke alleene til at have bivaanet det Marathonske Slag, hvor han tapper fegtede, men og til at møde for Folket, og i dets Forsamlinger nu at forsvare de vigtigste Stats-Forslag, og nu giendrive dem. Hans Herkomst var ikke anseelig, og heller ikke trængde han dertil. Thi i hans Siel boede den skarpeste Forstand, som endog i den første Ungdom følede sit Kald, og drev ham til at udgrunde Statsvæsenet. Han saae, hvor andre ikke skimtede: forklarede sine Tanker med den Tydelighed og Vished, han selv

selv følede dem: og naar det kom til Iværksættelse, gik han til sit Diemeed med den Lethed og Smidighed, som kun faa Sicle besidde. Det er en Fabel, at han i sin Ungdom var henfalden til saadan Ryggesløshed, at hans Fader Neocles giorde ham arveløs, og hans Moder hængde sig; thi Sæderne vare endnu saa agtede i Athenen, at havde end han saa dybt nedsynket sig, havde vist ikke dette alvorlige Folk antaget, æret og fulgt ham.

Aristides, som var omtrent af samme Alder, havde en mægtig Indflydelse paa Folkets og Raadets Beslutninger. Samme Vægt ønskede Themistocles sig, og derfor fulgde i sine Handlinger langt andre Statsgrunde end dem, den første havde valgt. Raadets Sag og Raadets Myndighed søgde Aristides at understøtte: Folkets Magt og Høihed talede Themistocles for. De bragte da til Raad og til Folk den samme Splidagtighed, som havde i deres Drenge-Aar og Skolegang herskет imellem dem. I alt dette elskede begge ligehvit deres Fædreneland, havde lige store, men gandske forskiellige Gaver, og besadde allerede større Fortieneſter, end nogen anden, uden at man kand sige om dem, hvilken Staten bedst kunde undvære. Den Retfærdighed og Uegennyttighed, som skaalede ud af alle Aristidis Handlinger, havde siden det Marathonske Slag givet ham saadant et Navn, at i utallige Tretter, som opkom imellem Borger og

Borger

Borger, valgdes han til Voldgiftsmand, og tog sig ikke Vare for, at en Stad, saa avindsyg for sin Frihed og Høihed, let derover kunde fatte den Mistanke, at han alleene vilde være Dommer. Hvad maaskee Folket selv ikke endnu havde formodet, hialp Themistocles det paa, som uden Ophør raabde, at under disse Dyders Dække gik Aristides med stærke Skridt til den Pisistratiske Overmagt. Snart kom det saa vidt, at Folket samles, og han dømmes ved den bekiendte Ostracismus til 10 Aars Landflygtighed, uden at de fleste vidste anden Grund, end den, een af dem selv anførde til Aristides, der uden at være kiendt spurgde ham, hvad han havde mod denne Mand, og fik til Svar: det anstaaer mig ikke, at han saa ivrigen attraaer, frem for alle andre at kaldes retfærdig.

Themistocles synes ved denne Medbeilers Bortgang at have faaet Folkets Øre, og givet Udslaget i dets Forsamlinger. Nu var det umueligt, at det for denne kloge Mand kunde være skiult, hvorledes Darius arbeidede paa at giøre et Tog saa forfærdeligt, at ikke alleene det Marathonske Nedlag skulde blive hevnet, men og det Persiske Aag lagt paa alle Grækers Halse. Men Themistocles kiender sin Almue, at den lidet følede, hvad den ikke saae, og at den letsindig maalte Persiens Magt med den Lykke, Athenen under Miltiades havde havt. Desuagtet maatte ligefuldt Staten væbne sig, og især til Søes; thi kunde man blive

Mester

Mester af Havet, var det en Persisk Hær umueligt at finde Underholdning i Grækerland, og da først kunde man baade holde Krigen fra Grændserne, og spille den maaskee over til Fienden. Penge saae han, ikke at mangle til saadan Udrustning; thi af den Laureotiske Sølvmine, Republiken havde, laae der i Skatkammeret 100 Talenter; men den for Almuen smigrende Øvrighed havde indført den onde Skik, at denne Summe aarligen blev deelt imellem Folket saaledes, at hver, som havde sine fulde Aar, fik omtrent 10 Mark. At røre herved, var at angribe Folkets Majestæt. Og dog vovede han det. Da han kiendte deres bittre Had til Ægina, som de kunde see, og hvis uhevnede Angreb de ikke havde forsmertet: saa behøvede han kun at pege paa denne Naboe, for at faae Pengene af Skatkammeret, Skibsværfterne i Brug, en Flode i Søen, og Athenienserne derpaa. Saaledes bleve 200 Skibe, og deriblandt en Deel Galeier, paa saare faa Aar færdige; thi et modigere og meere hurtigt Folk har Verden neppe havt. Themistocles, som man havde betroet Anførsel over den af ham selv dannede Flode, maatte, for at tilfredsstille sine Athenienser, stikke i Søen mod Æginæterne, som han og skeede Vingerne paa: dog da her ikke var den meente Fiende, og den forestaaende Krig forbød at ødelegge en Græsk Sømagt, saa vendte han sig mod nogle Sørøvere, der gjorde Havet usikkert, og ved at krydse

mod

mod dtm, gav sit Folk den bedste Øvelse og største Dueligheb. Nu begribe vi, hvorledes Athenen i den Xerxiske Krig kand vise sig i Havet med en større Flode end heele Grækerland, og med Søfolk saa duelige, at de ikke gave de befarne Æginetер og Megarenser det mindste efter.

Det var Xerxes Forset at gisre Athenen til en Steenhob; men Udfaldet blev, at denne Stat opnaaede en Vælde, den neppe havde endog i et blot Ønske tordet forestille sig. Aldrig saasnart hørde Themistocles, at, hvad han længe havde formodet, nu brød frem, førend han hiemme, og udenfor raader, overtaler, tigger, opmuntrer, anvender List, Penge, Myndighed, giver efter, er ubøielig, har Mod, og er forsigtig, sørger for Grækenland, og er bekymret for Athenen. Denne hans Fædreneby skal vælge sig en Feldherre: de største Mænd, som saae Faren, holdte sig tilbage; men en Epicydes, som havde en færdig Tunge, ingen Krigserfaring, og al Tro og Love til den Høistbydendes Tieneste, søgde Posten, og maatte ved Almuens Yndest erholde den: alt var forloret, om dette havde skeet; men Themistocles underkiøbde ham til, at frafalde sin Ansøgning, og Folket satte ham selv ved det Roer, heller ingen anden kunde føre. Det Delphiske Orakel, som man søgde Raad hos, svarede Athenienserne, at Træmure skulde blive deres Frelse, og Salamis gisre mange Mødre barnløse. Om Gu-

dens

dens Meening dele Stemmerne sig; men han drev det igiennem, at man burde troe, Himmelen sigtede til Floden, og de fleeste Borgere ansaae hans Forklaring for den rigtigste. Ham var det, som fik Grækerne til med eet at ende deres Tvistigheder, og overtalde sin Stat til at slutte en hastig Fred med Ægineterne og andre Naboer, ja udvirkede tillige en Tilladelse for alle de Landflygtige at komme hiem, og med Raad og Daad tiene deres Fædreneland. I samme Tid arbeidede Alt, hvad Hænder havde, paa Skibsværfterne: nogle Galeier bleve nybygte: andre bleve efterseete, og alle de, som kunde, stak i Søen. Det faldt Athenienserne noget sært, at de, for at bemande denne store Flode, maatte forlade Huus og Gods, og de vilde endelig, at man skulde efter Thessalernes Begjering prøve at holde Perserne i Macedonien. Da dette uden Virkning var forsøgt, fandt de sig endelig i at gaae til Sees, og kom med 127 Skibe til Artemisium.

Her mode nye Vanskeligheder. Athenienserne, fordi den største Deel af Floden hørde dem til, paastode Anførselen; men Themistocles, som saae, at Corinthier, Ægineter, og andre ingenlunde taalede det, fik sit Folk til her at opoffre for Grækenlands Bedste denne Rangstrid. Siden da den Persiske Flode kom dem i Sigte, laae Modet paa de fleeste Græker; men han kiøbde Eurybiades fra Sparta og Adiamantus fra Corinth til at bie, og Pengene dertil fik han

af

af de gode Euboeer, som for at beholde Floden hos sig, saa rigeligen forsynede ham, at han havde til anden Brug endnu en stor Summe tilovers. I de Skiermydsler og Trefninger, som her forefaldt, indlagde Athenen, der endnu sendte 53 Skibe herhen, sig den største Ære, men fik og sin Flode i maadelig Stand tilbage.

Den Persiske Søemagt kand nu dagligen forventes; thi Grækerne maatte forlade Artemisinm, og lagde sig ved Salamis. Xerxes har brudt igiennem Thermopylæ, og er paa Veien til Athenen: den Hær, som Peloponnesierne har lovet at sætte imod ham i Boeotien, opfører, og bevogter Muren ved Corinth. Mod denne fortvivlede Tilstand seer Themistocles ei andet Raad, end at alt, hvad flyttes kand, maa forlade Bye og Land. Men at foreslaae denne haardeste og smerteligste Sag, hvor vanskeligt? For at berede Gemytterne maae Præsterne fortælle, at den hellige Slange i Templet paa Slottet allerede havde flyttet: Oraklets Træmure bleve og anvendte, og derpaa de sande Aarsager, at ingen anden Maade kunde optænkes til at undgaae Forhaanelse, Død, Udrydbelse, eller Slaveri. Nu blev Almuen selv saa opsat paa at vandre bort, at, da Taleren Cyrsilus vilde raade til at blive, steenede de ham strax, og deres Koner fore med samme Afsindighed løs paa hans Hustru. Den unge Cimon, Miltiadis Søn, var den første,

som med sine Venner begav sig om Bord: de andre fulgde efter i Hobetal: alle, som kunde røre Vaaben, forbleve til Besætning paa Skibene; men Qvinder, Børn, og gamle Folk, og Slaver ginge for den største Deel til Troezene, og Resten til Salamis eller Ægina. Endeel af Templets Betiente med nogle andre, som deels for Armod ikke kunde komme bort, og deels af Overtro ikke vilde, siden de haabede, at Oraklet angik Slottet, besluttede at blive tilbage, og da Xerxes endelig kom, forsvarede sig og Slotter i nogle Dage med større Eftertryk, end man skulde have formodet. Dog Perserne klavrede op fra en Side, de ikke ventede, kom bag paa dem, erobrede Slottet, og skilde disse Folk ved Livet. Kun saare lidet blev staaende af Byen, og hele Landet følde allevegne de for Marathon opirrede Persers Hevn.

At den Græske Flode ved Salamis havde Themistocles for den Seir at takke, som den kort efter erholdte over Perserne, vide vi allerede; thi havde han ikke anvendt baade gode Ord og onde, baade lokket og truet, og til allersidst ved et tro Bud besnakket Xerxes selv til at giøre det daarlige Angreb: saa havde de andre Græker af Ukyndighed, Frygt eller Egennytte enten leveret Slaget for ved Corinth, hvor Havet er bredt, og tabt det, eller og deelt sig, for at forsvare hver sin By, det er, for at giøre dem alle deelagtige i Athenens Skiebne. Denne store Mands frugtbare Siel,

hans

hans Folks usvækkede Tapperhed og Sø-Erfaring, og de 180 Skibe, som Athenen eiede i denne Flode, tilskreve baade Venner og Fiender Seieren. Hvad her var udrettet, saae man deraf, at Fiendens Sømagt rømde strax Havet, seilede til Asien, og krøb ind i Havnene ved Samus, Cymæ og andensteds. Xerxes selv troede sig ikke mere sikker, og skyndte sig med den største Deel af sine Folk tilbage til Hellespont og Sardes, uden at have anden Frugt af sit Tog end en Mængde Billedstøtter, han i Forveien havde sendt til Asien. Feldtoget har dette Aar 3463 Ende, og omendskiøndt Mardonius stod endnu med 300,000 Mand gode Tropper i Grækenland, saa har dog Grækerne Tid til at samle sig, giøre deres Udrustninger, og møde Perserne Aaret efter med den Magt de da ved Platæa fremstillede. Havde Athenienserne tvertimod enten forladt Grækerland af Frygt, eller for at redde dem selv overgivet sig til Perserne, saa havde Grækerne maattet rømme Havet: den fiendlige Flode havde da tvunget den ene Østad paa Peloponnesus efter den anden til at overgive sig, og Muren havde intet kunde hielpe: Spartanerne, saa tiekke, som de vare, havde dødt med Kaarden i Haanden enten for Muren eller deres Bye: og Grækenland, forvandler til en Ørken, var blevet en Bolig for Persiske Slaver. Naar den skiønsomme Herodotus saaledes har dømt om Tinge-

nes da værende Tilstand, tilskriver han Athenienserne Grækenlands Frelse.

Ingen Græker var der, som jo følede denne Sandhed! men deres Ærenid var saa stort, at de tildømde Ægina og en Ægineter den første Tapperheds Priis, og Athenen og en Athenienser den anden; ja da de skulde udnævne den Mand, som paa denne mærkelige Dag havde giort sig meest fortient, gav hver Anfører sig selv den første Rang, og alle gave Themistocles den anden. Større Tvang har Sandhed neppe udøvet; men denne store Mand kan ikke hvile i denne saa stærke, skiøndt ikke afsagte, Dom. Han reiser til Sparta, og overvældes med den usædvanligste Ære af denne karrige Stat. Han gaaer Aaret efter til de Olympiske Lege: alles Øine er kun for ham: i en Henrykkelse vise de ham for de Fremmede. Nu nyder jeg, sagde Feldherren, mit Arbeide for Grækenland. Lad os stiltiende kiende Menneskets Helten, og føie dette til, at hans Fiender hiemme ikke glemde at forestille disse Skrøbeligheder for det avindsyge Folk saa alvorligen, at man for det følgende Aar giorde Xantippus til Anfører.

Andreas Schytte,

(Justitsraad og Professor ved Sorøe Academie.)

Fød 1726 — død 1777.

Ustridigen en af vor Litteraturs behageligste og interessanteste Skribenter. Hans Hovedværker ere: Staternes indvortes Regiering, 5 Deele, der mellem de classiske Skrifter af det afhandlende Slags vil blive anført, og Staternes udvortes Regiering, 2 Deele 1774—1775, der handler om de europæiske sydlige Staters indbyrdes Forbindelse, og altsaa som et historisk Værk hører herhid. Følgende Stykke af Indledningen vil tiene til Prøve paa hans muntre Fordrag, og maleriske Maneer, i hvilken begge Deele Voltaire synes at have været hans Mynster.

Iblandt de store Hoved-Forandringer, som meest bidroge til at give Europa Liv og Anseelse, regne vi disse som de vigtigste.

1. Tyrkernes Indfald i Europa. 2. Indiernes Opdagelse. 3. Keiserdømmets Forening med Spanien. 4. Reformationens Indførsel.

1) Tyrkernes Indfald i Europa havde megen Indflydelse i de Europæiske offentlige Sager. Mahomet den 2den indtog Constantinopel. De grædske Konstnere,

nere, som der opholdte sig, flygtede til Italien. Det Mediceiske Huus, som regierede i Florentz, elskede Konster og Videnskaber, beskyttede de Konstnere og Lærde, som flygtede for Tyrkerne, der vare Hadere af Kundskaber. Leo den 10de en Prinds af dette Huus, der var opløftet til den pavelige Værdighed, belønnede, og ærede de Lærde. Det Lys, der siden opklarede Europa, antændtes først i Florentz og Rom.

Tyrkerne i Europa vare et skrækkeligt Syn paa den politiske Himmel. De angrændsende Magter satte sig i Frygt. Venedig, Østerig og Polen tillige med de nærmeste Magter forenede sig for at udgiøre en Barriere for Tydskland og hele Europa. Tydskland, der var Faren nærmere end nogen af de andre Magter, forlod sin gamle Maxime i Hensigt til Keiser Valget. Paven og de tydske Førster, der tilforn havde anseet det for en Fordeel at have svage Keisere, hine for at herske over Christenheden, disse for at være uafhængende, bekymrede sig eenstemmigen om at vælge en mægtig Keiser, der kunde beskierme baade dem og Christenheden imod Tyrkernes Dag fra Dag tilvoxende Magt. Skibsfolket, der vidste ikke andet, end at det indtog en Baglast, for at give Skibet en stadig Gang i Bølgerne af det oprørte Hav, blev bestyrtet, da det saae, at det havde indtaget en Ladning, der var nær ved at synke Skibet i Afgrunden.

I Slut-

I Slutningen af det 15de Aarhundrede blev Amerika opdaget. En ny Verdens Rigdomme cirkulerede i Europa. Rigdommene formerede Europæernes Fornødenheder, gave dem andre Bekymringer, og ubekiendte Letsindigheder.

Portugiserne fandt Veien til Indien, og bragte os Asiens Kostbarheder og Lekkerheder fra første Haand. Venetianerne, der aleene havde drevet den asiatiske Handel over Persien og Arabien, tabde denne Green af Handelen, der havde giort dem rige og stolte, og med samme deres Ansеelse og Styrke. Spanien og Portugal, der i lang Tid havde sukket under Mohrernes Herredomme, og neppe vare bekiendte i Europa uden af det blotte Navn, bleve i en Hast de anseeligste og meest frygtede Magter; af stumme Personer bleve de talende, og spillede Hoved-Roller iblandt Førsterne paa den store Skueplads. Handelen blev Tid efter anden mere og mere almindelig. De fleste Folkeslægter, som grændsede til Havet, bleve handlende, og formedelst den ny indbyrdes Forbindelse, hvori de Handlende befinde sig, fik nye Fordele, nye Hensigter, og følgeligen nye Venner og nye Fiender. Kort; ved Handelen indførdes et nyt System iblandt Folkene.

3) I Begyndelsen af det 16de Aarhundrede blev Keiserdømmet i Tydskland forenet med Spanien under

Carl

Carl den 5te, hvis Magt var virkeligen farligere for Europa end Tyrkernes.

Frantz den Første, Kongen af Frankrig, der levede i samme Tider, vilde udføre sine Prætentioner paa Mailand, og udbrede sit Herredømme i Italien. Italienerne frygtede. Paverne, hvis Politik altid har været denne, at hindre fremmede Folkeslægter fra at sætte sig ned i Italien, og at indkalde Fremmede for at udbrive Fremmede, vendte sig til det mægtige Østerigske Huus, til Keiseren Carl den 5te, som lykkeligen fordrev de Franske af Italien.

Det gamle Had imellem begge Huse opvaagnede: Frygt og Misundelse giorde Kongen af Frankrig til en uforsonlig Fiende. Begge Parter bekymrede sig ikke om andet end at opvække andre Magter til at tage Parti i deres indbyrdes Uenigheder.

Kongen af Frankrig vovede allerførst at indgaae Venskab og Forbund med Sultanen, et Foretagende, der tilforn havde været ansect, som et Crimen imod den hele Christenhed. Med Sverrig begyndte han Underhandlinger, og først da lærde Europa, at dens sydlige og nordlige Deel havde en fælles Interesse.

Keiseren negotierede med hele Europa, med Danmark, Polen, Engeland, de Italienske Magter ꝛc. Det var Karl den 5te, der bragde den Konst at negotiere

gotiere til en vis Høide, ligesom det er egentligen fra denne Tid, at Underhandlingerne ere blevne almindelige.

Denne mægtige og snilde Herre saae, at de Europæiske Magter vare uden Alliance med hverandre, uvidende om deres sande Fordeel, og at de ikke kiendte anden Statskonst end den, som List og Magt tilsagde dem, hvorfor han troede, at hans Herskelyst berettigede ham til at undertvinge dem.

Keiseren bedrog sig. Førsterne forenede sig imod ham. Fra den Tid af have Stolthed, Gierrighed, Frygt, Had, Misundelse ꝛc. søgt, givet, og nægtet indbyrdes Hielp.

Forbindelserne bleve alt større og større imellem de Europæiske Magter. Gesandtskaberne, som tilforn alleene vare extraordinaire, bleve nu sædvanlige. Gesandterne, der bestandigen opholdte sig ved fremmede Hoffer, udstuderede hverandres Hensigter, og havde fornemmeligen det Øiemed at tilvende deres Nation al mulig Fordeel.

4) Reformationens Indførsel havde ikke liden Indflydelse i de offentlige Sager i Europa. Paven tabde sin Myndighed og Anseelse i den halve Deel. De Europæiske Førster delede sig i tvende Partier; Religionen gav dem en forskiellig Interesse. De Protestantiske

stantiske Førster, der berigede sig ved det til Kronen inddragne geistlige Gods, forbedrede dermed deres Lande, og gave sig selv og deres Staten en ny Anseelse og Styrke. Nu vare de i Stand til at begynde og udføre vigtige Handlinger, der havde Indflydelse i de store offentlige Europæiske Sager. De af Kirkeforandringerne eller rettere Forbedringerne flydende Krige, vare de nærmeste Aarsager til den 30 aarige Krig, der blev endt ved Fredsslutningerne til Osnabrück til Westmünster, som med eet Navn kaldes den Westphalske Fred.

Basthholm, (Christian)

(Doctor Theologiæ og Confessionarius.)

(Fød 1740.)

Det neden anførte Stykke er af hans jødiske Historie, (3 Deele 1777—1782.)

Ligeledes ere der mange Jøder i Aleppo, hvor de have en meget gammel og smuk Synagoge, drive en fordeelagtig Handel, og ved alle Leiligheder, fornemmelig ved en Printses Fødsel, udmærke sig ved deres Pragt for at giøre sig elsket hos Statholderen og den ottomanniske Port.

I denne Stad skal, efter de fleestes Meening, den berygtede Sabbathai Sevi, som var en Hønsekræmmers Søn, være født. Han satte sig det i Hovedet, at han maatte være Messias, og søgde at overtale alle andre til at troe det samme. For at have noget af de Kiendemærker, som Propheterne tillægge Messias, maatte han ogsaa have en Elias, eller en Forgiænger, og hertil valgde han en Jøde fra Gaza, ved Navn Nathan Levi, eller, som andre kalde ham, Benjamin, en Person, som var vel skikket til at befordre hans Hensigter, hvortil han og saa meget lettere lod sig bruge, som Messias efter en cabbalistisk Forklaring over et Sted hos Daniel, skulde komme i Aaret 1675.

Det

Det første Skridt, han giorde, var dette, at han lod alle Jøderne i Jerusalem sammenkalde, og forbød dem at helligholde en Fest, som da forestod i Junii Maaned, eftersom saadant ikke kunde bestaae med Messiæ Komme. Herpaa viisde han dem denne undergiørende Mand, der skulde være deres Befrier, og i den næste November Maaned skulde ødelegge det ottomanniske Rige. Dog fandt han megen Modstand af de fornuftige Jøder, som indsaae, at dette vilde foraarsage en Opstand, og efter al Anseelse drage Nationens Undergang efter sig. De erklærede derfor Sevi for en Bedrager, satte ham i Band, og fordømde ham til Døden, fordi han lige saa lidet havde Messiæ, som Levi havde hans Forgiængers Kiendemærker.

Sabbathai Sevi saae sig saaledes nødsaget til at forlade Jerusalem, og gik til Constantinopel. Men her fandt han en ny Modstand, da Jøderne allerede vare blevne underrettede om den Dom, som var bleven fældet over ham i Jerusalem; hvorfor han gik herfra til Smyrna, og lod sine Tilhængere sammenkalde i deres Synagoge, hvor han holdt adskillige rørende Taler til Folket, og derved saaledes vandt deres Tillid, at de nu ikke længere tvivlede paa, at han jo maatte være deres Messias. Rabbinerne satte ham vel i Band, og fældede Dødsdom over ham! men herved lod han sig ikke skrække, da han vidste, at ingen torde

fuld-

fuldføre denne Dom paa ham. Ikke desto mindre gik han dog hen til Cadi, hvilken hans Venner havde fundet Leilighed til at vinde, og underkastede sig hans Beskyttelse, og, da han kom derfra, førde Folket ham tilbage i Triumph.

Han troede nu, at der ikke fattedes ham mere end en Throne, og den lod han ogsaa giøre, fra hvilken han holdt sine Taler til Folket. Hans Dronning, som han kaldte hende, lod han og giøre en Throne. Han gav dem ogsaa en ny Forskrift i Henseende til deres Troes Lærdomme, hvilken skulde antages i heele Verden, som en umiddelbar Befaling af Messias. Nogle af dem, som modsatte sig ham, saae sig nødte til at tage Flugten, og andre, som hidindtil havde været vantroende, bekiendte nu; at de vare blevne overbeviiste. Man gjorde sig endog Umage for at anvende nogle Steder af Skriften paa ham, og meende at finde dem opfyldte i hans Person.

Da han nu saae sig paa den høieste Spidse, befalede han, at Sultanens Navn skulde udstryges af den jødiske Lithurgie, og at hans Navn skulde sættes i dets Sted. Han begyndte og at uddeele de høieste Æresposter til hans Venner i hans tilkommende Rige, og kaldte sig den israelitiske Kongers Konge. Derpaa gik han med et Skib til Constantinopel, og hans Til-

hængere

hængere giorde Reisen til Lands. Han var 40 Dage underveis; men imidlertid fik Storherren Efterretning om hans Ankomst, og gav Viziren Befaling at bemægtige sig hans Person, samt at lade ham dygtig afprygle, hvilket og skeede.

Her begyndte denne nye Konges Gienvordigheder; ikkun Skade for de Bekostninger, han havde anvendt paa sin Throne, hvilken han ikke mere fik Lov til at bestige. Dog lode hverken Jøderne eller han sig forstyrre ved dette Tilfælde. Hine erindrede sig til deres Trost, at hans Forgænger Levi skulde have sagt, at Messias skulde være 9 Maaneder skiult, og imidlertid udstaae meget. Dette Tilfælde ansaae de derfor ikkun som en Opfyldelse af Spaadommen; det bestyrkede dem altsaa i en Vildfarelse, fra hvilken det burde have tilbagekaldet dem. Sabbathai Levi derimod fortsatte vel sin Rolle, men fandt det dog nødvendigt at give noget efter. Thi, da man spurgde ham, hvorfor han havde antaget den kongelige Titel, gav han til Svar, at han havde giort det mod sin Villie, blot af Frygt for Jøderne, som havde tvunget ham dertil. Dette Svar var Aarsagen, at Viziren, som paa den Tid giorde sig færdig til sin Reise til Candia, behandlede ham med mere Lemfældighed, og lod ham bringe ind i Dardanellerne.

Denne

Denne Tildragelse ansaae Jøderne, som et nyt Under, og indbildte sig, at Sultanen ikke havde Magt til at berøve ham Livet, eftersom han ikke havde giort det. Strax herpaa indfandt sig en stor Mængde Jøder i Dardanellerne, hvor de bragde deres Messias ansеelige Forærінger, efterat de først havde bestukket Commandanten. Dette opblæsde ham saaledes, at han befalede dem at helligholde sin Fødselsdag. Han afsendte og nogle til den heele jødiske Nation, for at bekiendtgiøre den, at han var Messias, ved hvilken Leilighed han ikke glemde at melde om de store Undergierninger, som han havde giort, og endnu giorde. Han lovede og alle dem en fuldkommen Synds Forladelse, som besøgde hans Moders Grav, og viisde deres Ærefrygt for samme. Jøderne forsamlede sig i Flokketal, og hyldede ham i hans Fængsel; endog Synagogerne i Amsterdam opsatte en besynderlig Formular til en Bøn, som de skulde betiene sig af, der gik til Tyrkiet for at see denne Messias.

Men midt i denne lykkelige Fremgang kom til hans Ulykke en pohlsk Jøde, ved Navn Nehemia Cohen, til ham i Fængslet, og overbeviisde ham om, at han var en Bedrager. Ja, for desto sikkrere at bereede ham hans Undergang, antog han den mohammedanske Religion, og aabenbarede heele Sagen for Kaimakan. Da Mufti nu fik Efterretning herom, blev han i den

høieste

høieste-Grad forbittret derover, at man lod saadant et Menneske leve, som beskiæmmede den mohammedanske Religion, ved at foregive, at han var Messias. Man bragde derfor Sagen for Storherren, hvilken lod denne Bedrager komme for sig i Adrianopel, og befalede, at de skulde kaste et Spyd igiennem ham, for at erfare, om han kunde saares. Sevi fandt det ikke for raadeligt, at underkaste sig denne Prøve, og for at undgaae samme ansaae han det for sikkerst at antage den mohammedanske Religion; men dette reddede ham ikke; han maatte betale sit Bedrageri med Livet.

Digtet

Digtet Fortælling.

P. F. Suhm,

Har i denne Digtart — som een af vore skarpsindigste Skribenter (Min. Febr. 1789.) erindrer — skabt sig et eget Slags i den gamle nordiske Fortælling. Denne Samling tillader ikke Udtog af den Længde, at Plan og Charakteertegning — den digtende Fortællings væsentligste Fortrin — derefter kunne bedømmes; man har altsaa maattet indskrænke sig at give en Prøve af Sprog og Tone, og har dertil taget Begyndelsen af Sigrid, den Fortælling, efter hvilken Suhm i sine seenere Arbeider af dette Slags har taget Navn. Hans samtlige Fortællinger findes i hans udgivne samlede Skrifter 2, 3, og 4de Bind.

Udi Sielland boede en Konge ved Navn Syvald, som var bersømmeligere ved sine Forfædres, end ved egne Bedrifter. Vel havde han maattet tilsigte sig Kronen, men siden levede han, imod de Tiders Sædvane, meget fredelig, og deelte sig imellem Omhu for sit Folk, og for sin Datter, som hed Sigrid, og som ved sin Opførsel ogsaa var den Kierlighed værdig, han bar for hende. Naturen havde begavet hende med Skiønhed, hvilken hun ved Mildhed og Blufærdighed forhøiede, og satte derved Deiligheden i sit rette Lys. Blufærdighed var

og da nevne en Dyd, i det mindste ei en Fortieneste, saasom alle Fruentimmer vare blufærdige. Man havde endnu intet Navn paa Frekhed, og en lykkelig Uvidenhed giorde Kiønnet uskyldigere, end nu omstunder alle Leve-Regler ere i Stand til at udrette. Man var blufærdig, fordi man tænkte, at Fruentimret ei kunde være anderledes. Kydskhed i og uden Ægtestand viste, at Kiønnet mente det alvorligt, og at Last ei paatog sig Dydens Ansigt. Men Sigrid var derhos mild og venlig, og besad derved en Dyd, som var over hendes Tids Levemaade. Det jevne og rolige Sind, hvoraf hendes Fader var, havde ligesaa meget, som hans Formaninger, frembragt den Ydighed og Mildhed, som viste sig i hendes Miner, og ved Blufærdighed fik deres rette Værd. Nu var hun sexten Aar; Tiden var forhaanden, da Friere sædvanligen begynde at indfinde sig. En øm Fader føler da Glæde, han seer sig da nær Maalet, som skal krone baade ham og Datter for havde Møie; men han føler og Skræk. Et fiet Val, et Feiltrin kan tilintetgiøre al hans Omsorg, og styrte hans Barn i Ulykke. Syvald var Fader, og han var saadan en øm Fader. I slig Beklemmelse tiltalte han sin Dronning Gunhild saaledes: Elskelige, du veed, med hvilken Attraa jeg søgte dig, og hvor lidet du og satte dig imod min Længsel, dertil bevæget af det Svar, som Freyrs Orakel gav ved sin Præst i Skara, at du skulde blive til

Deel

Deel for Laugurens Beboer og Skefions Søn; hvilket jeg forklarede at betyde en Indvaaner og Prinds fra Sielland; en Forklaring, som de Erfarne og Vise i vore Oldsager strax bestyrkede. Men nu vil Orakket intet svare, forgieves adspørge vi den mægtige Ås. Thorkil siger, at et bedre Orakel skal svare, men hvor finde vi det? Ja, Elskelige! hvor finde vi det? Svar, vær du mit Orakel! Guderne have ofte givet Svar igiennem vise Qvinders Mund. Den sneehvide, men stolte Gunhild svarede; Forhaling giver ofte Sorg, men Snarraadighed frelser fra Fare. Hvor mange Konger, Jarler, ypperlige Mænd ere ei komne i stor Ulejlighed, i Krig og Ulempe, ja have mistet Rige, og tilsat Liv, fordi de alt for længe have forhalet med deres Døttres Giftermaale. Utaalmodige Elskere have derover røvet dem, og besteget Brudesengen, rygende af deres Svigerfædres Blod. Mit Raad skal derfor være, at opsøge strax en Brudgom til Sigrid, og ei, som visse kielne Fædre gjøre, at overlade det til hendes eget Valg; thi derved opsættes Tingen, og faaer ogsaa ofte et slet Udfald. Ungdom og Uerfarenhed vide ei at vælge; Stolthed og Kræsenhed vrage alting; imidlertid kommer en hidsig Elsker, og bortager med væbnet Haand, det man ei med Gode haver villet lade ham faae. O elskelige Gunhild! var Kongens Svar, du raader altid til det beste: men mon din Ømhed for mig ei denne Gang fører dig noget ud

fra den rette Vei? Sandt nok, jeg elsker Fred; men jeg haver dog ogsaa Mod nok til at drage Sværdet, naar min Ære, mit Lands Beste, min Datters Velfærd det udfordre. Endnu er hun ei heller saa gammel, at man har Aarsag at befrygte noget fiendtligt Overfald for hendes Skyld. De ere endnu kun faa, som havde seet hende. Den meste Tid er hun jo i Fruerstuen afsides i Skoven, og fornøier sig med at spinde og væve. Hun har baade Fornuft og Fasthed i Sindet, saa at hun vel er i Stand til at vælge. Men det derfor ei var best, at overlade Vallet til hende selv, og at gisre dette bekiendt? Du raader selv herfor, Herre, var Dronningens Gienſvar, men overvei vel, at du ikke skal komme til, engang at fortryde, at have været for øm en Fader, og for lidet en Ægtemand, og sige: Gid jeg ei havde ladet mig beherske af Sigrid! Og ved disse Ord stod Dronningen op, trak Øienbrynene i Veiret, slog med Nakken og gik bort Saadan Opførsel rørte ei Kongen; en lang Vane havde maattet hærde ham, saafremt ei hans eget jevne Sind havde lettelig overbaaret saadant. Imidlertid var han dog uvis, hvad han skulde gisre. Endelig besluttede han, at lade Odins Præst Thorkil komme.

Denne ærværdige Mand kom, krum af Alder, støttende sig paa en Stav. Ægirs Herſker, sagde han, hvad vigtigt er nu forhaanden? siden han lader

sin

sin Tiener kalde. Du Alfaders Tiener, meldte Eyvald, du, til hvilken jeg betroer alt, hvad der ligger mig paa Hiertet, du, som adspørger Alfader for mig, sig, hvorfor vil han nu ei svare, nu da det gielder min Ære, mit Liv, min Velfærd, min Glæde, nu da jeg skal søge en Mand til min Datter? Siden Alfader tier, siden Guderne ei ville tale, siden Nornerne selv ere blevne stumme, saa vær du Alfader, vær Norne. Orakket siger jo, at et bedre Orakel skal tale; saadant findes virkelig ei paa Jorden, med mindre vise Folk forstaaes herved. Maaskee Guddommen taler rigtigere igiennem dem, end igiennem de Stene, de Billeder, som de bebee. Bliv derfor selv Orakel, og forklar mig, hvor jeg skal finde en Mand for min Datter, en Støddestav for mig selv, og en Beskytter for mit Folk. Himlen, svarede den Gamle, indskyde mig, at forklare mig, som du er det værd; Din Alder, din Søns spæde Aar, udfordre en Mand til din Datter, der kan forsvare hende, dig, Søn, Kone og Rige. Et saadant Valg kan derfore best skee ved hende selv. Vi ere ei uvante til, at vore Fruentimmer selv vælge; de ære Tapperhed, de kiende Fortienester. Ei sætte de Priis paa den bløde Mand, som aldrig har seet Solen opgaae, som ræddes for at lade Dug og Regn befugte sit Legeme, som trættes ved at følge den hurtige Raa og den modige Hiort, som aldrig haver vovet sit Liv paa Havet, og aldrig favnet Ægirs

Døt-

Døttre, som ei haver turdet see vreed Mand under Øine. Saadan een afskye de, saadan een foragte de. Nei, vore Skioldmøer, vore Danske Heltinder, de anſee Heltenes Saar for deres ædelſte Smykker, de roſe den Mand, der død hiembæres paa ſit Skiold, frem for den Mand, der levende kommer tilbage uden Skiold. Dit ſatte Sind, din Huſtrues Stolthed, din Datters Sindighed, og den gode Opdragelſe, hun har faaet, de gode Mønſtre, hun har for ſig, og frem for alt, vore Sæder, vore mandige Sæder forſikre mig om, at hun vil vælge Mand for ſig, Mand for dig, Mand for Riget. Vel an! udraabte Kongen, jeg antager diſſe dine Ord for det bedre Orakel, og vil følge dit Raad.

Ole Johan Samsøe,

(Pageinformator)

(fød 1759 — død 1796.)

Hans trende Fortællinger i den suhmske Maneer, som findes i hans samlede Skrifters første Deel, vare de Digterværker, der bebudede den Mand, som ikke længe derefter skulde skiænke os vort meest yndede Sørgespil Dyveke. Ogsaa de udmærke sig ved den ikke almindelige eller lette Kunst, at Alderdoms Sæder skildres med Troskab, og dog med et Valg, der veed at undgaae alt, hvad der kunde være vore Dage anstødeligt. Sproget har den alvorlige Mandighed, som dette Slags Fortællinger frem for andre kræver; til en Prøve herpaa afskrives Begyndelsen af hans sidste Fortælling, Halvdans Sønner.

Ivar den Vidfadme (det er den, som favner vidt,) kaldtes saa, fordi det lykkedes ham at tilfredsstille sin Herskesyge og Ærgierrighed. Det lykkedes ham — han udvidede sin Magt over den største Deel af Landet i Norden — derfor fik han dette prægtige Navn, derfor er han bekiendt, som en af Nordens mægtigste Konger. Man burde have kaldet ham den Onde. Men Historien blænder os saa ofte; det Glimrende forvilder os, og vi forledes saa let til at beundre den mægtige Voldsmand, fordi vi, som ikke længere føle hans trykkende Haand, blot forestille os, hvad Kraft der behøvedes til at opnaae denne Vælde; vi ære ham blindt

hen,

hen, fordi han vidste at gisre sig frygtet; og vi gisre os ligesom Umage for at glemme de afskyelige Midler, han som oftest maatte bruge, for at opnaae sine Hensigter.

Blandt disse Uhyrer, som troe, at Magten giver Ret til at spøge med hele Nationers Vel, og som ingen Pligter kiende uden dem, de fordre af andre, blandt disse var ogsaa Ivar. — Det er ikke, som man saae en af det gamle Nordens raske, ærlige, om endog stundom grusomme Krigere; nei! han kunde have giort Roms, og Grækenlands, og det nyere Europas lumskeste, og derhos voldsomste Tyranner Rangen stridig. Det var ikke blot en herskesyg Erobrer, som griber hver Leilighed til at vinde Ære ved at vinde Lande. Nei! ved en længe udtænkt Ondskab sønderrev han endog Naturens helligste Baand, for at opnaae sit afskyelige Diemeed. Fader, og Ven, og Datter vare Navne, hvis Betydning han ikke kiendte, og som han fræk vilde have spottet, om han havde kiendt dem. En rasende Tørst qvalte hver god Følelse i hans Siel, og bør gisre ham til en Afsky for Efterverdenen, som han var det for sine Samtidige.

Saa sandt altsaa den forfulgte Dyd og den undertrykte Uskyldighed mere spænder vor Opmærksomhed, mere vækker vore Følelser, end Synet af hiin Glade og Lykkelige, hvis Liv rinder ubemærket hen, fordi han stedse var sig selv nok; saa sandt det er qvæ-

gende

gende Lyst at føle Medynk med en Ulykkelig; saa sandt skal hiint Umenneske, hvis Minde være brændemærket, som enhvers, der ligner ham, laane mig Hovedtrækkene til følgende Fortælling.

Hele Sverrig, Gothland, og Skaane hørte Ivar til; lykkelig havde han undertvunget det af vore Fædre saa kaldte Reid-Gothiske Rige; Nordalbingien, ja maaskee alle Kysterne langs med Østersøen paa den tydske Side erkiendte ham som Overherre; ved Giftermaal havde han tilvendt sig den største Deel af Jylland; thi den stolte Gyrithe, Dotter af Kong Alf, og den sidste af sin Kongestamme, fandt ingen værdig til sin Haand, uden den mægtige Ivar.

Allevegne forjog Ivar de overvundne Smaa-Konger. To Konger over Sielland og de andre Øer vare de eeneste, som satte Grændser for hans Magt; deres Lande indtagne, saa var først hans Rige fuldstændigt. Derfor vare de ogsaa en hvas Torn i hans Øine; og, hvor ydmygende for den stolte Ivar, at der endnu fandtes de, som torde trodse hans Vælde? og det torde Rorik og Helge, denne ved sit Mod, hiin ved Folkets Kiærlighed og Agtelse.

De vare Brødre, og endnu mere, de vare Venner, og det saadanne Venner, som Nordens Mænd fordum pleiede at være det.

Endnu i deres Ungdom droge de i Ledding med deres Fader, den tappre Kong Halfdan. Engang blev

denne

denne overfaldet af den norske Prinds Sorle. Halfdan blev overmandet, og faldt. Hans unge Sønner streed ved hans Side, de reve Seieren til sig igien, og forsvarede deres Faders Drageskib, som Sörle havde villet bemægtige sig. Begge vare de blevne saarede; de sammenblandede deres Blod, efter Fædrenes Skik, og over deres Faders Liig tilsvore de hverandre Fostbrødre-Venskab. Faderen havde, i det han faldt, grebet dem begge i sine Arme, og trykket dem tæt til hverandre, og hans sidste Diekast havde sagt dem, hvad hans Mund ikke kunde sige. De opvoxede begge under deres Halvbrøders Hognes vennehúlde Pleie.

Helge, den Yngste, blev stor, og stærk, og smuk; han var kiæk og modig, og gik til Kamp som til en Leeg — Og — naar han midt i Stridens Hede, forskende efter nye Fiender, stod rank som et Rør, og legede med det lette Spyd paa det blanke Skiold, og rystede sine guldbrune Lokker, da saae man Halvguden Balder. Rorik var stille, klog; men tungsindig. Hans døende Faders sidste Blik svævede stedse for hans Øine. Han troede at have seet noget mere deri, noget underligt, ængstende, og bebreidende. Det havde været hæftet længst paa ham; og da det vendte sig til hans Broder, var han tydelig bleven vaer, at det gik over til Ømhed, at det blev fuldt af Godhed og Blidenhed. — "Hvad har Du forbrudt imod Din Fader? Hvormed har Du fortient dette truende Diekast"

kast" — dette var hans idelige Tanke: den kom hans unge Hierte uophørlig til at banke. — Ofte saae han ufrivillig sin Broder stivt i Øinene; men, naar dennes muntre Blik mødte hans, sank Roriks Øie til Jorden, og han stod taus og tankefuld. Legemsøvelser tabte fra nu af alle Tillokkelser for ham, og Ensomhed var hans eneste Liise. Helge, den gode Helge, elskede ham saa høit; hans Hierte blødte ved at see sin Broder lide. — Engang falt han Rorik grædende om Halsen. "Min Broder! sagde han: hvorfor hviler dit mørke Øie saa tungt, saa sorrigfuldt paa din ømmeste Ven? Elsker Du mig ikke mere? O! erindre Dig vor døende Faders sidste Øiekast!" "Sidste Øiekast!" gientog Rorik med bævende Stemme, og foer ængstelig tilbage. Hulkende af Graad greb Helge ham i sine Arme, og trykkede ham fast op til sit Bryst. Rorik slog sine Øine op, to tunge Taarer gittrede under hans Øinelaage — de første — o, den Ulykkelige! — de eneste, som siden hans Faders Død havde lindret hans forknuste Hierte. — "Tak, min Broder! sagde han med en svag Stemme; Taarer lette Hiertet" — og et dybt Suk brød ud af hans sammenpressede Bryst. "Der er Blod i Krig," blev han ved, og trak sin Faders blodige Belte frem af sin Barm — "værne du for Landet, og jeg skal holde Fred mellem Folket." Derpaa vendte han sig, og gik stille bort. Helge stod nogle Øieblikke, som ude af sig

selv.

selv. "Jeg igientager min Eed, raabte han, som jeg giorde Dig over min Faders Liig; Din Ven til sidste Aandedræt — og nu til Kamp for Æren og min Broder." Rorik vendte sig endnu eengang, og saae efter ham, og hans Ansigt var ikke saa mørkt, som det pleiede. — "Ja! jeg skal holde Fred i Landet, tænkte han; jeg skal hielpe den Trængende, trøste den Ulykkelige! jeg skal elske mit Folk, som min Fader elskede sine Børn, jeg kan gisre Vel!" — En himmelsk Trøst gienneinstrømmede hans Hierte; fra nu af var han mindre indsluttet i sig selv, mindre ængstelig; men altid stille, og Tankerne stedse hæftede ved det, som var Kilden til hans Smerte.

Charlotte Dorothea Biehl.

Død 1788.

Af denne Skribentinde, hvis Arbeidsomhed var større end hendes Genie, og hvis Oversættelser, især af Don Quixotte, formodenlig ville overleve hendes Originaler, har man 4 Bind moralske Fortællinger (1781 1783) som man neppe vil kunde nægte et i Almindelighed godt Sprog, Kiendskab med Verden og Omgangstonen, og megen Agt for Sædelighed. Som en Prøve herpaa anføres Begyndelsen af Fortællingen: Den Foranderlige.

Foranderlighed er en Lyde, som alle ere blevne eenige om at tillægge Fruentimmerne, og bekræftes ved saa mange Exempler, at det kunde synes en Formastelse at vilde forsvare dem mod denne Beskyldning, men dersom den yttrer sig hos dem med mere kiendelige og udmærkede Træk, end hos Mandspersonerne, saa ligger denne Feil mere i Opdragelsen, end i en medfød Tilbøielighed. Moden, dette ustadige og uforanderlige Uhyre, er det første, man drager unge Pigebørns Opmærksomhed hen til, Ærbødighed for dens Love er det første Indtryk, deres nyligen udviklede Begreber bekomme; hele Tænkekraften drages hen til dens Fordringer, og jo nøiere de vide at bestemme dem i deres hele Omkreds, jo mere berømmes deres Forstand og Indsigter. Alle deres Bekiendtskaber bestaaer i foran-

derlig

derlig Pynt og forskiellige Smykker; de vænnes til at søge deres Lyksalighed i letsindige og foranderlige Ting; hvad Under er det da, om denne indpodede Lyst til Forandringer strækker sig til alle deres Handlinger, og at Sielen, hvis Evner til at undersøge og vælge ere svækkede, ikke formaaer at binde sig til noget, men taber Fornøielsen af alt det, de ere i Besiddelsen af, og higer ideligen efter noget Nyt. Bleve de derimod opdragne til at gaae ind i Tingenes Natur, at udlede Virkningen af Aarsagen, at skielne imellem det Synende og Virkelige, og at fordre alle deres Ønsker for Fornuftens Domstoel, saa vilde de ved Hielp af den let kunde hæfte deres Attraae til det, der kunde skaffe dem en varig Lykke, og derved befries for den idelige Kedsomhed og Ønsken, som Heltinden af denne Fortælling var et bestandigt Rov for.

Fruen Dervieux var født i Paris af adelige Forældre; hendes Fader beklædte en anseelig Post i Parlementet; og hendes Moder, som han havde ægtet af en hæftig Kierlighed, var saa ung, at Undseelsen alene holdt hende fra at lege med Dukker. Hendes Fornøielse var altsaa umaadelig stor, da hun saae sig Moder til en Datter, der kunde beklæde Dukkens Sted, som hun ved sit Giftermaal med saa megen Græmmelse havde maattet skille sig ved; og det første Barnet begyndte at skiønne, saa tilbragte hun nogle Timer om Dagen med at pynte det paa forskiellige Maader.

der. Ved enhver Forandring, hun foretog sig i denne vigtige Forretning, forsømte hun aldrig at holde Barnet for Speilet til at besee sig; hændte det sig da, at den unge Dervieux hoppede, og greb i Speilet efter de Smykker, hvormed Moderen havde behængt hende, saa ansaae Frue Dervieux det for et ustridigt Beviis paa hendes Datters Skiønsomhed, og denne udviste Glæde gav hende en riig Materie til at underholde sine Besøgelser med om Eftermiddagen, og at beskrive et Barn paa 8 til 9 Maaneder, som et Vidunder paa Vittighed og en ypperlig Smag. Følgerne heraf blev denne, at Frue Dervieux af Frygt for at dæmpe saa herlige Gaver, opfyldte alle de Ønsker, hendes Datter lagde for Dagen; at hun rakte efter de kostbareste Ting, og krævede dem med en ufortaaelig Lyd, var mere end nok til at bringe dem i hendes Hænder, og jo hastigere hun, efter Børns Sædvane, kiededes ved dem og slængte det Bekomne fra sig, jo mere glædede Frue Dervieux sig over det store Pund, Naturen havde nedlagt hos hende. Saa ofte, som Herr Dervieux var Vidne til dette ufornuftige Forhold, forestillede han hende, hvor farligt det var, at fode Begierlighederne hos et Barn, ved ideligen at tilfredsstille de, det yttrede, og at hun udviste en sandere moderlig Kierlighed for det, ved at vænne det til et feilslaget Haab, og at føle sin Villie at være andres underkastet. Men alle hans Forestillinger vare

ganske

ganske forgieves; Frue Dervieux troede, at hendes Mands mange og vigtige Forretninger havde giort hans Sind alt for alvorligt til, at han var i Stand at føle og indsee alt det Fine og Indtagende, der mere og mere udviklede sig i hendes kiere Datters Væsen og Forhold.

Paa denne Maade blev Moderen ved at omgaaes sin Datter, indtil hun var kommen i sit femte Aar, men da hun nu ikke længere kunde leges med, som en Dukke, saa begyndte hun at falde sin Moder høist besværlig, og, for at skille sig af med denne Byrde, satte hun hende i et Kloster, hvis største Indkomster bestod i Betalingen, Nonnerne bekom for at opdrage unge Pigebørn. Men var endskiøndt Frue Dervieux kied af at have sin Datter om sig, saa vare dog de høie Tanker, hun havde fattet om hendes store Pund, ikke i mindste Maade svækkede; thi hun overgav hende til Nonnerne, som et lille Vidunder paa den fineste Smag og Skiønsomhed, og med den udtrykkelige Begiering, ikke at tvinge hende i noget, men allene at følge, som hendes muntre Geist veiledte. Da hun betalede en overmaade stor Pension for hende, saa fandtes de gode Nonner ogsaa meget villige til at love hende det, og de iagttoge deres giorte Løfte med den strængeste Nøiagtighed; thi endskiønt man burde troe, at al Egennytte var forjaget fra Personer, der havde sagt Verden og alle dens Tillokkelser et evigt Far-

vel,

vel, saa giorde dog den rigelige Betaling, de fik for Frøken Dervieux, den Virkning hos Nonnerne, at hun blev alle deres Afgud. De kappedes med hinanden om at forekomme hendes Ønsker, alle hendes Griller og Egensindigheder bleve betragtede, som Virkningen af en stærk og fyrig Geist, der ingen Baand taalede, og da hendes mindste Vink blev efterkommet med en utrolig Hurtighed, saa vidste hun som oftest ikke selv, hvad hun vilde, men var misfornøiet og ilde tilfreds, siden hun intet havde at ønske eller haabe. Da hun ingen virkelige Nødtørftigheder kiendte, saa maatte hun nødvendig danne sig nogle indbildte, og endog disse bleve saa hastig afhiulpne, at hun strax kiededes ved Besiddelsen af det, som hun havde yttret den heftigste Længsel efter. Naturen havde virkelig begavet hende med et godt Begreb og en virksom Siel, saa at hun havde kundet bleven nyttig baade for sig selv og andre, naar hendes Begreber og naturlige Forstand var bleven vel dyrket, men da dette blev forsømt, saa var det en Lykke for hende, at intet blev hende nægtet, men at hun kunde frit følge alle sine Griller, og faae alle sine barnagtige Tilbøieligheder opfyldte; thi hvilken af dem hun havde funden Modstand i, var sikkert bleven hendes herskende Lidelse, og hun nu derimod ingen havde. Fornuften vorede vel dagligen med hende, men da hun var i den tykkeste Vankundighed om de Fordele, hun kunde drage af dens

Undersøgelser, og de ypperlige Hensigter, hvortil en viis Skaber forlenede Mennesket denne herlige Gave, saa forbandt hun aldrig det mindste Begreb med dette Ord, men troede, at et voxent Menneske og et fornuftigt Menneske var et og det samme. Hendes virksomme Geist, der kiededes og vansmægtede i denne dorske Ørkeslsshed, greb efter alle Ting, ligesom den, der er i Havsnød; men da hende manglede de fornødne Indsigter til at vælge og forkaste, og da hun var uskikket til at giøre enten sig selv eller andre Rede for, hvortil eller hvorfor hun foretog sig det eene eller det andet, saa handlede hun aldrig efter Grunde, men alene efter Indfald; og viste en Attraae til at lære alle Ting, uden at fatte en eneste Ting tilgavns. Alle de Fruentimmer-Arbeider, der forfærdigedes i Klosterne, begierede hun at underviises i, men naar hun havde begyndt paa et, saa var det af Moden, længe førend det blev fuldendt, og i Følge deraf hele Arbeidet spildt, og Lærdommen endnu hastigere forglemt. En ung Frøken, som var sat i Klosteret, medens hendes Forældre giorde en Reise til en af Provindserne, spillede overmaade vel paa Claveer, dette opvakte en Lyst hos Frøken Dervieux til at lære at spille, men da den ikke grundede sig paa Kierlighed til Musiqven, men allene paa Misundelse over de Bersmmelser, den unge Frøken fik, saa hørte ogsaa Undervisningen op, det første hun forlod Klosteret. Hos disse indelukkede Jomfruer

fruer er den eene Dag den anden saa liig, at det er en virkelig Høitidsdag for dem, naar de bekommer Besøgelser, eller faaer en ny Kostgiengerinde, og af den glædelige Bevægelse, som een af disse Tildragelser satte alle Nonnerne i, drog Frøken Dervieux den vrange Slutning, at Livets Lyksalighed bestod i Forandringer, og da dette var den bedste Undskyldning, hun kunde udfinde for den Hurtighed, hvormed hun kiededes ved alle de Ting, som hun havde viist den hæftigste Attraa efter at faae, saa antog hun det for den urygge-ligste Sandhed. Hun var kommen saa ung i Klosteret, at hun ikke kiendte det ringeste til Verden, og da i Følge deraf nye Klæder, Pynt, Confecturer og Bagværker var Maalet for alle hendes Ønsker og Begierligheder, saa udraabte de gode Nonner det for et Beviis paa hendes Ædelmodighed og gode Hierte, naar hun efter nogle Dages Forløb uddelebe alle disse Ting iblandt de andre Kostgiængerinder, der ikke bleve halv saa rigeligen forsynede med slige Ting, som hun; endskiøndt det i sig selv ikke var andet, end det bequemmeste Middel, hun vidste til at skille sig af med det, for at kunde komme til at begiere noget Nyt.

Christen Pram,

(fød 1756.)

(Committeret i Oeconomie og Commerce-Collegium)

Har i Maanedsskriftet Minerva, hvis Bestyrer han den Tid var, skrevet os fire Fortællinger, Jørgen, en Dosmers Levnetsbeskrivelse, Hans Kruskop, John Thral, og Sminken eller Lystreisen, alle fire i en Maneer, der hos os hidtil hverken har havt Forgiængere, eller Efterfølgere, og hvori det vel var at ønske, vi fra hans egen Haand maatte faae end flere Mynstere. Som en Prøve paa hans Foredrag afskrives Begyndelsen af den sidstnævnte.

Det var den smukkeste Tid af Sommeren. Foraaret, (paa hvilket hos os nok ikke de Beskrivelser derover aldeles passe, hvilke vi tage af græske, latinske, og andre sydlandske Forfatteres Skrifter) var alt forbi, og Naturen udfoldede alle sine Yndigheder. Ikke blot de, der i alt for overflødig Nydelse vænnes ved Alt, begyndte nu at klage over Byens utaalelige Qvalme og Kiedsomhed, for deraf at tage Anledning til Lysttoure, der ogsaa kiede dem, men endog de, som med uforstilt Glæde toge maadelig og derfor ikke ælelende Deel i Stadens Nydelser, begyndte at finde Byens Luft for beklumret. Jeg indbød min Ven Hr. A. om Aftenen, da vi begge, efterat have fuldendt Dagens Forretninger, gjorde paa Volden en Spadseretour i Kiølingen. Det er vel, ieg treffer Dem,

sagde

sagde han; følg med mig hiem, og hielp mig at overtale min Kone til at tage med i Morgen ud paa min Gaard paa Landet; hvor De jo og selv vil følge os. Jeg vilde sendt Dem Bud, naar jeg kom hiem, for at lade Dem vide, at i Morgen skal den Reise foretages, hvortil De har lovet mig Deres Selskab. Jeg fulgte min Ven hiem. Jeg begyndte paa at anvende min hele Smule Veltalenhed paa at formaae Fruen til at være med. Jeg vilde forestilt hende alle de Grunde, jeg havde hørt anbringes mod at blive i Byen om Sommeren mere, end høist uomgiengeligen fornødent. Hun standsede min hele Rhetorik i sin Kraft. For at opholde mig paa Landet i fem Dage, sagde hun, reiser jeg ikke ti Mile frem og ligesaa mange tilbage. Hvorfor skulde jeg reise saa langt ud paa Landet? For at fornøie mig der? Dertil er fem Dages Ophold for kort. Jeg skulde forlade mine Børn og mit Huusfinde, eller have dem med? Det første vil jeg ikke; det sidste var en Urimelighed for saa kort en Tid. Jeg skulde fornøie mig der! vilde vi ikke, om jeg kom, strax faae en Sværm af Besøgelser af vore kiere Naboerfker, der vilde kiede mig til Døde med deres Lovtaler over det Landliv, hvis Behageligheder de hverken kiende, eller nyde, og med Skrigen over den Qvalme, den Kiedsomhed her i Byen, som de saa hierteligen misunde os. — Har da Landet ingen Behageligheder for Dem? spurgde jeg. —

Uen-

Uendelige, sagde hun; men alt for mange og for store til at kunde smages tilfulde, end sige nydes, i fem Dage. — Men er Dem da ikke Byen beklumret og kiedsommelig? — Bort med de Hverdags Declamationer, der ere bragte i Gang af Folk, som ikke ere i Stand til at finde Behagelighed i nogen Ting. I vort Klima er Heden slet ikke saa utaalelig, at den Forskiel, der er imellem Luften paa Landet og i en hverken stor eller tætbygget Bye skulde være meget mærkelig. Finder jeg det engang for qvalmt, saa kan jeg inden fem Minuter være ude af, hvilken jeg vil af Byens Porte. Er jeg i Stand til at nyde Glæde og Tilfredshed, jeg har den da i mit Hierte, og i mit Huus; finder jeg den ikke der, jeg søger den forgieves, enten jeg reiser efter den paa Vogn, Skib eller Kane. — Hverdags Sententser, for Hverdags Sententser, min Kone, sagde Manden; men skulde Du da ikke, vedblev han med et Smil, finde Fornøielse i, for saa faa Dage i det mindste, at unddrage dig fra det stive, det pyntede, det kunstlede, det sminkede Byliv; at forlade et Sted, som jo dog hele Verden er eenig om, blot at være Forstillelses, Tvangs og Ceremonivæsens Hiem? — Du har Ret, min Mand, svarede Fruen, i at anmelde det, du vilde sige, som Hverdags Sententser. Det er meget længe, siden jeg af dig hørde saadant. Jeg vil svare dig, hvad jeg i Gammeldage svarede dig derpaa: Er dit Huus dette

Hiem

Hiem for Tvang, Ceremonie og Forstillelse? og hvori bestaae da disse Ting, som der klages saa meget over? Hvem er disse Ubehageligheder mod sin Villie underkastet? Overalt mine Herrer, dreve De det med Deres Declamationer til at bevise mig, at Livet her i Byen var ret ubehageligt, var det da et Middel til at gisre mig det taaleligere, at de droge mig for nogle Dage ud i et behageligere, for strax at drage mig hid tilbage igien? Dog, jeg nægter Dem slet ikke, at jeg i det mindste ligesaa gierne blev min hele Tid, eller, om saa var, blot den hele Sommer, paa Landet som i Byen. Jeg levede meget lykkelig i de Aar, jeg opholdt mig paa Landet; men jeg er nu her saa vel, at jeg virkeligen ikke gider forstyrret Jevnheden i mit Byliv med en Flakkereise ud paa Landet. Jeg finder hverken, at Mode eller engang Anstændighed paalægger mig at klæde mig anderledes her i Byen, for hvad Øieblik det falder mig ind at gisre en Spadseretour, end om jeg var paa Landet. Jeg seer Mennesker her som der. Jeg er her hiemme, og dette Hiem har maaskee sine Fortrin for det andet, i det mindste for det, som det er mig, naar jeg kommer der for et Besog. — Altsaa, sagde jeg, er Dem Naturen i sin Skionhed, den fuldt udslagne Skov, de grønne Enge, de bølgende Agre, de glade Bønder — — De glade Bønder! afbrød hun mig; som om de Herrer Statskloge ikke have beviist mig saa klart, at Bønder ikke kan være

glade,

glade, saa jeg ikke turde troe det, endog naar jeg saae det. Naturen i sin fulde Skiønhed kan jeg see saa Skridt uden for enhver af Byens Porte. Jeg er god Fodgiænger, og ved Hielp af en Vogn kan jeg i saa Timer besøge mange af Landets skiønneste Steder. Hun nævnede os Charlottenlund, Sølyst, Dyrehaven, det romantiske Centrum, Nærum, Søllerød, Lyngby, Fridedriksdal og flere; og vi kunde ikke nægte hende, at ingen lang Reise kunde bringe hende til noget skiønnere Sted, end hvilket af disse det var. Kort sagt, vore Forestillinger vare spildte. Jeg vilde tilsidst prøvet hendes Forfængelighed. Om De endog, sagde jeg, ikke vilde finde nogen Behagelighed, hvor De kom hen, hvor De gav Deres Mand og hans Ven den Ære at være med, saa vil De dog ikke berøve vor Reise dens fornemste Behagelighed; og De vil ikke kunne tvivle paa, at De selv jo vilde overalt være den behageligste Gienstand for vore Øine, og forskiønne ethvert skiønt Sted, hvor vi kom i Selskab med Dem. — Endskiøndt Frue N. er virkeligen saa behageligt et Fruentimmer, at jeg følede, det var sandt, hvad jeg sagde hende, var det dog for plump en Kammerjunkerphrase, til at hun ikke skulde tage den op med Fortrydelse! jeg havde, uagtet alle mine Indvendinger, halv om halv havt i Sinde at være med, sagde hun; men, min Herre, henvendte hun til mig, min Mand declamerede saa heftig mod Forstillelse,

Cere-

Ceremoniel og Eminke, som somme af Byens Folk skal være behæftede med. Jeg følger virkeligen ikke, uden min Mands udtrykkelige Befaling. — Den vilde han ikke give. Jeg forsonede hende ved et mindre stadseligt Sprog. Hun vedblev sit Forsæt ikke at tage med; og Klokken sex næste Morgen steeg Manden og jeg til Vogns. Hun gik med os med sine to Børn, en fem Aar gammel Pige og en Dreng paa sex Aar, ved Haanden, til Fredriksberg Allee. Lykke paa Reisen, sagde hun. Vi tre komme en heel Deel mageligere til Enden af vor Landreise; om et Qvarteer spise vi vor Frokost paa Fasangaardsbakken; og De komme neppe, hvor De skal hen, førend i Aften, brav forskumplede. Farvel! Glem ikke at bringe min elskværdige Præstekone i ** min bedste Hilsen og dette Kys, sagde hun til sin Mand, kyssede ham, og vi forlode hinanden.

K. L.

K. L. Rahbek,

(født 1760.)

(Professor.)

Hans Fortællinger ere nylig samlede i tre Bind. Nedenstaaende er af hans ældste Fortælling: Baron Wahlheim, som her fortæller sin Historie.

Da jeg imidlertid følte, det var min Pligt at gjøre noget godt i Verden, bestemte jeg 800 Daler aarlig, som var tiende Delen af min Indkomme, til mine trængende Brødres Understøttelse, og troede dermed gandske at have affundet mig med dem. En Dag, det var just paa 'en Tid, min Casse var paa Heldingen, kom en fattig Haandværksmand ind til mig, han havde en hsifrugtsommelig Kone, og to syge Børn, han bad mig om et halvhundrede Daler, "fik han ikke dem," sagde han: "saa blev han og hans kastede ud paa Gaden, og den Smule Fattigdom, de havde tilbage, taget fra dem af deres Vert; kom han nogentid i den Stand, at han kunde give mig dem igien, skulde han betale m g som en ærlig Mand." Der var ikke mere end to Ducater tilbage i min Fattigcasse, jeg forestilte ham derfor, hans Fordring var vel stor. "Herre Gud!" sagde han, "mindre kan ikke hielpe mig, og Gud veed, jeg behøvede ikke hverken at bede Dem eller nogen om noget, naar jeg fik det, jeg skul-

de

de have; men der skulde jeg have 60 Daler hos den unge Kiøbmand, som har sat de mange Penge til paa Italienerens Kone, og der er han nu gaaet Fanden i Vold — Gud forlade mig min slemme Synd — og mine Penge med." Jeg havde taget i Lommen, havde tyve Ducater i Haanden, og vilde slye ham, da i det samme min Tiener kom ind, og spurgde, om han da skulde gaae hen, og hente det prægtige Speil, jeg havde seet paa i Gaar! Riigdoms Diævelen foer i mig, jeg gav Tieneren Pengene til Speilet, og, siden vi næsten altid er grove, naar vi føle, vi have Uret, sagde jeg med nogen Haardhed til Manden, der var to Dukater, naar han lod enhver, han kiendte, og der havde meer end jeg, give sig saa meget, saa var han hiulpen. "Herre Gud!" sagde han, "de andre Rige ere saa slemme, de har ikke forsøgt, hvad det er, at see sine lide Nød! de bide af en stakkels Mand, saa det er en Gru, og hvad de ikke giør, det giør deres Folk; og det, kan De troe Hr. Baron, det giør en ærlig Mand ondt; og jeg var heller ikke kommen til Hr. Baronen, havde ikke alle Folk sagt, han var saadan en god Herre!" "Jo vist, derfor kan jeg dog vel ikke hielpe alle dem, der falde paa at forlange det, saa kom jeg nok snart selv til at tigge! kort og godt! vil I have de to Ducater, saa er de der, hvis ikke, bliver der nok andre Lysthavere til dem." "Nu saa Gud være min Kone og mine Børn naadig!" sagde Manden,

den, og gik fra mig; to Timer efter fandtes han i Donau; Dagen derpaa flyttede jeg herind, og der hænger det Speil, som blev kiøbt for Blodpengene!"

Wahlheims Kummer lettedes ved at udgyde sig i Taare; efter et Ophold, hvori han og Klingsberg græd tause, begyndte Wahlheim igien med en blidere Tone: Jeg har lært af hin Tildragelse, at jeg skylde mine Brødre mere; jeg har nu bestemt dem det, jeg før bortkastede til mine indbildte Fornødenheder, og beholder til mit Brug, hvad jeg før havde henlagt til dem; jeg savner ingen af Livets Bequemmeligheder, og jeg har endog funden her den største blandt dets Lykkaligheder, Sindsro. Det er ikke den Døvelse, hvori den store Verden nedsænker, det er Følelsen af en nydt og anvendt Dag; og min Ven, den Glæde maae du ogsaa lære at kiende; du bør ikke vælge min Levemaade, du har Haab om at blive Mand og Fader, du skylder dig selv at blive det, og leve paa den Plads, som Skiebnen anviste dig; du veed, det var en anden Sag med mig. Men — der kommer en Tid, da jeg ikke er mere, og da min Formue tilfalder dig; lov mig, saa længe du ikke har den nødig for dig eller dine, at vedligeholde det Brug deraf, jeg har begyndt! see, jeg var saa lidt for at tale med dig derom, og nu, da jeg saa gandske fandt dig min Sophies Søn, nu er jeg glad ved denne Samtale, nu er den mig ubetalelig! Jeg har deelt mine Ind-

kom-

komster i tre Dele; en Deel er bestemt til faste aarlige Understøttelser for Trængende, og du kan let tænke, at den fattige Haandværksmands Enke og Børn staae øverst paa denne Liste; den anden er for slige, som behøve Hielp eengang for alle; den tredie og største Deel er bestemt til Laan; du hørte, Italieneren beskyldte mig for at være de fattiges Blodsuer; saaledes dømmer Verden; og just ved at laane, troer jeg at udrette mere Godt, end ved det, jeg giver bort; Laan redder ofte en Mand fra Armod, da derimod Gaver sielden giøre andet, end høit lindre hans Trang; og mangen kan laane uden Skam, som ikke kan være bekiendt at modtage en Gave. Nogle ærværdige Geistlige ere mine Medhielpere og Fortrolige; de kiende den Fattiges Nød, og hans Værd; af deres Hænder modtager han Hielpen uden Undseelse, og jeg bliver skiult. Den, du saae hos mig i Dag, var den, der havde givet mig Efterretning om Hortenses Forfatning og Casteldoros Hensigter, og nu kom han for at sige mig, Hortense havde en Kiereste, som hun i nogle Dage intet havde seet til, og tildeels af Fortvivlelse derover været nærved at indlade sig med Casteldoro; denne Kiæreste var nu pludselig kommen tilbage, han havde i de Dage anvendt alle Midler for at skaffe Penge til Veie, nu havde han givet sig til Husar, og bragde hende Haand-Pengene til hendes Faders Understøttelse; Pater Joseph havde derpaa uden hans og hendes

Viden-

Vidende været hos hans Capitain, og faaet afgiort med ham, at det unge Menneske skulde være fri mod en Sum Penge, og disse hentede han nu hos mig; jeg var glad, maaskee stolt af at have giort et Par Mennesker lykkelige, og derfor valgde han, som i det Høie vaager over vor Dyd, som over vort Liv, ved Casteldoro at lade mig erindre om, at alt det Gode, jeg kan giøre, dog kun er svag Erstatning for det Onde, jeg har voldt. Min Ven! man taler saa meget om de menneskelige Nødvendigheder; den sandeste Fornødenhed er at have noget, der kan berolige vort Sind i Nagenes og Kummerens Time, noget, der kan lægges i den anden Vægtskaal, og veie op mod det Onde, vi giøre, og volde; og min Klingberg! der kommer endnu en større, rædsomniere Time, da vi med Marter mindes de Tusende, vi have bortkastet til Daarskab, og da Erindringen af at have qvæget en Broder med et Glas Vand, vil være os himmelsk velgiørende Lindring."

Wahlheim fandt fra denne Dag af alt meer og meer sin Sophies Søn i sin Klingsberg.

Tode, (J. C.).

(Fød 1736.)

Professo Medicinæ ved Kiøbenhavns Universitet.

Af denne i saa mange Fag saa hæiligen fortiente Digter have vi som Supplement til hans posthume Skrifter 1803 faaet to Bind Fortællinger. Nærværende Stykke er taget af Fortællingen Kierlighedens Nytte, der udgiør Indholdet af første Bind.

Den anden, Jomfrue Louise Ynding, var en Pige, som havde 80,000 Rdlr. og raadde sig selv. Hun var ligesaa skiøn som rig, ligesaa vel opdragen og forstandig, som ung. Hun var i Elskværdighed næsten Trine Florians Mage. En Mængde Friere fulgte hende, hvor hun gik og stod: naar hun havde sat sig paa et offentlig Sted, leirede Tilbederne sig omkring hende, som Faarene omkring Hyrden; og sandt at sige: der vare Faarehoveder iblandt dem. Personer, temmelig høit oppe i Rangforordningen, nedlode sig, og giorde Cour hos hende, i Haab om at reise deres forfaldne Sager; men med al deres Forestillingskonst vare de ikke i Stand til at lade, som de elskede hende med den Lighed, som Kiærlighed medfører; det kiendtes altid paa dem, at de vidste, hvor mange Trin de stege ned til hende, og beregnede, hvor mange tusind de fik per Trin. Hun læste i de-

res

res Ansigt, at ikke hendes Skionhed, hendes Forstand, hendes Dyd, men ene og allene 80,000 Daler, kunde giøre hende saa nogenlunde værdig til at blive en ægte Adelsmands Hustrue. Naar der var Selskab hos hende, pleiede saadan en høi velbaaren Frier at tale om en Herregaard, der var at faae, med samme Henrykkelse, som en Elsker kan tale om en tryllende Aftenpromenade, med den fortrolige Maane paa den ene, og Kiærligheds Kammersangerinde, Nattergalen, paa den anden Side. Disse høiadelige Friere lode Muser være Muser, naar de havde seet et Glimt af Haab i de borgerlige Øine; nej en Iside var da deres Apoll. Jomfrue Ynding havde Leilighed at see, at den Adelsmand, der føler sig, kan elske: men at den fattige Pige af hans egen Stand kan faae hans ganske Hierte; den skionneste, dydigste, vittigste, rigeste Borgerdatter derimod faaer det aldrig heelt. Og et uddeelt Hierte vilde hun have.

Der vare andre Friere, af dem, man kalder gode Partier: smukke Folk, som selv havde Grunker, og som gierne vilde lægge Penge til Penge. Hun saae nok, at disse Tilbederes Hierte egentligen hængte ved hendes Midler, men nogle af dem lode hende dog vederfare den Ret, at det var artigt nok, at faae saadan en Pige oven i Kiøbet. Som en Tilgivt syntes de ret godt om hende; men de samme Elskere havde hyttet hendes røde Kinder og store levende Øine, hen-

des

des hvide Bryst og hele Resten af Yndigheder med Glæde bort imod en anden, hundrede Gange mindre yndig Pige, med allene — et tusind Daler mere.

Men den ædle Pige hørte disse Spekulanter saa ofte tale om Aktier, om Procenter, om Dividender; de Ord: en skiønne Coup og skiønne Penge gik saa mangen Gang af deres Mund, at hun ikke agtede dem mere end de livløse Pengeskrine.

Men ikke alle hendes Tilbedere vare høie af Byrd og tykke af Grunker. Der var et større Tal af, hvad man kalder fattige Djevler. Et herligt Slags Folk, som unde alle Mennesker godt, og hvis Grundsætning er: leve og lade leve; Det ere de, som give Skrædere og Skomagere, og allehaande Værter meget at bestille, skiønt mindre at fortiene. De søge gierne at giøre et godt Parti af Godhed for Kreditorer og Smaapiger, og ere ædle nok til at lade Konen tage Deel i, hvad der bliver tilovers, efterat Gielden er betalt. Den skiønne Yndings Ædelmodighed strakte sig ikke saa vidt: hun vilde nok giøre en Mand lykkelig med sine Penge; men ikke ved at udfrie ham af een Trang for at styrte dem begge i en anden.

Nogle faa andre Elskere havde hun, som havde hverken Adel, eller Midler, eller Gield; som vare indtagne af hendes personlige Fuldkommenheder, og som ansaae hendes 80,000 Rdlr. allene som en Tilgivt til talløse Yndigheder, ja som kunde ønsket, at

hun var saa fattig, som hun var riig, for at vise hende, hvor høit de elskede hende: et Ønske, som vel er uædelt og grusomt, men som Kiærligheds Gudinde gierne hører, og som er et upaatvivleligt Bevis paa, at det er Personen selv, som elskes. Den Skiønne havde bemærket dem; men de holdt sig tilbage; de besadde ikke den Tillid, som de Høivelbaarne have til deres Pergament, de Rige til deres Papiir, og Gadejunkerne til deres Friskhed. Det var een af dem, som hun foretrak alle hans Medbeilere: hun havde nogle Gange givet ham et af de Blik, der kunne tænde det sødeste Haab; men i Stedet for at nytte og forfølge sin Seir, havde den alt for Beskedne hastet hiem til sin eenlige Residents, bolet med sin Muse, og syngende fortalt hvert Baghuus i Nærheden, hvor mange Deiligheder han den Dag havde seet hos sin Herskerinde. Pirret af hans overdrevne, ja feige Tavshed, gav hun ham engang eet af de foragtfulde Dickast, som de Smukke ellers kun bruge til Medbeilerskes og Pyntkappendes Tugtelse; den troe Hyrde gik sønderknuset hiem, og skrev fra denne Dag idel Elegier, talte om Mulm og Rædsler, og Graven, og trak omkring med Døden, som en Savoyard med sit Murmeldyr.

Poetisk Afdeling.

Beskrivende Digtart.

P. H. Frimann,

(Fød 1751.)

Legationsraad.

Efterfølgende Digt: Horneelen, der findes indrykket blandt Forseg i slesvne og nyttige Videnskaber, 6te Bind, 12 Stykke, vil viise Overgangen fra Prosa til Poesi i et uopdigtet Emne. End meere lærerigt vil det være, at sammenholde det med det i det samme Stykke staaende Priis-Digt over samme Gienstand.

Langt bort fra Leeg, uvant til muntre Toner
Ved Festers Fryd, til sindrig Vedde-Sang
I Guders Sprog ved gyldne Harpes Klang,
Min vilde Streng jeg slaaer. — I kolde Zoner,
Mod Midnat hen, paa Ørnens fæle Spor,
Min Muse sig blant steile Fielde svinger
Høit op til dig, Horneel! som Skræk omringer,
Som halv i Hav og halv i Skyer boer.

Og undres ei, I, som med Tryllе-Tunger
Og kielent Spil til Lyst hver Siel indbød,
Om Scythens Streng ei bæver Lydisk sød,
Om jeg min Sang med hæse Toner synger!
Vand er min Drik, min Egn paa Skrek er riig,
Min vante Lyd er fæle Stormes Susen,
Min Harpe-Klang er vreede Bølgers Brusen,
Min Harmonie er Aften-Ravnes Skriig.

Driv, Stormvind, bort den Taage, som bedekker
Mit sorte Bierg, og viis dets Skikkelse
Fra Dybet af op til det Høieste,
Som graanende i Himlens Blaa sig strekker! —
Sortglindsende dit Horn, uhyre Krop!
Med Mile-Maal høit over Nabo-Bierge,
(En Kiempe liig blandt lavt nedtrykte Dverge.)
Mod Stiernerne du dristig skyder op.

Siig, hvo dit Bryst saa glat og steilt har jevnet,
At Ravnen selv ei Rifter fandt deri,
Som klynkende saa tit dig fløi forbi,
Og ingen Pynt til Hvilested fandt levnet?
Med hvasse Kløer den hugger i dit Bryst,
De fæste ei; og vred den flyer tilbage
Lavt til din Fod, hvor Ynglen og dens Mage
Gienkalde den med hæs uafbrudt Røst.

Stig, Vandringsmand, fra fierne Fieldes Tinde
Til Foden ned, skiul dig i Dalene,
Far Havet om, dig dog forfølgende,
I hver en Kant Horneelen vil oprinde.
Fiern nævner man med Frygt det Navn, den bær;
Nærhos man for dens Fald, og Døden gruer,
Den Usle liig, som blodig Bøddel truer,
Som over sig hans Sværd at blinke seer.

Nær ved dens Strand, som Mulm og Mørke skiulte,
Mens Spøgelser og Varsels-Fugle skreeg,
Mens Bølgerne med Døden kom, og veeg,
Og Storm og Hav med fælles Strube hylte,
Jeg tumlet har. Af Rædsler ringet om,
Jeg Syner saae og lede Troldes Skare,
Jeg hørte Skrig ved Længst-omkomnes Fare,
Og fæle Raab, der ned fra Stranden kom.

En Torden foer igiennem Himlens Vidde,
Og Lynets Piil mod Biergets Bryst blev skudt,
Men see! den paa det haarde Bryst blev brudt,
Og styrtede, o Rædsel! ved min Side.
Uhyre Bierg! uryggelig du stod,
Du trodsede mod Himlens tændte Vaaben,
Mens skielvende jeg saae Afgrunden aaben,
Og Haabets sidste Glimt min Siel forlod.

Nær ved din Strand, naar Dagens Lys dig blotted,
Og tryg min Baad igiennem Sundet gleed,
Jeg skued tit din fæle Nøgenhed
Og haarde Krop, som frek mod Tordner spotted.
Skiøndt Øiet da jeg gruende nedslaaer,
Og nu ei meer dit sorte Horn mig skrækker
Blant Skyerne, i Søens Speil du strækker
Din Fælhed frem, og knuseferdig staaer.

Men du, hvis Røst min Aand til Sang opvakte,
Som raader for det ædle Skalde-Sprog,
Og Heldenolds ugranskelige Bog
Udlegge kan, min Muse! sig, hvo strakte
Sin Guddoms Arm ud mod Horneelens Krop,
(Et Trold tilforn, og ypperst blant dens Lige;)
Sig, hvo ham tvang til Havet ud at vige,
Hvor han i Steen af Dybet kneiser op?

Saa hørtes Zevs med Jetter før at stride,
Som Bierg paa Bierg mod Himlen dyngede,
Og af sin Magt opblæste, trodsede
Hans Lynild og Tritonias Egide.
Ei mindre Strid kundgiør min Harpes Klang,
Og I, som seent i Efterverdens Dage
Nær denne Strand med ængstet Hierte drage,
Skal mindes mig, og undre paa min Sang!

I Mid-

I Midnats Egn blandt Nors besneede Fielde
Et vanskabt Trold af Jordens Skiød stod op,
Ved daglig Vext opsvolmede dets Krop,
Ved dagligt Mord steeg dets forhadte Vælde;
Tre Hoveder dets brede Skuldre bar,
Og trefold flød en Ildstrøm af dets Strube,
Meer fælt og grumt fra Heklas Svovel-Grube
Ei nogen Tid Afgrunden fnyset har.

Hvad mægtig Helt drog Troldet kiek i Møde,
Og roeste sig af sin forvovne Færd?
Her døvedes det seiervante Sværd,
Og Dristighed med Livet maatte bøde.
Saa seer tilsidst den Sømand Døden nær,
Som Havet Trods i tusind Farer byder;
Den reyste Storm hans Roer og Mast afbryder,
Og Bølgen ham i Dybet død nedbær.

Uhyrets Vold selv Troldene forbande,
Og sværge det en ufortsvet Død;
Bierg-Stykker hvert til Vaaben sig nedbrød,
Som slyngtes flux ud mod dets haarde Pande;
Fortvivlte Strid! med mordisk Ilen flye
Utalte Kast, en Hagl af Steene rulder
Hvitskraldende paa Troldets brede Skulder,
Som brølende i Havet søger Ly.

For-

Forgieves det at myrde Skaren stræber,
Hver Steen bortgleed, og hvert afslaget Lem
Kom skrekkende paa ny af Troldet frem;
Bespottelser flød af dets grumme Læber;
"Lodd, hvo der tør, min Afgrunds dybe Vei!
Kom, Helvede, og hvert et Trold paa Jorden!
Her er jeg tryg; sprud, Himmel! Lyn og Torden!
Jeg trodser dig, din Ild mig skremmer ei."

Da vreddes Thor, som Troldets høie Raaben
Forhaanede, og ned til Jorden drog;
Til Asgaards Hevn sin Hammer Guden tog,
Og evig Død geleidede hans Vaaben.
Mørk var hans Færd; den sorte Tordensky,
Hvori han stod, forkyndte Gudens Vrede;
Misgierningsmænd sig løs af Lænker sleede,
Hver hasted did, hvor Frygt ham bød at flye.

Vee dig! (saa talte Thor) o Trold, som stammer
Fra Helvede! dit Lives sidste Dag
Udrunden er, føl Guden i det Slag,
Som dødende nu strax dit Hoved rammer!
Agt paa din Dom; En skrekfuld Varsels-Steen
Du blive skal, nær ved dit fiendske Følge,
Der, Steen som du, skal i den høie Bølge
Omringe dig, og skrekke Skabningen.

Tungt faldt et Slag paa Troldets bistre Pande,
Som brølende i Dødens Svælg sig vreed;
Forvildede løb Skovens Dyr afsted
At søge sikkert Skiul i fierne Lande,
Opjaget fløi hver Fugl om Hsiene,
I Jordens Skiød en langsom Rysten hørtes,
Af Bølgerne den stille Sø oprørtes,
Og Tegn om Storm hver Sømand varslede.

Paa ny blev hørt et rædsomt Slag at klinge,
Da skrekket Fugl paa Bølgen livløs flød;
Den kronte Hiort man saae i Havets Skiød
Fra bratte Field af Rædsel ned at springe;
Al Havets Slegt det stille Dyb forlød,
Hvert Menneske det andet Død bebuded,
Og Troldet selv for sidste gang udspruded
I Dødens Strid sit sorte Edder-Blod.

Endnu engang slog Guden i sin Vrede,
Og Troldet med sit Følge slog til Steen;
Da (er det sagt) kom Dødninger igien
Fra Gravene, ny Giemsler at oplede;
Mørk Himlen var, igiennem Mørket kom
En blandet Lyd, liig den af brudte Bølger,
Liig den, som huul med Nordens Storme følger,
Der tumle vildt med Skovens Graner om.

Nu Troldet stod blant mindre Bierges Skare
En evig Steen, og Thor til Asgaard drog,
En Nordenvind fra Himlen Mørket jog,
Og fra hvert Bryst forsvandt al Frygt for Fare.
Nu skinte frem dets evig fæle Dragt;
Dets Minde snart de dybe Runer viiste,
Og Gudens Hevn geistrige Skalde priiste,
Hvis Sang er ned til seene Slegter bragt.

Men skal jeg blot ved dine Bredde hvile?
Er ingen Sti, som fører til dig op?
Hvor Øiet fra din himmelhøie Top
Omvandre kan en Kreds af lange Mile;
Hvor, halv en Gud, ved Morgen-Solens Glands
Mig selv jeg skal paa Himlens vestre Bue,
Fra Jordens Muld høit løftet op, beskue,
Mit Hoved smykket med en Straale-Krands!

Saa Tryggeson før paa din sorte Tinde
Stod skinnende, og let om Hornet sprang;
(I Bierges Ryg han baned' Giennemgang,
Og Fiorden bød, hvor Fielde stod, at rinde.)
Tre gange klang hans gyldne Skiold, og bleeg
Krøb Jetten frem, af hver forborgen Hule
Flsi Dragerne, som rige Skatte skiule,
Og Trolde dybt i Mørket for ham veeg.

Mod Skyerne sig da min Aand opsvinger,
Lig Ørnen i sin Flugt om Fieldene,
Som mangen Kreds omflyver granskende,
Og folder paa en Pynt de brede Vinger;
Stolt speider han den vide Cirkels Rum,
Og fyrstelig opthronet paa sit Sæde,
Beseer sin Egn, som snart med Vinter-Klæde,
Snart Sommer-Dragt, forskiellig vexler om.

Forvovne Flugt, som Siel og Syn forvirrer!
Hvad useet Egn udfoldes rundt omkring!
Hvad Slegter boe i dens vidtstrakte Ring!
Umaalte Dyb, hvori mit Øie stirrer,
Du synkede min usle Hytte ned,
Den høie Skov i dunkle Skygger giemmes;
Hvert Field er jevnt; i snevre Rende klemmes
Den Fiord, der flød som Oceanet bred.

Det stolte Skib blant Bølgers Skum sig taber,
En udstrakt Ø indsvinder til et Skiær;
Den kiendte Havn og Sækyst er ei meer,
Hvor du, Horneel, nyt Hav, nye Lande skaber.
Insekten lig, en Biørn i Dalen gaaer;
Det store Qvæg lig Orme sees at vrimle;
Lavt Ørnene som Myg i Luften stimle;
En vinget Elv lig Is i Klippen staaer.

Her Luftens Flod sig Æther-reen udgyder,
For giftig Damp af Jordens Huler fri.
Her oversees den himmelvante Sky,
Som uldenfarvet lavt i Luften flyder.
Hos dig, Horneel! jeg troer mig Himlen nær;
Nu Dagens Lys med Aften-Skumring strider
Og Maanen frem paa Himlens Hvelving glider,
Jeg trefold stor dens blanke Klode seer.

Mildskinnende den lyser over Jorden,
Som Natten taus til Hvile dysser ind,
Mens en aarvaagen Styrmand ved dens Skin
Fremstavner langsom fra det høie Norden,
Hvor Solen tit i Havets Skiød ei gaaer.
Det trinde Seil, som hist liig Pilen iler,
For Øiet her, som Klippen stadig, hviler,
Skiønt det indsvundne Seil knap Synet naaer.

Dyb Taushed nu min sorte Egn omringer,
Og Rædsel langs den øde Strekning boer.
Paa steile Trin, paa Signe-Qvindens Spor,
Jeg vanker om, og hører Vindens Vinger
(Som aldrig her sin Ilen standset har;
Sig hvinende igiennem Luften trængte
Med sorgfuld Hyl; urørte, Harpens Strenge
Med Klagelyd dens Hylen give Svar.

Jeg fra dig flyer, du fæleste blant Fielde!
Hvor Spøgelser omflagre hver en Sti;
Du hæler mørk med Troldoms Kogleri,
Og kun med Skrek din Sanger kan giengielde.
Dit Laurbærtræ en vanskabt Steen-Eeg er,
Hvis visne Blad hans Tinding du tilbyder; —
Kom; hæv dig, bløde Sky, som nær mig flyder,
Og hastig mig til andre Zoner bær!

Stockfleth, (Thomas.)

Fød 1743.

(Justitsraad og Sorenskriver.)

Følgende Fragment er taget af hans Forsøg over Sarpen, Prisdigt i den malende Poesie, kronet af Selskabet for de skiønne Videnskaber, og indrykket i dets Skrifter 6 Bind, 12 Stykke.

Hvad ynkbeblandet Lyst hin steile Pynt dig byder!
See hist, hvor fede Lax vellystig, modig skyder
Sig op af hvirvlet Dyb! Af Havet lokket ud,
I tit besøgte Strøm han kildrer flosset Hud.
Høit over Bølgens Skum guldplettet Krop han kaster;
Forgieves han sig op mod steile Væg formaster;
Var han som Hafstramb *) stærk, han skulde dog ei staae
Mod Sarpens raske Strøm, og Naunas Flade naae.
Paa Himlens hvalte Blaa kan ingen Skyplet kiendes,
Regnbuens Lys dog her mod Aften-Solen tændes.
Naar brudt i vaade Damp, et frugtbart Regnfald liig,
Med høie Farvers Pragt Lys-Straalen maler sig.
Af skummende Krystal her Stytter sig opreise,
Hvis Straaler himmelhøit med klare Bobler kneise,
Men i det Øieblik til dybe Huler blev,
Da Svælgets skiulte Slug Vandspringene bortrev.

See

*) Hafstramb blev kaldt et stort Uhyre i Vandet, hvorom Clausen i Norges Beskrivelse af Speculo regali.

See hist bredfoded Lom paa Raunas Bugter svem-
mer,
Han, langt fra, Svælgets Træk troskyldig ei for-
nemmer;
Den dunet Dykker kun beundrer selv sin Fart,
Og veed ei, Sletten sig i Afgrund taber snart.
Hans Fødder fængsiede nu Strømmens Raskhed
tvinger,
Forgieves klapper han med langsom rørte Vinger,
Forgieves han sig nu fra Svælget skyde vil;
Han boltrer, styrtes ned — og er ei mere til.

Men en uhyre Krop hist stolt paa Bølgen flyder,
Hvis ranke Stamme Trods mod hvert et Anstød
byder;
Et Nordens Ceder-Træ, som første Spire skiød,
Da Dale-Koldens-Søn *) til Norges Held blev fød.
I fredet Odel-Skov for Morder-Øxe sikker,
Indsvøbt om fede Bul med Bark foruden Sprikker,
(Lig skyhøit Palme-Træ) med Kongel-kronet **)
Top,
Fremviste ingen Fyr saa rank, saa glat en Krop.

Naar

*) Oluf Haraldsens Moder, Aaase eller Aaste, en Datter af Guldbrand, Herse i Guldbrandsdalen, blev kaldet Dale-Kolda o: Dalens Zier, for hendes Deilighed.

**) Kongel kaldes Gran- eller Fyrretræets Æble, eller Frugt.

Naar Huldren *) i sin Luur med klare Toner stødte,
Ved Dalefyrrens Rod strax kullet Boskab **) mødte;
Naar Orren ***) allerførst sin Velkomst Vaaren qvad,
Fra Dale-Fyrrens Top han Magen lokte glad.
Men Skovens største Zier og Østerdalens Ære ****)
Af nærig Eiermand var agtet værd at bære
For Nordens Tvilling-Folk den stolte Vimpel frem
Til vidt fraskilte Strand, som fordum skialv for dem.
Nu hvæsses hærdet Staal, det Fyrrens Malm *****)
skal gielde.
Skov-Nympher flygtende forgieves Taare fælde;
Det Træ, de aarlig før omhængte grønne Krands,
Naar udi Bofars Fest ******) anstiltes lette Dands,
Med Brag de falde seer og Naboe-Træer at knuse,
Saa Faldets Gienlyd hult i rystet Skov maa ruse.

En

*) Huldren, de gamle Norskes Skov-Gudinde, troet at boe i underjordiske Huler, sielden synlig, drivende Fæ-Skiertsel, blæsende ypperlig i Luur.

**) Boskab er Hiord. Huldrens vare alle kullede o: uden Horn, og af Farve brandede o: graaflammede.

***) Orren er Urhanen, hvilket sidste Ord udtales saa i Dale-Egnene.

****) I Østerdalen findes de skiønneste Master, som best derfra drives ned ad Glommen til Friderichstad forbi Sarp.

*****) Malm kaldes Træets Kierne, og hele Træet, naar det er ret tørt og haardt.

******) Bofars-Fest, en slags Lystighed, som holdes, naar Qvæget er vel kommet hiem fra Sæterne.

En Skov-Trold galrede: *) Du vorde ingens Gavn,
Beundres ei som Mast i nogen fremmed Havn!
Af lænkte Flaade løs ved sielden Vanheld revet,
Var nu det stolte Træ mod Faldets Munding drevet;
Det trækkes voldsom fort; nu Roden dykke-maa,
Men pyramide-rank jeg Toppen seer opstaae. **)
Af hule Hvirvel-Svælg den lange Krop sig hæver,
Af igientagne Stød hver Strandens Klippe bæver;
Men Sarpens grumme Nyk, ***) ved Fyrrens Mod-
stand vred,
Fordobler Strømmens Kraft og styrter Masten ned.
Strax hvide Bølge høit med brudte Stumpe spiller,
Og splittet tykke Bul i stride Rende triller.
Med Harm seer Eieren forhaabet høie Priis
I kostbart Lystsyn nu forvandlet til Forliis.
Men hvad? et ynksomt Raab sig trænger til mit
Øre;
Igiennem Strømmens Surr mig tykkes Skrig at
høre. —
Af Skrek, som Dødens stum, der selv det satte Mod
Kan rokke, isner alt medynksømt Hiertes Blod.

Hvad

*) Galre var egentlig at trolde eller here med Ord.

**) Det hender undertiden, at en Mast, som, af sin Flaade af Vanvare løsreven, kommer ud over Sarpen, reises paa sin Ende i Svælget, hvor den ofte hele Timer dreies om.

***) Nyk, den norske Vandgud og Proteus.

Hvad om vanheldigt Fald hin flittig Træl *) om-
bragte! —
Mon Kaadhed eller Nød saa bitter Lyd opvakte? —
Mon feilet Aaretag en Landsmand skaffet har,
Som nu fortvivlende blev det for sildig vaer? —
Ja — alt for fæle Syn! som afskudt Piil sig skyder
Hans Baad forvildet frem, og Strømmens Fart kun
lyder.
See, hvor den iler nu mod Klippens steile Fald,
Hvor den i Svælgets Dyb snart sønderknuses skal.
Fortabt mod kiere Hiem han stivned' Arme strækker;
Den ønskte Strand, som han saa nær med Haanden
rekker,
Forsvinder for hans Haab. — Jeg hørte kun et Brag,
Og tive Slyngekar derfra flød alt hans Vrag. —
Men er ei Liver selv en Boble, som forsvinder
Paa Evighedens Hav? Vor Tid for kort du finder,
Forglemmende, at han, som Seklers Alder fik,
Vandt mod hin Evighed ikkun et Øieblik.

*) Ved Ordet Træl bemerkes her, som jevnligen i Norge, en vindskibelig og utrettelig Arbeider.

Pram,

Pram, (C.)

Justitsraad og Committeret i Oeconomie- og Commerce-Collegium.

(Fød 1756.)

Nedenstaaende Skildring er en Fragment af hans Digt: Emilies Kilde, udkommet særskilt i Aaret 1782.

Du Dagens Hersker, som fra Pol til Pol
Hver Egn bestraaler; tal, o gyldne Soel!
Siig, saae dit Øye vel blant Jordens Steder
En Samlingsplads for flere Yndigheder,
End her, hvor Ceres boer Dryaden nær,
Hvor Flora blid sin Guddom dyrket seer,
Hvor barske Ocean formildet smiiler,
Hvor glad Naiaden i hans Arme iiler?

Hiint Pindus ligt, paa hvis oplsftet Top
Høyt Phoebi Helligdom sig hæved op,
Hvis ambraduftende, løvdækte Gange
Sødt Gienlyd gav af Pieriders Sange,
Ved blomsterklædde Bred Castale flød;
Saa kneyser nær Codanske Vandes Skiød
O Schimmelmann dit Syslyst.

Der mit Øye
Beskuer frit de mindre Nabo-Høye.
Vær hilset glade Syn! hvor jeg seer hen,
Jeg kiender dig mit Fødeland igien;

Nyplantet groer Norsk Frihed allevegne.
Hist stræbsom stolt gaaer Bonden, at indhegne
Den Mark, han eyer selv. "Mit Arbeids Løn,"
Saa taler han, "tilhører Dig min Søn!"
Sin glade Dyrker villig Jord adlyder.

Hist gjennem tætte Lund et Glimt frembryder
Af Bernstorfs Borg; der boede han, hvis Siæl
Fandt ene Fryd i Dannerigets Hæld,
Hvis Arbeyd var vort Nordens Glands og Styrke,
Hvis Hvile var, Camenen her at dyrke.

Hist rødmer Jægersborg fra lave Dal,
Hvor Nordens Konger før i gyldne Sal
Med Fryd forglemte Jagtens glade Møye.

Hist hæve sig Dianas grønne Høye;
Der krenet Hiort bedaget modig staaer
I dunkle Skov; bag ham paa Sletten gaaer
Hans yngre Slægt; Gudinden selv betrygger
Sin Helligdom blant tætte Egers Skygger.
Vanhellig Jæger flye, tæm vilde Bryst,
De vandre her i Fred til Kongers Lyst.

Mod Sændens Egn jeg vidt mit Syn udstrækker;
Halv Taagen der udbredte Stad bedækker,
Hvis Taarne høyt mod Skyen hæve sig.
Hvil trygt! de Tordner, som omgive dig,

O Kon-

O Kongestad, de blot til Glæde lyde!
Den knuse Himlens Torden, som tør bryde
Vort Riges Fred!

Hist aabner du din Favn,
Codanske Hav! Jeg seer paa høye Stavn
Vort Riges Værn beskyttende, omsvæve
Din Vand, o Juul, hvert Flag, og Fienden bæve!
Af mindre Master Skove hist flye frem,
Vor Konges Flag og Bud beskytter dem;
Og Du vor Konges Ven; Hver Stavn vil bære
Dit Navn saa langt, som Danske Handels Ære.

Her alting aander Fryd, langs aabne Kyst
Fremskinner Liv og Munterhed og Lyst.
Skion, uden Pral, Charlottas Lund fordølger
Løvdækte Labyrinth; de jevne Bølger
Optorpe sig mod Torbeks høye Bred.
Men Cypris liig i festlig Yndighed,
I Kreds af tusind' Nympher, selv Gudinder,
Staaer Solyst der, og ubemærkt forsvinder
Hver Naboe-Høy, hvis Skionhed ene der
Staaer ubeundret; konstig Glimmer her
Ei med sit Pral uvante Syn indtager;
Natur og Smag hvert Øye til sig drager.
Vidt fra ukonstlet Borg udbreder sig
Hesperisk Blomster-Bed; høytidelig

Bevog-

Bevogtes det ved Hæk af tætte Linde
For Middagssolens Brand, og fiendske Vinde.
Men Osten er for muntre Vindes Flugt
Fra aabne Sokant frie og utillukt;
Der hælder prydet Høy, og der ophæve
To mindre Høye sig; her Esper bæve,
Jasminen her hos lave Hassel groer,
Og Birk, og Purpur-Ron. Her Flora boer,
Hun eensom her, saa tidt Aurora smiler,
Sin Urne fyldt med Ambra, stræbsom iiler;
Med Vellugt salver hun hvert Blomst, hvert Blad,
Bestiger saa sin Høy, og skuer glad
Den yndte Kreds; med oprakt Arm hun byder,
Held følge den, som hendes Egn bepryder.

Vidtstrakte Egn, Dryadens Boelig nær,
Hen ud mod dunkle Skov udbredet er.
Fri løber der en bugtet Sti, som leder
I Floras Egn, Pomonas yndte Steder,
Og giennem lave Busk til trange Sø,
Hvor Floras Nymphe-Flok fra Øe til Øe,
Omgiordede med Vaarens friske Krandse,
Med glade Sving i Labyrinther daandse.

Men dunkle Lund staaer nær dens aabne Bred
Indbydende med stille Yndighed.
Her Philomele boer, hvis stille Sange
I natlig Stund opfylde Lundens Gange.

Du,

Du, som Camenen helliger sin Sang!
Her sad' du med din Sanger før engang;
Da kaldte Du i følsomt Bryst tilbage
Henfarne Tid, de blide Glædens Dage.
Dit Sprog var Sorgens Spreg, lukt var Dit Bryst
Lukt for Naturens, Gladens milde Røst;
Du smeltede min Siæl; o Elskovs Smerte
Meddeeles let en Elskers aabne Hierte.

Jeg iler frem. Fra Lundens Dunkelhed
Jeg nærmer mig med Havets aabne Bred.
Paa ny en Lund ved Høyens Fod frembryder;
Tillokkende den Vandreren tilbyder
Et yndigt Hvilested. Her hvile Du,
Min Aand. I Bølger, triller sagte nu.
Alt aander Fred, og Stilhed; her betrygger
Camenens Roe, I helligstille Skygger!

Fri=

Frimann, (Claus.)

(Præst til Davig i Bergens Stift.)

Følgende Fragment er af hans Digt over Frederiksborg, kronet med Prisen i det norske literaire Selskab, og indført i dets Samlinger andet Stykke, men siden med Forandring aftrykt i hans Poetiske Arbeidrr, første Samling, udkommet 1788, hvorefter det meddeeles her. Han har desuden i dette Fag vundet den af skienne Videnskabers Selskab udsatte Priis for et malende Digt over Horneelen, ligesom hans nys anførte Broder for et Digt om Synneves Kloster, begge indførte i 6te Bind. 12 St. af samme Selskabs Skrifter.

Men, denne skumle Sti — tør jeg mig den betroe?
Og denne Skov, som mørk en Labyrint afbilder.—
Hvor er jeg? her, o Nat, kun dine Skygger boe,
Selv Lysets Glimt her mig kun meer forvilder.

Hvad rasler hist: — til tyst, min Fod, bag dette Kiær!
Hvad er det Bladskende, som Sivets Hvidslen rører?
See, hvor høigrenet Hiort halv gaaer, halv svømmer der,
Nu kyset, see, hvor kneisende den løber.

Velskabte Skovens Søn! hvor lette dine Trin!
Du rørte Marken ei — dit Hoved nu du vender,
Hver frygtsom, standser, seer, mistænker mindste Vink,
Frygt ei! — med dig her Ingen Flinten spænder.

Et

Et sagte Vandfald nu bag Hegnet lokker mig,
Du stiger, Rest — stiig høit, at eg igien maae høre
Hin Elv, som skummende fra Bierget styrted sig,
Og tordnende tidt døvede mit Øre.

Du, som ei haver seet en Fos, et Styrte-Vand,
Kun Søer, som en Skov, en By, en Eng omgiærde,
Hvad om du høre fik hin Sarp i Norges Land?
En Miil fra dig den skulde dig forfærde.

Her møder L: set mig, — det vorer meer og meer,
Mig, som fra Skoven kom, mig synes det en Morgen —
Det blide Dagens Lys, hvor qvægende det er!
Hvad Guddoms-Kraft er ei i det forborgen?

Grøn Eng jeg seer paa ny; her vandrer Øiet frit; —
Men, hvilket dette Blaa, som dig, mit Øie, standser?
Et speilklart lidet Vand, — mit Øie, tøv end lidt,
See, hvor det sig med brede Træer omskandser:

En Kreds af Bøge rundt om moderlige Bred
I Vandet vendt omkuld en aaben Krone danner,
Mens Solen sittrende igiennem Løvet ned
Langs over det en Vei af Straaler baner.

Af Muddret lokket ud ved Solens blide Smiil
Gaaer Gedden talrig op, Forfriskning sig at tage,
Nu boltrer sig, nu roer, nu skyder frem som Piil,
Men hvor den kom, maae langsom snoe tilbage.

Her gaaer en banet Sti, — i lang fortrolig Rad
Hyrdinde-Choret den med lette Fod betræder;
Hver kronet med sit Spand, de muntre følges ad,
Og snart opnaae de vante Samlingssteder.

Fra kløverrige Plet da hilser Qvæget dem,
Som tungt og stønnende ei længe Byrden taaler,
Godvillig rækkes nu det sprængte Yver frem,
Og surrende i Spandet Melken straaler.

Et Land af Agre langt sig herfra strækker ud,
Som tyve grønne Sund af Engbund giennemskiære,
Jeg følger et af dem — velsign, o Høstens Gud,
Den rige Skat, her voxer til din Ære!

Men, hvilken Udsigt nu for Øiet her omkring!
En Mark i buntet Dragt, — hvorvidt den sig udvider!
En Skov, meer sort, end grøn, sig boier i en Ring,
Og leirer sig om Markens grønne Sider.

Her græssende i Fred en Hiord af Hinde gaaer,
Der kaad en ædel Slægt af unge Foler springer, —
Ja, leeg nu, mens du kan, og nyd din Ungdoms Vaar,
Tids nok din Hals det haarde Bidsel tvinger.

Hist rykker Rad for Rad i hvide Linnet frem,
I hurtig hævet Arm de brede Leer blinke,
Afklæder, slagne Mark bleg viger efter dem;
Arbeidet her ei nogen Skiærts maae sinke.

Saa høstes Kongens Eng, til Dagens Sol gaaer ned,
Da søges Leiren op, hver Ild for Lyst antændes,
Og Marken stampes fort i Dands af tunge Fied,
Og ingen Søvn de første Timer kiendes.

Velkommen kiølig Vind, udbreed din Antidot
Mod Isfesolens Brand, og Hundestiernens Varme!
Mit Sved bedugget Bryst jeg her dig rækker blot,
Sval Vraget, styrk Høstfolkets matte Arme!

Snart bredde den sig ud; — død Vingemallen stod,
Nu fik den Liv igien, let Vinge Vinge følger;
Paa Agerlandet nu forvandlet til en Flod
I lange Rader rulle grønne Bølger.

Der, gamle Frydensborg, uhædret ligger du,
Med intet Reisningshaab kun dybere du synker,
Dig, Kongebolig før, beboer kun Ravnen nu,
Der sidder han paa sorte Steen, og klynker;

Saa staaer en halv fortært lemlæstet Egebul,
Som, da den frygted mindst, blev rammet af en Torden,
Der med en vældigt Slag dens Stamme slog omkuld,
Og levned kun den sorte Stub i Jorden.

Ch. A.

Ch. A. Lund,

(Præst i Kieldby paa Møen.)

Fød 1763.

Denne Digters Adkomst til at nævnes paa dette Sted, er: Lunden ved Jægerpriis, indrykket i Minerva for Febr. 1788, og hvoraf her Slutningen meddeles til Prøve.

Ærværdigste blandt vore Fædres Høie!
Din heele Pragt beskuer nu mit Øie,
O Julianes Minde! hen til dig
Med Ærefrygt din Digter nærmer sig.
Jeg skuer ind i denne skumle Huule,
Hvor Heltes Been i Glemsels Nat sig skiule,
Hvor store Steene hænge frygtelig,
Og rundt omkring min Isse hvælve sig.
Ja, gamle Nordens Helt! her vore Fædre
I Graven selv dit Støv har vildet hædre;
Her i alvorlig Kreds de fordum sad,
Og hørte sørgende paa Skialdens Qvad.
Men ak! — din Daad i Sangen meer ei lyder,
Ei Bautastenen nævner dine Dyder.
Hvor fast i Strid for Fædreland du stod,
Hvor glad du kiøbte Æren med dit Blod,
Hvor tidt dit Sværd var Værn for Undertrykte,
Hver tillidsfuld paa dine Ord man bygte,

O!

O! det er glemt — Ja, Ædle! du, hvis Savn
Var Nordens Sorg! — glemt er endog dit Navn —
Vanslægtet Cimbrer vendte bort sit Øie
Med hellig Gru fra Fædres Hvilehøie,
Og Munkens Messe døvede den Sang,
Som fordum høit om Nordens Kiemper klang.
Da svøbt i Mørke Danmarks Engel iiled,
Herned, hvor Taushed rundt om Graven hviled,
Da stod han eensom paa dit Sovested,
Og saae sit fordum store Folk — og græd.
Da talte han: „Min Helt! forglemt du være!
„Den svage Danske ei dit Støv vanære!
„Det Folk, som skiønner ei paa Ædles Værd,
„Ei nævne maae den Mand, som hviler her.
„Da naar et Morgenglimt af Frodes Dage
„Mildt lysende skal vende her tilbage,
„Naar Dannekongen ved langvarig Fred
„Betrygger glad sit Folks Lyksalighed;
„Naar Nordens Søn sig selv at agte lærer,
„Og Fremmede ei Landets Marv fortærer;
„Naar Smiil fra Thronen kalder Dyder frem
„Af lave Hyttes Skiul, og hædrer dem;
„Da, o! da skal en ædel Skioldung vanke
„Herhid, og Viisdom ved dit Gravsted sanke;
„Da skal han føle Dydens Høihed her,
„Og Oldtids Storhed, og sit Folkes Værd.
„Da skal din Grav den Ædle hellig være,

„Og

„Og Nordens Slægter her skal Dyder lære."
Saa talte han — og Secler svandt — og du;
O Fredrik! sandede hans Tale nu.

Bag tætte Hægn indfredet Høien hviler,
Og al Naturens Skiønhed om den smiler,
Og Nordens ældste Dages store Mænd
I varigt Marmor leve her igien;
Og som for Fingals Søn paa Morvens Høie,
Saa svæve Skygger frem for Bardens Øie.
De Tider seer jeg, som saa mangen Gang
For yngre Slægt beundret Skialden sang.
End seer jeg Leires kobberklædte Helte
Med Seiersværd i blodbestænkte Belte:
Hist staaer dit Minde, Helt fra Hedenold!
Du Søn af Odin! klippefaste Skiold!
Og du tilbedte Frode! du, hvis Minde
End lever da, naar Marmor skal forsvinde;
Du stolte Kriger! Folkestifter Dan!
Du gamle Harald! Fader for dit Land;
Du Gorm! hvis Roes gienlød til fierne Riger;
Haarfagre Harald! Norges store Kriger;
Og Saxers Helt, o Witekind! hvis Sværd
Var Friheds Løsen for din stolte Hær:
Hvis Ret endnu vort Norden Held tilsmiler,
Hvis Aand endnu paa Kronens Arving hviler;
Her eders Minder Nordens Søn skal see,
Og offre Tak til dets Velgiørere.

Trygt hvile de, og evig Vidne bære
Om eders Daad, og eders Dages Ære.

Men glade Egn, som nu henrykker mig,
O blode Udsigt! hvo kan male dig?
Jeg maatte Thomsons høie Lyre arve:
Jeg maatte eie Aftenguldets Farve,
O! da besang, da malte jeg din Pragt.

Nær Høiens Fod er Holbeks Fiord udstrakt,
Hver Bølge tavs paa hele Fladen hviler,
Og rødmende en Himmel i den smiler;
Langt borte tungt beladne Skibe gaae;
I slappe Seil kun milde Vinde slaae.
Hist Baaden langsom frem paa Dybet skrider,
Mens Garnet ned til stille Havbund glider,
Og nu ved Glædens Sang de hiemad roe,
Og gyldne Bobler sig om Aaren snoe.

Hist, glimrende i Aftenrødens Luer,
Jeg Strækningen hiin Side Fiorden skuer,
Og fierne Kirker gyldne vise sig.
O Stenersen! de Egne hørte dig,
Da Eriksholms den milde Ericine
Opmuntred dig til Sang med frydfuld Mine,
Her hæver du din tykke taarned' Muur,
Omringet af den smilende Natur,
O Jægerspriis! Skioldungers yndte Sæde,
Bliv stedse du din milde Herres Glæde!

I Østens

I Østens Egn jeg Lunden udstrakt seer,
Hvor Nattens Skygger voxe meer og meer;
Ud over Lunden Øiet neppe rækker
Derhen, hvor Fiorden bugtet Arm udstrækker
Mod Fridriksſund — der hæver Maanen sig,
Og i dens Vande blodrød speiler sig.

I Busken hist det muntre Føl omspringer,
Fra Qvægets Hals her Hyrdeklokken klinger,
De vanke nu til Hvile stønnende.

Her Ageren af Duggen glimrende,
Der Egnens Pragt mit muntre Øie kræver,
Hist Røgen sig fra stille Hytter hæver.

Ha! søde Ild, som flammer i mit Bryst,
Stærk føler jeg din underlige Lyst.
O glade Syn! rundt om mig allevegne
Jeg skuer blide lykkelige Egne,
Og dette Land saavidt, som Øiet seer,
De Danskes Land — mit Fødeland det er.
Tie svage Cithar — intet Ord beskriver
Den Tanke, som min hele Siel henriver.

P. C.

P. C. Stenersen,

(Præst til Tølløse.)

Fød 1723, død 1776.

Denne lykkelige Digters Junkerskilde, indført i Sk. N. Selsk. Skr. 7de Stykke, hævder endnu stedse sin Rang i Spidsen for de mange skiønne Forsøg i den maleude Poesie, hvormed vor Litteratur siden er blevet beriget. Ogsaa af dette kan kun meddeeles en Prøve, hvortil Egnens egentlige Afbildning er valgt.

Snart tæt beløvte Skove snoe,
Snart Banker slutte sig om fede Dale,
Hvor gylden Kabelhat og Kløver groe,
Og alle Farver det beblomstret Grønne male.
Udsigten aabner sig mod Strandens Sider,
Hvor Solen zittrende paa glatte Bølge glider.

Snart kneiser frem af dybe Strand
En odret Ø, som Havets Tumlen spæger,
Snart viser sig et jevnt og dyrket Land,
Hvis tætte Ax for Vind sig bølgeviis bevæger.
Fiern blaaner Synet ved de blege Høie,
Hvis dunkle Træ'r sig, som en Krands, om Egnen bøie.

Her glad sig under gule Sky
Fra brune Jord aarvaagne Lerke svinger,
At lede der om Dagens første Gry;
En venlig Velkomst-Sang hun Morgenrøden bringer.
Snart daler hun, snart høiere sig hæver;
En tonefuld Musik os over Hoved svæver.

Nu muntert ſlaiter en Dompap,
Nu kukker Gøg, nu Ringeduen kurrer,
Snart Bogfink ſlaaer med Stillidſen omkap,
Snart qvidrer Siſiken, ſnart flittig Bie omſnurrer;
Der Haren ſprat, men hiſſet Hinden kraſler,
Og her i grønne Buſk den milde Zephyr raſler.

Endog den kielne Nattergal,
Den fiædred' Sappho, ſøde Sangerinde,
Slaaer an i den bebuſket ſtille Dal
De Toner, hvilke Priis fra alle Toner vinde.
Naturen ſtandſer, og ſig henrykt glemmer
I høie Harmonie af mageløſe Stemmer.

O deiligt Sted! o venlig Strid!
Natur og Kunſt! hvo har af eder begge
Størſt Evne, og hvo viſer ferdigſt Flid,
Et Verk det rette Lys og Skygge at tillegge?
Ei denne kan, hvad hin formaaer, meddeele;
Men veed dog hendes Træk og Anlæg at beſiele.

Fra kunſtig Høi, hvor ſure Røn
Og ſøde Hæſle ee mod Solen dekke,
En Bane viſer ſig ſaa lang ſom Skiøn
Imellem tætte og i Høiden trukne Hekke.
Den tørner paa en Bygning, og maa vende,
Her, tænker jeg, har Syn og Stedets Smukhed Ende.

Jeg

Jeg iler did, men ved hvert Fied
Jeg nyder en ny Fode for mit Die.
Et Lyst-Korteer med nydelige Bed!
Sig mindre Blomster for sølvbladet Lillie bøie,
En Ambra-Duft den stille Luft opfylder;
Her prunker Negliken, hist Rosen sig forgylder.

En Høi, omflødt af Vand, hvorpaa
De tykke Træ'r sig om et Lysthuus sanker;
En Rad af Linde, som i Buer gaae;
En mørk og stille Gang, bequem til dybe Tanker;
En anden Plads, som zirligt Løvverk pynter:
Et Vilderede af Dædalske Labyrinther.

En Mængde ædle Træ'r, som ved
Den høie Hek mod Norden sig beskiermer;
Guldstribet Frugt mod Jorden tynger ned
Den understøttet Green, og sig vor Læbe nærmer.
Jeg gaaer, jeg staaer, jeg undrer mig, jeg lenter,
Tilsidst jeg Maalet naaer, og Synets Ende venter.

Men Himmel! hvilken pludselig
Forandring for mit nys indskrænket Die!
En yndig Udsigt flux udvikler sig
Af Agre, Enge, Skov, Strand, Øer, Dale, Høie!
Jeg sætter mig; dybt under mine Fødder
De matte Bølger gaae, og slikke Skovens Rødder.

Omkring mig Dødens Redskab staae,
Cyklopiske Kanon, ætneisk Gryde;
Som faste Vold med Tordenkræfter slaae,
Og en beængstet Bye i Brand og Gruus nedskyde.
Men her det bange Kiøn med Spyd dem tænder,
Og fæle Morderbrand til Frydeblus sig vender.

Saa aabnes Glædens Skuespil,
Kanonen dundrer, og det om mig lyser.
Raqvetten steeg, og gik ad Skyen til,
Dens Løb i mørke Luft en flammet Sti os viser.
Ildkuglen sig i tusind Straaler løser,
Og over blanke Strand en Ildregn sig udsær.

Med uafvendte Øine seer
Jeg Glædskabs Løsnet, dog med hellig Gysen.
O Modern' Land, næst Himlen mig meest kier,
O søde Egn og Sted! den vrede Krigs-Guds Fnysen
Med Morder-Sværd og Bly dig aldrig true!
Til dine Grændseskiel ei naae Kosakkisk Lue!

I værdig Skiønheds høie Glands
Maiden, som en Dronning, paa sin Throne
Sig setter, og fortryller Sind og Sands
Med milde Lader, og med Stemmens yndig Tone.
En Timon selv maa her sin Surhed glemme,
Og stumme Calcier *) til Frydesang sig qvemme.

Saa

*) Græske Munke, som følge meget strenge Regler.

Saa skiønt det Sted, hvor Seidelin
Har grundet for sin Ætt et Arvesæde!
Hvis høie Themis ham ei kaldte sin,
I Apolloniſk Chor forlængst han skulde træde,
Med Purpur svøbt, og Laurbærkronen bære.
Dog hvad? Han Krandsen har, men dølger selv sin Ære.

Saa af den grædske Helikons
Begeistret Væld Dircæiſk Kilde springer;
Saa er den Egn, hvorfra Bellerophons
Forvovne Hest opfoer paa raske Ørne-Vinger.
Med skarpe Hov han haarde Klippe slakte,
Strax et Pieriſk Væld af hellig Grund sig trakte.

Fra høie Pindus kom Pindar,
Og bar sin eviggrønne Krone;
I Haanden klang den gyldene Kithar,
Om ham et Lyriſk Chor sang Sapphos søde Tone.
Hans Eftermand, skiønt seent hen udi Tiden,
Horaz, den Romer, gik ham smidskende ved Siden.

Han vinked venligen ad mig;
Kom, sagde han, et Sønne-Navn at bære!
Os begge du attraa'r at vorde lig;
Fat Mod, og syng! Du skal vor Geistes Arving være,
Skiønt du ei faaer saa høi en Digter-Gave;
Ei alle Helte kan Herkuliſk Styrke have.

Han Harpen i min skielvend' Arm
Selv lagde, og de bange Fingre bøied
Til skarpe Greeb paa den udspendte Tarm.
Tab, sagde han, ei Mod, og vord ei misfornøiet,
Om du ei strax kan slaae de høie Toner:
Ved første Sange ei erlanges Laurbærkroner.

Han med sit Chor derefter gik
I Høitids Pomp om Kilden trende Gange,
Og vied den paa Apollonisk Skik
Med Festens sære Ord og ugemene Sange.
Naiden saae fornøiet af sin Throne,
At hendes Gunstlinge fik Ret til Skialdekrone.

Tre Glas af det indviet Væld
Han skienkte i, og bød at være mine.
Jeg drak, og fandt strax Lyst, men gid og Held,
At synge til din Lov, o geistrig' Ericine!
Dog hvo kan vel din Herlighed udtrykke,
O du Dryaders Lyst! o du Naiders Smykke!

E. Storm.

E. Storm,

Theaterdirecteur.

Fød 1749, død 1794

Som Overgang fra den topographiske Deel af denne Classe, til den, der maler Aarstider, meddeles denne Digters Ode til Jutulsbierget. At den heller er valgt end den maaskee paa poetisk Skiønhed rigere Sang om Jændalen, er tildeels skeet, fordi den nærværende kunde meddeles fuldstændig, da derimod Rummet kun vilde have tilladt at give et Fragment af den nysnævnte.

Grankronte Bierg, som med tredobbelt Svar
Har Ovægets muntre Brøl saa tit beæret,
Naar det blant dine Klofter har
Sig ved din Gavmildhed og Fedme fro ernæret,
Opløft din Røst, lad tifold Echo høre,
Da til din Pris en Døl vil her en Sang opføre!

Jeg skylder dig, mit ædle Bierg, en Sang:
Mit spæde Øie ved din Marmorfod beskued
Klar Sol den allerførste Gang,
Som paa din grønne Top i gyldne Klæder rued.
Min Vugge, Svøb, og Leeg var i din Skygge,
Og al min Barndoms Lyst paa Dig at boe og bygge.

Jeg

Jeg vörte til, dig seierriig besteeg,
Forgieves du de steile Sider glatted,
Til Skueplads for Børneleeg
Din Isse meer begvem, end Blomsterdal, jeg skatted,
Skiøndt jeg endnu din beste Pragt ei aated,
Men kun som Jutuls Huus og Trolds Pallads betragted.

Ja denne Trold! Hvor var han fordum gram,
Da Christnes Tro i Norges Land indførtes!
Han neppe Klokkens Lyd fornam,
Som alt for nær hans stille Bopæl rørtes,
Før han til Hevn sit grumme Sind bereder,
Og kun om Vaaben med forbittret Omhu leder.

Dem fandt han snart. Han tog en Kampesteen,
Og formed' den i sine Kiempe Hænder,
Jil, sagde han, giør Skræk og Meen,
Hvor jeg som helst med mægtig Arm dig sender!
Hans skumle Port, ei vant at aabnes, knaged,
Og fælt ved Jutuls Harm bevægte Hængsler braged.

Jeg øyser alt. Saa farligt var ei før
Dit Naboskab for nys indviede Kirke.
Knap hellig Ringning Jutul hør',
Før han forsøge vil, hvad hærdet Steen kan virke.
Men Skade skeer ei altid, naar det trues;
Med Tegn paa feilet Kast den Steen kan endnu skues.

Jeg tier om, hvor mangen Muse der var
Indtaget i hans Skiød i fordum Dage,
Og om hvor tidt han sprudet har
Af mineralske Svælg til Folkets Skræk en Drage.
Jeg skynder mig fra Overtroens Rige
Den stolte Biergetop med Harpen at bestige.

O! hvilket Syn! Jeg skuer henrykt ned
Fra Skyers Naboelav til tre adskilte Dale,
Hvor af forskiellig Yndighed
Naturen syntes selv med trefold Stolthed prale.
Her Otten sig med Finnens Sølvstrøm mænger,
Og Haand i Haand sig frem blant grønne Sletter trænger.

Hist løfter sig et Field mod Himlen op,
Og her end eet den hele Udsigt standser!
Stolt viser hiint en sneeklæd Top,
Mens dette Fyr og Gran i evig Flor omkrandser.
Ved Foden af den mægtige Beskytter
I smukke Klynger staae Fieldbondens glade Hytter.

Af Odels Sæd et gyldent Belte snoer
Sig om hiin Høi, som den mod Norden dækker;
Ved Aaens Bred lav Elle groer,
Og mod sin Eiers Jern frivillig Green udstrækker.
Fiern blinker der en Sø paa Fieldets Isse,
Af hele Hiorde Qvæg hist hvidner Sundsteens Spidse.

Her

Her styrter sig (skrækfulde Yndighed)
Fra Fieldets steile Brink igiennem lange Skove
En Foss med Skum og Brølen ned;
Hvo mod dens Rasenhed tør sig vel Tryghed love?
Den spruder Regn paa aldrig sikkre Strande,
Den ruller Klipper, og vil alt til Chaos blande.

Dog, som en vild og grusom Elefant
Kan tidt ved Kunst til nyttigt Arbeid bringes;
Saa Dølens Snildhed ofte fandt,
At allervrodsigst Strøm til Tieneste kan tvinges.
Den maae sit Vand til tørstig Ager leie,
Og sneese Mollehiul i flittig Trældom dreie.

Tys, hvilken Lyd! O! søde frie Natur!
Hvor muntres jeg ved din den vilde Tone,
Naar klækket op i gyldent Buur
Din Abe, Kunsten, faaer i Stæderne sin Krone!
En Stut, en Luur fra Field til andet klinger;
Strax føler jeg, min Siel sig over Fieldet svinger.

Saa sang og du, min Ragnhild! for mig før,
Naar i min Arm paa dette Bierg du hvilte,
Og Jutul lytted ved sin Dør,
At see, hvordan Naturens Datter smilte.
O! kiere Bierg, o! lykkelige Dage!
Mon I ei komme meer, mon aldrig meer tilbage?

Jeg seer dig, og min Siel omfavner dig
Blandt disse Buske, hvor vi fordum vanked,
Hvor, Ragnhild, du saa tidt med mig
Paa purpurklædde Jord den sure Tyting sanked;
Der irrer du, og sukker, græder, haaber,
Og Erland! Erland! med afmægtig Stemme raaber.

O! Bierg, hør du min Ragnhilds-Sørgelyd,
Og igientag mit Navn, saa tidt hun kalder;
Med nye Krandse dig bepryd,
Naar hendes Vei blant dine Skygger falder!
Byd viftende Zephirer did at ile,
Hvor hun sin skiønne Krop udi dit Græs vil hvile.

Edvard Colbiørnsen,

Død 1793.

(Regieringsraad i Vestindien.)

Denne Digter har ved eet eneste Stykke, Foraaret, indrykket i det norske Selskabs poetiske Samlinger, første Stykke, foreviget sit Digternavn. Som en Prøve deraf meddeles følgende.

Fly, Vinter! denne Brand, og hyppig Straaleregn,
Som Dagens Stierne ned fra tændte Axel sender.
Nu høiere dens Krop paa Horizonten brænder,
Og veltes funklende fra Bukkens Himmeltegn.
I Atmosphærens Rum en luttret Ild ombrev,
Ved Zephyrs milde Puust uddeelt dens Varme blev;
Fra hiint bedaget Bierg, hvis Isse Skyen truer
Flød Iisen strømmeviis opløst ved disse Luer.

Naturen daanet hen gientog sin første Kraft.
Nu Frostens Baand ei meer dens Moder-Evne binde,
Snee-Bierge syske bort, i Jordens Barm forsvinde,
Og Grunden efterlod en frugtbar Nærings-Saft.
Skiønt Afmagts Spor endnu paa Overfladen laae,
I Mathedø Smiil man dog fornyet Styrke saae,
Som, der en Sygdoms Vold med Fare Livet trued',
Naar Helbreds første Skimt paa falmet Kind er skuet.

Hin

Hin Urt, som evig bød, nedslagen jeg begræd,
Da Synets Yndling blev af Haglens Slynge qvæstet,
Dens Rod af Lerets Klump, hvori den var befæstet,
Opsanker nærig Melk for nye Spires Sæd.
Biergaasen Klippens Marv til Dalen drypper ned,
Dybt i Afgrundens Skiød ti tusend Munde streed,
Hvo kunde største Deel af Fedmen sig tilsnige,
Og Stammens tomme Kar med rsvet Sev berige.

Den Bæk, som styrknet nys og ubevægelig
I traurig Stilhed hang ud over Klippens Sider,
Hensmeltet draabevis og sagte først nedglider,
Men bliver ved sit Fald sin gavmild Urne liig.
Meer ilende og stærk den Aaens Bredde naaer,
Opsvulmet denne og foruden Lænker gaaer,
Af nylig Frihed stolt den trodsig skummer, bruser,
Og brustne Kiæder hist i styrtend' Vandfald knuser.

Her satte nyttig Kunst et Bolværk for dens Løb,
Som tvinger Bølgens Fart til Brugsmands Værk at drive;
Forbittret søger den hver Skranke at nedrive,
Og spyer om Hiulet ud af skummig Fraad et Svøb.
Naar Bielken splittet er ved Vandets vægtig Stød,
Den fulde Kiærne knust, og Wrtsen hamret blød,
Udmattet Strømmen sig i Dalens Arme hviler,
Tit over Vidiens Top Najaden sølvklar smiler.

Snart

Snart straaler Marken Haab — En talrig Plante-
Slægt
Igiennem Støvets Nat med krandset Isse bryder,
Alt svanger Frugtbarhed i fyldte Aarer flyder,
Da Ild og Vædske fik fornsden Ligevægt.
Forgiæves hærdet Muld Forhindring dynger op,
Og misundt Skionheds Pragt modsætter vanskabt Krop
Dens giennemborte Bryst en Blomsterstengel slakte,
Som første Seierstegn, sin yndig Knop, oprakte.

Velkommen første Grønt fra mørke Fødestavn!
Ei lyste frem din Glands hist paa det toinme Øde,
Før Længsler ilende dig stimle hen i Møde,
Og Sielen aander Ro i din balsamisk Favn.
Saa fordum reddet Dyd, da Hevnens Flod bortsvandt,
Iblant Ruiners Svelg den sikre Klippe fandt,
Hvor tryg den hvilte ud af Skræk omdrevne Tanker,
Og sendte glade Blik til bølgefrie Banker.

Hvil ogsaa du min Geist! i Glædens stille Ly
Omtumled' Kræfter ud, hos disse Vaarens Sønner;
Hvert Træ, hver Ympe der i Fødsels Smerter stønner,
Og Livet vælder ud af Chaos Skiød paa ny.
Glem den udstandne Skræk, Vandmandens barske Frugt,
Da over frossen Eng Du foer med uvis Flugt,
Af en Orcaners Strøm blant Angester henrevet,
Snart trued' Egens Fald, snart Klippen selv, som
bæved'.

For-

Formildet Aarets Tid fremlokker nu hvert Kræ
Fra Vinter-Leiets Skiul, Forsigtighed beredde,
Før kolde Nordenvind sit Raseri udspredde,
Hvor sammendynget Mos omgiærded' Afmagts Læ.
Sig ubevidste de bortsov den skumle Dag;
Knap Livet viiste sig i dorske Aareslag,
Indtil den lunkne Luft opvarmte stive Lemmer,
Og Sandsers Herredom den døsig Krop fornemmer.

Da fra sit eenligt Hiem hos Foden af et Fiæld,
Som fælt udhængende en dunkel Grotte danned,
Hvis Adgang, steil og brat, af sieldne Fodspor banet,
End meer afskaaret blev ved Bekkes stride Væld,
Udfoer den stærke Bisrn ved ønsket Frihed glad;
De første Mildheds Træk paa rynket Pande sad,
Han i sin vilde Ørk en soelfuld Plet opleder,
Og qvæget Straalens Magt ved oprakt Hals tilbeder.

Dybt følt i Myrens Vraa et Glimt sig indtrængt
har,
Strax Tuens hele Sværm af virksom Idræt brænder,
Den eenes Stræbsomhed den andens Flid antænder,
At Diet skuffet kun en oprørt Klump blev vaer.
Med Ild den sorte Hær sit virakrygend' Hiem
Forlader hovedkuls at skaffe Forraad frem;
Ei Dalens nedrig Urt, ei Hsiens Fyrre spares,
Hvad gavner, fremskabt er, i Dyngen at bevares.

Er

Er Byrden een for tung, den letter villig Arm,
Og denne samme Hielp af hiin utvungen venter;
Blev Byttet mere rigt, ei harmfuld Grande lenter,
Naar har Misundelse vel naget nøisom Barm?
Saa fremmes Staters Gavn, hvor Egennyttens Aand
Ophiver unisbrugt hver Borgers stræbsom Haand;
Hvor viis Endrægtighed Arbeidets Smerte lindrer;
Hvor nagsyg Havelyst ei Klogskabs Anslag hindrer.

Den alt bestælende og almagtfulde Vaar
End til Moradsets Sump velvillig Omhu strækker,
Af Dvalens Slummer der den dunet Flok opvækker,
Som svimmel Buskens Ly paa vaade Vinger naaer.
Mens andre flygtede til mere hældigt Land,
Hvor aldrig Demant-Baand betynger frossen Strand,
Sin elskte Sommer-Bo ved Nordens Pool oplede,
Og trodse stiernehøit Atlantisk Bølges Vrede.

Igiennem slagen Luft naar Reisen er fuldendt,
Og Ønskers Maal opnaact, de glade sig forene
Med dem, som Kuldens Vold holdt ud paa nøgne Grene,
Fra hver løvkrandset Lund blev fælles Hilsen sendt.
Først afbrudt Stemmen er, og Gurglen triller tyst,
Indtil ved Elskovs Ild opsvulmet spæde Bryst,
Af søde Længsler fyldt, sin hele Siæl udstrømmer,
At blandet Tone-Kunst al Luften giennemstrømmer.

Frede-

Frederik Stoud.

Kammerraad og Kammersecretair.

Fød 1759.

Denne Digter giorde sig første Gang bekiændt ved et Arbeide i denne Digteart, Tordenveiret kaldet, som findes i Forseg i sk., og n. Videnskaber 7 Bind 2 Stykke, og hvoraf følgende meddeeles til Prøve.

Er der ingensteds Fred paa Jorden, i Luften og Havet,
Da vil jeg skue derhen, hvor Scenen har mildere Rædsler.
Haabet dog stedse paa Jorden opholdes; men hisset er intet.
Gyseligt viser sig Optoget her; men hisset forenes
Himmel og Hav, og alt, til ubeskrivelig Jammer.
Tifold er Faren paa Havet, som er kun enkelt paa Landet.

Gamle bedagede Eeg! din Skiebne kalder mig til dig:
Flere Mænds Alder igiennem ærværdig din kronede Isse,
Af vanhellige Hænder ursrt, som Konge i Lunden,
Var du, og udrakde nikkende Grene til venlige Skygger.
Jorden har avlet dig, Tiden har klædt dig, og givet dig Styrke.
Ofte har Luftens velgiørende Draaber bedugget din Tinding.

Men hin riftende Zephyrs befrugtende Lande omskiftes
Nu til en Plaskregn, der nedstyrter brat de Grene og
Blade,
Som de tidlige Fugle forgieves i Morgen skal søge,
Naar med klagelig Qviddren de savne de grønlige Kamre.
Saaledes afsørt sin forrige Ziir, staaer Stammen tilbage,
Og forventer det klovende Slag, som vil brække dens
Vælde.
Atmosphæren er antændt, og speiler det ildrøde Ansigt
Paa vor gienskinnende Jord, hvor den søger et Sted,
som Naturen
Stillede blot for dens Virkning, det Sted, som ra-
gede høiest
Og for de andre, der bleve af sikkrere Ringhed betrygte.
(Fri er den lavere Busk i Dalen for Straalen, som
rammer
Helst den rankeste Stamme, der modig opvoxde paa
Høien.)
Veiret ruller nu frem, oplyst af flammende Fakler.
Sieldne Rum af frygtelig Tavshed Luerne skille
Fra den bragende Torden, som giennemryster vor
Klode.
Hver af Himmelens Ender er tændt af ætniske Luer;
Sammenstødte forene de sig med elektriske Kræfter
Til at splitte den nogne Bul og kløve dens Rødder.
Trert igiennem den knudrede Stamme nedfoer med et
Anfald

Og

Og med en Pil, som Veiret kun giver de flammende
Pile,
Lynildstraalen, paa Dødens Vinger nedsendt fra
Olympen. —
Siig: hvad nærer de Luer, som krybe hisset paa Marken?
Hvorfra den dæmpende Rygen af Jorden? og hveden
den Aske? —
Sørgeligt Minde, bedrøveligt Spor af Egen, som nylig
Med den rankeste Isse fremraged herlig i Skoven,
Og med fortrolige Skygger indbød, under hvælvede
Grenes
Kiølende Læ ustraffet at skue den straalende Himmel. —
Fuglene klage i Morgen dit Savn! du Skovenes Fyrste!

Over mit Hoved, og over den Lund, som før var elysisk,
Før var det udvalgte Sted for dunede Sangeres Chore,
Herske nu Mørkhed og Rædsel; kun hvidspillende
Flammer
Af de forsviis svingende Lyn, som i sorteste Mørke
Tifold gyselig tændes, end stundom vise mig Lunden,
Lunden, hvor for den arkadiske Yndighed hvilede rolig,
Hvor ved en blidere Midnats anaestfri Stilhed mit Øre,
Uforstyrret af disse Tordenens buldrende Stemmer,
Lyttende ofte fornam den underjordiske Muldvarp,
Naar paa sin natlige eensomme Sti den gnaved i
Jorden.

Jen's Jetlitz,

(Fød 1761.)

Præst i Vigedal.

Denne Digters samlede Digte, udkomne 1789, begynde med et malende Digt, den norske Vinter kaldet, hvoraf vi til Prøve ville afskrive følgende Skildring, med den tilføiede Anmærkning, at hans senere udgivne norske Høst, i det mindste fortiener at sættes ved Siden deraf.

Bredsenet Arm i Loen Pleilen fører;
(Thi idretsfuld den norske Vinter er)
Fra Gaard til Gaard, du Laden lyde hører,
Og sysselsat du alle Hænder seer;
Nu feldet Skov til Stranden føres ned,
— Den norske Skov til Brittens Strande iler,
Og strider der for fremmed Sikkerhed,
Mens Landet trygt i Fredens Arme hviler.

Til næste By da drage frie Slegter
I glatte Meiers Spoer med vinget Jil,
Hvad Dalen sparsom gav, og Fieldet nægter,
De bytte sig for sine Skove til;
— Skioldungen byder, Ceres kierlig gaaer
Paa Bølgens Ryg fra Dannerrigets Slette,
Hvor hendes Helligdom og Tempel staaer,
En ædel Slegt blandt Klipperne at mætte. —

Af hendes Skiød forsigtig Huusbond tager,
Hvad lange Aar og talrigt Huusfolk bød,
Til elskte Hiem paa fulde Slæder drager,
Og siger: Jeg har Alt, thi jeg har Brød;
Geistrige Øl af Ax han kalder ud.
— Selv Evan har i Ceres's gyldne Knipper
Skiult Trøst mod Sorg, ved hende Glædens Gud,
Fra Arilds Tid, var kiendt blant Norges Klipper.

Ja skyldfri Lyst min glade Landsmand nyder,
Naar venligt Grandelav forsamler sig,
Det stærke Øl i Birke-Skaalen flyder;
Al Tomten om kun lyde Frydeskrig.
Høit brænder Ungdoms Ild i Oldings Bryst,
Naar han sin Flid for elskte Søn anpriser:
"Hin Mose nu er Eng, og frugtbar Høst
"Paa fordums Ur i gyldne Pagt sig viser."

"Her har jeg klædt den nøgne Klippes Sider,
"Forøget gamle Skov med unge Træer;
"Hin Elv, som ubrugt flød i lange Tider,
"Hist dreier virksom Saug, og Mollen her;
"Og Held mig! thi mit Slæb, min travle Sveed
"Skal gavne dig min Søn! den Trøst mig styrked:
"Fra Æt til Æt skal Gaarden stige ned,
"Fra Hagens Tid Forfædre Gaarden dyrked."

Høit føler han sin muntre Hyttes Glæde,
Og Friheds Aand er i hans muntre Sang,
Mens skionne Møer, og raske Drenge træde
En Halling-Dands *) til strøgne Strængers Klang;
Alt blander sig i sand uskyldig Leeg,
Mens Pigen med sin Elsker sig bortsniger;
"Tak Ole, at du dig fra Lavet sneg,
"Og skiønned ei de andre muntre Piger!"

De række Troskabs Haand, og glade trykke
De umisbrugte Kys paa røde Mund;
Saa tale de om Elskov, som sin Lykke,
Saa signe de den første glade Stund,
Som samled dem til felles Kierlighed,
Da Ole Astrid saae, og Elskov kiendte,
Da Astrid bly tilstod sin Kierlighed,
Og Ømhed mildt paa trinde Kinder brændte.

Ei sukkes Livet hen i Amors Lænker,
Ei krones Elskov først paa Gravens Bred;
Hvad huuslig Glæde er, hvad Hymen skienker,
I unge Aar min glade Bonde veed;

En

*) Saa kaldes i flere Egne af Norge en Dands, som er meget almindelig blandt Bønderne, og som anbefaler sig ved sine mange Variationer, og den Legems Smidighed, den udfordrer hos Dandseren.

En munter Knøs snart leger i hans Favn;
Naar Stadens Søn sin Leeder knapt forlader,
Har han alt nævnt det kiere Sønnenavn,
Har han alt følt det sødt, at være Fader.

Held dig mit Land, og Himlen evig Ære,
At jeg din Søn, og du min Moder er;
Dig helliget min Rest af Dage være,
Jeg være dig, som du din Skiald er, kier!

Jonas Rein.

(Fød 1760.)

Sognepræst i Eidanger.

Med hans malende Digt, Vintren i Norge kaldet, hvoraf her meddeeles en Prøve, begynde hans samlede Digte, udgivne i tvende Bind 1802; et Pendant dertil har han selv leveret i sin norske Sommer.

Jeg hører – hvilke Stød! der nærmer sig en Torden,
Men det er Jordens Ild, som ryster hele Jorden?
Men granbeklædte Field lösriver faste Rod,
Og viser, synkende, en Afgrund, hvor det stod?

O Skræk! optaarnet Snee, fra Fieldets bratte Sider,
Med sønderslidte Baand, uhyre Vægt! nedskrider;
Og, hvor den raser frem, nedstrøes Skovene,
Som Græsset viftes ned for Høstemandens Lee.

Bedrøvelige Syn for hvert medynksfomt Øie!
Ældgamle Vaaninger sig ned mod Jorden bøie
Paa Nabo-Sletterne, hvor Rolsomhed og Fred
Har over Fattigdom udbredt Lyksalighed.

Det fæle Phænomen Beboerne opvækker,
Hver Moder raske Arm mod spæde Foster strækker,
Og flyer: o hæv dem, Storm! paa dine Vinger frem,
Brist, Jord! opslug din Vægt, for den indhenter dem!

Med

Med alt for voldsom Fart dem tunge Hav forfølger;
Nu, ak! nu gribes de, og knuses af dets Bølger;
Den sammentrykte Luft med Hylen foran gaaer,
En Taage sprudet op til Himlens Hvælving naaer.

Mørk for Naturen selv sig denne Scene malte,
Den gyset' ved sit Værk, dens Stemme Torden talte,
Og alle Storme taug; bag Bierget Skyen gleed,
Og Solen viste sig i matte Yndighed.

Af dens Godgiørenhed et Glimt det Hele kiender,
Og graadig snapper op hver Straale, den fremsender:
En sagte Vestenvind den møder, liig en Ven,
I Skoven svæver om, og venlig letter den.

Fortryllet spæde Fugl troer Vaaren at fornemme,
Og synes qvidrende at ville snart istemme:
Stem, søde Sanger, i! ved hvert af dine Slag,
Fyld din Beundrers Siel med savnet Velbehag.

Skov-Hierper pibende blandt tætte Grene hoppe,
Tiurer bryste sig paa Skovens høie Toppe,
Omdreie trinde Hals, velkomne Soel at see,
Mens under tunge Fied nedrystes lette Snee.

Jeg Harens muntre Sprang paa smale Sti kan høre;
Den nærmer sig, den staaer, og bange spidser Øre:

Fly

Flye bort, Uskyldige! at tunge Stok *) ei skal,
Ved Gierdet stillet op, dig knuse med, sit Fald.

See Skytten liste sig; han agtpaagiven hører,
At Ræven pladskende de brede Vinger rører;
Han kryber, lytter, staaer, nu lægger varsom an,
Og tordnende han den nedslaaer fra høie Gran.

Imens han hældigt Skud med milde Træk beskuer,
I Aasen Dødens Skræk hans dristig Grande truer,
Naar Bisrnen brølende ham byder fæle Dyst,
Og opreist viser ham sit blodbestænkte Bryst.

Han den fra Hiet seer hevnsøgende at drage,
Før han med konstigt Lyn dens Anfald kan modtage.
Som Kolle riflet Rør han da at bruge veed,
Der svinges knusende i stærke Pande ned.

Saa bruges Vold mod Vold; men hist see klygtig Ænke,
Hvor Hunden tudende arbeider med sin Lænke,
At lokke Ulven ned i Hulens dybe Skiød,
Som, grenedækket, er med lumske Snee bestrød.

Ved Pynten af en Skov den kryber, gaaer, og hviler,
Og rovbegierligen de hvasse Klør udspiler,
Med lange Sprang den dog tilsidst fremskyder sig,
Og mærker synkende for sildig visse Svig.

Den

*) En Art af Fælde, brugelig om Vinteren til at fange Haren.

Den cirkelrunde Sax den truende omspænder,
Og taus begraver den i Snee med lette Hænder;
Ved Biddens stramme Lugt did Ræven lokkes hen,
Og qvælet hæves om, i det han rører den.

Forgieves strenge Frost nu Havets Skiød tildækker;
Igiennem tykke Jis aarvaagne Mangel brækker:
Her fængsles slibrig Fisk af Garnets lumske Traad,
Hist ledes den til Land i den udspændte Vaadd.

Dig ei Naturen vred, o Fødeland! begraver
Meer end vort halve Liv; nei, den ved andre Gaver
Med Moder-Kierlighed dit Tab oprette vil;
Blandt sneebedækte Field den sig udbreder mild.

Viid, den bestemte dig til mandig Roes og Ære,
Og Frugter dig ei gav, som kielen Vellyst nære;
Ja den bestemte dig til et lyksaligt Land,
Saalænge Friheds Skat du kun bevare kan.

Den ranke Gran og Fyr, som Biergene omhegne,
Ei, haardfør, trives kan i hede Himmelegne,
Hvis rige Høst end naaer til Granens kolde Hiem,
Og iler ved dens Hielp igiennem Bølgen frem.

Bryst dig, ærværdigt Field! hvis Hoved Skyen dølger,
Naar snart du skue skal ud over Havets Bølger
Udlændings stolte Flag ved Isens Bredde staae,
Og vente, blide Vaar! din rige Last at naae.

Nu Skovens Kiempeslægt ved hvasse Øxe svækkes,
Med Bragen rundt omkring de seige Stammer brækkes,
Og sammenparrede til Elven trækkes ned,
Hvis Strøm dem lede skal til næste Handelssted.

Ja! dybt i Jordens Skiød, hvor ingen Vinter rækker,
Min Landsmand lokkes ned, ham Vindingshaab opvækker;
Det Konstens rige Ertz opsøger, finder den,
Og vinker, fuld af Mod, til Stræbsomhed sin Ven.

Nu vrimle Veiene, hvor før var tyst og øde;
At nære stærke Ild, som skal Metallet gløde,
Det luttre, give Skik, fremglider dyngeviis
Ophugne Skov og Kul paa slebne Snee og Jis.

Men Klygten, som har lært paa Bolgen Vei at finde,
Og i et hulet Træ at trodse alle Vinde,
Den lærte og at flye til Dal fra Biergetop
Paa grændseløse Snee, og ikke sluges op.

En let bevæbnet Hær, som tynde Skier svinger,
I Farten hældet frem, sig giennem Luften tvinger:
Slagtordner styrte sig fra fæle Høider ned,
I Orden, Mand ved Mand, med kolde Dristighed.

Her læres ringe Hob en talrig Hær at svække,
At komme, dræbe, flye, og flygtende forskrække
Ved nye Tillavelser — Saa gav, ved Stød paa Stød
Bevinget Persens Uhyret før sin Død.

Ved Arbeids tunge Slæb ei stivne Nordmands Lemmer;
Han slaaer sin Øxe fast, og tunge Pleiel giemmer,
Og iler smidig hen, med Ild i modigt Bryst,
I Krigens Øvelser at vise Konst og Lyst.

Hist muntre Vennelag lystfulde Strid anretter,
Til Glædens Skueplads forvandles døde Sletter,
See, Skygger svævende for Øiet tabe sig:
Jeg haste maae didhen — alt høres Frydeskrig.

Paa frosne Bølge frem ophidset Hest sig skyder,
Som Pilen flyvende en anden Trods ham byder,
Fra Bred til anden Brag og hule Sukke gaae,
Naar speileklare Jis staalklædte Hover slaae.

Den raske Yngling sees paa glatte Skøiter glide,
Nu ligge vaiende med smidig Krop til Side,
Nu spænde dristig i, nu ubevægelig,
Og rank at svæve hen, den lette Svale liig.

Alt svinder korte Dag; ved Fieldet Maanen smiler;
Den trætte Traver nu paa ønskte Hiemvei iler,
Nu nynner Bonden glad omkring sit Arnested,
Og Huset knager høit af Kuldens Bitterhed.

Poetisk Fortælling.

T. C. Bruun,

(Fød 1750.)

Professor.

Ikke mindre kiendt af sin sieldne Sprogkundskab og Sprogunderviisning, end af sine Digtertalenter. Nedenstaaende Fortælling: Bankerotten synes passeligst til at meddeeles her, som en Prøve af hans Maneer.

En Handelsmand, som ved sin Flid og Møie
Var kravlet nær til Velstands Spidse op,
Fik pludselig en Taage for sit Øie,
Der voldte ham et hæsligt baglens Hop.
Med andre Ord, den vennehulde Lykke,
Der hidindtil saa naadig til ham saae,
Begyndte nu at faae sin gamle Nykke,
Og tage ret det sure Ansigt paa.
Det syntes just, som om hun havde svoret
Den arme Mand sin Undergang;
Snart var en Fond, snart var et Skib forloret,
Og for at ikke giøre Tiden lang;
En ægte hollandsk Bankerot fuldendte
Tragedien, hvis sidste Scene blev,
Hun Rettensmidler lod piano hente,
Som allermindste Stumpe selv beskrev.

Der

Der var den stakkels Svend i Knibe;
Et Middel han allene til kan gribe,
Og dette er at prøve paa, hvorvidt
Hans Creditorers Godhed strækker;
Om mueligt ei den Tanke noget svækker
Erindringen om Tabet, de har lidt:
At Skylden ei var hans; at Vanheld, ikke
Uredelighed, Trækker eller Kneb,
Var Aarsag i, han maatte paa sig stikke,
Da grumme nødig han til saadan Redning greb.

Som tænkt, saa giort; hvorpaa han henter
For Lyset frem de bedste Dokumenter,
Der vise, Sagen ikke er saa slem:
Saa, naar man bare Tid ham vilde give,
Hver Dsit betalt dem skulle blive,
Og det saa vist som to og tree er fem.

Nu, Herre Gud, vi Usselrygge lover
Iblandt en Ting, ei altid bliver holdt;
Langt fra jeg slige Kattespaser hover,
Men ofte Nød lidt Glemsomhed har voldt.
Dog her var gandske ingen Musereder;
Hvert Ord var meent og kom fra Hiertens Grund!
Thi skiønnes og derpaa; og man ham beder
Kuns uforsagt at aagre med sit Pund.
Han Hielp ei mangle skal!" og saa fremdeles, —
At Manden alt begynder at faae Haab,

Hans

Hans Saar med Tiden mueligt kunde heles,
Og Himlen ei var dsy ved Stsvets Raab.

Uheldigviis en gammel sei Philister
En Fordring paa tree tusind' Daler har;
Og denne Knast er saa forgiftig bister,
At gandske ingen Grunde han anta'er,
Men uden christen Kierlighed la'er putte
Den arme Mand i Stadens Slutteri;
Og bander paa, at før han la'er sig prutte
En Skilling af, han skulle før deri
Hans hele Levetid ham fode:
Saa soarer han sig dog, om ikke meer,
Den Ergrelse paa Gaden ham at møde,
Og hindrer ham at snyde fleer.

Staalhiertede Krabat! fy, lad dig rsre,
Og Staklen skienk sin Frihed kisnt igien. —
Men hertil har Personen intet Ore,
Lad, siger han, kuns Herren sidde hen!
Og saa han maae. — Imidlertid begræder
Familien utrsstelig sin Nsd;
Og vel bekiendt tilforn med Livets Glæder,
Nu dobbelt føler Lykkens Dolkestsd.
Alt prsvet er for Knasten at formilde,
Men det er bare, Ord at spilde;
Han svoret har, og hans Samvittighed
Er alt for kilden til, han bryde tør sin Eed.

Dog

Dog Haabets Gniſt med Livet først udſlukkes,
Hvor ſvagt endog den ulmer i vort Bryſt.
Hvad om endnu engang for Svenden bukkes?
Den Mulighed er ſagtens værd en Dyſt.
Saa tænker Fangens ædle Søn, og kaſter
Sig ydmygſt for den haarde Rykkers Fod,
Hvis Medynk han med al den Ild antaſter,
Der giennemvarmer fyrig Ungdoms Blod.
Og under Bønnen ſvulmer bange Hierte,
Og Ømheds Taare glindſer paa hans Kind;
Og Øiet ſkildrer talende den Smerte,
Hvis Qval omſpender fromme ſønligt Sind.
Om Frihed blot han for ſin Fader beder,
Om intet meer: Med Himlens Hielp de kan
Endnu forvinde Lykkens Gruſomheder,
Og ſee ſig ſat igien i bedre Stand.
„Oh maatte De dog røres, alt ſkal blive
Betalt til ſidſte Skiev; og for at give
Dem endnu mere Sikkerhed, tillad',
Jeg maae min Faders Plads i Fængſlet tage:
Kuns han i Ro maae ende ſine Dage,
Saa gaaer jeg ſelv endog i Døden glad."

Nu Gamle, la'er Du endnu Dig ei bøie,
Er endnu iiſnet Bryſt for Medynk lukt?
Du vakler alt; ſaa ſkynd Dig kuns at føie
Den ædle Ynglings Bøn, og troſt ham ſmukt.

Det gior han og, ham kierlig Haanden byder,
Og trykkende ham smt til hulde Barm,
Bevæget flux i disse Ord udbryder:
Kom hid, min Søn, flyv i en Venne-Arm.
Alt er forglemt; Din Mine, Udtryk røber
Et Hierte, man for ingen Rigdom kiøber;
Jeg har en Datter; Du er hende værd.
Vi strax vil gaae at faae Din Faders Minde;
En anden Du i mig skal stedse finde,
Fra dette Øieblik jeg selv Din Skyldner er."

See det er et Beviis, at Verden ikke
Saa reent forvorpen er, som nogle troe;
Og at der, skiøndt en Slump i Skarnet stikke,
Dog ogsaa kionne Folk paa Jorden boe.
Vist nok, de fordums ærkefromme Siele
Er nu omstunder grumme rare Syn.
Kuns faa, som jo for Mammons Alter knæle,
Og Lønnet er: nok Dyd, men først og fremmest Gryn!
Dog saa det lod alt i Horatses Tider, *)
Ja længe selv, før han af Skallen krøb;
At nyde er saa sødt; det alle gider,
Den Attraae hænger i vort Svøb.
Men veed man, at den Haand, der dannede vor Klode,
Og bød os smaa Personer den beboe,

Af-

*) virtus post nummos.

Afmaalte selv hvert Onde og hvert Gode,
Og Giften ved Qvinqvinas Fod lod groe:
Saa sømmer det ei Skabningen at spørge:
Almægtige, hvi giorde du det saa?
Det bedste er at lade Himlen sørge,
Vi sikkert paa dens Forsyn stole maae.
Ja naar jeg seer Naturens Herligheder,
Dens Majestæt, dens Rigdom, Ynde, Pragt,
Taknemmeligt mit Hierte ham tilbeder,
Som gav i arme Dødeliges Magt
At nyde i Uskyldighed de Glæder,
Der smigre her tildeelte jordisk Sands;
Indtil man ind til hine bedre træder,
Der følge Uforgiængelighedς Krands.

Den, Venner! lad os see engang at vinde;
Men midlertid vi pusle her omkring,
Hvis og vi skulle mellemstunder finde,
At Verden var en snurrig Ting;
Vi ligefuldt dog søge vil at slide
Vor korte Tid i stille jævne Mag;
Og ubekymret hen ad Banen glide,
Ei ønske, frygte Livets sidste Dag.
Ja naar en suur, fortræden, vranten Klynker
Med skimlede Sentencer om sig slaaer;
Saa trække vi paa Skuldrene, og ynker
Den arme Mand, hvis Siel saadan i Taaget gaaer.

J. Baggesen.

(Født 1765.)

Professor.

Da Rummet ikke tillader at meddeele nogen af hans Fortællinger heel, har man, som en Prøve paa hans Maneer at fortælle, valgt dette af hans Poesiens Oprindelse, i hans Ungdomsarbeider, første Deel.

Ved Foden af et Bierg, hvis Top til Himlen naar,
Det store Kar i lave Slette staaer;
Den Drik, som fylder det, kun deri ligner Mjød,
At den for hvem, som drikker den, er sød,
For Resten er den smudsig, sort og vandet —
Kort; saa modbydelig, at den som fik
Kun mindste Dryp af den modsatte Drik,
Ei nævne kan, hvormed dens Gift er blandet;
I Taagen, som uddunster af dens Bærme,
Sees daglig Millioner Giester sværme.

Men høit paa Fieldets stiernekronte Top,
Hvor kun Natur og Kunst med Flid kan klavre op,
Staaer i et lille Kar den ægte Digter-Mjød;
Klar, reen som Æther, ikke alt for sød!
En liflig qvægsom Duft den rundt omkring sig spreder,
Som skaber Mod i unge Krigsmænds Bryst,
Og Dyd i Pigens Barm, og allevegne Lyst:
Reen ubesmittet Lyst, som Viisdom selv tilsteder.
Men lang og steil og tornefuld og haard
Er Veien til den høie, lyse Throne,

Hvor-

Hvorpaa dens glimrende Erobrer staaer,
Og famler efter Evighedens Krone.
Uagtet Lamper glimre hist og her,
For Vandreren paa rette Vei at lede,
Saa kommer han dog tit en Klippekant for nær,
Og, bumps, saa ligger han igien dernede;
Hist, strækker ham den lange Vei, som bringer
Ham til en ny, naar reent han troer den endt,
Hist Synet af hans Formands knuste Vinger,
Og hist og her en hovdløs Recensent.
Af eet af disse Poesiens Kar
Har alle de Poeter, kiere Læser,
Som ere til, som kommer, og som var,
Ost godt og ondt, Moraler og Fadæser;
Een drak af dette, een af hint,
Og een og anden af dem begge to,
Adskillige drak saare fint,
Og somme drak prestissimo.
See Grunden her til Forskiel paa Poeter,
Hvi sande store sees saa sielden, som Cometer,
Mens sande slettes Navn er altid Legio;
Thi til det store Kar kan alle komme,
Som veed paa een og anden Viis
At trodse Folks, Fornufts, og Smagens Domme,
Og Fru Kritikens Riis.
Af dette Kar har for og bag i Tiden
Bestandig drukket Millioner Mand,

Hvis Navne, Værker krøb for længe siden
Ind i det Nul, som fødte dem, igien;
Og Musen gyser ved dem Dag fra Dag at skue
Formered' i en rædsom Proportion
Det skielvende Parnas med Undergang at true,
Hver stormende dertil paa sin Façon.
Faa, men des større, seer man deres Navne,
Som drak, og drikke af det ægte Kar,
Som naae det store Maal, fornsiende at gavne;
Men iblant dem, som deraf drukket har
Fra første Gang til nu, drak ingen meer
End Evighedens straalende Homer;
Ham fulgte Grækenlands og Latiums de store
Udødelige Mænd, hvis Værker nytte, more,
Hvis Læsning drager fleer i samme Fied
Paa Veien til den lyse Evighed.
Ei Musen vil i chronologisk Orden
Opregne hver, som drak deraf især,
Hvis ærefulde Navnes lyse Hær
Fra Syden straaler mod vort Norden —
Kun Eder Tre, som drak af denne Mjød,
Allene meer end alle hine nød,
Hvis Minde Jorden evig hellig være:
Digstore Shak'spear! Britterlandets Ære,
Hvis magelese Skaber-Phantasie
En digtet Verden fremgaae bød, hvori
Den virkeliges Himmel-Helved-Syner

Med kildrende, med ængstende Magie.
Om Hiertet smiler, og om Hiertet lyner;
Dig, Klopstok! som den tunge Stovets Træl
Til Lysets Throne laaner Engles Vinger,
Og lænkeløst den himmelrykte Siel
I Selskab med Udødelige bringer;
Og Wieland! dig, som den berusste Aand
Til Skiønheds Helligdom paa Roser leder
I Gratiernes Dands ved Amors Haand —
Kun Eder, Digterfieldets Fyrster! Eder,
Hvis Navne mørkne selv den glimrende Homer,
Saae Musen, mellemnye Tryllerier
Omtonet af uhørte Harmonier
Deraf saa vældig drikke, at til fleer
Der intet skulde blevet nu tilbage,
Hvis ei den Egenskab var givet denne Drik.
At, lig et Hoved paa Alcidens Drage,
Ny Mod sprang frem i samme Øieblik.
Og havde Skiæbnen blot forundet mig
Det halve af den Mod, den gavmild skienkte dig,
Min ædle Pram, de Danske Musers Ære!
Hvor vilde jeg da vis paa Digter-Krandsen være!

J. H.

J. H. Wessel,

Fød 1742 — død 1785.

(Oversætter ved Skuepladsen.)

Denne, i flere Digtearter uerstattede, Musernes Yndling, har og givet os en stor Deel Fortællinger, hvoraf de meste udkom i Ugeblads Form, og, som samtlig bære Præget af det aldeeles originale Genie og Lune. Ikke som den bedste blandt disse, men som een af de passeligste til her at meddeeles, er følgende taget af hans samlede Skrifters første Bind.

Naar man forsøger Alt paa andre og paa sig,
Man bliver modsat Ting af riig;
Den Sag er rimelig.

Der var en ædel Mand, som satte til sit Gods,
Og siden, Fattigdom til Trods,
Sad glad ved fremmed Bord, og valgte sig det bedste;
Hans før det bedste var, og mange Snyltegieste
Godt Maaltid Mad hos ham tog ind;
Han tænkte ved sig selv: see nu er Turen min.
Og, som han tænkte, saa det gik;
I tvende Aar "velkommen vær!"
Han fik;
Men siden fik et koldt: "see, er De der!"
Endogsaa naar han først sig havde ladet melde.

Han

Han sagde ved sig selv: jeg seer, velkommen vær!
I denne Bye er død af Elde.
Ja, vi skal alle dee, naar vores Tid er omme;
Men jeg ei hungrig vente vil
Paa Dødens Komme.
Ei Sult maa gives Skyld, at jeg ei meer er til.
Her er man meer ei hospital;
Jeg Vennerne paa Landet prøve skal.

Han holdt sit Ord: hver Herremand, han kiendte,
Fik lære kiende Mandens Appetit,
Og naar han saae, een syntes, at det gik for vidt,
Han til hans Nabo sig henvendte.
Han gik i Maaneder, han gik i fem,
Og mæt blev han i alle dem.

Hvad under Maanen er, har ingen Varighed,
Velkommen vær!
Forsvandt og her.
Min Helt sig maatte see om anden Leilighed.
Han tænkte saa;
Du maa
Igien til Byen vandre;
Fem Maaneder maaskee har kunnet den forandre.
(Forstaae ham: Vennerne i den.)
Hans Gisning rigtig var; thi da han kom igien,
Hver kappedes, ham høflig at begegne,
Og, vær velkommen! skiøi imod ham allevegne.

Men

Men hør, hvad ham forinden hændte.
Han paa en Miil nær Byen kom,
Og i Uvished om,
Hvad der han kunde vente,
Men vel forvisset om, han trængte høit til Mad,
Blir han en Lystgaard vaer, seer Røg, og bliver glad.
Snu i den Bondeby, ved hvilken Gaarden laae.
Han søger først, fuld Underretning faae
Om Mandens Karakteer, med andet mere.
Den fik han, og hvad sidst han vide faaer,
Ham overmaade vel anstaaer:
"Han gierrig er og nidsk; men det er ogsaa sandt,
"Naar han et Gilde giør, saa giør han det galant.
"Han giør kuns eet hvert Aar;
"I Dag er just den Dag, han vil traktere."
Naar der paa Gaarden var sædvanlig Spisetid,
Han vide fik, og sig begiver did
Til samme Klokkeslet. Den Tiener sig udlod,
At Herren færdig stod,
Til Bords at gaae,
Saa han ham vilde knap i Tale faae.
"Det er" var Mandens Svar,
"En vigtig Sag, jeg ham at forebringe har."
Han derpaa biver meldt, og indladt strax.
"Min Herre! (sagde han) ti Tusinde Rigsdaler
"Fortiener De, naar De befaler;
"Men det vidtløftigt er at tale om.

"Jeg

"Jeg seer, at det er saa til Dags,
"At De til Bords skal gaae;
"Jeg vil spadsere lidt, og komme saa igien." —
"Nei vist, min kiere Ven!
"Bliv her, og spiis med os!" Han blev,
Og Tiden ørkesløs ved Bordet ei fordrev.

Alting en Ende faaer; saa fik det Maaltid og.
Den Vert tog fremmed Gieſt hen i en Krog,
Og sagde: "søde Faer! siig mig nu, hvad det var." —
"Hør! (svarte han) jeg veed, jer ældste Datter fik
"I Medgivt tyve Tusind Daler;
"Den yngste ægter jeg i dette Øieblik,
"Naar De mig Ti betaler.
"Det er ti Tusind Daler reen Profit!"
Den Vert først studser lidt;
Men siden brød han ud i heftig Monolog.
Hans fyndige og varme Sprog,
Og Complimenterne med mere,
Jeg gider ikke repetere.

Edvard Storm.

(Fød 1749, død 1793.)

Theaterdirecteur.

Foruden de Fortællinger, der tillige med hans Fabler ere udkomne 1783, har man fra ham adskillige enkelte, som findes omspredte i vore periodiske Skrifter.

Etsteds i Tydskland skal der være
En lille bitte Stad, som pludselig
Blev overvældet af den stolte Ære,
At see en Erkebisp passere giennem sig.
Hver Borger blev en Tomme højere,
Da der kom Bud, at slig en Gjest var ventende,
Men Magistraten fik sit Hoved kruset
Med Forberedelser til at modtage ham
Saaledes, at ei Staden havde Skam
Deraf. Den var forsamlet paa Raadhuset
Til Klokken to om Natten, uden Mad
Og uden Drikke. (Jo! det koster ei saa lidt
At staae i Spidsen for en reputeerlig Stad!)
Imidlertid kom man dog ikke vidt
I denne Session; Man overvejed,
Afstrred Sved, Parykken drejed,
Stred pro og contra, sig bag Øret kløde
Med Pennen, tog Tobak, og hostede;
Men neppe meldte sig en god Idee,
Før den, til Uhæld, strax i Fødslen døde.

Til-

Tilsidst Naturen krævede sin Ret.
Og Morpheus begyndte sig at liste
Saa smaalig ind i Raadet, da med eet
Man eenig blev, at man — slet intet vidste.
Og nu gik Stadens tunge Fædre hjem
Til Konerne, som længtes efter dem.

At sove paa en Sag, og at betænke den,
Det gjaldt for eet hos Hr. Borgmesteren:
Han havde hjulpet sig af mangen Vilderede
Ved dette Middel. Nu! hvad skeede?
Han kom den næste Dag fuldkommen mild og blid
I Raadet længe for sædvanlig Tid.
„Jeg har i Nat betænkt, hvad her skal gjøres,"
Saa brød han ud, „en kyndig Mand maae høres;
„Vel har han just ei her sit faste Sæde,
„Men naar det gjælder om en Stads Honneur at redde,
„Maae al Betænkning vige. Sagen er
„At vide, hvordan man sig andensteds adbær,
„Og hvad en slig Prælat kan vente, og vil krøve
„Af Stæder, som forstaae at leve,
„Naar han i dem sit Indtog gjør.
„Jeg holder altsaa for, vi hente bør
„Den eneste af vore Borgere,
„Som kjender Skik og Brug hos Fremmede,
„Og er bereist, og selv maaskee har taget Maal
„Af mangen Erkebisp; med eet Ord: Mester Raal.

„Han

„Han snart vil hjælpe os af denne Knibe;
„Og neppe kan jeg selv begribe,
„Hvi ingen af os faldt paa dette Raad i Gaar,
„Den Viseste er stundom dog et Faar."

Det hele Raad i Hænder klappede,
Og gav Bormester Ret. Man hentede
Den kloge Skrædder, som sig strax indfandt
Med slig en Mine af Anseelse,
Som om han var en stor Monarchs Gesandt.
Foruden lang Indledning Raadet gik
Til Sagen, hvorom det hans Tanker vilde høre;
Og troe mig, Mester Naal var hjemme. Paa en Prik
Han vidste, hvad der var at gjøre.
„Ihr Herren! sagde han, jeg har paa mine Reiser,
„Seet Pave, Cardinal og Keiser,
„Og Konge, Første, kort alt, hvad der kaldes Stort,
„At hædres, hvor de kom, med Æreport.
„Mit Raad skal være, at I strax oprette
„En saadan en. Hvor vil hans Høihed gloe,
„Naar han faaer den at see? Han knap vil troe
„Sit eget Syn, men raabe: Hvad er dette?
„Saa liden Stad, saa megen Pragt og Smag!
„Hvor stolt en Magistrat maae ikke være her?
„I faae Taksigelser paa Stadens Vegne;
„Og apostoliske Velsignelser
„Og Aflad vil i Strømmeviis nedregne:
„Hans Høihed glemmer ei saasnart den Sag."

„Ved

„Ved Himlen! skreg Bormester, I har Ret,
„Min gode Maal! jeg strax vil Anstalt gjøre
„Til Æreporten, som I kaldte det.
„Dog maae vi først Jer Meening høre,
„Angaaende en vis Omstændighed
„Ved denne Port, som er, at ingen af os veed,
„Hvad det er for en Ting, der hedder saa.
„Forinden man begynder paa
„En Sag, bør man dog noget til den kjende,
„Om den skal faae en heldig Ende."

En viis Anmærkning! raabte med een Mund
Det hele Raad. Blandt andre rare Pund,
Som Skrædderen besad, og hele Verden kjendte,
Var eet, som han bestandig havde skiult
Til denne Dag; og det var huult
Af ham, thi hvad vi mindst os vente,
Gjør altid dobbelt Opsigt: Blot eet Ord,
Hvori der findes Menneskeforstand,
Udmærker Mar langt for den vise Mand,
Som taler lutter Tankesprog, hvorfor?
Fordi man holder Mar for en vanvittigt Fæ.
Man troede vist, Sieur Maal blandt Skrædere
Var stor, ophøjet, men hvo kunde vide,
At Tegnekonsten var aldeles i hans Magt,
Og at han med et Stykke Kride
Forklare kunde, hvad han havde sagt?

Tre Streger — dermed var den hele Ereport
Beskuelig paa Bordet gjort.
„Det ligner jo en Galge, raabte een,
En anden svarede: den Sag er reen;
Bormester selv tilstod det samme,
Og lagde til: „Min gode Mester Naal!
„Paa denne Viis vi snart kan naae vort Maal,
„Vi flytte Galgen uden for vor By
„Herind. Den er saa got som ny.
„Om Stadens Casse en Bekostning spare kan,
„Gaaer Erkebispen ei det mindste an,
„Naar han kun faaer Honneurs. Thi man bør ei bortslænge,
„Foruden sand Nødvendighed,
„De Een betroede offentlige Penge.
„Den eneste Omstændighed,
„Som kunde hindre os, saavidt jeg veed,
„Er denne, at en Tyv i Galgen hænger,
„Som ikke vel bør tages ned
„For Rettens Skyld." — „Dertil" faldt Skrædderen ham ind
I Talen, „man ei heller trænger.
„Lad Tyven hænge der for Veir og Vind;
„Vi kunne, paa en saare listig Maade,
„Benytte os af ham, hvis jeg maae raade.
„Han gjorde aldrig godt, imens han levede,
„Lad ham i Døden nyttig være,

„Og

„Og tjene til at decorere
„Vor Ereport, som et Sindbillede.
„Thi gandske uden al Slags Prydelse
„At sætte Galgen hen paa Byens Gade.
„Det vilde dog saa fattigt lade.

Den ene paa den anden saae,
Og taug. Bormester maatte selv tilstaae
At dette Anslag for en Skrædder var for stort,
Og at han svimled ved at tænke blot derpaa.
Imidlertid blev hurtig Anstalt gjort
Til at udføre det. Den høje Øvrighed
Tog selv sin Haand i Galgen med,
Som ellers ingen vilde røre,
Og ganske magelig den lod sig føre,
Med samt den døde Skjelm, til sit bestemte Sted.
Og Tyven (som vel aldrig derom drømte,
Saa lidt, som Raadet, da det ham fordømte)
Blev iført Engledragt, og svævede
Udi en lang Talar, saa hvid som Snee.
I Haanden lagde man ham en Basun,
Og bøied den op til hans Mund,
Saa at det lod, som han af fulde Kræfter blæste.
For og at være vis paa at forstaaes ret,
Opslog man (skjønt til Overflød) et Bræt,
Hvorpaa man tydeligen læste:
Die holde Fama machet gern
Ihr Reverentz dem grossen Herrn.

Saa stod' den Creport med fuld Zirat, og kneiste,
Da Bispen gjennem Byen reiste.
Hvordan han hoved den, er ei bekjendt;
Men dette veed jeg, at fra samme Dag
Fik Staden slig en overdreven Smag
Paa hver en Kunst, af dem, man kalder fri,
At den opretted' et Akademie,
Hvor Mester Naal blev første Præsident.

J. C. Tode,

Fød 1736.

(Doctor og Professor Medicinæ.)

Af hans Fabler og Fortællinger, der udgiøre første Deel af hans samlede poetiske Skrifter, høre de fleeste til Fabeldigtningen. Denne være et Exempel paa hans Mancer i den egentlige Fortælling.

Af Dage mæt en Kiøbmand døde,
Og Sønnen Handelen i Hænder fik.
Ei fulgte denne Søn saa mangen Arvings Skik,
Det suurt forhvervede i moisom Hast at øde.
Men er man derfor værdig Handelsmand,
Fordi man ikke just er Ødeland?
Nei, der skal andet til. En stadig Drift at vinde,
At aagre med et dobbelt Pund,
Og Ærlighed i Tanke, Haand og Mund,
Dem bør man hos den ægte Kiøbmand finde.

Den unge Principal de Huse kiendte,
Hans Fader havde handlet med,
Selv at fornye enhvers Fortrolighed,
At reise selv omkring, var Pligt; men i dets Sted
En trofast Karl han til dem sendte,
Der, meente han, nok Sagen drev,
Imens ved Kiæresten han roelig hiemme blev.

Den gode Skiold (saa Budet hedde,)
Var i sit Ærinde saa reen som prøvet Guld,
Og for hans Herre var hans Megling gavnefuld,
Indtil han kom til moddret Amstels Bredde.

Der boed forrig' Hosbonds beste Ven.
Med ydmyg Bøn og gode Grunde,
Han blev anmodet, værdig Søn igien
Den Godhed og Kredit, som Fae'ren nød, at unde.
Men redeligste Flid forgieves blev anvendt;
„Jeg eder gierne tjene skulde,"
Lød Mandens Svar; "men kjender ei tilfulde
De jonge Vent."

Utrættelig den Unges Talsmand stræber,
at hæve hver Betænkning og hver Tvivl.
Han fører sine Ord med Fynd og Ild;
Den Gamle tilstaaer med fornøiet Smiil,
Hans Hierte tømmer vist sig giennem rene Læber.
Men hver Gang Skiold har Talen endt,
Den anden siger: „Jeg bekiender,
I med roesværdig Troskab tjener
De jonge Vent."

Vel Haabet hos vor Megler falder;
Men sidste Gang han sammenkalder
Alt, hvad han troer, den Gamle røre maa.

Han

Han foreſtiller, beder, lover.
Dog giver Oldingen ei andet Svar derpaa,
End dette: „Jeg mangfoldigt hover,
Han har en vakker Talsmand ſendt,
De jonge Vent.“

Som modløs Skiold gaaer op og ned i Salen,
En Knappenaal, han ſeer, paa Gulvet laae.
Han taer, og gjemmer den. Myn Heer det ſaae,
Paa eengang ſtille ſtod, og afbrød Talen,
Og venlig ved en Knap ham tog.
„Naar I har Lyſt, min Ven, en Handel ſelv at drive,
Kredit for Tuſinde jeg eder ſtux vil give.
For ebers Principal I har ſaa ærlig, klog,
Og kraftig talt, jeg ham det Venſkab ſkienker,
Hans Fader alt beſad. Men, Kiære, tænker
Paa eget Vel. Jeg ſtore Tanker har
Om eder. Hvo ſaa tro ſin Herres Sag forretter,
I egen Handel ſig den beſte Borgen ſætter.
Hvo ringe Knapnaal op af Gulvet taer,
Bevidner, han har lært at ſpare,
Ei kaſter mindſte Fordeel bort,
Har Sands og Tanke allevegne, kort:
Forſtaaer den Tvilling-Konſt: at ſamle, og bevare.
Han Kiøbmand være bør; thi ægte Kiøbmands Aand
Paa den Mand hviler. Han giør Verden Nytte,

Ja,

Ja, jeg med Lyst skal eder understøtte,
Med al min Evne. Tag derpaa min Haand.":

Den redelige Svend med gladest Siæl erkiendte,
At Himlen Troskabs Løn i denne Ven ham sendte,
Modtog hans Tilbud, egen Handel drev,
Og bundles riig og stedse takfuld blev.

Romance.

Johannes Ewald.

(Fød 1743 — død 1781.)

Nedenstaaende Romance er taget af denne vor ypperste Digters Mesterværk, Syngespillet: Fiskerne.

Kong Christian stod ved høien Mast
I Røg og Damp.
Hans Værge hamrede saa fast,
At Gothens Hielm og Hierne brast,
Da sank hver fiendtlig Speil og Mast
I Røg og Damp.
Fly, skreg de, hver som flygte kan,
Hvo staaer mod Danmarks Christian
I Kamp?

Niels Juel gav Agt paa Stormens Brag,
Nu er det Tid!
Han heisede det røde Flag,
Og slog paa Fienden Slag i Slag;
Da skreg de høit blant Stormens Brag,
Nu er det Tid!
Fly, skreg de, hver, som veed et Skiul,
Hvo kan bestaae mod Danmarks Juel
I Strid?

O Nord-

O Nordhav! Glimt af Vessel brød
Din tykke Sky.
Da tvede Kæmper til dit Skiød;
Thi med ham lynte Skræk og Død.
Fra Vallen hørtes Vraal, som brød
Din tykke Sky.
Fra Danmark lyner Tordenskiold;
Hver give sig i Himlens Vold,
Og fly!

Du Danskes Vei til Roes Magt,
Sortladne Hav!
Modtag din Ven, som uforsagt
Tør møde Faren med Foragt,
Og kiek, som du, mod Stormens Magt,
Sortladne Hav!
Og rask igiennem Sang og Spil
Og Kamp og Seier før mig til
Min Grav!

Ed=

Edvard Storm,

Theater-Directeur.

(Fød 1749 — død 1794.)

Denne Digter, som ved flere Leiligheder saavel i det lyriske som didactiske Fag vil forekomme, har især forenet alle Stemmer ved den her aftrykte Zinklars Vise. Den er taget af hans samlede Digte, udkomne 1785.

Herr Zinklar drog over salten Hav,
Til Norrig hans Cours monne stande;
Blant' Guldbrands Klipper han fandt sin Grav,
Der vanked saa blodig en Pande.

Herr Zinklar drog over Bølgen blaa
For Svenske Penge at stride:
Hielpe dig Gud! du visselig maa
I Græsset for Nordmanden bide.

Maanen skinner om Natten bleg,
De Vover saa sagtelig trille:
En Havfrue op af Vandet steeg,
Hun spaaede Herr Zinklar ilde.

Vend om, vend om, du Skotske Mand!
Det gielder dit Liv saa fage,
Kommer du til Norrig, jeg siger for sand,
Ret aldrig du kommer tilbage.

Leed er din Sang, du giftige Trold!
Altidens du spaaer om Ulykker,
Fanger jeg dig engang i Vold
Jeg lader dig hugge i Stykker.

Han seiled i Dage, han seiled i tre,
Med alt sit hyrede Følge,
Den fierde Morgen han Norrig mon see,
Jeg vil det ikke fordølge.

Ved Romsdals Kyster han styred til Land
Erklærende sig for en Fiende,
Ham fulgte fiorten hundrede Mand *)
Som alle havde ondt i Sinde.

De skiendte, og brændte, hvor de drog frem,
Al Folkeret monne de krænke,
Oldingens Afmagt rørte ei dem,
De spotted den grædende Enke.

Bar-

*) Jeg har hørt forskiellige Meninger om Skotternes Antal.

Barnet blev dræbt i Moderens Skiød,
Saa mildelig det end ſmiled;
Men Rygtet om denne Jammer og Nød
Til Kiernen af Landet iiled.

Baunen lyſte, og Budſtikken løb
Fra Grande til nærmeſte Grande,
Dalens Sønner i Skiul ei krøb;
Det maatte Herr Zinklar ſande.

"Soldaten er ude paa Kongens Tog,
Vi maae ſelv Landet forſvare;
Forbandet være det Niddings-Drog,
Som nu ſit Blod vil ſpare!"

De Bønder af Vaage, Leſſøe og Lom,
Med ſkarpen Øxe paa Nakke
I Bredebøigd tilſammen kom,
Med Skotten vilde de ſnakke.

Tæt under Lidè der løber en Sti,
Som man monne Kringen kalde,
Laugen *) ſkynder ſig der forbi,
I den ſkal Fienderne falde.

Rif-

*) En bekiendt Elv i Guldbrandsdalen.

Riflen hænger ei meer paa Væg,
Hist sigter graahærdede Skytte,
Nøkken *) opløfter sit vaade Skjeg,
Og venter med Længsel sit Bytte.

Det første Skud Herr Zinklar gialdt,
Han brøled, og opgav sin Aande!
Hver Skotte raabte, da Obersten faldt:
Gud frie os af denne Vaande!

"Frem Bønder! Frem I Norske Mænd!
Slaaer ned, slaaer ned for Fode!"
Da ønsked sig Skotten hiem igien,
Han var ei ret lystig til Mode.

Med døde Kroppe blev Kringen strød,
De Ravne fik nok at æde;
Det Ungdoms Blod, som her udflød,
De Skotske Piger begræde.

Ei nogen levende Siel kom hiem,
Som kunde sin Landsmand fortælle,
Hvor farligt det er at besøge dem
Der boe blant Norriges Fielde.

End kneiser en Stolte paa samme Sted,
Som Norges Uvenner mon true.
Vee hver en Nordmand, som ei bliver heed,
Saa tit hans Øine den skue!

---

*) Flodguden. K. L.

K. L. Rahbek.

(Fød 1760.)

Professor.

Nærværende Romance er taget af hans poetiske Forsøg, udkommen i to Bind. Den er valgt her, for at kunne sammenholdes med den prosaiske Fortælling, Side 6.

Kong Carl laae med en mægtig Hær
For Frederiksteen;
Men tappre Fredrikshald ham er
Til megen Meen.
Hver Borger lagde Verktøi hen,
Og greb til Sværd,
Og kiække Peder Colbiørnsen
I Spidsen er.
Saa stride de Nordmænd for Norge.

Thi vendte Carl sin Magt saa gram
Mod Frederikshald,
De Borgere da mødte ham
I ringe Tal.
Men Disse slog som norske Mænd
For elskte Land,
Og det var Peder Colbiørnsen,
Der førte dem.
Saa stride de Nordmænd for Norge.

De

De Nordmænd hugge tunge Hug
Blandt Fienderne,
Og Svenſken ſank ſom moden Rug
For Høſt..rls Lee;
Men ſtærkeſt Høſtkarl trættes dog,
Saa gik det her;
Saa mange end de Norſke ſlog,
Der alt kom fleer.
Saa ſtride de Nordmænd for Norge.

Thi flyede de for Overmagt,
Som Nordmænd flye,
De drog kun bort, for uforſagt
At ſlaae paa ny.
Kong Carl nu over ſines Liig
Sig baned Vei.
Og Byens Herre troede ſig,
Men var det ei.
Saa ſtride de Nordmænd for Norge.

Hans Folk fandt Død i hver en Vraa,
Hvor de drog frem,
Thi allevegne Nordmænd laae,
Og helſte dem.
Da ſendte Carl ſaa lidet fro
Til Fridriksſteen,
Og bad han jorde maae i Ro
De ſlagnes Been.
Saa ſtride de Nordmænd for Norge.

Men kiække Nordmand ingen Tid
At spilde har,
Selvbuden er han kommen hid;
Fik Carl til Svar:
Nu maa vi see, at vi igien
Ham ud kan saae!
Og det var Peder Colbiørnsen,
Der svarte saa.
De Nordmænd de stride for Norge.

At sætte egen By i Brand
De ile hen;
Og den, der først sit Huus stak an,
Var Colbiørnsen!
At slukke Ilden Fienderne
Vil stimle hen,
Men Kugler fog saa tyk som Snee
Fra Fæstningen.
De Nordmænd de stride for Norge.

Hvit blussed' da mod Skyerne,
Den Lue rød,
Saa svenske Kongen ret kan see
Hans Heltes Død.
Da sanded' han Herr Peders Ord;
Hans Folk vil hiem;
Men Helten Steen stod uden for,
Og modtog dem.
De Nordmænd de stride for Norge.

Og herlig blussed' Fredrikshald
Blandt Liig og Blod;
Oplyste stolt de Svenskes Fald
Og Sines Mod.
Og aldrig brændte nogen Bavn
Saa skiøn som den!
Og aldrig uddøe skal dit Navn,
O Colbiørnsen!
Saa strede de Nordmænd for Norge.

H. C.

H. C. Sneedorf,

(Commandeur-Capitain og Cadetchef.)

(Fød 1759.)

Blandt denne Digters omspredte Romancer er denne valgt, som den, der torde maaske have almeen Interesse især for dem, hvem denne Samling egentlig er bestemt.

Herr Henrik han sidder saa tankefuld,
Hans Hoved til Jorden mon hælde,
Det gior hannem Siælen saa sorrigfuld,
At Skioldungens Stridsmænd mon trælle,
Nu snurre de Guldhiul for Gangernes Skridt!
Nu bruges kun Skioldungens Stridsmænd til Strid.
Hil være Herr Henrik!

Herr Henrik han stander i hviden Sand,
Der maler han Streger saa mange;
Baade krumme og krused' som Møllevand,
Baade rette og korte og lange.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Han kalder paa Tommermand, kalder paa Smed,
Han viser dem Stregerne sine;
De sige: Herr Henrik: hvorfore den Sved?
Han svarer: for Brødrene mine.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

I to Gange tjuge og fire Aar,
Hver Dannemand til stor Harme,
Af Skioldungens Flyhavn Vandet opgaaer,
Ved trællende Sømands Arme.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

De stolteste Kæmper for den monne staae.
De trælled' af Halsen fast Tungen,
Gud naade den Mand, fra sligt Arbeid skal gaae
Paa Havet og værne for Kongen!
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Jeg bygged' saa mangen Mølle før,
For Jarler og Præster og Bønder;
Jeg tænkte: Gud lønner den Mand, der gior
En Mølle, som Flyhavnen tømmer.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Saa grubled' jeg baade ved Dag og ved Nat,
Jeg havde ei Tanker til andet;
Indtil jeg fik see den Mølle saa brat
Opstaae ved min Haand udaf Sandet.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Og hør nu I Hammer- og Øre-Mænd!
Nu mærker I paa min Tale,
For Vinden viser de Streger hen,
Og ssrend at Solen mon dale.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Saa viiſte han dennem heel tydelig
I Sandet de Molle-Stykker,
Han maled' dem atter, enhver for ſig,
De vare vel tuſinde Stykker.
Nu ſnurre de Guldhiul o. ſ. v.

Han talte de Tømmermænd Ørehug til,
Vog Slaget af Smedenes Hammer,
I tumle nu flux eders Jern i Ild,
Og flekke eders Egeſtammer!
Nu ſnurre de Guldhiul o. ſ. v.

De Tømmermænd ginge med Hiernen fuld,
Brat hen deres Dont at giøre;
En hugger en Arel, en anden et Hiul,
Den tredie de Stolper føre.
Nu ſnurre de Guldhiul o. ſ. v.

De Smede de grine af ſvarten Fixs,
De kunde ei dette og dette,
Gak, ſiger Herr Henrik, kun til eders Es!
Jeg ſkal eder Donten vel lette.
Nu ſnurre de Guldhiul o. ſ. v.

Han giorde dem Plader af Staal ſaa glat,
Ved dem ſkal I Veien vel finde,
I ſvinge kun Hammeren hurtig og brat;
Da maae I vel ſmedde i Blinde.
Nu ſnurre de Guldhiul o. ſ. v.

Det vared' i Uger, det vared' ei meer,
End tjuge og een til Ende,
Da feiled der ikke Stykker meer
Af Flyhavns Mølle behænde.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Det var Herr Henrik, han blev saa let
I Sindet, saa vel tilmode;
Af alle de Stykker saa giorde han eet,
Og stux stander Møllen paa Fode.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Saa spænder han Gangerne otte an,
Den Flyhavn strax at tømme,
Det gruer i Livet paa hver en Mand.
At see, hvor det Vand mon udstrømme.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Det undrer hver Mand, som tænker derpaa,
At ei i et Dogn til Ende
Kan to Gange fire Noß mere formaae
End fem hundred' Mand udi trende.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Nu stander den Mølle i Kongens Flyhavn,
Nu træller ei Skioldungens Helte,
Men Møllen skal synge Herr Henriks Navn,
Saa længe Skioldungen har Helte.
Nu snurre de Guldhiul o. s. v.

Og Mollen skal synge det dobbelt engang,
Naar Kampenes Flamme os rækker
Naar stolt den forener vældige Sang
Med Dannemarks seirende Snækker.
Nu snurre de Guldhiul for Gangernes Skridt,
Nu bruges kun Skioldungens Stridsmænd til Strid.
Hil være Herr Henrik!

C. K.

Pram, (C.)

Justitsraad og Committeret i Oeconomie- og Commerce-Collegium.

(Fød 1756.)

Blandt de deilige Folkesange, vi have hiin uforglemmelige anden April at takke, begynde vi med denne, som den, der strængest har holdt sig til Begivenhedernes nøiagtige Fremstilling.

Sig selv sig selv end fyldest ligt,
Som altid naar det gjældte,
Vort Fædreland endnu er rigt
Paa sande Orlogshelte.
Nys Britten fandt i blodigt Slag
Vor Konge og vor gode Sag
Forsvart af Mod, som, deres ligt,
Boer kun hos sande Helte.

Sig Britten væbner mod en Magt,
Som er med os forbunden;
Og ærlig Troskab i hver Pagt,
Han veed, hos os blev funden;
Thi finder han Nødvendigsked
I ei at komme svag afsted,
Og han vort Mod har uforsagt
Som troe i Kamp os funden.

Kun

Kun sine beste Orlogsmænd,
Britannien betroede,
Til Kamp mod os at skikkes hen
I tresneesflagget Flode;
Kun gamle Parker selv det bli'er,
Og ham der vandt ved Abukir,
Som man, mod os at føre den,
Sig trøster at anmode.

Vort gode Kronborg dem en Dyst
Forgiæves monne byde;
Dem Sverrigs Konge nær sin Kyst
Meest skudfri' saae henflyde.
De stunde hid; saa ganske fri'
De dog ei Kronborg slap forbi;
Og Kiøbenhavn med modigt Bryst
Seer Kampens Dag frembryde.

Snart ligger her bered til Slag
Den sejervante Fiende;
Men reen og god er vores Sag,
Den dog tilsidst maa vinde.
Vor Rets vort Forbunds Sag er god,
Og vi har Mænd med Kraft og Mod,
Dem skrømmer ei paa Kampens Dag
Selv overvældig Fiende.

Pram, (C.)

Justitsraad og Committeret i Oeconomie- og Commerce-Collegium.

(Fød 1756.)

Blandt de deilige Folkesange, vi have hiin uforglemmelige anden April at takke, begynde vi med denne, som den, der strængest har holdt sig til Begivenhedernes nøiagtige Fremstilling.

Sig selv sig selv end fyldest ligt,
Som altid naar det gialdte,
Vort Fædreland endnu er rigt
Paa sande Orlogshelte.
Nys Britten fandt i blodigt Slag
Vor Konge og vor gode Sag
Forsvart af Mod, som, deres ligt,
Boer kun hos sande Helte.

Sig Britten væbner mod en Magt,
Som er med os forbunden;
Og ærlig Troskab i hver Pagt,
Han veed, hos os blev funden;
Thi finder han Nødvendighed
I ei at komme svag afsted,
Og han vort Mod har uforsagt
Som troe i Kamp os funden.

Kun

Kun sine beste Orlogsmænd,
Britannien betroede,
Til Kamp mod os at skikkes hen
I tresneesflagget Flode;
Kun gamle Parker selv det bli'er,
Og ham der vandt ved Abukir,
Som man, mod os at føre den,
Sig trøster at anmode.

Vort gode Kronborg dem'en Dyst,
Forgiæves monne byde;
Dem Sverrigs Konge nær sin Kyst
Meest skudfri' saae henflyde.
De stunde hid; saa ganske fri'
De dog ei Kronborg slap forbi;
Og Kiøbenhavn med modigt Bryst
Seer Kampens Dag frembryde.

Snart ligger her bered til Slag
Den sejervante Fiende;
Men reen og god er vores Sag,
Den dog tilsidst maa vinde.
Vor Rets vort Forbunds Sag'er god,
Og vi har Mænd med Kraft og Mod,
Dem skrammer ei paa Kampens Dag
Selv overvældig Fiende.

Vor Flode, ei befæmt og bygt
For nogens Fred at bryde,
Kun at vor Net paa Havet trygt
Vi kan, om vægres, nyde,
Endnu laae rolig, Stavn ved Stavn,
I vores fredelige Havn,
Ei Overmod ei heller Frygt
Befoel den ud at flyde.

Med mod ufremkaldt Overfald,
Og uforskyldet Fare,
En god Forskandnings Vaaben skal
Vor Ro og dens forsvare.
Men fremfor alting værner den
Den Aand, det Mod hos vore Mænd,
Som mod ufremkaldt Overfald
Os altid saaes forsvare.

Og yderst der vi lægge hen,
Naar Angreb sees imøde,
Hvad Orlogskib' vi har igien,
Af Tiden halv lagt' øde.
Alt forud Vrag, de stærke er'
Blot, blot ved dem, som sættes der;
Alene, ved at det er Mænd,
Der Vælden kan afbøde.

Nu var der Mænd, vor Orlogs Zier
Dens evig faste Ære;
Selv Scireren fra Abukir
Skal derom Vidne bære,
Med Britterskibe fire fem
Han maa anfalde hvert af dem,
Gaae bort, og sende nye frem,
For de kan Taushed lære.

Men Taushed lære ei endda
De frygtelige Blokke,
Men rive Nelson Britter fra
I hele store Skokke;
Saa længe indtil vore Mænd
Har neppe een Kanon igien,
Og neppe Folk til den endda,
De lade sig ei rokke.

Saa stod det stolte Prøvesteen,
Som Lassens Mod opfyldte;
Saa brave Risbrighs Vagrien,
Blod begge overskylte;
Saa Brandt dit Jylland, saa stod og
Hauchs Kronborg, Braun dit Dan-
nebrog
Saa Rosods, Thuras Vrag — og sleg,
I Mord og Død indhylte.

Nu

Nu med sin Hielper Lilienskiold
Sees diery og rask fremskride;
Saa Rothe, trofast, sindig, kold,
Saa brave Fasting, stride;
Saa unge flinke Villemoes,
Og alle alle evig Roes
Erhverved' sig, erhverved os,
Som Mænd, paa hvem vi lide.

Dit Siælland, Harboe, Fiendens Ild
Fra Toug og Retning river;
Trods Mod og Kraft, den raser vild,
Og tabt og knust det driver,
Men dig og dine brave Mænd,
Og Elvens, Rendsborgs — hver og een
Vort Fædreland, mens det er til,
Sin Tak og Hæder giver.

Hvad kiæk retskaffen Stridsmand kan,
Som Hædersmænd I giorde;
Endog af skiønsom britisk Mand
Det Eders Roes skal vorde.
Og Danmarks Kronprinds stod og saae,
At han og vi kan lide paa
De Hædersmænd, som her holdt Stand,
Og giorde det, I giorde.

Og midt i rædselfuldest Slag,
Og Drab fra begge Sider,
Da selv et Par af Fiendens Flag
Ad Masten ned der glider,
Saa heiser Nelson paa sin Top
Det hvide Flag til Stilstand op;
Halvfemte Times Vaabenbrag
Han trættes ved omsider.

Det halve af vort Udenværk
Saa dievt ham fra sig støder,
At han, skiøndt stridvant, kiæk og stærk,
For haardt alt herved bløder.
Som værdig Fiende det anstod,
Han hylder Danskens Kraft og Mod,
Og midt i Striden — Landsmand! mærk!
Han os med Fredsbud møder.

Vi stred mod syvfold Overmagt;
Hvor mange lod sig skrække?
Den høire Fløi blev ødelagt
Af vores Blokskibrække.
Men, Gud skee Lov! vi har igien
En Smule meer — og vi har Mænd,
Hvis Mod, som disses uforsagt,
Bli'er ikke let at knække.

Der faldt for mægtig Fiendes Skud
Ei blot de gamle Truge;
Af Orlogsrangen meest stødt' ud,
Lad ham kun dem ophugge!
De faldt i Fiendens Haand, — og han
Dyrt kiøbte Brænde stak i Brand;
Til Skovning meer end Jern og Krud
Han har paa det maatt' bruge.

Men ak — der faldt, i Seirens Favn
Saa mangen ædel Kriger
Hvis Død er Saar, er bittert Savn,
For Dannerkongens Riger.
De faldt som sande Ærens Mænd,
Held dem! — held dem, vi har igien,
Hvis Værd, og Roes, og Hædersnavn
Til de Henfarnes stige!

Det Tab var tungt, og sørgelig
Blev derved Dagens Hæder;
Ved slige brave Sønners Lig
Med Rette Danmark græder.
Men Held os, vi som Dem har fleer!
Og vee den Usling, hvo det er,
Som ynter om, at Fienden sig
Her ved en Seier glæder.

Den stolte Britter beder sig
Nok fri for det Slags Seier;
At byde midt i Kamp Forlig
Er ikke det, han pleier.
Vi tabte mangen ædel Mand;
Men Fienden da! mon færre han?
Nei Tab mod Tab, hans rundelig
Det vi har liidt, opveier.

Men vi — vi vandt vor Fiendes Agt,
Europas og vor egen;
Det blev for Verdens Øine lagt,
Vor Kraft er ikke vegen.
Vi vandt, at, sluttet Forbund tro,
Vi snart kan vente hædret Ro.
Vi vandt! vi vandt vor Fiendes Agt
Europas og vor egen!

Sig selv, sig selv end fyldest ligt,
Som, altid naar det gieldte,
Vort Fædreland endnu er rigt
Paa sande Orlogshelte.
Snart snart skal disses Tapperhed
Gienbringe os den gyldne Fred!
Held os, vert Fædreland er rigt
Paa sande Orlogshelte!

Schmidt.

Schmidt. (Fredr.)

Sognepræst i Eger.

Ogsaa denne — ellers især ved fine elegiske Digte bekiændte Sanger, forherligede denne Fædrelandets store Dag ved en historisk Folkesang, som til Sammenligning med den foregaaende og efterfølgende har Adkomst til aftrykke her.

Jeg synger Danmarks Hædersdag —
En hellig Fryd mit Hierte giennembæver;
Som Danmarks Søn jeg stolt min Stemme hæver,
Og under stærke Harpeslag
Jeg priser de Ædle, som vældig slog'
For Fødeland, Frihed og Dannebrog.

Hist rulle Bretlands Snekker frem —
Med spændte Seil mod Danmarks Kyst de ile,
Og seierstolte Britter haanligt smile
Mod ringe Magt, som trodser dem.
Forvovne! ei vække I Nordboes Harm,
Ei prøve I Modet i Danskes Barm!

Ved Øresund en Kiæmpe staaer —
Sin stærke Fod han ud i Havet strækker,
Og med sin Tordenrøst hver Voldsmand skrækker;
Vee den, hans røde Pile naaer!

Thi

Thi nærmed' sig Britten med tvivlsomt Sind,
I ydmyg Afstand med kulende Vind.

Nu lyned' Kiæmpen Slag paa Slag,
Og fnysede af Harm — da bæved' Jorden,
Og fierne Kyst fornam hans høie Torden,
Og skrækkeligt var Kampens Brag.
De Snekker sig snege langs svenske Val,
Der ikkun gav Gienlyd af danske Skrald.

Og Gustav selv paa Vallen stod,
Og saae forundret, taus, den danske Lue
Med Undergang hver brittisk Seiler true.
Høit priste han det ædle Mod,
Og skikked' sin Svend til den danske Kyst,
At takke de Kiække for mandig Dyst.

Men Strømmen trolss giorde Pagt
Med Havets Søn. — Abukirs kiække Kriger,
Tryg ved dens Gunst, fra Kronborgs Vold undviger,
Skiøndt dybt han følte Kiæmpens Magt.
Nu styred' han Koursen til Axels By,
Der laae bag sit Bolværk i sikker Ly.

Fra Hvenas bolgeslagne Strand
Bespeider Bretlands Helt de danske Kyster,
Hovmodig af tredobbelt Magt sig bryster,
Og troer alt Sei'ren i sin Haand.

Men Leyre-Kiæmper har tredobbelt Mod,
De ofre for Fødeland Liv og Blod.

Paa tredie Dag, mod Aftenstund,
De fiendske Snekker deres Ankre hæve;
Med varsom, sagte Fart de fremad svæve,
Undvigende hver trolos Grund.
Nu stilled' de sig i frygtelig Rad
Mod Skandsen, der værner om Kongens Stad.

Bag mørke Skyer Solen veeg,
Og Dødens Taushed hersked' over Jorden;
Et Bulder hørtes lilig den fierne Torden,
Og Havmænd op af Dybet steeg'.
De spaaede Ulykke med vilde Skrig,
Og lured' paa Bytte af friske Liig.

Knapt Morgenrødens lyse Skiær
Paa krused' Bølges blanke Sølvrand spilled',
Der seiervant om danske Snekker trilled,
Før Vaabenbrag lød fiern og nær.
De Britter sig rusted til blodig Strid,
De Dannemænd raabte: Nu er det Tid.

"Hurra! vi seire eller døe —
"Hurra! vi slaae som tiække danske Drenge,
"Vi slaae for Danmark — Fredrik leve længe!
"Hurra! vi seire eller døe."

Saa

Saa hilste de Britten med Mod i Barm,
Med lynende Blik og opløftet Arm.

Nu vajer alt det røde Flag,
Og frygteligt slaaer Kampens store Time,
Og Prøvestenens hule Klokker kime
Til Danmarks store Højtidsdag.
Ildsvælgene udsprude Skræk og Død,
Og Blodet af Kiæmperne strider flød.

Ja Prøvesteen for Danskes Mod,
Du giorde Brittens Overmagt til Skamme;
Du trodsed' tifold Død og tifold Flamme,
Urokket Du som Klippen stod;
Og Lassen! — ei visner Din Hæderskrands;
Den straaler evig, som Dannebrogs Glands.

Og Du som skatted' Heltens Værd,
Og ædelstolt Din egen Hæder dulgte;
Din kiække Stander Helteskaren fulgte —
Rask var Din Kamp, og viis Din Færd.
Ja, Fischer! blandt Helte som Helt Du slog;
Højt luer Din Hæder som Dannebrog.

Saa Junlers Aand, fra Stavn til Stavn,
Omsvæved' seiersæl sit Danmarks Sønner,
Dem Fredriks Smiil og Landets Jubel lønner,
Og Rygtet skiænker evigt Navn:

Saa lyste, o mandige Braun! Dit Mod,
Da blodig paa brændende Stavn Du stod.

Dog Muse! — mon din svage Haand
Formaaer at flette friske Laurbærgrene
Til hver en Helt paa denne store Scene —
Et værdigt Maal for Pindars Aand —
Dog nævne du Ynglingen Willemoes,
Der kiæmped med Nelson om Helteroes.

Hvert Offer for den gode Sag
Sank smilende, som Nordens gamle Kiæmper;
Selv Blod og Saar de Dierves Mod ei dæmper,
Dt stred' til sidste Aandedrag,
Og vandred' blandt Heltenes Skygger hen,
At vidne om Daniens brave Mænd.

Europa selv som Vidne stod,
Og saae den Hæderskamp foruden Lige,
Saae Daumarks Heltekraft fordoblet stige,
Trods Overmagtens Overmod,
Saae Fredrik, omtordnet af Bombers Brag,
Besiæle og ildne det stolte Slag.

Ydmyget Bretlands stolte Søn
Fra høien Mast det hvide Flag udspender,
Og Fredens Bud til Danmarks Fredrik sender,
(Saa skiftes Trudsler om med Bøn)

Og Fredrik — ham ſmerted' det rundne Blod —
Adlød kun ſit Hierte, men ei ſit Mod.

Hans Vink — ſaa hædret — knapt formaaer
At dæmpe ned det Mod, han ſelv antændte;
Uſvækked' end dets høie Luer brændte,
Og trungen hver fra Kampen gaaer.
Saa gierne de ſloge til ſidſte Mand,
Saa ſød var dem Døden for Fødeland.

O ſkiønne Dag! med lyſe Træk
Dit ſtraale ſkal fra Rygtets Tempelbue,
Og ſeeneſt Old beundrende dig ſkue,
Og Danmark vorde Voldsmænds Skræk,
Og Rygtet bære dets lyſende Navn
Med Hæder og Jubel fra Havn til Havn.

L. C. Sander,

Fød 1756.

Professor i Pædagogiken.

Denne, især som Niels Ebbesens Digter berømte Poet, har ligeledes besjunget hiin store National-Begivenhed i en Sang, hvorved Foreningen mellem historisk Sandhed og digterisk Fiction lykkeligen lader sig oplyse.

Den stille Vemods Andagtsdag
Saa kierlig smilte ned.
Hvi taug da Tempelklokkens Slag?
Hvad brød da Kirkens Fred?
Den Tid, da Dydens Lærer døde,
De danske Helte skulde bløde;
For Krigens Torden, Krigens Ild
Er intet Tempel til.

Saa stolt af Ildsvælg uden Tal,
Af Flaadens Overmagt,
Laae Nelson — nær ved Danmarks Vall,
Og svoer med kaad Foragt:
"Hør, Danmark, mine Klokker ringe!
De Død og Undergang Dig bringe.
Snart byder jeg saa frit og glad
I gammel Ærels Stad."

En Muur af faste Skibe stod
Trindt om den elskte Kyst;
Og roligt slog det danske Blod
I hver en Sømands Bryst.
"Din Haan allene, Sværm af Britter,
Ei denne faste Borg adsplitter!
Dig byder Mod og Retfærd Trods;
Vi vente, — kom til os!"

Som Ørnen over høien Sky,
Paa Bølgen Nelson gled;
Og Tordenskrald og Vaabengny
Forkyndte Heltens Fied.
O Nelson, Fischers danske Stander
Du styrter ei, men overmander:
Ei vinder Hærens Overmagt
Dig Efterslægtens Agt.

Med Fire Nelson slog mod Een;
Og det er Danmarks Roes,
Den danske Kiekheds Prøvesteen,
Og Lassen stred for os.
En Ring af svømmende Volkaner
Omtordner Lassens kiekke Daner:
Urokkeligt, som Skibet, stod
Hver Sømands Kæmpemod.

Hurra!

"Hurra! skreeg Lassen, da det gialdt:
Nu, Mænd, det glatte Lag!"
Halvfierdsindstyve Britter faldt
For første Tordenbrag.
Paa lige Bane Kugler suse,
Med hsien Bue Bomber knuse,
Og Svovelsky paa Svovelsky
Omtaager Land og By.

Dog Lassen, Rafn, og Bille stod,
Enhver utrættelig.
De Britter prøve deres Mod
Og hente Døden sig.
Med Harm alt Risbrichs Svende vente!
"Her kan Du ogsaa Døden hente!
Kom, stolte Nelson! Wagrien
Er ingen Voldsmands Ven." —

"Nei, Børn, bød Risbrichs blanke Sværd,
Først nærme Britten sig!
Han er den fulde Helsen værd.
Der falde Liig paa Liig!" —
Haardt dundrer denne fulde Helsen,
Og brittisk Blod omstrømmer Nelson:
"Fordømt! det danske Tordenslot
Kun sigter alt for godt!" —

To Gneſe Orlogs-Drue gled
Forbi vor faſte Vold;
Og overalt var Kampen heed,
Og Mod de Danſkes Skiold.
Fra Laſſens Taarn til Indfødsretten
Formørke Dødens Skyer Sletten.
End under Fiſchers Stander ſlog
Det ſtolte Dannebrog.

Et Skud, o! Braun, tog Haand og Sværd:
Endnu, ſom Mand, Du ſtod,
Bered til vældig Ledingsfærd,
Men faldt i eget Blod.
"For Pligt og Ret jeg freidigt lider:
Som Nelſon, uden Arm jeg ſtrider" —
Braun bæres bort fra Vaabendands
Med vunden Laurbærkrands.

Et Skud! — Alt brænder Dannebrog,
Urokket Lemming ſtaaer.
Hver Sømand kiek, hver Fører klog
Med dobbelt Manddom ſlaaer.
Høit viſte Flammens røde Vinger,
Og tifold Død hver Helt omringer;
Hver ſlaaer til ſidſte Tordenrør
Urokkelig, ſom før.

Med stille Taarer Fredrik saae
Saa mange Heltes Fald.
"Hvo vil om Bord som Fører gaae?
"Hvo følger Ærens Kald?
— "Jeg, svarer Schrødersee, jeg tiler
Mod alle Tydens Tordenkiler" —
Han modigt drog til Kampen ud,
Og faldt for første Skud.

Paa Holsteen vaier Fischers Flag! —
Nu Døden, ene glad,
Grimt smiler til det fulde Slag,
Og Kampens heele Rad.
Med Centnertunge Tordenhammer
Han hver en Pram og Vimpel rammer:
Og hvor han rammed', overalt
En ædel Borger faldt.

End minder os en Bautasteen
Om Hauchs og Thuras Savn;
Og mangen Eeg- og Laurbærgreen
Omskygger Heltes Navn.
De Faldnes Børn og Enker græde;
Dog Hielp og Trøst er Danmarks Glæde.
Skiøn Døden er for Dan og Nor:
Thi Folkets Tak er stor.

Min Sanggudinde, Borgerdyd,
Som adler Helten selv,
Dvæl ei ved Dagens Vaabenlyd!
Du seer ei Danmarks Hæld.
Hør Overvældens Strømme bruse!
Tilsidst de Danavirket knuse.
See hist paa blodomskyllet Vrag
Den stolte Nelsons Flag!

Men aldrig, aldrig nævner Du
Hver Mand i Herrefærd,
Der stred som Otto Rud, og nu
Nedlægger hædret Sværd. —
Du tvende *) ædle Skygger skimter,
Hvor Lynild giennem Skyer glimter:
De vie deres Sønner ind
Til daadfuld Borgersind. —

Nei, aldrig, aldrig nævner Du
Hver Mand i Herrefærd,
Der stred som Tordenskiold, og nu
Nedlægger blodigt Sværd. —
Vor Egede, vor Rothe hædre
Det ædle Navn af deres Fædre.
Branth, Harboe, Fasting, Alle stod
I Røg og Damp og Blod.

Selv

*) Egede og Rothe.

Selv hist en Yngling modner ält
Ved Dagens Aand til Mand;
Skiøndt Snese ved hans Side faldt,
Vor Willemoes holdt Stand.
Ei skal min Sang Dig, Yngling, prise:
Kun Nelsons Roes Dig Banen vise!
Thi skienke Fædrelandets Flag
Dig mangen Hædersdag!

Paa hiin med Ildsvælg krandset Be
Nu kneiser Fischers Flag! —
End seer jeg Lassens Helte døe
I hvist ulige Slag.
Hans Tordner dundre, knuse, kløve,
Og Brittens Øren evig døve.
Det aabne Vrag, det aabne Hav
Blev mange Heltes Grav.

"Nok! sagde Fredrik; Dannemænd,
I stred med Kraft og Hæld:
Dans gamle Hæder staaer igien
Saa fast, som Dovrefield.
Forskudte Vrag er Fiendens Binding:
Men Folket krandser Eders Tinding.
Velkommen hver en Orlogsmand
I hevnet Fædreland!"

Og Nelsons hvide Vimpel bad,
At standse Dødens Gang.
Nilstrømmens Seierherre bad,
Som ellers stedse tvang.
"Ti, Torden! bød vor ædle Fyrste,
Vi efter Frænders Blod ei tørste.
Men aldrig brydes Nordens Pagt
Ved nogen Overmagt!"

Jeg Helteskygger svæve saae
Til Kongedybet ned,
Og hørte sagte Stemmer spaae:
"Med Dan og Dyden Fred!" —
Og pludselig taug hver en Torden,
Og Fredens Engel hilste Jorden.
En blid og hellig Gysen foer
Igiennem Dan og Nor.

Og Hvitfeldts ædle Skygge stod
Endnu paa Dannebrog:
"I, Brødre, stred med Hvitfelts Mod,
Og luttres, som I slog!" —
Som Heklas Svælg et Svælg af Flammer
Med tusind Tordner Skyen rammer. —
— "Held, gamle Dan! hver Fiende Vee!" —
Det skee! det skee! det skee!

Th. Thaa-

Th. Thaarup.

(Theaterdirecteur.)

Fød 1749.

Følgende Romance er taget af denne Digters Syngespil:

Peters Bryllup.

Herr Torwald! skiøn Signe, de venneste to
I Danmarks Rige saa vide,
De svore hinanden ubrødelig Tro,
Sig begge til Sorrig og Qvide.
De Fædre begyndte saa bitter en Kiv,
Den kostede Torwalds og Signelilds Liv.

Her Hogen han svor ved den sverste Gud:
„Din Søn skal min Datter ei fæste;"
Herr Torbiørn ham svarede: „han faaer sig vel Brud;
Min Avindsmand tør han ei giæste.
I Morgen ung Torwald til Bretland skal gaae."
Den Morgen for sidste Gang Torbiørn ham saae.

Skiøn Signe hengræd et saa sørgeligt Aar;
Hun svinder, som Liljen, i Enge.
Ung Lave kom ridende stolt udi Gaard:
"Det Fæstensøl varer mig længe.
Herr Hogen! Jert Løvte I viger ei fra."
Den Fader tvang Signe at sige ham Ja.

„I Morgen jeg lader dit Fæstensøl staae;
Did byde du Torbiørn, din Frænde!"
Saa angest skiøn Signe hun knæler i Vraa:
„Kriſt give, mit Liv havde Ende!"
Hun blegner, og segner i Torelilds Skiød.
„Hielp Gud!" skreg den Tærne, „skiøn Signe er død!"

Tree Døgn græd Herr Lave ved Signelilds Lig;
Den Fader ei magter at klage.
Forgiæves er Moderens jamrende Skrig!
Det kalder ei Signe tilbage.
Den Sørgefærd samles; de Ligklokker gage;
Nu lukke de Kiſten; til Graven hun maa.
Gud, hvor det er tungt at skille dem ad,
Som troligen elske hinanden!

P.

P. H. Friman.

Fød 1752.

Legationsraad.

Af denne Digters Romance: Axel Thordsen, og Skien Valborg, (der findes i poetiske Samlinger, udgivne af et Selskab,) tillader Rummet kun, at meddele følgende Fragment:

Som Dalens Lilje, Valborg stod
Vidt glimrende blandt udkaarne Piger,
Hver Jarle-Søns, hver ædel Ynglings Blod
I hans forelskte Bryst for Valborg eene stiger;
Selv Kongens Søn, Prinds Hagen, hende byder
Sin Haand. — Men Elskov ei i Valborgs Bryst adlyder.

Mit Hierte, Hagen, ærer dig,
Men (svared' hun) din Elskov er dets Smerte!
Da jeg var ung, har Axel elsket mig;
Da jeg var endnu spæd, bad han mig om mit Hierte;
Jeg gav ham det — For Døden det fortære,
For Immers Datter skal sin Axel troløs være!

Men Hagen Axels Eiendom
Trods Hiertets Røst ved Guld og Gunst vil have,
Og snart en Flok af stolte Frænder kom,
Som hendes Haand bortgav for Prindsens Morgen-gave.
Hvor nødig kan tit Hiertet Frænder lyde!
O Frænder; elsker først, og lader af at byde!

Da

Da græder Axels skiønne Brud,
Og Elskov brat opvaagner af sin Dvale.
Hun sine Suk til Axel sender ud,
Naar venneløse Raad til hendes Hierte tale;
Forvandtes Raab det ømme Hierte plager,
Og for den elskte Ven fordobler hendes Klager.

O kom, saa sukked' hun, igien,
Du, som min Haand jeg gav i Barndoms Dage!
Med Elskovs Fil vend om, udkaarne Ven,
Hid til mit Bryst, til min udstrakte Arm tilbage!
Ak du er min! din Elskov skal forsone
Forvandtes grumme Raad, og Tab af Norges Krone!

Omsonst jeg fordrer Jullis Trøst;
(Min Moders Trøst, hvis Støv i Graven hviler;)
Hun hører ei en sorgfuld Datters Røst,
Det stumme Marmor kun til mine Taare smiler!
O maler mig for Axels Siel, I Drømme!
De Taarer viser ham, som paa min Kind nedstrømme!

Saa klager Valborg grædende,
Og Elskov nu bønhørte hendes Klage;
I Nattens Ro blev Axels Elskede
Med mørke Farver ført udi hans Siel tilbage;
Den stille Søvn sank paa hans Øine-Laage,
Og sine Drømme bød trindt om hans Siel at vaage.

Som

Som Hagens Brud han Valborg seer
Af Frænder fulgt til Alteret at træde; —
Snart skuer han den skiønne Brud ei meer,
Men kun det kolde Liig, som Venners Taarer væde;
Den bittre Graad af Søvnen ham opvækker,
Og til sit Natte-Syn sin Arm omsonst han strækker.

Siig Elskende, som qvæles saa,
Hvad Axel led, hvad Orm hans Hierte tærte;
Steen Leiet var, Ild, hvad han vandred paa,
Hans Glæde Taarer var, og andres Fryd hans Smerte;
Den fæle Drøm sig i hans Tanker hæfter,
Og med fordoblet Frygt hans Elskov den bekræfter.

Ei Lærkens Sang om Morgenstund,
Ei gylden Eng hans Hierte kunde glæde;
Til Fængseler forvandledes hver Lund,
Med Torne var bestrøed, hvad Vei han vilde træde;
Hvor let blir ei selv Paradiset øde,
Og Rosen Torne liig, naar Taarer smage søde?

En Pillegrim af Norges Land
Andægtighed ham da i Mode sendte;
Han signede den gudelige Mand,
Mens mørke Varseler og Frygt hans Siel omspendte;
Han om sin Brud et Svar af Mandens Læber
Adlyder, liig den Dom, der frelser, eller dræber.

Den

Den skiønne mig ei fremmed er,
(Var Mandens Svar) Hun er i alles Munde
Og Hierter kiendt, men Kongens Søn i sær
Bersyve vilde dig din Valborg, om han kunde.
Jil Axel da, hvis du din Brud vil eie;
Jil du til hende hiem, jeg vandrer mine Veie!

Meer ilende fløi Pilen ei
I Luften hen fra Buens stramme Sene,
End Axel paa sin længselsfulde Vei
Flyer hastende fordi dens ønskte Mile Stene.
Sin raske Fod den stolte Ganger hæver.
Den grønne Hede flyer, og ved hans Fodslag bæver.

Han kom, men sørgende han fandt
Sin skiønne Brud, skiøn giennem hendes Taarer,
Som ved hans Bryst dog mindre bittre randt;
(Udi den Elskedes Barm os Modgang løst kun saarer!)
Opklarte blev de taaredugte Kinder,
Som skiønne Rosers Dug for Morgen-Solen svinder.

Den Kummer, som Fraværelsen
Forvoldede, blev snart i begges Arme
Af begge glemt; saa glemmer Moderen
Sin Smerte, naar hun kan sit spæde Barn omarme;
Med Bryst til Bryst i Elskovsvanens Sukke
Fornye de sin Fryd, og al sin Kummer slukke.

Adam Oehlenschläger,

(Fød 1780.)

Denne talentfulde Digters nedenstaaende ubundne lyriske Fortælling synes særdeles skikket til at gjøre Overgangen fra Romancen til de episke Digte. Den er taget af hans Digte udgivne 1803; indeværende Aar har han ligeledes udgivet tvende Bind.

De higer og søger
i gamle Bøger,
i oplukte Høie
med speidende Øie,
paa Sværd og Skiolde
i muldne Volde,
paa Runestene
blandt smuldnede Bene.

Oldtids Bedrifter
anede trylle;
men: Mulm de sig hylle,
de gamle Skrifter.
Blikket stirrer,
sig Tanken forvirrer.
I Taage de famle.

"I gamle gamle
henſvundne Dage!
da det ſtraalte i Norden,
da Himlen var paa Jorden,
giv et Glimt tilbage!

Skyen ſuſer,
Natten bruſer,
Gravhøien ſukker,
Roſen ſig lukker.
De øvre Regioner
toner!
De ſig møde, de ſig møde,
de forklarede Høie,
kampfarvede, røde,
med Stierneglands i Øie.

"I ſom raver i blinde,
ſkal finde
et ælegammelt Minde,
der ſkal komme og ſvinde!
Dets gyldne Sider
ſkal Præget bærr
af de ældſte Tider,

Af det kan I lære.
Med andagtsfuld Ære

I vor Gave belønne
Det skiønneste Skiønne,
en Mø
skal Helligdommen finde!"
Saa synge de og svinde.
Lufttonerne døe!

Hrymfaxe den sorte
puster og dukker,
og i Havet sig begraver.
Morgenens Porte
Deling oplukker.
og Skinfaxe traver
i straalende Lue
paa Himlens Bue.

Og Fuglene synge.
Dugperler bade
Blomsterblade,
som Vindene gynge.
Og med svævende Fied
en Mø hendandser
til Marken afsted.
Vicler hende krandser.
Hendes Rosenkind brænder,
hun har Lilliehænder.

Let som en Hind
med muntert Sind,
hun svæver og smiler;
og som hun iler
og paa Elskov grubler —
hun snubler!
og stirrer og skuer
gyldne Luer,
og rødmer og bæver
og zittrende hæver
med undrende Aand,
af sorten Muld,
med sneehvide Haand,
det røde Guld.

En sagte Torden
dundrer!
Hele Norden
undrer!
Og hen de stimle
i store Vrimle,
og grave og søge
Skatten at forsøge.
Men intet Guld!
Deres Haab har bedraget.
De see kun det Muld,
hvoraf den er taget.

Et Sekel svinder!!

Over Klippetinder
det atter bruser.
Stormenes Sluser
bryde med Vælde.
Over Norges Fielde
til Danmarks Dale
i Skyernes Sale,
de forklarede Gamle
sig atter samle.

"For de sieldne Faa
som vor Gave forstaae,
som ei Jordlænker binde,
men hvis Siele sig hæve
til det Eviges Tinde,
som aner det Hvie
i Naturens Die,
som tilbedende bæve
for Guddommens Straaler,
i Sole, i Vieler,
i det Mindste, i det Største,
som brændende tørste
efter Livets Liv,
som — o store Aand
for de srundne Tider!
see dit Guddomsblik

paa

paa Helligdommens Sider,
for dem lyder atter vort Bliv!
Naturens Søn,
ukiendt i Løn,
men som sine Fædre
kraftig og stor,
dyrkende sin Jord,
ham vil vi hædre,
han skal atter finde!"
Saa synge de og svinde.

Hrymfaxe den sorte
puster og dukker,
og i Havet sig begraver.
Morgenens Porte
Delling oplukker,
og Skinfaxe traver
i straalende Lue,
paa Himlens Bue.

Ved lune Skov
Ørnene trække
den tunge Plov,
over sorten Dække.

Da standser Ploven,
og en Gysen farer

igiennem

igiennem Skoven.
Fugleskarer
pludselig tier.
Hellig Taushed
alt indvier.

Da klinger i Muld
det gamle Guld.

Tvende Glimt fra Oldtidsdage
funkler i de nye Tider.
Selsomt vendte de tilbage,
gaadefyldt paa røde Sider.

Mystisk Helligdom omsvæver
deres gamle Tegn og Mærker.
Guddomsglorien omhæver
Evighedens Underværker.

Hædrer dem, thi Skiebnen skalter;
snart maaskee de er forsvunden.
Jesu Blod paa Herrens Alter
fylde dem, som Blod i Lunden!

Men I see kun deres Lue,
ikke det ærværdigt Hoie!
Satte dem som Pragt tilskue
for et mat nysgierrigt Die.

Him

Himlen sortner, Storme brage!
Visse Time, du er kommen.
Hvad de gav, de tog tilbage;
Evig bortsvandt Helligdommen.

Romantisk Epopee.

C. Pram,

Justitsraad og Committeret i Oeconomie- og Commerce-Collegium.

(Fød 1756.)

Det eneste Digt af dette Slags vi have at bramme af, er denne Digters Stærkodder i 18 Sange, udgivet 1785; mere i den ariostiske eller blandede end i den homeriske eller alvorlige Epopees Maneer. Til Prøve paa Aandet deri leveres Slutningen af tolvte og Begyndelsen af trettende Sang.

Ei lang var den Vei. Snart ved Havet de staae;
I glindsende Klippe de favntykke Kiæder
Af skinnende Staal man befæstede saae,
Som holdte Skibladner. At øine dem glæder
Saa Halvor som Oldingen. Truende Skiær
Omgive fortryllede Kreds, og der er
En Lænke befæstet i hvert, for at holde
Det nedsunkne Skib. Man gaaer frem, og en Røst,
Lig Stormenes Drøn mod den bævende Kyst,
Udstønne i Dybet de vogtende Trolde.

Men

Men Oldingen, tryg ved det Skirnerske Sværd,
Og Halvor ved Spaden, gaaer frem uforfærd;
De uhyre Kiæder at lette de prøve.
Som rædsomme Malstrøm i nordiske Hav
Opslynger i Floden af Afgrundens Grav,
Hvad slugende Ebbe nys grum kunde røve,
Og hvirvler tillige mod Stiernerne op
Forvildede Havdyrs adsplittede Krop,
Og alt, hvad den knusende Afgrund fordølger,
Med høit over Skyen opsprudlede Bølger;
Saa Troldenes Magt mod adsplittede Sky,
Da Heltene nærme sig, hvinende slynger
Den oprørte Havbund i susende Dynger,
Og Steene og Sand. Men ei skrækkes, ei flye
De trødsende Mænd. Med sit vældige Sværd
Stærkodder afhugger den tykkeste Kiæde,
Og Halvor den griber, og holder, og seer
En Havtrold af Dybet imod dem fremtræde.
Den mægtige Hval er en Dværg imod den,
Og Nils Crocodils trefold væbnede Kiæve,
Er yndig mod dette Uhyres. "Hvorhen
— Saa tordned dens Brøl, hvorved Kysterne bæve, —
Forvovne staaer her eders Agt?"
"Mod din Pande,"
Var Oldingens Svar; og han hug, og dens Blod
Med Edder beblandet, som strømmende Flod
Foer ud af dens Gab; og forfærdet forlod
Dens Brødre-Uhyrer blodfarvede Vande.

I be-

I bedende Stillinger hver paa sit Skiær,
De, kiendende Skirners det frygtede Sværd,
Og deres nedfældede Fyrste, tilbyde
Sig alle dets Eiers Befaling at lyde.

Da bød dem Stærkodder, Skibladner at lette
Af Dybet, og lover de bævende Trolde,
Naar hurtigen dette hans Bud de udrette,
Til Løn, de det tryglede Liv maae beholde.

De dykke. Skibladner med gyldene Stavn,
Og staalslagne Kiøl op af Dybet sig reiser;
Hsimastet, og seilklædt, og herligt det kneiser,
Som bygt af vor Gerner, i Vanernes Havn.

Kong Halvor-ved-Kiæden til Landet det drager,
Alt hæver hans Fod sig, dets Dæk at bestige.
Men rædsom Kanonernes Torden nu brager,
Som bydende dristigste Kiækhed at vige.

Han viger dog ei, ei Stærkodder. Grumt hvine
De susende Kugler omkring dem. De trine
Dog raske af Klippen paa troldskiulte Dæk;
Og Skirnerske Sværd, og den mægtige Spade
Nedhugge de troløse Trolde. Med Skræk
De faa, som ei fældtes, Skibladner forlade.

Allene

Allene Stærkodder med Kongen hans Ven
Nu seirende staaer paa Skibladner igien.
Rødfarvet er Havet af Troldenes Blod;
Høit lyder af dem, som ved Flugten sig redde,
Udhylede Raab over Vanalands Bredde:
"Vee den, som tør trodse det nordiske Mod!"

Trettende Sang.

Og nu sønderhugger det Skirnerske Sværd
De Kiæder, som binde ved Land og ved Skiær
Erobrede Skib. Nu beseer man hver Vraa
I Skibets tredækkede Bug, giennemsøger
Dets Vaaben, dets Redskaber. Alting forsøger
Strax følte Beundring. Ei første Gang saae
Vor Helt og hans Ven alt, hvad Konst kan formaae
Af Rigdom og klogeste Valg understøttet,
Anvendt paa et Skib. Selv vor Helt har forsøgt
Skibbyggerens Kunst, selv han Skibe har bygt,
Og Indsigt og Rigdom erfaren benyttet.
Men Guder opbygte Skibladner, bestemt
Til ventende Kamp imod Asernes Rige,
Naar Lokes Affødninger løste bestige
Den bristende Bifrost. Her har man det giemt,

Som

Som Tilflugt for alt overvældende Fiende,
Naar engang hin frygtede Dag skal oprinde.
Til Varetægt blev det de Vaner betroed,
Imidlertid Odin af Gunst dem tillod,
At bruge det selv, indtil Tiden frembrød,
Da Guder til Kampen det skulde behøve.
Men Loke, som avindsfuld dette fortrød,
Ved snedige Kunst havde vidst at berøve
Dem Brugen deraf, og at sænke det ned
Til Bunden af Havnen, med Kiøl og med Mast;
Der vogtet af Trolde, skiøndt ogsaa derved
Det ei kunde skades, kun skiult holdes fast.

Befriet det var ved de nordiske Mænd
Med alt dets Behør. I dets høie Kahytte
Hang da ubekiendte Compas, endskiønt seen
Først kommende Tid har bekiendtgiort dets Nytte.
I underste Dyb var et Forraad henlagt
Af nastrondske Støv, og i tredobbelt Række
Ser Syneste malmstøbte Kanoner udstrække
De dræbende Gab med forfærdende Pragt,
Langs Skibets høitskinnende Sider. Men det,
Som meer end alt andet Beundring udkræver,
Er Kiølens dens kunstige Bygning, som let
Og jevnt saa paa Landet, som Bølgerne svæver,
Og Rorets den magiske Kraft; som det vendes,
Saa vender sig strax den adlydende Vind,
Ei hylende grum, skiøndt ei Lynet fremsendes

Af

Af Skyen saa raſk, ſom Skibladner gaaer ind
I tilſigtet Havn.

Paa den Elfenbeens Maſt
Af hvidblaa Asbeſt hænge bugnende Seil,
Guldvirkede Silkereeb holde dem faſt;
Og vidt ſkinner Bagſtavnens kunſtige Speil.
Guldſtraalende myſtiſke Billeder pryde
Saa det, ſom den kneiſende Stavns Gallion,
Der ſindrig udhugne med ſkabende Haand;
Hvis Indhold maae kiendes af den, ſom vil nyde
Det fuldkomne Brug af hin magiſke Kunſt,
For ulærde Sømand den er der omſonſt.
De gunſtige Vinde vel ſtedſe det følge
Med Gudernes Fart over brydende Skiær,
Raſk ſkrider det frem, under hvem det end er,
Fra Havn og til Havn giennem kløvede Bølge;
Men ſkal det forlade de vidtſtrakte Vande,
Og trygt rulle frem i uſeilbare Lande,
Skal troldſendte Stormes forvildede Kaſt
Ei true, at knække den bugnende Maſt,
Fordreie Compaſſets letſvævende Naal,
Ei viſtende Lyn tænde Seilets Asbeſt
For ulærde Seiler til ſkrækkende Baal;
Den myſtiſke Skrivt han maae først have læſt.

De Vaner forſømte, med Flid at udgrunde
De lønlige Regler; og tabte derved

Den

Den Skat, som ved Troldenes Svig gik til Grunde
I sperrede Havn. Selv Stærkodder ei veed,
Endskiondt fra udkastede Baad han betragter
Opmærksom det alt, hvad ethvert vil betyde;
Dog ei han, som Vanerne, daarlig foragter,
Hvad ei just med eet sig vil klarlig frembyde.
Han grandsker, og tænker, forsøger at finde
Fortolkning af meget af det, som han seer;
Med forrige Sokunst han veed at forbinde
Afbildede Lære, og giætter sig meer,
End hvad han i Hast kan udvikle; og prøver,
Hvad halv han har giættet. Ei længe han tøver
Ved granskende Giætning; han drager sit Sværd,
Og rydder af Veien de hindrende Skiær,
Gaaer atter om Borde, og stiller sin Fart,
Som Sokortet hængt i Cahytten ham viser;
Og seiler af Havnen, sig lykkelig priser
Med giorte Erobring. Rask farer man. Snart
Er Vanalands Kyst, og dets vigende Høie
Forsvundne for Sømandens peilende Øie.

Kong Halvor bestyrer det knagende Ror;
Stærkodder de udspilte Seil, og nu maaler
Han Farvandets Dyb, nu beregner, hvor stor
Hans Fart er i Vagten, ved dalende Straaler
Af synkende Sol og da den har forladt
Den vidtstrakte Kreds, og indhyllet i Nat,

Hvad

Hvad Diet kan skimte, ved Stiernernes Vei
Paa tindrende Himmel, opmærksom han grunder
Paa ham ubekiendte Compas; thi han ei
Endnu havde lært dens veiledende Under.

Comisk Epopee.

Ludvig Holberg,

"Denne Digters Peder Paars — hedder det med Feie i Fortalen til den i Aaret 1772 udkomne prægtfulde Qvartudgave — er et Poema heroico comicum, forfattet med den Geist og Lykke, at det fuldkommen forsvarer sin Plads blandt dette Slags Digte, og fortiener at sættes ved Siden af en Secchia rapita, en Hudibras, og en Lutrin, tre Digte, som trende af de meest flebne og oplyste Nationer giøre sig en Ære af at eie ... Digter taler for sig selv, og en Holbergs Navn bekiender Digteren. Vi ville allene sige, at sindrig Opfindelse, ærbar og tørleende Ironie, fiin og skarp Satire, sund Morale, og i Besynderlighed en vis Forfatteren egen Gave til at dynge og sammenpakke Latterligheder tæt paa hinanden, ere de Egenskaber, som udmærke Digtet, og afbilde Digterens muntre og frygige Geist."

Som Prøve deraf meddeeles følgende Stykke af tredie Bogs første Sang.

Saa talte nylig Stork, i Centrum med sin Præst,
Som hannem svarede: Det er, per Deum! best,
Det allertienligst er, man flyer dem ingen Bøger.
Jeg tidt giør Visitatz, i Ammestuen søger,

Om

Om nogen Bog er skiult, sligt nøie eftersee;
Man dog fixerer mig; min Hustrue deraf leer.
Tænk kun, min gode Stork! (imellem os at sige)
Hvor jeg tilmode blev, da jeg vor Stuepige
I en politisk Bog om Roland læse fandt;
Jeg sagde: Grete! hør, det bedre var, I spandt.
Ved Lilien paa Mark nu lignes maa en Qvinde:
Hun ei arbeide vil, ei meere sye og spinde.
Hvis mine Klæder kun, som andres, skaarne var,
I visselig af mig for saadant fik et Par. —
Her Pastor giorde Ret! (ham svarede da Christen)
Giem saadan farlig Bog paa Bunden udaf Kisten;
En slig politisk Bog, et saadant nobelt Skrift,
Er kun for Mænd, som os, for Qvindfolk er en Gift.
Man deraf lære kan et Rige at regiere,
Som beste General en Hær at commandere.
Jeg vil ei rose mig; (hver veed dog, jeg er klog)
Troe mig, min Viisdom jeg har faaet af denne Bog,
Een Dag ei gaaer forbi, at jeg jo deri blader;
Man veed, en Mand, som jeg, ei læser gierne
Sladder.
Jeg tit velsignet har, end takker i hans Grav,
Den Pen, den store Pen, som Autor er deraf.
Fast ingen Ting, Herr Niels! man jo kan deraf
trække —
Undtagen, (svarer' han) man lærer ei at præke.

Ja! (sagde Stork) det er en gandske anden Sag.
Men hør, hvad i mit Huus er skeet forgangen Dag.
Jeg tog mig for (urost!) en Regning klar at giøre.
Men jeg paa samme Tid et Bulder fik at høre:
Skiøndt paa en Linie nær jeg den snart havde klar;
Den dog forlod, løb hen at høre, hvad det var.
Jeg strax fornam, det var i lille Dagligstue.
Jeg gandske stønnede, begyndte stærk at grue:
Jeg hørde vel, at det var ikke noget Spil;
Nysgierrig gandske blev, og rakte Øre til,
Men hørde selsom Snak: Mit Folk var reent af Lave;
En med en Keiser holdt, en anden med en Pave;
En vilde slutte Fred, en anden var for Krig;
En Fienden med Magt, en anden slog med Svig.
O! hvilket Raseri! O! hvilke slemme Dunster!
Jeg sagde sukkende: En Bispen slog af Munster:
En Fytsten udaf Coln, En Greven udaf Mentz:
Nu var man udi Aars, nu Randers, nu Florentz.
En talede om Told; en anden om Accise.
Ja Marthe Barnetøs os Veien vilde vise,
Hvorledes Handelen kan komme udi Flor;
Ved alt det, helligt er, en Eed hun derpaa svor.
Nu talede man om de skiønne polske Heste;
Min Kone sagde: Jeg dem holder for de beste.
Nu om Rostocker Bier; nu om Westphalske Sviin.
Jeg tilstaaer, saadan Snak for mig var som Latin.

Jeg tænkte: Mon man mig ei spiller her en Fynte?
Men strax det stille blev: at læse en begyndte:
"Man schreibet von Paris, es habe kein Gefahr."
Paa Rosten syntes mig, det tydske Jochum var.
Jeg da paa Døren fandt, til Lykke, liden Skramme;
Jeg derigiennem saae, blev vaer, det var den samme:
Han midt for Bordet sad, forklarede paa jydsk
Alt, hvad man ei begreb, og ei forstod paa tydsk.
Han spørg min Kone ad: Kan Mutter vel begribe,
Hvad disse tydske Ord paa Anholts Maal vil sige?
Vist! (sagde hun) det tydsk jeg fatter meget snart:
Til Paradis fra os er nu fast ingen Fart.
Jeg vidne kan med Eed, Herr Pastor! at om hende
Jeg aldrig vidste, at hun Bogstav kunde kiende,
Langt mindre, at hun var saa færdig i sin tydsk;
Jeg ellers hendes Ryg brav havde smurt paa jydsk.
Vor Jochum tog sig paa sin Præken at fuldføre.
Jeg Marthe saae, paa ham med største Andagt
høre:
Eligt dette lede Trold i Kirken aldrig gior;
Om Textens Deling naar jeg hende ikkun spør,
Hun siger: Husbond! jeg er kun en stakkels Pige,
Jeg saadant ei forstaaer, som I og eders Lige. —
Jeg strax tilbage i Conteiret stille gik,
En ærlig god Krabask med Hast i Haanden fik,
Brød saa i Stuen ind; Hei! Hvad er her at gisre?
Jeg raabte, og saa brav begyndte dem at smøre:

I polske

I polske Mære! ud! Herud! westphalske Sviin!
Jeg taler dansk; jeg kan ei tydsk, og ei latin.
Vor nye Projectist især jeg ikke glemte:
Jeg sagde: Vil du Trold og med Aviser skiemte?
Tog saa Papirene, og brændte dennem op.
Af Harm da skiælvede mit heele Liv og Krop.
Ham svarede Herr Niels: Slig Haardhed jeg ei priser;
Jeg seer ei meget, hvad man lærer af Aviser;
Det meeste er jo Løgn. Sligt de vel læse maae;
Det maa min Kone frit og aaben altid staae.
Aviser, sagde Stork: Kan man ei deraf lære?
Tie stille dermed kun! Aviser! hør mig, Kiære! —
Ach! svarede Herr Niels: Man siger jo især
Om den, der lyver brav: Han Avis-Trykker er.
Ja! sagde Stork: Der er saa meget, som man siger,
Er derfor ikke sandt. Aviser er for Piger
Som Pest, som Rottekrud; dem saa forderve kan,
At inden stakket Tid — nok sagt! det heele Land —
Saa vidste disse Mænd da Qvindfolk at afmale.

C. Storm,

Theaterdirecteur.

Fød 1749, død 1794

Ogsaa af dette Fag erhvervede denne flittige Digter sig Fortieneſter. Af et ufuldbragt Digt kaldet Gribling eller Journaliſten er Planen og den første Sang fundet i hans efterladte Skrifter. Bræger, hvoraf hertil en Prøve meddeles Begyndelsen, er mellem hans allerældſte Arbeider; ogsaa var det hans Hensigt at forelægge Publicum det i en forandret Gestalt, hvoraf dog intet efter ham findes. Midlertid har det selv i sin nuværende for megen Værdi til at forbigaaes her.

Du, som dit Fødelands Priis qvad tit med Norriges Tunge,
Som tit med Liren i Haand tvang Gienlyd af skaldede Fielde,
Muse! nedstiig fra iskronte Olymp til Dannemarks Sletter,
Ombyt dit Sprog, og forverle din Liir med den komiske Harpe.
Siung om en drabelig Degn, som Embedets Ret vil beskytte,
Giør til den Ende et merkeligt Tog, men Toget mislinger.

Sand-

Sandhed! som kiender min Helt med hans opløftede Øyner,
Som saae, han ikke unddrog sine geistlige Skuldre fra Kurven,
Hvori de misundte Eg, hans lovlige Rettighed, giemtes;
Styr du min Pen, at den maae med rigtige Farver afmale
Avinds forhærdede Sviig, hvorved Helten og Ladningen styrted,
Og fra Haabs smilende Top faldt ned i Fortvivlelsens Hule.

Afmal, o Muse! min Helt. To stærke og støvlede Fødder
Bare en Krop, som af Embedets Vægt var saare nedbøiet.
Ei uden Skræk saaes et Par velsvede trofaste Hænder,
Som til at føre et Riis med Eftertryk, havde ei Lige,
Og til at ringe med Fynd, uden Tvist var i Herredet Mestre.
Over hans Ansigt var strakt en vis Dybsindigheds Mine,
Hvoraf fremskinte den Klygt, der havde sit vittige Sæde
I en Paryk, som Kammen forskiød, for at ligne Naturen.

Efter

Efter et grønlandsk Model, stod en laadden frygtelig Næse,
Reen for hiint Modens Stygv, men blaastræget af Brillernes Fodspor,
Mellem to Øine, som laante sin Glands af hans natlige Lampe.
Aarenes Mængde end ei Æskulaps Hielp havde paakaldet,
Uden naar Bacchus hans Blod havde stundom bragt i Uorden.
Til Degnens Evner og hørte en Røst, hvis Skryden aldeles
Giorde ham værdig til den Bestilling, der laae paa hans Skuldre.
Han sang i Templet en Base, som vore Tiurer beskiemmer,
Naar de paa Fyrreqvist staae, og forlibte Magerne lokke:
Færdig var Dsdning at vaagne, naar han sin Strube oplukked.
Hans hele Liv var Musik, som det hans Embede sømmed,
Han skiendte i Recitativ, og pidskede Børn efter Takten,
Spiste Allegro, draf Presto, og sindig snorked Adagio;
Kort: en meer fuldkommen Degn var ei inden Sielandske Strande.

Saale-

Saaledes havde den milde Natur skilt sig ved vor Bræger,
Det var hans Navn. Rustet ud med disse fortrefflige Gaver,
Lagde han Septeret ned, og lukte de frygtede Dørre,
Hvorind ulærvilligt Barn til egen Hudflettelse vandrer,
Naar ved den ekkele Bog det ei vil lade berede
Sig til en Tilstand, som kun med Selvfornægtelse kiøbes.
Her den stolte Pedant i støvet Majestæt-throner
Høit paa en Træbenk, og med sin Pandes Rynker fordømmer
Den koldsvedende Dreng til Stryg, og sit kildrede Øre
Stopper for grædende Bøn — Her gav Bræger ønskede Forlov.
Giennem en Sværm, som Skolernes Stank gior stedse mismodig,
Men som den fri og uhindrede Luft til Kaadhed opliver,
Haster med umaalte Skridt vor Degn til hin-murede Høide,
Hvor han ved kunstigt Metal Folk Middagens Time forkynder,
Og til at pleie sin Krop paa sit Embedes Vegne indbyder.

Der-

Derpaa han iler i Trav selv at naae det rygende
Maaltid,
Som, for at qvæge sin Degn, den ventende Hustru
har lavet;
Han triner ind, og med bydende Røst sit Huus sam-
menkalder,
Kaster de borgede Haar, og bedækker sin skaldede
Isse,
Blank, som Nymaane, med Alderdoms Zier, den
ærværdige Hue.

Kronet til Husfader sidder han nu for Enden
af Bordet,
Som i sidn Orden alt det, der kan kildre en Gane,
fremviser,
Og hvortil hvert Element med Billighed havde bi-
draget.
Som, naar høit svævende Ørn fra Skyers Naboelav
skuer
Ned paa sit Bytte, og med det ventede Giestebud
mætter
Glad sin Indbildning; saa overseae og med et lu-
rende Die
Bræger hver Ret, som var sat paa Bordet, og tauß
sig bestemmer.
Ceres! her sank din Velsignelse glat i den tidige
Mave,

Alt

Alt det, som Huset formaaer, maae Brægers Vold-
somhed friste.

Men hans Opmerksomhed meest til den røgede
Skinke henvendtes,
Som paa et hæderligt Fad af udstoppet Tarm par
omkranset,
Hvori med Perlernes Pragt sig Argi Øine fremviiste.
Eligt selv den fastende Munk til kiødelig Lyst kunde
bøie,
Hvor meget mere en Mand, som Overtros Lænker
ei kiendte,
Hvis Appetit ingen Lov, uden Mangelens stundom,
indskrænked.
Kort: Skinken med Tilbehør for Brægers Gane saa
logred,
At han med Kniven i Haand bød den uden Ophold
fremtrine.
Ofte igientagne Snit om Heltens Velbehag vidned,
Indtil den proppede Bug ham tvang at iegge sit
Vaaben,
Og under Bristelses Straf bød Maaltidet have en
Ende.
Nu var der retskaffen nok sørget for den hungrige
Mave,
Nu skulde og sørges for at læske den tørstige Strube.
Ikkun et Vink! og see strax i laagløse hellige Kande,
(Hvil-

(Hvilken fra Fader til Søn ved Arv havde længe
omvandret,
Som et Familie-Pant) den skummende Nektar sig
opskiød.

Ret under Tafelets Fod, som trofaste Bielker,
opholdte,
Var der en Hule, som fræk bød Trods til Somme-
rens Hede,
Og laante Degnens Forraad en rund og behagelig
Kulde.
I denne Kielder en Rad af gamle ærværdige Tønder
(Hvis graa Alder ved Skin af en Lampe den sieldne
Beskuer
Fordred' til Ærefrygt op) rundagtige Buge ophæved.
Men iblant disse var en, som, fuld af tredobbelte
Kræfter,
Var ved hans Hustrues Flid og kierlige Omhu
beredet,
Og for den degnelig Mund, alle andre undtagne,
indviet.
Denne sin villige Saft i gabende Krus havde gydet,
Som bragtes frem, og saa af forsigtige Læber blev
kysset.
At uden een Draabes Tab den liflige Forraad for-
svinder.

Nok eet! befalte hans Mund, af nylige Slurk endnu fugtig,
Og medens tienende Ms, advaret at tvinge sin Gane,
Som en Valkyrie gaaer, at tappe og skienke for Helten,
Vilde vor Bræger, som nu var fri for Forretninger, tale.

Heltedigt.

J. M. Hertz,

Domprovst i Roeskilde.

(Fød 176 .)

Af hans i afvigte Aar udgivne kronede Prisdigt i den episke Poesie, det befriede Israel, meddeles Begyndelsen af den egyptiske Ypperstepræsts Fortælling om Typhons Bedrifter, som særdeles bequem til Exempel paa det episke Digts Natur og Væsen, Foreningen af det fortællende, dramatiske, og lyriske.

Krigeren talde; men tavs nedsteeg hans Konge i Hulen.
Her stod Jambres i Kogleres Kreds. Indtrædende Konge
Pathros' Drue han bød i billedgravede Guldskaal,
Bægret, som brusede høit af Bebaions tryllende Kræfter.
Lang er Veien for uvant Fod; her venter dig, Konge,
Smys,

V. 211. Bægret, som brusede høit o. s. v. Vinens berusende Kraft tilskrev man Typhon.

Smys, den fordærvendes, Skræk. Din Aand
sig styrke ved Druen.
Selv indviede Mænd maa styrkes til Møde for
Guden.
Talende saa, han gav kraftskummende Bæ-
ger til Amnoph.
Pharao tømmer den brusende Kalk; og medens
han drikker,
Ruller hans frygtsomtflittende Blik blandt Hu-
lernes Skygger.
Som, i Fængselets Nat nedstødt, Misdæderen
speider
Vover et varsomt Fied, og raver og tumler i
Mørket;
Snart fremskyder en Glands, snart levende
Skygger ham ængste;
Snart forsvinder det alt, og han føler sig ene,
og gyser.
Saa stod Skyggerne frem, saa svandt de for
Pharaos Øie.
Engstlig Gysen ham greb, da listige Jambres
begyndte:
(Hulerne svarde hans dæmpede Røst med idelig
Hvislen.)
Toget tiltræde vi nu, min Konge. Du fatte
min Hoire;

Zuar oplyser vor Vei med den hellige Lampe; de Vise
Følge os tavse med Typhons Træl og dampende Fakler.
Under det hellige Tog, o Pathros's Konge, du mærke
Trygt paa din Sons sandfærdige Ord! Du høre, hvad Oldtid
Sang i forblommet Qvad, eller evigt Marmor betroede
Om det bebaiske Huus, hvis hellige Stier vi følge;
Tale, Bebaions indviede Mænd og Pharao værdig:
Ikke Naturen har banet den Vei, vi vandre, min Konge;
Ej dens vældige Arm giennembored' den svovlede Afgrund;
Nilfødt Bølge ej brød, vildfaren fra bugtede Vugge,
Ned under Biergenes Rod at møde sin Broder i Havet.
Sligt gientager vankundige Træl, i Fædrenes Sange
Og i de hellige Guders Magt eller Skiebner ukyndig.
Nej! den Smy, hvis fordærvende Arm Nophs Sønnertilbede,

Han udhulede Jordens Skiød, han byggede Templet,
Da han, af Horus forfulgt, her skjulde sig selv og sin Elskov.
Emy, af udødelig Ild antændt (thi de himmelske Hierter
Blusse ej af forgiengelig Ild, som svag eller flygtig,
Sumpernes spøgende Irlys lig, i Menneskers Barme
Kun for at slukkes er tændt, fremavledes kun for at dræbes.)
Af udødelig Ild opflammet, han elskede Isis;
Elsker Isis endnu; skiøndt Afgrunds Huler ham dølge.
Alt Aarhundrede, før Heldbringer Osiris begyndte
At udstrøe til velsignet Frugt sin himmelske Viisdom,
Mens han omvandrede Jordens Kreds, og Stammerne lærde
Raykens Love og Kraft og at aabne med hvæssede Plovjern
Agrens fødende Liv, og nærsom Kierne at tvinge
Ud af det modnede Ax under Oxens vægtige Kløver.
Alt Aarhundrede før forsøgte Pebaion ved Koglen
Isis' tidlige Tro mod den store Osiris at rokke.

Snart

V. 256. Isis' tidlige Tro o. s. v. Fablen siger, at Osiris og Isis vare Tvillinger, og fra Moders Liv Ægtefolk.

Snart han skiulde sin Elskovs Ild og den vældige Guddom
Under en Sangfuls skinnende Fier. I fortrylslende Toner
Strømde den kielneste Elskovs Sang fra bævende Strube;
Og i de ømmeste Slag, i de blødeste Triller hensmelted'
Isis' uskyldige Aand, som Vox i Middagens Straaler.
Kielent hvirvled' han sig med udstrakt, zittrende Vinge
Om Gudinden, og nød, ukiendt, af de hellige Læber
Tryllende Kysse, som nærede meer de Luer, han naged'.
Snart fremfoer han med Løvens Mann og flammende Blikke
Paa trygtvandrende Isis' Vei. Letqvæstede Hare
Engstligt spræller i senestærk Kloe. Medlidende standser
Himlens Dronning. Han seer det, og strax løslader han Rovet.
Smigrende skyder han sig langs Jorden, mens Gudernes Moder
Venlig stryger hans svigtende Ryg med straalende Hænder.

Men da Jordens Tarv nedlokkeb' Osiris fra Tronen;
Da hiin straalende Stav, hvorunder sig lydigen bøie
Himmelens Hære og Jord og Hav, og Menneskets Slægter,
Lagdes i Isis' Moderhaand, imedens Osiris
Strøede blandt Jordens Slægt hiin Sæd af den himmelske Viisdom.
Da fremstod uden Skiul Bebaion for studsende Isis;
Elskov skyder i Flammeblik sine tryllende Straaler;
Ungdom opgloder hans Kind; og hans Skridt, letsvævende, faste,
Vidne om Guddoms Kraft i gigantiske Lemmer indhyllet.
Saa fremtræder han. Smigrende Ord forraade hans Hierte.
Ydmyg beundrende først Gudindens Ynde han priser;
Derpaa beklager han smild veemodig den haanede Skiønhed,
Som under uvant Aag af Naturens Bestyrelse træller,
Mens ufølsomme Gud under lade Forlystelser søger
Hvile for Rigets trykkende Aag, eller nyder uskiønsom

Glæden i jordiſk Skienheds Am. Han taler
omſider
Om hiin kielent flagrende Fugl, hiin venlige Løve.
Jeg — udbryder han — ſtedſe ukiendt,
ulønnet, o Iſis,
Himmeldronningens Skionhed tilbad; — og
ſtedſe Bebaion —
Skal dig kiendt, og lønnet og tro, herefter
tilbede.
Ei afhøſted' endnu Tidsſeglen min Iſſe ſin Krone,
Varm er Bebaions Aand, opglødet af Ungdom
og Elſkov.
Men Oſiris ....
Tie! — afbrød ham Guder-
nes Moder —
(Dydens den ſtrængere Rødme opſteeg paa him-
melſke Pande)
Hvo blandt Guder er ſtærk, eller viis, eller god,
ſom Oſiris?
Tryg er Oſiris ved eget Værd. Og Iſidis Troſkab,
End under Rheas Barm ham ſvøren, en ringere
Gaddom
Stræber forgieves at ſvække — og ſelv du, Ty-
phon, forgieves
Ringere Gud? — afbrød med haanlig Fny-
ſen Bebaion —

Er

Er ej Typhon saa viis, saa mægtig og god, som Osiris?
Ej frarev jeg, som han, Skamdierv vor døende Fader
Hiin almægtige Stav, hvormed han Verdener styrer;
Dog hvad er hans Viisdom og Magt, hans kierlige Omhu?
Ørkner lærer han nu, ubeboede Lande forbedrer;
Medens udyrkede Roph vansmægter i Kummer og Feide,
Glemt af de himmelske Magter, hvis Priis opfylder dets Templer.
Ej altstyrende Stav understøtter bebaiske Arme;
Men, Gudinde og Syster (thi een guddommelig Moder
Fødte Osiris og Isis og mig) — jeg blotter min Elskov;
Nu jeg flyer forkastet; og før det Hierte, jeg elsker,
Rørt ophøier min Viisdom og Magt over stolte Osiris,
Før — ved min Faders Navn! — før vender ej Typhon tilbage!
Asiens frydrede Kyst, salskaldede Libyens Grændser
Dele Osiris's Magt omskandste med tusinde Der;

Ja!

Ja! med en Saamands aabnede Haand udstyr-
ted han Der
Langt i Storhav mod Polernes Is, og utallige
Lande,
Silde — ja! — aldrig maaskee for Liv eller
Glæde en Vaaning,
Signer forgieves hans Haand; livvrimlende
Pathros han glemmer.
Glemmer at nytte den Under-Flod, som den evige
Skiebne
Banede Vei giennem Pathros's Skiød. Veldædi-
ge Viisdom
Skal veilede engang dens befrugtende Bølger,
og lædske
Tørstigt Land, og velsignes af Nyph. — Dog —
Tiden sig nærmer!
See! jeg iler paa Skiebnens Vink! Mig gav
den at vinde
End fra Osiris Viisdoms Krands og Isidis Hierte!
Saa han talde; og fløi, opflammet af Elskov
og Harme.
Bag ham hylede Luften i sælsom Hvirvel, og Gnister
Strømmede efter hans Fart, lig Tordnerens
taggede Pile.
Did han foer, hvor Landet, som Thon gav Navn,
da han fulgde

Paa det osiriske Tog, fieldkneisende Tange udstrakte
Mellem det fraadende Hav til Thoyths Arbeide-
res Esse.
Her nedsteeg han fra stormende Sky. Af de Flam-
mer, som skiødte
Bragende op fra Ætnas Svælg, han bespeided'
sin Skiebne.
Let aflægger han nu guddommelig Ynde, og, iført
Vanmagts Skiælven, gabende Saar og Alde-
rens Rynker,
Griber en hundredaarig Eeg i de grønnende
Toppe;
Rifker den løs med seien Rod, og afbrækker
dens Greene.
Derpaa han svinger med sørgelig Hyl den blot-
tede Stamme
Trende Gange med rygende Bierg. Gienlydende
runged'
Svovlet Dal af de rædsomme Slag og den kla-
gende Stemme.
Pludselig standser ætnæiske Ild. Cyklopiske
Skarer
Høve

V. 328-330. Chon, den egyptiske Herkules, fulgde Osiris til Italen, hvis nederste Deel efter ham blev kaldet Chonien. Thoyth, Ægyptiernes Vulkan; hans Esse, Ætna paa Sicilien, som meenes at have været landfast med Italien.

Hæve forbavsede op over Biergets dampende Bægre.
Sodebe Pander; men høist fremrager den grim-
me Pyrakmon.
Siig, hvo er du — saa lyde hans Ord —
afsindige Gamle,
Som med Hylen forstyrrer vor Flid? Du synes
at true
Snart med vredede Stav at jevne vor Bolig med
Jorden!
Skynd dig herfra; om Cyklopers Magt du klo-
gelig frygter!
Daarlig — svared ham Smy med hyklet
Forfærdelse — var jeg,
Om jeg forsætlig fortørned' den Magt, jeg be-
bende søger!
Gudernes Afkom sagde jeg her, de bersmte Cykloper.
At I aabne et Skiul for den svage og saarede
Olding,
Eller mod Guden mig skienke et Sværd. Mindst
frygted' Bebaion
Før, da Ungdom og Kraft giennem himmelske
Lemmmer mig brusde,
At jeg, ustridbar Olding lig, afmægtig og saaret,
Her paa Flugten for grusom Gud skulde jamre
om Bistand;
Søn af Kronion trygle om Skiul hos Gudernes
Afkom.

Stor blandt Rheas Sønner i Kraft og Skiønhed, beundret
Selv blandt Guder, jeg stod langt over den feige Osiris,
Da han med List tilrev sig Staven fra døende Fader.
Tændt af retfærdig Harm opfordred' jeg ham til en Tvekamp.
Fast jeg fatted' hans flagrende Haar i seenerig Venstre,
Hæved' det dræbende Glavind høit; og Biergene suldred'
Under min faste Fod. Alt klovedes Luften med Hvinen;
Da hiin Thon, den aldrigbetvungne, som feige Osiris
Gav guddommeligt Sværd, afstødte med knusende Vælde
Mig min straalende Hielm. Jeg sank afmægtig, og saaret
Dybt af fortryllede Od. Som Gud jeg ikke kan dræbes;
Dog ved ulægeligt Saar svandt daglig min Ungdom og Styrke.
Morderne styrted' med Vold over fældet Fiende; og Vidner

Ere

Ere de gabende Saar om Hevnen, de koge. Kun
Natten
Frelede mig. Mat, af nagende Sorg og Blussel
forvirret,
Søgde jeg Jorden i Haab, ukiendt at bære min
Plage.
Dog end torster han efter mit Blod; omvanker
paa Jorden,
Fulgt af den mægtige Chon, under Skin af at
gavne, og søger
Kun at speide mit flygtende Fied. Ak! Typhon
det nægtes
End under brændende Saar, under Ilders frem-
mede Byrde
Her i forhadt Udødligheds Aag uforstyrret at trælle!
Hvor henflye? — Hver Jordens Vraa giennem-
forsker hans Mistro!
Længe omstreifed' jeg Jorden; tilsidst frimodig
jeg søgde
Her hos Gudernes Æt, hos berømte Cykloper
en Tilflugt.
Høit steeg Luerne op, og de flittige Hamre jeg
hørde
Tordnerens Buldren lig. Ukiendt med Adgangen,
greeb jeg
Da fra Bierget en grønnende Eeg, og slog mod
dets Sider

Trende

Trende Gange med Kraft. Min Angst mig styrked'. Tilgiver,
Om Eders Flid maaskee ved min dristige Tillid forstyrres!
Aabner den flygtige Olding et Skiul! Modtager mig Gamle
Her i giestfrie Bolig! Maaskee min Erfarenhed lønner
Gudernes Børn med gavnligt Raad.

Da svarede Pyrakmon:
Ej er Navnet Bebaion uhørt i vor sødede Esse.
Men — om det ellers er dig — da har det ubillige Rygte
Vanskabt her om ikke dit Liv, i det mindste din Skabning:
Os er intet fortalt om din Kamp med den stærke Osiris.
Her for Osiris og Chon du søger forgieves at skiules;
Thi de vil møde, cyklopiske Konst at beundre i Morgen.
Fortsæt derfor mod Norden din Flugt. Men Bebaion har anraabt
Sønner af Thoyth om Hielp; saa sig, hvad du ønsker til Frelse?
End drog ingen af Guderne bort utrøstet fra Ætna.

Zeus

Zeus her hented' de knusende Lyn; her hented' Poseidon
Hiin almægtige Fork, hvormed Oceanet han tæmmer.
Siig, hvad give vi dig paa Flugten for Himlens Osiris?
Længe Bebaion stod, som i raadløs Grublen fordybet,
Hemmelig fro ved heldige List: Elendige Gamle!
Skreeg han omsider med Graad og bævende Stemme: forgieves
Stræber din Angest at flye blodtørstige Fiende!
— forgieves!
Jorden omflakked' du alt, og see! den Rasende fulgde
Tet i dit flygtende Fied! Kan Jorden skiule hans Fiende?
Gid dog Guddoms Kraft kun een Dag vendte tilbage!
Kun een Dag guddommelig Kraft og Ungdom tilbage!
Eller jeg stod blandt Guderne selv! Ej vilde jeg hævne
Krænkende Saar. Men den svageste Gud, som fordum beundred'
Smys, Fordærverens Kraft, ham vilde jeg trygle om Bistand.

Visselig fandt jeg et Skiul. Men nu — Smys Venner er' svage
Eller de vove ej Alt for en kraftløs Flygtning at redde.
Tal! — gienmælde Pyrakmon — mit Ord du hørde! Og frygter
Smy, at Pyrakmons Arm er svag mod din mindste Beundrers;
Tal! og Havenes Dyb — ja Helvede selv skal dig aabnes,
Aabnes flux ved min Arm; om du vover at bruge den Tilflugt.
Saa han talde, og steeg med haanende Fnysen fra Hulen.
Lavadækkede Krop, kun Smy ej frygtelig, truer
Høit over rygende Bierg; hans Belte af Skyerne flettes;
Grumt fra Stiernernes Egn sees eenlige Øie at gnistre;
Hamren han holder i Haand, som Kobberpantseret knuser,
Og selv Demantshielmen til Leeg for Stormene splitter.
Tal! at jeg holder mit Ord! — han brøler; da Typhon begynder:
Stærke Pyrakmon! dit Ord om Gudernes Vaaben mig mindte

Om

Om letfærdige Isis's Last og mit Had imod Buto.
Før, da broderligt Venskab bandt min Siel til
Osiris,
Var hans Vere mig kier, som min egen. — Slet
lønnede Venskab! —
Utro Isis jeg saae under skiendige Lyster besmitte
Gudens Seng, og at dølge sin Lasts usalige Frugter.
Horus og grimme Bubastis hun gav til snedige
Buto,
For i chemnitiske Palmers Ly mit Die at undgaae.
Hastig forfulgde jeg dog vanærende Afkom, og voved'
Paa udhulede Cederbul et Tog over Dybet
Did, hvor Den laae — efter Rygtet Jeg kom;
men — et Under;
Den ei stod, som et Land paa Afgrunds Piller
befæstet.
Skusselig veeg den min ilende Fod; lig Drøm-
menes Skygger.
Ofte var stræbende Arm udstrakt, mod Træernes
Toppe;

Ofte

V. 425. Buto, maaskee Muto, en Gudinde blandt Egyptens ældste Guddomme. Fablen fortæller, at Isis for at unddrage sine Børn, Horus og Bubastis, fra Typhons Efterstræbelser, betroede dem til Buto, som bragde dem i Sikkerhed paa en Ø ved Navn Chemnis. Denne Ø var til desto større Tryghed — flydende.

Oste i voveligt Spring mine Fødder berørde dens Kyster;
Da undveeg den, og skiød sig med Susen bort over Dybet;
Seit opvældede Dynd i dens Vei; og i sprudlende Hvirvler
Aabnedes Afgrund ret ved min Fod, at med Møie jeg undgik
Dybets graadige Svælg. Udmattet drog jeg tilbage.
See! saa værned' en leflende Gud om skiendige Yngel,
Mens jeg søger forgieves et Skiul mod den mægtige Voldsmand!
Skienk, retfærdige Helt — medlidende Skiebne bestemde
Dig til plagede Guders Trøst — skienk saarede Olding
Redskab, hærdet i Gudernes Ild! En skyggerig Odde
Lsøner jeg da fra Jordens Bred til Skiul mod den Grumme
Overstiger min Bøn maaskee din Magt eller Venskab;
Hærde mig da et Sværd eller Hielm til Værn mod Osiris!
Meget begierer du, Smy! — gienmæler Pyrakmon — Du vide,

Jorden, som gjemmer i trofast Skjød konstfiolte Cykloper,
Plyndrer Pyrakmon ej. — Kan Typhon svinge min Hammer?
Hist paa Tangens Bred en Fjeldryg kneiser — forsøg det!
Hammeren, hvirvlet af mig, kan klove de stolteste Fjelde
Ned gjennem dybeste Rod. Eet Stød af dens Hæfte udhuler
Jorden trefold saa dybt, som hist opstigende Maane
Straaler paa stribede Hav. Forsøg det! men Lidet, jeg frygter,
Mægter en Oldings saarede Arm med cyklopiske Verktøi.
Derfor, imedens du her selv prøver din Vælde, jeg stiger
Ned at faae dig et lettere Sværd til Værge mod Guden.
Talende saa, gigantiske Krop under Bjerget han skjuler.
Seirrig svingede Smy, iført gudommelig Styrke,
Hærdede Hammer mod Fjeldet; det brast; under skrækkelig Bragen
Revnede Klippens Grund; sneekrantsede Isse nedstyrted';

Og, fra Choniens ſkiælvende Kyſt losrevet, begyndte
Tangen at vakle imod indſtyrtende Have; ſom Skibet,
Tumlet i Stormens Kamp. Af Sønden ſeirende Strømme
Ud omſider i Nords høitfraadende Bølger den tvinges.
Med løvkronede Eeg, ned viidtomſkyggende Bøge
Euſede fra ſiculiſke Skov, da aabnede Jordbund
Spalted' med Knagen den ſeie Rod, og de ſvovlede Luer
Bulrede op fra Dybet iblandt indſtyrtende Vande.
Nu udvælder en hylende Storm, fremkoglet af Typhon,
Fra lavtſvævende ſortgraa Sky over vaklende Tange.
Selv med omvendt Hammer han foer Naturen at hielpe,
Under dens fødende Kamp. Med fordoblede Kræfter han ſtødte
Med endnu vedhængende Kant. Da revnede Jorden
Ned til ſin zittrende Middelpunkt. Afgrundenes Vande

Sprudt

Sprudled' af aabnede Fængsel høit; og giftige Taager
Steeg fra det sydende Svælg, hvor Havets synkende Strømme
Dannede' i Striden med Afgrunds Hav det berygtede Skylla.
Hvad? — Pyrakmon udbrød til skiælvende Brødre — En Ugud
Gav jeg, skuffet ved klynkende Løgn, min Hammer! Til Vaaben!
Hastigt, Brødre, til Vaaben! at ei vor Bolig han synker
Ned i Afgrunds Svælg, eller utaknemmelig knuser
Bierget til Leeg for den sorte Orkan, han vakde ved Keglen.
Seer! alt skiælve dets Piller; og rundt i den glødende Esse
Dandser uslukkelig Ild! Til Vaaben at knuse den Frække!
Murrende rumler cyklopiske Hær til rustede Vaaben;
Hielmene trykke de dybt i de svedige Pander, og stige
Hastigen op af det sodede Dyb. Hævn lyner fra Øiet,
Rasende Hævn; og dens Gift over fortblaae Læber udfraader.

Saa fremstimle de Stærke. Men see! alt Ha-
vene kæmpe
I nys blottede Dyb; høit fraade de stridige
Strømme,
Eller i Afgrunds Svælg sig buldrende styrte; og
Skove
Tumles i muddrede Strøm, eller knuses i hy-
lende Skylla.
Stormene tie. Paa Ætnas Aas opstiger Py-
rakmon.
Vidt ud stirrer hans Blik; omsider Vebaion han
siner,
Svøbt i en sort Orkan, at tumle paa fierneste
Have.
Høit han seer ham løfte sit Skiold, saa stort,
som en Ager,
Hvilken i dobbelt Beed to trællende Øxne afpløie.
Paa nysranede De indstyrtende Storme ham
føre
Flux over kogende Hav. Cyklopiske Skare paa
Bierget
Flokkes, og følge med stirrende Blik bebaiske
Østog,
Til

V. 502. Beed kaldes i Avlssproget saameget, som man pleier ad Gangen, uden at hvile eller spræ-de fra.

Til høitragende Ikke forsvandt i en lavere Syns-
kreds.
Tavst nedsteeg de fra Biergets Aas; men de
mindedes ofte —
Naar opstigende Nat indbød deres Arme til
Hvile,
Naar i fortrolige Klynger de sad om lysende
Ildsted,
Og forkorted' en daadløs Stund under Taler og
Sange
Om cyklopiske Konst, om Gudernes Elskov og
Toge —
Ofte de mindedes Smys bedragerske Bønner og
Klynken,
Ran og rædsomme Flugt. Fra disse til Menne-
sker førdes
Rygtet om afbrudt Field og om Skyllas Fødsel.
Omsider
Digted' uvidende Mængde, at Smy, nedsænket
i Ætna,
Avlede Skylla, og gram nedslog i det hvirvlen-
de Dybe
Vanskabt Dotter, som stedse endnu ved lydelig
Jamren
Lokker medlidende Sømand ned i den knusende
Hvirvel.

Vældige

Vældige Smy foer frem, af brølende Storme bevinget,
Paa skumstribede Hav, som, ved uvant Byrde fortørnet,
Fnysende bar ham til Misraims Kyst Gudfloden imøde.
Fro nedstiger han her, og med uimodstaaelig Vælde
Driver imod udstyrtende Strøm sit svømmende Bytte.
Libyens Grundvold skialv i det Dybe; dens Kyster med Bæven
Modtog sæterlig Øe i udfoldede Arme. Og standset
I henrivende Fart, opsprudled' den trodsende Gudflod
Taage og sydende Skum paa nyskabt Dæmning, som længe
Tvang i Misraims Skiød dens befrugtende Strømme at hvile.
Saa den himmelske Elskov tvang, o Konge, en Veldaad
Selv af Fordærverens Haand, men vigtig for Misraim. Maanen
Tømde

V. 521 og 26. Gudflod, Nilen, som af nogle Egyptier tilbades som Gud.

Tømde den ellevte Gang sit Horn, før Floden oplsfted'
Over indkastede De sit skummende Hoved, og udfandt
For indstrømmende Vande en Vei langs Den til Havet.
Da mod Solens fortærende Brand afkiølt, og befrugtet
Under den giærende Flod, da først har Misraim brammet
Med hiin Høstens gyldne Krands, ved hvilken det straaler,
Blandt havbeltede Jords frugtbringende Døttre en Dronning.
Aldrig det fyldte tilforn, og sielden derefter, saa gavmild
Ogsaa den Armes Flig med hovnende Vipper. Og Landet
Skingred' af svedende Høstfolks Tak til bestyrende Isis.
Da fremtraadte med seirende Smiil den forelskte Bebaion.
Mindes, Syster, dit Ord om Osiris himmelske Viisdom,
Hans veldædige Magt. Er Typhon en ringere Guddom?

Er jeg vils eller mægtig, som han? Altstyrende Septer
Ikke betynger min Arm; ej Afmagt tvang mig at plage
Qvindelig Nakke med Rigets Aag. Dog brød jeg aleene
Hisset en frugtbar Ø fra Thoyths Taarne, og førde
Den paa snysende Hav, ledsaget af hylende Storme
Hid til en Muur for befrugtende Flod. See Rigdom og Glæde
Spire fra Nyphs afkiølede Skiød. Blyvægtige Nege
Bærer den stønnende Høstmand hiem, velsignende Isis.
Fængsler dig Ordet, du gav ubetænkt til ufødte Osiris,
Derfor en svagere, ringere Gud miskiende du ikke!
Noget den hadede Smy dog veed; dog Noget han gavner!
Hadet? — var Isidis Svar, og fra blaahvælvede Øie
Bæved' et tryllende Smiil, fremskyndet af Misraims Velstand —

Naar

Naar, o Broder, var Isis' Had optændt mod Bebaion?
Hvit jeg hædrer din Viisdom og Daad, og beundrer din Styrke.
Værdig din himmelske Ret, kun eene Osiris du viger,
Selv i søsterlig Barm kun eene Osiris du viger.
Viger? Viger endnu? — afbrød han, og hyl'de af Harme —
Længe skal ej den foragtede Smy ved tryglende Elskov
Vige den Svage!
Han styrtede ud fra beængstede Isis.
Stormene hylede hvit i hans Fied. Men hvit over Stormen
Buldred hans Røst. Saa svandt ved Tordners alvorlige Stemme
Drknens mannede Konges Brøl, som kalder sin Mage:
Dybt blandt Storhavs Dale og fiernt bag Morgenens Porte
Søger min knusende Arm. Hvert Skiul, som Naturen ham aabner,
Gienneingrandsker min Hævn. Osiris skal staae for Bebaion!

Møde mig, see mig, og blegne, og døe for
min tryllede Hammer. 570
(Hulerne gienlød fælt af Koglernes Skrig,
da de gientog
Sangen, Ammoph til Skræk, men de lyttende
Brødre til Varsel.)

Indhold.

Fortælling og Beskrivelse.

Side

D. Malling = = = 1
Jens Kraft = = = 13
Jens Baggesen = = = 23

Caracterer og Biographier.

P. F. Suhm = = 29
L. Holberg = = 43
P. T. Wandall = = 59

Historie.

L. Holberg = = 69
O. H. Guldberg = = 75
A. Schytte = = 85
C. Bastholm = = 91

Digtet Fortælling.

P. F. Suhm = = 97
O. J. Samsøe = = 103
C. D. Biehl = = 109
C. Pram = = 116
K. L. Rahbek = = 122
J. C. Tode = = 127

Poetisk Afdeeling.

Beskrivende Digtart.

P. H. Frimann = = 131
Th. Stockfleth = = 142
C. Pram = = 147
C. Frimann = = 152
C. A. Lund = = 156
P. C. Stenersen = = 161
C. Storm = = 167
C. Colbiernsen = = 172
K. Stoud = = 177
J. Zetlitz = = 180
J. Rein = = 184

Poe=

Indhold.

Poetisk Fortælling.

	Side
T. C. Brunn	190
J. Baggesen	196
H. H. Wessel	200
E. Storm	204
J. C. Tode	211

Romance.

J. Ewald	215
E. Storm	217
K. L. Rahbek	221
H. C. Snedorf	225
C. Pram	230
F. Schmidt	238
L. C. Sander	244
Th. Thaarup	252
P. H. Frimann	254
A. Oehlenschläger	258

Romantisk Epopee.

C. Pram	266

Comisk Epopee.

L. Holberg	274
E. Storm	279

Heltedigt.

E. M. Hersh	287

Anden Part.

Didactisk Skrivemaade.

Didactisk Skrivemaade.

Prosaisk Afdeling.

Egentligt Læreforedrag.

L. Holberg.

Ogsaa i dette Slags Foredrag kan med Føie denne udødelige Skribent ansees, som den første: og er det især hans moralske Tanker, udgivne i Kiøbenhavn 1744 i to Dele, og oversatte saavel paa fransk, som tre Gange paa tydsk, og paa hollandsk, der her bør komme i Betragtning. Det her anførte Sted er taget af første Deel S. 250, i Udgaven fra 1756.

En Deel af Menneskets Liv bortdrives ved at giøre ondt, den største Deel ved at giøre intet, og fast det hele Liv ved at giøre unyttigt Arbeide. Om de tvende første Levemaader vil jeg her ikke tale, saasom alle Mennesker ere eenige derudi, at en stor Diel af Tiden anvendes paa onde Gierninger og spildes ved Dovenhed. Jeg vil ikkun melde noget kortelig om det sidste, saasom der findes utallige Mennesker, der ere ideligen udi Arbeide, men som er til ingen Nytte. Og saasom de samme i Henseende til deres uafladelige Flid og Vind-

skibe-

skibelighed anser sig selv som duelige Lemmer udi et Societet, da man dog ingen Frugter seer af deres Arbeide, da er fornødent at tilkiendegive den Vildfarelse, som herved findes, og at vise deslige arbeidsomme Folk, hvad Forskiel der er imellem nyttigt Arbeide og blotte Bevægelser, item at de ofte kunde giøre mere, hvis de giorde mindre. Visse Folks Arbeide er ikke af anden Betydning, end Diogenis, hvilken veltede sin Tønde igiennem Stadens Gader og Stræder; eller som en gammel Magisters udi vor Tid, hvilken bar sit Brænde op af Kielderen, for siden at bære det ned igien. Intet kan bedre hermed lignes, end det, som sees i daglig Levemaade. Man seer Folk at begiere Brændeviin for at varme sig, siden Vand eller tyndt Øl for at ledske sig, og endeligen Brændeviin igien for at forsætte Vandet, eller for at corrigere Øllets Virkning. Saadant er jo ikke andet end at giøre Knuder, allene for at løse dem, eller at bygge, allene for at rive ned, og derfor ikke kan kaldes Gierning, men allene blot Bevægelse. Hvad man vilde dømme om den, der steeg op i et Cathedra, løb frem og tilbage, slog med Hænder, og gav sig alle de Bevægelser, som Oratores gemeenligen give sig, men derhos talede intet, uden at repetere disse Ord: Kiære og elskelige Tilhørere! Ingen kunde nægte, at han havde jo havt et stort Arbeide, men derhos ligesaa unyttigt som besværligt. Sandelig, mange virkelige Taler, naar man veier Materien eller Ordene, blive af lige saa liden Vig-

tighed, og mangen Prædiken, der varer udi halvanden Time, kunde ved Mynstring og Tautologiers Udeladelse reduceres til nogle faa Linier. Jeg haver for Exempel intet gammelt Academisk Programma seet, der ander haver givet tilkiende end disse Ord! I morgen skal holdes en Grad, og dog fylder det et heelt Ark paa Regal-Papiir. Thi de mange Broderier om Apolline, Phœbo, de ni Gudinder og andre Ting, som kommer aldeles intet Invitationen ved, maa fylde Papiret; saa at man herom maa sige det, som Alexander sagde om de mange Nationer, der fandtes udi Darii Krigshær: Nomina verius, quam auxilia.

Det vilde blive for vidtløftigt at examinere alle Menneskets Idrette: thi hvor man kaster Øinene, finder man Ting af samme Beskaffenhed. Ja man finder ofte, at de arbeidsomste Folk giøre allermindst, ligesom de Hanер gale meest, som gale ilde; de Høner, som kagle meest, legge mindst Eg ud; og de Katte, som miave meest, muse mindst. De derimod, som giøre mindst Allarm, giøre det største Arbeide. Roerknegtene udi en Baad bevæge sig heftigen; men den, som regierer Fartøiet, sidder stille ved Roret, og forretter det vigtigste uden Bevægelse. Man kan ansee en Vielgeschrey eller een, der er geskiæftig udi intet, som en Berider-Hest, hvilken giør sine Exercitier paa Gaden med Ophævelser og krumme Spring, saa at den staaer udi suid

Skum, og sveder, førend den kommer til Gadens Ende. Jeg siger, det vilde blive for vidtløftigt at examinere alle Gierninger. Jeg vil derfor her fornemmeligen giøre en løslig Reflection over Skrifter, hvoraf er en saa uhørlig Mængde, at Titlerne, og Fortegnelserne derpaa synes at kunde tiene til Beviis paa det menneskelige Kiøns Flid og Vindskibelighed, allerhelst udi vort Seculo, da man seer fast ligesaa mange Autores, som Mennesker, og det Haandverk at instruere Verden ved Skrifter, strækker sig indtil Bønder. Hvad, siger jeg, kan give høiere Idee om Menneskets Flid og Arbeide? sær, naar man betænker, at det meste giøres utvungen og af fri Villie. Thi hvert Autor kan ansees som en Volontaire, der af fri Villie og Generositet tilbyder Verden sin Tieneste; og naar en af fri Villie underkaster sig Arbeide holdes han for at arbeide desmere udi de Ting, hvortil han er kaldet. Men naar man lægger disse mange Skrifter paa Veiskaal, bliver Vægten ikkun maadelig. Bondens Ager staaer ofte tyk og prægtig; men, naar Klinten og Heiren derfra tages, bliver ikkun lidet Korn tilbage. En Sneemoos fylder et stort Fad, men bliver til intet udi en liden Mund. Naar 20 Autores udcopiere en eeneste Skribent, bliver der tilsyne 21 Bøger, skiøndt der i Gierningen bliver ikkun en og den samme: Og, naar Fylde-Kalk tages af en stor Skrift i Folio, bliver ofte intet uden Bindet og Titelen tilbage. Herudover

sagde

sagde de gamle om Chrysippi Skrifter, at naar alt, hvad han af andres haver giort til sit eget, fratages, bliver intet uden de rene Blade tilbage. Vi have derfor ikke nær saa mange Skrifter, som vi have Titler. Een gisr den lærde Verden Present af staalne Koster, hvorpaa han allene haver sat et nyt Stempel, for at gisre dem ukiendelige: saadan en er strafværdig, efterdi han gisr en andens Arbeid til sit. En anden opfylder Skrifter med unyttige Curiositeter: saadan en er lastværdig, efterdi han bryder sit Hoved med unyttige Ting, og lader see sin Konst og Adresse udi Børneverk. Anniceris lod engang offentligen vise Prøve paa sin Behændighed udi at styre en Vogn, og det saaledes, at han agede lige frem efter en Linie. Da alle Tilskuerne forundrede sig derover, rystede Plato med Hovedet, og sagde: denne Mand maa ikke have giort mange vigtige Ting, efterdi han haver anvendt saa megen Tid paa Bagateller. En anden lod see sin Konst for Alexandro Magno, ved at kaste Erte-Frøe igiennem et Maale-Hoved, saaledes, at det aldrig slog ham feil. Han ventede derfor en anseelig Belønning; men bekom intet uden en Skieppe fuld af Erter, saasom Alexander holdt for, at saadant Arbeide fortiente ikke anden Løn. En Lacedæmonier blev engang inviteret at høre en, der udi Lyd kunde imitere Nattergalen; men han svarede: Jeg har ofte hørt Nattergalen selv. Diogenes, da han saae, en brøstede sig af, at han havde

vundet Prisen i at løbe, og at komme først til Maalet, sagde han: En Hiort løber end stærkere, og er dog et feigt og foragteligt Dyr. Han sagde ved en anden Leilighed: Den er ikke Seierherre, som slaaer en anden omkuld, men den, der bestrider Gierrighed, Vellyst, Hovmod og andre Laster, som ere Menneskets største Fiender. Endeligen for at vise, hvor daarligt det var, at krone dem, som havde holdet sig best udi Figten, Løben og Bryden; kronede han engang en Hest, der havde slaaet en anden Hest fra sig, og beholdet Marken.

Mange Materier, som i sig selv ere aldeles unyttige, koste ofte meer Umage at udføre, end Ting af største Vigtighed. Derfor kalder en vis Poet dem difficiles nugas, det er: vanskeligt Sladder. Et Fruentimmer-Coiffure for Exempel er af meget liden Importance; men hvor megen Tid, Umage og Behændighed vil der ikke til at sætte det udi Skik? det heder; Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. Man har Exempel paa Skribenter, der have sat Helbred og Forstand paa at oplyse visse Ting udi Antiquiteter, som intet fornuftigt Menneske bør forlange at vide. Jeg vil ikke tale om Ting, hvorudi mange med mig ere enige, som om Romeres og Grækers Halsbaand, Sko, Stovler, Hatte, Armbaand ꝛc. hvorom findes utallige Skrifter. Jeg kunde og til

Beviis

Beviis herpaa anføre Materier, som de største og skarpsindigste Mænd have anvendt deres Tid paa, og hvorved de have indlagt sig stor Reputation hos den lærde Verden. En Columbus, der haver opfundet den fierde Part af Verden, er ikke navnkundigere end en, der for Ex. haver beskrevet Jerusalems Tempel. Det sidste Arbeid haver ogsaa kostet ligesaa megen Umag som det første, skiønt Nytten er lige saa vanskelig at vise, som Materien er vanskelig at beskrive. Det er allene et Beviis paa, hvad en Autor kunde gisre, hvis han vilde anvende sin Tid paa mere magtpaaliggende Ting, og istedet for at undersøge, om en gammel Port, et Altar, en Støtte, eller et Forhæng sted i Øst eller Vest, anvende sine Gaver paa at danne Mennesker, at bestyrke Societeter, og opfinde de Konster, hvorved Menneskets Handteringer faciliteres. Der maa ikke spørges, om en er meest lærd, men om han er best lærd: ikke, hvo der haver lært mest at tale, men hvo der haver lært best at leve. Men dette tages dog ikke udi Agt: thi det gaaer, som Seneca siger: Non vitæ, sed scholæ discimus; Vi studere ikke for at blive vise, men for at vide unyttige Curiositeter.

Jeg vrager dog ikke alle unyttige Ting; thi der gives Arbeider, som i sig selv ere unyttige, men som forøge Sindet. Saadanne ere store Kunststykker udi Architecture, Skilderier, Musique, Poesie ꝛc. som kan være

re

re et Land til Zirath og Ære. Jeg befatter vgherunder lystige og sinderige Skrifter, hvorved et Menneskes Geist opmuntres, og udi hvis Læsning jeg ofte haver fundet mere Lægedom, end udi virkelig Apotheker-Medicine.

Men utallige Skrifter komme for Lyset, som tiene hverken til Nytte eller Zirat, saa de hverken undervise eller fornøie, og kan lignes ved bedske og ilde smagende Piller, hvilke med Viderlighed maa nedsvælges, og dog ikke operere. Det allerforunderligste herved er at see lærde Commentarier over Ting, førend man er forvisset om, at de samme have været til in rerum natura, som om Basiliker, Salamandrer, Drager, den Fugl Phønix; at bryde sig med Chronologiske Udregninger udi Materier, som ere mørke og ubeviislige, ja at udlede uvisse Personers rette Navne, at disputere om deres Bedrifter, som man kan tvivle om nogen Tid at have været paa Jorden; og at forklare Aanders og Englers Natur og Beskaffenhed, hvor om ingen Idee haves, eller kan haves. Med slige Skrifter ere dog alle Bibliotheqver opfyldte, hvilke ere ikke til mere Zirath og Nytte, end Spindelvæve. Og kan Skribentere derudover ikke lignes bedre end med Edderkoppe, der spinde sig selv til Intet, og deres Arbeide med Spindelvæve, hvilke ere ligesaa unyttige, som ubehagelige udi et Bibliothek.

Jens Schielderup Sneedorf,

(Fød 1724. Død 1764.)

Professor og Informator hos Arveprindsen.

Ansees, som den, der bragte den hensunkne Smag og Veltalenhed igien paa Fode hos os, især ved sit Ugeblad, den patriotiske Tilskuer, hvoraf i Aarene 1761 og følgende, trende Aargange udgik, og af hvis No. 295 nedenstaaende er taget. Hans Skrifter ere efter hans Død udgivne samlede i 9 Bind i Aarene 1775 o. f.

Spanierne fandt en ny Verden, og denne Opfindelse gav Anledning til mange nye Erfaringer i Naturlæren, Lægekonsten, Jordbeskrivelsen, Handelen og Skibsfarten. Men den største af alle Erfaringer, Menneskets Historie, vandt lidet ved disse Opdagelser. Indbyggerne i den nye Verden vare Mennesker af den gamle og fordærvede Art, enten vilde eller forkielede Folk. De, som levede uden Selskaber, forestillede Mennesket saaledes, som det er i den allerraaeste Tilstand, naar det ligner de vilde Dyr, og misbruger Friheden allermeest til at røve og ødelægge; saaledes som Historierne under Navn af Kiempер og de vældige Jægere, af Røvere og Skovtrolde, beskrive os nogle af de første Indbyggere i Asien og Europa. Hos de polerede og selskabelige Folk derimod fandt man tillige med Rigdommene og Konsterne alle de Ulyksaligheder og Laster, som ødelægge Rigerne; Ulighed, Overdaadighed, Tyrannie, Traldom, Vellyst,

Feig-

Feighed og Overtro. Heri var ogsaa intet Nyt; intet, som man jo havde seet før i det gamle Babel, Ninive, Tyrus, Jerusalem, Rom og Cartago; Endog i de Laster, om hvilke man troer, at de ere alt for umenneskelige til at kunne ansees for Virkninger af en almindelig Fordærvelse, dem, som nogle mene at være opkomne ved Hændelser, og forplantede ved Exempler; endog i dem lignede den nye Verden den gamle. Den havde, lige saa vel som denne, vederstyggelige Afguder, som bleve dyrkede ved Menneske Offere, Krigere, Erobrere, Despoter og Menneskeædere.

Den nye Verdens Rigdomme og Frugtbarhed opvakte Europæernes Begierligheder; De kappedes om, at bemægtige sig Lande, til hvilke de ingen anden Adkomst havde end Overmagten og Krudets Opfindelse. Vore Landsmænd kom for sildig til at finde et nyt Mexico eller Peru; men de opdagede et Land, hvor der vare Mennesker, som ikke misbrugte den naturlige Frihed, og som ikke kiendte Lasterne. I de sande Biises Øine maa denne Erfaring være baade rarere og vigtigere end alle de Opdagelser, som man har giort i den nye Verden. Vilde vi kiende Mennesket, saaledes som det er af Naturen; vilde vi vide, hvad der er væsentligt i dets Caracter, og hvad der er tilfældigt eller vilkaarligt; hvorledes vi skulde have tænkt, dersom andre ikke havde tænkt for os; hvorvidt de naturlige Dyder kunne gaae; hvorvidt Lasterne ere nødvendige; hvad

de

naturlige Fornødenheder udkræve; hvor mange Ting Menneskene kunde undvære; om den naturlige Fællesskab er mueig; om Sikkerheden kan bestaa uden for de store Selskaber; hvad et Menneske, som var ganske overladt til sig selv, vilde dømme om Religionen, om de selskabelige Forbindelser og om Lovene; hvilke Begreb om Pligterne, der ere os medfødte; hvorvidt det er muligt at opfylde dem i en Tilstand, i hvilken Mennesket hverken tydelig indseer deres Beviis, ikke heller kiender de bevægende Grunde, som tages af Ære og Frygt; hvorvidt den indvortes Følelse af Pligternes Forbindtlighed, som Fornuften endnu kan forklare, kan regiere Mennesket endog i saadanne Tilfælde, da Egennytte selv, da Hunger og Sult frister det til at overtræde dem; og endelig, hvo som vil vide, hvad et Menneske, som ikke havde seet nogle af vore borgerlige Indretninger, af vore Sæder, Konster, Opfindelser, vilde dømme om alt dette, skal neppe finde i den hele bekiendte Verden et Folk, af hvilket han kunde lære saa meget, som af Grønlænderne. De Erfaringer, som vi have af dette Folkes Sæder, ere fremfor alle andre bequemme til at prøve baade de gamle Historieskriveres Efterretninger og Philosophernes Gisninger. Vi kunne vel, det er sandt, fra denne Tilstand ikke slutte meget til den, i hvilken vi leve; men den kan dog oplyse os om mange Ting, som ere vigtige for os at vide, endog i denne Tilstand.

Og om den end ikke var det, fortiene dog saa besynderlige Erfaringer i Menneskets Historie vores Opmerksomhed fremfor utallige andre Ting, med hvilke vore Historieskrivere og Naturkyndige beskieftige sig.

Jeg kan sige det af Erfarenhed. Saa ofte, som jeg har talt med en af mine Venner, som nøie kiendte dette Folks Tilstand, har jeg altid lært noget af vores Samtale, som jeg forgieves har søgt i andre Efterretninger. Jeg er bleven bestyrket i visse Grundsætninger, som have kostet mig megen Møie at udfinde ved Fornuftslutninger alene; Jeg har med megen Fornøielse merket, hvorledes de Formodninger, som jeg uddrog af disse Sætninger, kom overeens med Erfaringerne; Jeg har lært at aflegge mange af Opdragelsens Fordomme; Jeg har fundet nye og stærkere Beviis for saadanne Sandheder, som jeg holder for at være af megen Vigtighed; Jeg er bleven meer og meer overbeviist baade om Fornødenheden og om Muligheden af visse Forbedringer i Underviisningen og Opdragelsen; og endelig har jeg seet, hvor store Fortrin den sunde Fornuft alene giver et vankundigt Folk fremfor dem, som regieres af Fordomme; og at det er disse Fordomme alene, som skiule de vigtigste Sandheder for os, og som giøre os Pligterne saa vanskelige.

Saadanne Erfaringer ere altid meget vigtige, og jeg troer ikke, at den sagde for meget, som paastod, at en nøiere Undersøgning af dette Folkes Caracter var et

Arbeide,

Arbeide, som fortiente de Lærdes Opmerksomhed mere end at opskiære Fluer og Insecter, at læse Overskrifter og rette Aarstal. Om der ikke vare andre Aarsager, som giorde det saa vigtigt, var den alene nok, at vi uden en nøiagtigere Kundskab om den menneskelige Natur, hvortil saadanne Erfaringer alene kunne lede os, maae frygte for, at vi forderve dette arme Folkes Siele, deres Sæder og deres Tilstand, istedet for at forbedre dem. Jeg vil i dette Blad anføre nogle faa Træk af Grønlændernes Caracter, som jeg ved Leilighed har bemerket.

Det er bekiendt nok af andre Efterretninger, at man merker hos Grønlænderne fast ingen af de Laster, som gaae i Svang hos andre Folk; og det er let at begribe, hvorfor de, som komme af Ulighed og Overflødighed, ere ubekiendte iblant dem. Saadan en Uskyldighed er en nødvendig Følge af deres Tilstand. Men der ere Laster, som komme af Trang, af Mangel paa Næringsmidler, og Rum til at udbrede sig. Det hænder sig ofte i Grønland, at Fiskerierne og Jagten slaae saaledes Feil, at mange Familier lide megen Hunger; af disse Familier boe 6 eller 8 tilsammen i et snevert Rum, hvor de have alting tilfælles, og hvor de ofte uforvarendes kunde giøre hinanden Skade, f. Ex. spilde deres Mad eller Tran, slaae deres Kar i tu; Det skeer og meget ofte, men en Undskyldning er nok til at stille den fornærmede tilfreds.

freds. Man hører i disse snevre Boeliger sielden eller aldrig Klammerier, og endnu mindre Slagsmaal eller Mord. Hænder det sig i en dyr Tid, at en Grønlænder fanger en Hvalfisk, tilegner han sig den dog ikke som en Eiendom; alle nærværende Familier bruge den med samme Frihed, som den, der har fanget den. Endog det deraf, som holdes for lækkerst og rareſt, Skindet nemlig, og noget af Halen, opvækker ikke nogen Strid.

Naar vore Folk spørge dem, hvad Grund de have til saadan en Opførsel, svare de: at det saaledes altid har været Brug hos dem, at det maa og bør saa være, og at det synes dem kuns forunderligt, at der ere Folk til i Verden, som tænke, og handle anderledes. De anſee Europæerne for Mennesker af en fordærvet Art, som ere langt ringere end de. Om en Grønlænder, som forfalder til nogen Last, f. Ex. drikker Brændeviin, hvilket de kalde galgiørende Vand, sige de, at han er bleven en Kablunak, d. e. en Europæer. Da en Præst talede engang med nogle Grønlændere om det første Menneske og dets Fald, svarede disse, at Adam kunde maaskee have været Fader til de onde Europæer, men ikke til dem, hvis Forfædre altid havde været skikkelige Folk.

I slaae, og tugte Eders Børn saa meget, sige de til de Fremmede, og de blive dog lige saa onde, som deres Landsmænd; Vi slaae aldrig vore, og de ere

from-

fromme. Grønlænderne forunde og virkelig deres Børn den fuldkommeste Frihed, og bruge ingen Straf. De forbørnes endog meget over Europæerne, naar de undertiden straffe Ungdommen, og sige, at de fortiente ikke at have Børn. Lige saa meget forunderer det dem, at høre Europæerne skiende paa deres Tienestefolk og Underhavende. I behandle, sige de, Eders Medmennesker, som Hunde, fordi Grønlænderne skiælde aldrig saaledes, uden naar de tiltale deres Hunde. En Kone, som er arrig og opsætsig mod hendes Mand, bliver forskudt; og dette er fast den eeneste Grund til Skilsmisse, hvoraf dog ikke haves mange Exempler. Saadan en arrig Kone have Grønlænderne lært at kalde en Fregat, siden de saae et af vore Skibe at skyde fra begge Sider paa Hollænderne. Til at betegne en Krigsmand eller Soldat, have de, efter de Beskrivelser af Krigen, som de have hørt, opfundet et Ord, som betyder i deres Sprog et grumt og glubende Dyr.

De Grønlænder, som have været i Danmark, tilstaae, at der iblant vore Folk ere nogle, som overgaae dem langt i Fromhed og Godgiørenhed, men at de fleste ere derimod meget onde. Det er dem vanskeligt at finde Ord til at beskrive for deres Landsmænd, hvad de have seet: Huse som Jis-Bierge, beklædte med stribede Skiorter paa Væggene; saaledes kalde de vore Tapetserier. De lære vel snart at finde Smag i

vores

vores Spise og Bequemmeligheder; Men den store Ulighed i Vilkaar støder dem meget. De holde det for grumt og umenneskeligt, at den Rigere nægter den Fattige sin Hielp. Luften er dem i de store Stæder ikke fri nok. Der var, sagde de, alt for lidt Himmel i Kiøbenhavn, og ingen reen, eller, efter deres Maade at udtrykke sig paa, skikkelig Kilde.

Det er meget begribeligt, at der ere mange Ord i vort Sprog, som ikke kunde udtrykkes i deres. Denne Mangel strækker sig ikke alene til de udvortes Ting, men og til det Indvortes i Menneskets selv. Af de fleste saavel onde som gode moralske Egenskaber, ere endog Navnene og Begrebene dem ganske ubekiendte. De have f. Ex. ingen Ord til at betegne egentlig det, som vi kalde Synd, Falskhed, Hovmod, Fraadseri, Overdaadighed, Fortvivlelse, Ærlighed, Ydmyghed, Tapperhed, Retfærdighed, o. s. v.

T. Rothe,

Etatsraad.

Fød 1731. Død 1796.

Blandt de mange og høistvigtige Værker, der have hiemlet denne Skribent Navnet af Danmarks ypperste Tænker (og hvoriblandt Christendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa, 5 Dele, Nordens Statsforfatning, vort Landvæsens System, som det var, 2 Dele, Philosophies Ideer, 2 Dele, Naturen betragtet efter Bonnets Maade, 6 Bind, ere de fornemste:) er hans ældste Værk, Tanker om Kierlighed til Fædrelandet, skrevet 1759, og nu paa ny oplagt, som første Bind af hans samlede Skrifter, det, som er bedst skikket til at fremstilles her blandt Mønsterne paa didactisk Foredrag. Det valgte Stykke er taget med Hensyn til, at kunde sammenlignes med tvende følgende Skribenter, der have afhandlet samme Æmne. Det er taget Sid. 1 til 24, og 203 til 207, ny Udgave.

At stige op fra de Love, der forbinde os med vore Medborgere, til dem, der forbinde os med Menneskene i Almindelighed; at søge disse sidstes Grund i vor Arts Natur og væsentlige Bestemmelse: mig synes, det er at begynde fra Flodens Udspring, og følge dens adskilte Løb.

Jeg gaaer saaledes frem, og betragter først Menneskет, siden Borgeren; jeg slutter efter Fornuftens klare Vidnesbyrd, at Naturens Herre gjorde af vor ønskte

Art

Art et eneste almindeligt Selskab, men at fremmede Omstændigheder giorde af dette ene mange andre. De Pligter, os paaligge, for saavidt vi ere Lemmer af det første, de ere Følger af Naturens uforanderlige Grundlove, og fra disse Pligter nedstamme de andre, hvilke os paaligge, for saavidt vi ere Lemmer af de sidste. Menneskekiærlighed er Kilden til Kiærlighed for Fædrenelandet.

Det er ubegribeligt, hvorledes man kan tvivle om, at Mennesket er af Naturen beskikket til at leve med sine Lige. Menneskene skulde hændelsevis være blevne forenede! Kan nogen falde paa denne Tanke, naar han seer, at alle vor Arts Fortrin og Herligheder skulle svinde bort hos den, der altid havde levet for sig selv allene? vi maatte tage i Betænkning at erkiende en saadan for vor Lige. Menneskene skulde ved en Hændelse være blevne Dyrenes Herrer! en liden Hændelse kunde da eengang sætte et af Dyrene paa den Trone, hvor Mennesket er opsteget?

Menneskene skulde ved en Hændelse være blevne selskabeligen forenede! Jeg keedes ved at anføre alle de Følger, der flyde af denne Sætning. Kun denne ene vil jeg berøre: Det milde, det mægtige, det vise Væsen, der er vor Værelses første Aarsag, det skulde have begavet Mennesket med alle de Kræfter, hvilke vare fornødne til at blive lykkalig og fuldkommen, og saa overlade til Hændelsernes usikkre og foranderlige Virk

ning,

ning, om disse Kræfter skulde blive Menneskets til Nytte, om han ved deres Brug skulde blive den Ypperste af Jordens Beboere. Hvi skal jeg vise en Menings Ugrund, der strider mod Guds Fuldkommenheder, der føder Begreb af sig, hvilke fornærme den evige, den allerhøieste Visdom?

Man forestille sig et Væsen, der end ikke kan bestaae, ifald det lever aldeles adskilt fra sin Lige! man sætte, at dets Lykke og Fuldkommenhed kan ikke være uden en Virkning af den Forening, hvori det staaer med sine Lige! er dette Væsen til for at blive lyksaligt, da maa det være til for at leve i Selskab.

Hvo erkiender ikke Mennesket? Forlodes det nyfødte Barn, da skulde Døden lukke dets Øine, i det samme Øieblik, da de først bleve aabnede. Vi kunne jo ikke leve uden ved Andres Hielp? Naturens Herres Vei og Hensigt med os er kiendelig; han vilde, at hvert et Aandedræt skulde være et Baand, der forbandt os med vore Lige. Overlodes vi til os selv, saasnart vi kunde sørge for vor Vedligeholdelse, vi skulde da aldeles vanslægte fra vor Art; Dyrene med deres naturlige Drift skulle overgaae os; Oxen med sine Horn, Tigeren med sine Kløer, Ørnen med sine Vinger skulde være rigeligere begavet end Mennesket. Ere vi deres Herrer, have vi paalagt dem Aaget, det er jo kun en Virkning af vore Kræfters Forening; fordi Mennesket levede i Selskab med sine Lige, derfor blev han Jordens Herre og Zirat.

Dyrenes enstemmige Handlinger synes alle at være indrettede efter denne ene Lov, at de skulde vedligeholde deres Art; vi finde intet hos dem, der forbyder os at tros, at dette er deres Værelses Hovedhensigt; de kunne være Ørkeners enlige Beboere, og dog opfylde den; det var nok, naar en Drift ledte hvert af dem til sine Lige, og naar en anden Drift hindrede dem fra at forene sig med deres Fiender. Vi see, hvorledes en skiult Magt styrer deres Fied, saa at de ikke feile; Faaret forlod jo aldrig Hiorden for at løbe hen at blande sig med Ulvene; Dyrene kiende deres Lige, de samles, de skilles fra hinanden, naar Samlingens Hensigt er opnaaet: lad os beundre den Mesters Viisdom, der saaledes opførte Bygningen, at den ikke skulde falde.

For Mennesket er sat et ædelt Maal; han skal ikke allene leve, men han skal leve lykkalig; han skal uden Afladelse gaae fra een Fuldkommenhed til den anden; er han bestikket til at opnaae dette Maal, da er han og bestikket til at leve i Selskab med sine Lige, efterdi af disse tvende Ting den ene ikke kan finde Sted uden den anden.

Men, siger man, lad være, det var fornødent, at Menneskene altid levede tilhobe, det viser dog ikke, hvorledes de første blandt dem bleve forenede. Jeg svarer: de bleve forenede, fordi det var fornødent; den Samme, der forsatte dem et Maal, hvilket de

ikke

ikke uden i Selskab med deres Lige kunde opnaae, den samme indrettede Tingene saaledes, at de først maatte samles, og at de siden kunne blive samlede. Den fælles Trang er Selskabets Oprindelse, den fælles Trang er Selskabets Vedligeholdelse; saa umuligt det var, at Mennesket kunde blive lyksaligt, uden han levede forenet med sine Lige, saa umuligt var det, at han kunde blive lyksalig, uden han var retfærdig og billig.

Enhver af os haver havt sin Moder, enhver af os er opfødt ved en Moders Melk. Intet Menneske fødtes, før tvende Væsener af dets Art havde været forenede; intet Menneske blev holdt vedlige, uden at den fælles Trang forbandt det med en sin Lige. Hvor viselig er Tingenes Orden indrettet! Moderen maatte skille sig ved sin Melk, og vedligeholde Barnets Liv, ifald hun vilde vedligeholde sit eget. Jeg taler om Naturens fastsatte almindelige Orden, og ej om det første Øieblik, da den blev sat i Gang; jeg gior denne Erindring, paa det at ingen skal tillægge mig Meeninger, hvilke jeg afskyer: jeg taler om den første Søn, og ikke om den første Fader.

Mig synes, det er unyttigt at sige mere om Selskabets første Oprindelse; enhver, der søger samme paa Naturens Vei, kan ikke feile; vil han kun høre Fornuften, og ikke lade sig forvilde af Indbildningskraften, da skal han see, at Mennesket af Naturen er selskabeligt.

Tingene bleve saaledes indrettede, at Mennesket ikke kunde naae sin Værelses Hensigt, med mindre han levede i Selskab med sine Lige; men skulde dette sidste skee, da maatte han iagttage Retfærdigheds og Billigheds Love, thi de allene kunne opholde Selskabet: saa ere da disse Love ikke Menneskets eget Verk, men fornødne Følger af Tingenes Natur og uforanderlige Sammenhæng; det er, med andre Ord at sige: Mennesket kunde umuligen opnaae den Lykke og Fuldkommenhed, til hvilken han var bestemt, med mindre han iagttog disse Love.

Man har sagt, at Mennesker fødes med Lyst til at undertvinge sine Lige; det er: han skulde fødes deres Fiende! det er: Naturens Stand skulde være en Krig, hvilken alle førte med alle! Mig synes, det, jeg allerede har sagt, er nok til at bevise, at Krigen kom ikke ind blandt Menneskene, før de overtraadte de Naturens Love, hvilke forbandt dem med hinanden. Vi fødes ei vore Liges Fiender; vi bleve det aldrig, ifald vi stedse havde de Aarsager for Øine, der skulle drive os til at være vore Liges Venner. Lad os ikke nægte en saa aabenbar Sandhed! lad os ikke forestille vor Art, som den afskyeligste blandt alle!

Hr. Montesquieu mener, at de første Mennesker skiælvede, da de nærmede sig til hinanden. Man har spurgt, hvorledes tvende kunde forenes, naar hver af dem flygtede til sin Side. Men Hr. Montesquieu taler

ler om Tingene, saaledes som de maatte have været efter en forudsat Laanesætning; han forestiller Mennesker som enlige Væsener, og det er ufeilbart, at de maatte være svage og frygtsomme, at de maatte skiælve, saalænge den ene ikke var vis paa, at den, han saae, var en anden ham selv; Tvivlen skulde være Aarsagen til deres Frygt; Mennesket skulde ikke frye for Mennesket, men for en Skabning, hvilken det ikke kiendte. Hr. Montesquieus naturlige Menneske er mere end selskabeligt, det elsker sine Lige, uden at kiende dem, det ønsker at leve med sine Lige, uden at vide, hvad det derved skal vinde, det synes regieret af en Drift, lig den, der styrer Dyrene; men hvi ville vi søge Selskabets Oprindelse i denne Drift? hvi ville vi søge den andensteds, saalænge vi finde den klarligen, baade i vor ganske Arts, som og i hvers særdeles væsentlige Bestemmelse? Mennesket i Naturens Stand var ikke vildt, og adskilt fra sin Lige; men saasnart der vare trende Mennesker paa Jorden, saasnart levede trende af dem foreenede.

Man agte ikke som unyttigt, det jeg har sagt om Selskabets Oprindelse, thi det indeholder de Grunde, hvorpaa vi kunne med Vished bygge denne Sætning, at Retfærdighed og Billighed ere ikke Dyder, hvilke Menneskene optænkte; ikke Dyder, hvilke de borgerlige Lovgivere have giort til Pligter; men saadanne, hvilke Mennesket skuide have været forbundet til at udøve, om end aldrig nogen anden Lyst var hørt om ham, end blot

alle-

allene Naturens: ja jeg mener, dette er en saa vigtig Sandhed, at snart den hele Lære om Menneskets og Borgerens Pligter er bygget paa samme; den synes mig saa stærk, at hvis end Nogen var saa ulykkalig, at han tvivlede om en eneste Guds Værelse, saa skulde han dog ved den allene drives til at behandle Menneskene, saaledes som han vilde behandles af dem.

Vi kunne ikke have Begreb om noget Selskab, uden at forestille os samme som en Samling af Mennesker, hvilke søge at befordre deres Lykke; det er den Rettighed, hvilken enhver tilegner sig; det er en Rettighed, om hvilken man i ingen Tilfælde kan tænke, at et fornuftigt Væsen godvilligen skulde skille sig ved samme. Saa lad os da nu forestille os et Menneske forenet med andre! han kræver jo af enhver, at ingen skal forstyrre ham i sine Rettigheders Besiddelse: det er med andre Ord, at ingen skal hindre ham fra at befordre sin Lykke, ved alle de Midler, der ere tilladelige for et fornuftigt og selskabeligt Væsen. Hans Fordring viser os hans Pligter; thi vil han, at Andre skulde agte hans Rettigheder, da maa han jo og agte deres, ifald han ei vil falde i den klare Modsigelse med sig selv.

Man betragte Menneskene som Væsener, der ere hinanden lige, for saavidt de alle have Ret til at befordre deres Lykke; og saa sige man, om noget Tilfælde kan gives, i hvilken En haver Ret til at paalægge Andre Forbindelser, fra hvilke han fritager sig selv. En-

hver

hver adspørge sit eget Hierte, og det skal sige, at ingen kan fordre af os, uden det de selv i lige Tilfælde ville gisre; at tænke anderledes, det er nedrigen at have forglemt, hvor herlig, hvor ædel vor Art er. Jeg vil ei tale mere om Retfærdigheds Lov, mig synes, det Sagte er nok for at beviise, at intet Selskab kan være til eller bestaae uden samme: saa er det da lige saa fornsdent for Menneskет at iagttage denne Lov, som det er fornsdent for ham at leve med sine Lige.

Trængte Menneskene ikke til hinanden, fandt enhver i sig selv alt Det, ham var fornsdent til at befordre hans Lykke og Fuldkommenhed, da var det nok, at de iagttoge Retfærdigheds Lov; men Menneskene ere svage, og kunne ikke undvære hinandens Hielp; skulle de naae det Maal, hvortil de sigte, skulle de blive lyksalige, da maatte de finde Yndest og Velvillighed hos deres Lige; saa er da Menneskет ifølge af hans væsentlige Bestemmelse forbunden til at gisre Vel mod sine Lige, det er: den Lov, at vi skal elske Andre, er lige saa lidet Menneskets eget Verk, som den, at han skal elske sig selv: begge ere lige fornsdne, thi Menneskет kunde ikke bestaae, langt mindre blive til Menneske, uden at begge iagttoges.

Barnet træder grædende ind i Verden, og anraaber hver om Medynk, Hielp, og Velvillighed; utallige Farer sræve over dets svage Hoved; hvert Øieblik, det lever, er Frugten af Andres Omsorg; hele Aar forgaae,

før

før det skionner paa sine Velgiveres ømme Kiærlighed; hvor ulykkaligt var det, om disse trættedes ved at bevogte dets spæde Liv! Barnet voxer op, og trænger stedse til Hielp; det finder Venner og Velgivere, uagtet dets Ligegyldighed for samme; det finder Lærere, uagtet dets Uvillighed til at lade sig underviise; det tvinges til at blive lykkalig.

Den første Deel af vort Levnet fordrives ved at oppebære ufortiente Velgierninger, Velgierninger, hvilke vi end ikke erkiende. Hvor skulde det gaae, om vore Lige regnede med os; al Byrden ligger jo paa dem; vi kræve stedse, og give intet. Saadan var den, der bærer Kronen, saadan var den, der driver Ploven; begge maa med Forundring tænke tilbage i Tiden; begge have Aarsag til at spørge, hvi de hos deres Lige fandt saa megen Yndest? Paa hver, der lever, ligger en ubetalelig Gield. Hvor skammeligt er det, om vi ikke erkiende den! hvor ukiærlig maa den være, der spørger, om Han er forbunden til at gisre Vel mod sine Lige?

Forbigaae vi denne første Tid, i hvilken Mennesket allene bestaaer ved Andres Hielp, betragte vi ham i den Alder, da han er de øvrige Skabningers Herre, vi befinde ham endda stedse trængende til Andres Velvillighed. Vee den, der ikke erkiender denne Sandhed! Han maa have et følesløst Hierte, han maa ingen Priis sætte paa sine Liges Yndest, paa Venskab, paa en kiærlig og fortrolig Omgang; han maa leve for sig allene,

ja

ja han maa være lidet bedre, end den, der hader Menneskene.

Vi ville, at Andre skulle unde os vel, vi ville hielpes, naar vi trænge; jeg tager ikke i Betænkning at sige: vi ville elskes af vore Lige; saadanne ere vore Fordringer, og de ere billige; eihvert Hierte bevidner det, jeg siger; kan nogen da spørge, hvad vi ere andre skyldige? Vore Pligter ere aabenbare, og de Love ere tydelige, hvilke forbinde os med vore Lige; Naturen er deres Tolk, den skrev dem med en uudslettelig Stil i hvert et Hierte.

Fornuften lærer os siden at stige op til Lovgiveren; der see vi de kostelige Belønninger, hvilke Selskabets vise Stifter giemmer til Selskabets værdige Lemmer; en ved Dydens Øvelse erholden lyksalig Erfaring lærer os at smage, hvor sødt det er at gisre Vel mod andre; den overbeviser os tilfulde om, at vi arbeide paa vor egen Lykke, naar vi arbeide paa Andres: Alting leder os til Kiærlighed for vore Lige.

Jeg blues næsten at bevise, at Mennesket selv vinder ved at gisre Vel mod Andre: mig synes, den vanærer Menneskene, der troer, at de kunne tvivle om denne Sandhed; mig synes, den er saa aabenbar, at ingen skal torde nægte den; nei, ingen skal torde nægte den, thi han viste derved, at Medynk, at Velvillighed for hans Lige aldrig havde rørt hans haarde Hierte, og saa maatte han blive til en Skræk og Afsky paa Jorden.

O! be-

O! beundringsværdige Visdom, der saaledes indrettede Tingene, at Enhvers Selvkiærlighed især blev det Middel, hvorved det Ganskes Lykke skulde befordres!

Naturen har jo plantet i Enhver
Den Drift, at Mennesken bør søge
Hinandens Beste at forsøge.
Du er ei ene skabt for dig, men og for Andre;
Om alle ville i dit Fodspor vandre,
Da blev snart Verden en Udørken lig.

Bredals Eremit.

Hvor Fædrenelandet er?

Som Menneskene formeredes, saa udvidedes deres Boliger, tilsidst delede de sig i mange Hobe, og Jorden blev bebygget; Selskaberne indrettedes, og Menneskene bleve fremmede for hinanden; Folkene bleve som enkelte Personer, og handlede saaledes med hinanden; hvert levede adskilt, hvert arbeidede for sig, hvert befordrede sin Lykke, uden at have Hensigt til de andre.

Det menneskelige Kiøn er ikke som en eneste Slægt, men som mange adskilte, af hvilke hver haver sin Hensigt, og sin Fordeel at forfremme. Jordens fornuftige Beboere have glemt deres fælles Herkomst, og delet sig i mange Stammer; enhver af os hører til sin; den er for ham som hans Faders Hus, men udenfor er han fremmed. Det Folk, blandt hvilket Mennesket lever som Borger, det er hans Fædreneland.

Jeg

Jeg haster for at bestemme Ordets Bemærkelse: Fædrenelandet betyder Menneskene, og ikke Jorden, der bærer dem. Fædrenelandet betyder Menneskene, med hvilke vi som Borgere ere forenede, og ikke dem, blandt hvilke vi først saae Dagens Lys. Bruges Ordet i en anden Mening, da kunne vi ikke gisre en hellig og fornuftig Pligt af Kiærlighed for Fædrenelandet.

Hvis de sveitserske Bierges Beboere fortæres af Hiemvee i fremmede Lande; hvis ingen Glæde er for dem, uden blandt den ufergiængelige Jis og Snee, der omringer deres Fædres Boliger; hvis Grønlænderne forginge af Længsel midt blandt Kisbenhavns Overflødigheder og Forlystelser, hvis de higede efter et Land, hvor Tran og tørre Fiske havde været deres Føde, og et Sælleskind al deres Pragt, lad os beundre disse Tilfælde! lad os slutte, at der er en Kraft, hvilken drager os til de Steder, hvor vi begyndte at leve;*) men lad os ikke ubetænksom gisre denne Drift til en almindelig Regel; thi sagde vi, at hver burde ønske at leve i sin Faders By, kaldte vi denne Attraa Kiærlighed for Fædrenelandet, i Sandhed, vi skillede os da ved de Fornuftens stærke Vaaben, hvorved vi kunne forsvare

*) Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, et immemores non sinit esse sui.
Qvid melius Roma? Scythico qvid frigore pejus?
Huc tamen ex illa Barbarus urbe fugit.

Ovid. I. de Pont.

ſvare denne Dyd imod dem, der ville forrykke de borgerlige Selſkabers Grundvold.

Hiſt er En, hvilken fødtes, medens hans Forældre opholdte ſig langt fra deres Bolig; der er en Anden, hvilken inden Skibets Borde blev bragt til Verden; man ſige! hvor diſſes Fædreneland er.

Et ulykſaligt Barn, en Frugt af ſine Forældres uordentlige Lyſter, forlodes af en unaturlig Moder, det fandtes af en medlidende Vandringsmand, og denne blev Barnets Fader! han bar det hiem, og gav det en Moder. Saa opvorte det under ſine Velgiøreres kiærlige Varetægt, og havde aldrig Leilighed til at beklage ſig ſom fader- og moderløs; jeg ſpørger, er dennes Fædreneland der, hvor han fødtes?

Fædrenelandet er det Land, i hvilket vi leve ſom Borgere; jeg holder faſt ved denne Sætning, ſom ved en Ledeſnor, paa det jeg ikke ſkal forvildes. Mange Tuſende af Ludvig den Fiortendes Underſaattere bleve nødte til at forlade deres Fæderne Boliger, den Nantiſke Ordnings Ophævelſe ſønderrev de Baand, der forbandt Calviniſterne med Frankerige. Kongen taler, og en Deel af hans Folk haver ingen Hiem; Forfølgelſens Aand beſeglede Dommen, ſaa blev den uigienkaldelig. Andre Lande toge imod diſſe agtbare Flygtlinge, de bleve indlemmede i Stater, hvilke de ſiden giorde rige og mægtige; lykſalige vare de Lande, der vandt ſaa koſtbare Borgere! Man ſpørge dem, hvor deres Fædreneland

er!

er! Preussens Konge haver sandelig ingen nyttigere, ingen ivrigere Undersaattere, end de, der boe i hans Land, og ikke tale Landets Sprog.

Men disse nødtes til at forlade deres Fædres Land; maaskee kunne vi ikke slutte fra dem til den, der uden Tvang gaaer ud af det Selskab, i hvilket han engang var indlemmet. Jeg foretager mig ikke her at undersøge, om Fødselen eller den engang giorte Forening forbinder Borgeren til Selskabet med uopløselige Baand; den Afhandling skulde paa dette Sted være fremmed og uvedkommende; men saameget er vist, at de borgerlige Selskaber vanæres, naar de ikke forestilles som byggede ved fælles og fri Samtykke; ulykkalige ere de, der ved Tvang allene holdes vedlige? Trusler og Forbud kunne vel nøde Borgeren til at blive inden Landets Grændser, men de skulle fylde hans Hierte med Misnøie og Kiedsommelighed, han skal sukke, og blive unyttig. Lykkalige Folk formindskes ikke; der ere altid de, der ville boe blandt dem; de gode og vise Regentere fattes aldrig Undersaattere. Havde man end ikke andre Beviis paa, at Dannemarks Beboere siden tolv Aar ere mærkeligen formerede, det skulde være nok, naar man kun vidste, hvorledes Scepteret der føres.

Det Land, det Selskab, hvilket vi skulle elske, maa være det, i hvilket vi ikke forurettes, i hvilket vi leve som Borgere, det er, som fri Mennesker, ei som Tralle. En Lov, der bød andet, skulde stride imod vor Arts

Her-

Herligheder, thi Hiertet staaer allene under Fornuftens Herredomme. Man forestille sig En, der gik i et fremmed Land, og der voldsommeligen holdtes tilbage! mon han kunde lastes, hvis han ansaae sig som fremmed blandt dem, med hvilke han levede? Lad os sætte os i hans Sted, lad os spørge, om Fornuften kunde byde os at ansee dette Land som vort Fæderneland? lad os spørge, om den byder Trællen at elske sine Lænker? Hvad skulde forbinde os med Menneskene, der lagde et skammeligt Aag paa vore Skuldre?

Men om vi godvilligen traade ind i dette Selskab, da bleve vi Borgere, da blev dette Selskab vort Fæderneland, da skulde Selskabets Vel være vore Idrætters Rettesnor. Vi handle dagligen efter denne Regel; thi kommer en Fremmed, og fæster Bo iblandt os, da kræve vi jo af ham, at han skal agte sig som Dansk, og vor Fordring er billig. Hvad, om han vilde lade et andet Lands Velfærd ligge sig nærmere om Hierte, end dets, i hvilket han lever, og nyder Borgerens herlige Fordele? vi toge sandelig da ikke i Betænkning at regne ham iblandt Forrædernes Tal; og hvorimed kunde han retfærdiggiøre sig? Han skulde forstumme og erkiende sig skyldig; jeg siger det endnu: Fædernelandet maa være det Land, i hvilket vi leve som Borgere, ifald Kiærlighed for Fædernelandet skal være en hellig og paa Fornuften grundet Pligt.

Man

Man ſige ikke, at jeg ophæver de Forbindelſer, hvilke Fødſel, hvilke Opdragelſe, hvilke mange erholdne Fordele paalægge Menneſket! nej, jeg er ej ſaa følesløs. Det Folk, blandt hvilket vi bleve til Mennesker, det Folk kan fordre meget af os; hvor ſkammeligt er det, ikke at erkiende denne Gield! Tænke vi vel, da opoffre vi os ſandelig ej til Andres Tieneſte, men vore Hierter maa være fulde af den ømmeſte Kiærlighed for dem, der taalede os iblandt ſig, da vi kun vare en Byrde for Andre. Tak ſkee Naturens Kraft i en uforderret Siæl! den opvækker hos os Attraa til at døe paa de Steder, hvor vi begyndte at leve. Lad os ej af Uſtadighed forlade dem! lad os ikke glædes ved at være landflygtige! nødes vi dertil, vi ville Ingens Fiender blive, men vel opfylde de Pligter, uden hvis Jagttagelſe vi maa være os ſelv til en Byrde, og Andre til en Afſky.

Hver elſker ſit Fæderneland, alt efter ſom han er lykſalig i ſamme.

Skal Borgeren elſke Fædernelandet, da maa han lide vel i ſamme; jeg havde ikke nødig at ſige mere, for at viſe, hvorledes Regenterne kunne opvække Kiærlighed for Fadernelandet i deres Undersaatters Hierter.

Forbindes Borgeren til Selſkabet med tunge Lænker, da høres Suk og Murren; forbindes han dertil

med

med Vinding og Fornsielse, da høres kiærlige Ønsker. Statsklogskabens Mesterstykke bestaaer i at tvinde disse sidste Baand, fører den Folkene ved samme, da bliver den Herre over Hierterne, da skal den let kunne forene Borgernes Tænkeart med Statens Fordel; jo mere de Lydende da elske sig selv, jo begierligere de ere, jo hsieligere blive de; endog Lidenskaberne drive dem til at opfylde deres Lederes Hensigter. Lad os tilstaae, at intet udfordrer større Klogskab og Erfaring end at herske saaledes, at Herredømmet ikke føles; men og naar dette skeer, da bliver alting muligt.

Engelland haver anvendt mere end fire hundrede Millioner Rigsdaler i fremmede Krige, og er ej bleven trettet; behøver Staten Penge, strax aabner hver sine Skatter; naar Frankerige giver otte og ti for Hundrede i aarlig Rente, da giver Engelland kun tre til fire, og erholder letteſt de begierte Summer; Folkets Tænkeart er en uudtømmelig Grube, hvilken Mistro og Koldsindighed allene kunne lukke.

Den Øvrighed er lidet viis, den Fyrste er ej vel betient, som ikke agter Folkets villige Gave høiere, end en ved tvingende Paabud inddreven Skat. En Konge taber dog jo ej derved, om Folket nyder denne Rees, at det af egen Drift opholdte Staten. En Faders Myndighed formindskes ej, fordi han kræver Sønnens Lydighed som et Bevis paa dennes Venskab.

Det

Der er intet uvigtigt i Regierings-Videnskaben; et Ord, et Diekast, den mindste Ting kan gisre saa, at Folkene med Lyst adlyde; men den kan og opfylde Hierterne med Misnsie. "En uskikket Raadgiver, siger Hr. Montesqvieu, *) vil altid advare Undersaatterne om, at de ere Trælle; men hvis det end var, da burde han gisre saa, at Aaget ikke saaes, eller føledes. Han veed ikke at sige, han veed ikke at skrive andet, end at Regenten er fortsrnet, at han haver hsrt med Forundring, at han vil gisre Anstalt. Det er en vis Venlighed, hvilken formilder Befalingerne. Regenten bsr alene opmuntre, og Lovene bsr true."

Da er Seieren vundet, hvis hver i Staten troer, at han arbeider for sig selv, naar han arbeider for det almindelige Beste. Regenten, naar han er klog, finder dertil mange Midler: er han tillige god, da skal han altid naae sit Maal, tht Folkene er ikke saa vanartede, som de ofte afmales; de ønske intet hellere, end at kunne finde Aarsager til at elske den, af hvilken de regieres Det er ikke fornsdent, at Undersaatterne altid see den strenge Retfærdighed siddende paa Tronen med Regenten: det er bedre, at de altid see Menneskekiligheden ved hans Side.

Men jeg vil tie, og lade Hr. Montesqvieu tale; han alene haver Ret til at undervise Konger og deres Raad-

*) Liv. XII. Chap. 3.

Raadgivere; saaledes siger han: *) "Monarkens Sæder gisre ligesaa meget til den almindelige Frihed, som Lovene; han kan forvandle Dyr til Mennesker, og Mennesker til Dyr; elsker han fri og ædle Siele, da skal han have Undersaatter, elsker han nedrige Siele, da skal han have Trælle. Vil han vide den store Kunst at regiere, da kalde han Æren og Dyden til sig! han belønne personlige Fortienester! han stræbe efter at vinde Hiertet, men undertrykke ei Forstanden! han være omgiængelig, og agte høit den ringeste Undersaattes Kiærlighed; han høre altid Suk og Bønner, men lade sig ikke bevæge af ubillige Begieringer! han betænke, at hans Afslag ere Folkets Lod, og at hans Naadegaver ere Hofmændenes!

Det er rart at Folkene blive utaknemmelige; de betale gierne Monarkens Kiærlighed med deres Liv og Blod: hvor viis Patriot sidder paa Tronen, der haver Kiærlighed for Fædrenelandet fast saa mange Altere, som der ere Hierter.

*) Liv. XII. Chap. 27.

Andreas

Andreas Schytte.

Det Værk, som især har givet denne Skribent hans fortjente Navnkundighed, er hans Staternes indvortes Regierung 5 Bind, hvis höist levende og interessante Foredrag bringer det saare nær til dets Mønster, Voltaires Forsøg over Sæderne. Her afskrives af første Deel den 5, som handler om Kiærlighed til Fædrelandet. Foruden dette Værk, og det i første Hæfte anførte Staternes udvortes Regierung, har man ogsaa fra hans Haand den første Deel af et Værk: Danmarks og Norges naturlige og politiske Forfatning, fra hvis Fuldbyrdelse han ved Døden blev bortrevet.

Ved Fædrenelandet forstaae vi ikke den Stat, hvori vore Fædre have levet; ikke heller det Land, hvori vi ere fødte og opdragne; men det, hvori vi ansees, som Borgere. Det Land, siger Cicero, som har imodtaget, og opholder os, er efter alle Folks Overeenstemmelse vor helligste og ældste Fader. Jeg agter, siger Dionysius af Halicarnassus, ikke mere den Stad for mit Fædreneland, som har ladet af at erkiænde mig for Borger, men den, som virkeligen anseer mig for Borger.

Det er meget naturligt, at vi elske det Land, hvori vi leve vel, især det, hvori vi have henbragt den ubekymrede Ungdom, hvori vi mestendeels ere fornøiede med alt, og finde overalt Fornøielse, fordi vi føre den med os i Hiertet. Vi ere Mennesker, vi elske Landet for

vor egen Skyld; for den Nytte, vi have deraf; for de Mageligheder, Bequemmeligheder, og Forlystelser, vi nyde.

Den Kreds, hvori vi fødes, kan ikke andet end forbinde os til Selskabet. Af vore Forældre ere vi fødte, af dem opdragne. I Søskendes Omgang, i vore Forældres Huse, nyde vi de alleruskyldigste Fornøielser i Ungdommen, da vi meest ere i Stånd til at føle Fornøielsernes milde Følelser i det kiølne Hierte: Vi erindre os samme ved Aarenes Tiltagelse, endog med en Art af Henrykkelse. Fordomme, Sædvaner, Opdragelse, Skikke ꝛc. bestyrke os i den ømme Kierlighed til det, som vi kan kalde vores. Kommer nu den fornuftige Kierlighed til, føle vi, uden al Modsigelse, vore Pligter imod det Folk, i hvis Omgang og ved hvis Velgierning vi have nydt saa meget Godt, endog uforskyldt; Taknemmelighed, hvor glemsom den ellers pleier at være, foreholder os vore Pligter imod den Stat, der har givet os Livet, antaget os i vor skrøbelige Barndom, havt Omsorg for vor Opdragelse, beskiermet os imod vore Fiender, og med eet Ord, har giort os lykkelige. Komme vi uden for Staten; Høiagtelse for Fædrenelandet og Kierlighed til vore Medborgere blive altid de troeste Ledsagerinder paa vore Reiser, i Fald vi ei ere unaturlige, i Fald vi have den mindste Følelse af den ædelste af alle Dyder: Taknemmelighed. Rom var plaget af Hunger: de rigeste Borgere savnede endog det Nødtørftige: Pompejus, een af de fornemmeste Romere,

giors

giorde selv en Reise til Siellien, Sardinien og Africa, for at hente Kornvare. Aldrig saasnart vare hans Skibe ladte, førend han gav Befaling til Skibsfolket at giøre sig reisefærdigt og seile bort. Det haardeste Uveir overfaldt ham. Skibsfolket bad ham eenstemmigen at opsætte Reisen, indtil Havet og Vindene lagde sig: Nei! svarede han, Fornødenhed og Kierlighed til vort Medborgere befale os at lette Anker, men ikke at leve.

Staten fordrer ikke alene af sine Medborgere, at de skal elske Staten, men at de skal elske den over sig selv, og foredrage det almindelige Beste for deres egen og særdeles Fordeel. Dette er maaske et høiere Bud, end vi forestille os ved en løs Betragtning. Dette Bud er et menneskeligt Bud: Dette, at elske Staten høiere end sig selv, er ikke ældre end Statens Indretning. Det Bud, at elske sig selv først og fornemmeligen, er et guddommeligt Bud, grundet paa vor Natur, Vedligeholdelse, og lige gammelt med Mennesket.

Det er en Sandhed, der antages uden Beviis, at ethvert Dyr har Omsorg og Kierlighed for sig og sit eget Beste, og i sine Handlinger har fornemmeligen Hensigt paa sig selv. Ethvert levende Dyr er virksomt: Dets Foretagender maae nødvendigen have et Maal at sigte til: Hvortil kan de bequemmeligere sigte, end paa os selv? Naturen vil, at dens Gierninger skal vedvare i det mindste en vis Tid; skal de vedvare, maae der være

Op-

Opsigt med dem. Det nærmeste Øie seer bedre til end det fraværende: den næste har best Opsyn. Vi ere os selv nærmest: vore Øine, der ere os givne til vor Nytte, see best til for os selv; derfor kan Tilsyn med os selv ikke betroes til nogen bedre end til os selv. Vi fødes med Drift til at søge vort eget Beste: I intet underviser Naturen sine Skabninger bedre, end i dette. Alle Skabninger vide at søge deres Spise og Drikke: alle kiende en vis Maade at forsvare sig paa. Uden nogen Underviisning forstaae de at vogte deres Liv. Det er ikke at undre over, at vi fødes med denne Videnskab, uden hvilken det var forgieves, at vi bleve fødte. Uden denne Omsorg, uden denne Kierlighed til os selv vilde vi snart lade af at være til: vi kan ikke blive ved, uden vi selv ville. Denne Slutning er giort af een af de fornuftigste Hedninger, Seneca. Nu fordrer Staten, at vi skal tilsidesætte vort eget Beste for Statens almindelige, opoffre Gods, Liv, Ære og Alt for vore Medborgere. Sige vi ikke med Ret, at disse Fordringer ere store? Men derfor sige vi ikke, at de ere for store, meget mindre, at de ere ubillige. De ere saa nyttige og saa nødvendige for det borgerlige Selskab, at dette uden samme kan ikke bestaae, meget mindre være lykkeligt.

Det er ikke ved konstige Fornuftslutninger og udsøgte Beviser, at Lovgiveren kan haabe at bevæge Folket til at elske det almindelige Beste over sin egen særdeles

For-

Fordeel. Ved Love og Tvangsmidler udrettes ikke meget: Den, som kiender Kierligheds Natur, veed meget vel, at den ikke lader sig tvinge.

Det almindelige Beste indbefatter i sig saa mange sammensatte Begreber, at Statsmændene i utallige Tilfælde ikke selv kan vide, hvori det bestaaer. Hvorledes skal den Deel af Folket vide det, som ikke gior Statsvidenskaberne til deres Hoved-Videnskab? forgieves vente vi ved philosophiske Beviser at bringe Kierlighed til Staten ind i Borgeres Hierte. List, Veltalenhed og andre saadanne Midler udrette ligesaa lidet. Naar vi skal foretage os noget vigtigt, følge vi vor Natur. Fordommes Styrke, Vaners Vælde, Moders Herredømme trodse til alle Tider Fornuftens afmægtige Bevægelsesgrunde. Det er altid vore Passioner mere end vor Fornuft, som Statsmændene skal angribe, for at bevæge os som Borgere til den høie Pligt, at elske det almindelige Beste. Lad Folket føle, at det har Fordeel af Regieringen; lad det regieres ved det milde Zepter, føle Billighed i Lovene, Sikkerhed imod Overfald, Beskiermelse imod Uret, et anstændigt Ophold ꝛc.; See saa, om Mennesket er det uregierlige Dyr, der skal holdes i Tømme ved Frygt og regieres ved Bedrageri! See saa, om det ikke elsker Staten, sin store Velgiører! Det gior ikke mere sin Pligt, fordi det skal; men fordi det føler sin Fordeel. Denne Drift er naturlig: den er stadigere og bestandigere end de vaklende Begreber,

vi

vi gisre os om det ubegribelige Ord: almindeligt Beste.

Vi bevæge kun en liden Deel af Menneskene ved Fornuftens Grunde, vi bevæge alle ved Egennytte: dermed fødes vi, dermed leve, derved døe vi. Den Stat, der saaledes regieres, at Folket føler sin Fordeel af at leve under dens Regiering, den bliver vist elsket, siden vi elske os selv. Kierlighed til os selv blander sig saa uformærkt med Kierlighed til Staten, at vi elske begge under eet. Saadan en Stat staaer paa fastere Fødder, naar den er grundet paa Folkets Kierlighed, end naar den er grundet paa Fornuft Den stolte Tarqvin var nedstødt fra Konge-Tronen i Rom. Porsenna, Kongen af Clusium, tog sig den fordrevne Konges Sag an. Var det Fornuft eller Kierlighed til Fædrenelandet, der skabte de besynderlige Helte, og giorde Qvinder til Mænd, for at redde Romerne? Lader os alene nævne en Cocles og en Scævola. Horatius Cocles, da Porsenna beleirede Rom, forsvarede den over Tiberstrømmen anlagte Bro: Fienden blev ham overmægtig: Han raabte derfor til sine Medborgere: Hugger Broen af! Det skeede: Han styrtede sig med Hesten i Tiberen, blev reddet, og kom til Byen. Mutius Scævola gik ind i Porsennas Leir, i Forsæt at ville dræbe Kongen selv, for at gisre Ende paa den langvarige Krig. Uden for Teltet traf han Porsennas Secretair, der uddelede Sold til Soldaterne. Denne dræb-

de

de han i den Tanke, at han var Kongen selv. Denne Romer var ikke saasnart underrettet om sin Feiltagelse, førend han løb hen til et brædende Alter, og der i Forbittrelse opbrændte den Haand, der havde feilet. Porsenna forundrede sig, lod ham pleie og skikke tilbage. Kongens Ædelmodighed rørde ham saa lidet, at han til Afskeed helligen forsikkrede Kongen, at 300 af den adelige Ungdom havde giordt det Løfte, at dræbe Kongen. Kierlighed til sit Fædreneland lagde ham denne Usandhed i Munden. Freden blev sluttet imellem Porsenna og Rom. Serten af de fornemmeste Fruentimmer bleve give til Gisler for Freden. En af dem tog en sadlet Hest fra Vagten, og dermed svømmede over Tiberen til Rom. Kongen, forskrækket over saadanne stærke Prøver paa Kierlighed til Staten, eller som Romerne kaldte det, saa store Uhyrer af Dyder, ønskede heller at være Roms Ven end Fiende. Disse Exempler synes nokſom at beviſe, at der skeer meget mere til Statens Fordeel, naar Følelse af Kierlighed henriver os til at tiene den, end naar vi ledes af Fornuft, der efter sin Natur er ligesaa frygtsom, som Kierlighed er forvoven. Det synes latterligt, at Mennesket tiltrods for Naturen og dens mægtige Drifter, skal være saa klogt, at det alene skal handle efter Fornuften, og saa unaturligt, at det ikke maae følge sine naturlige Drifter.

Vi sætte som en Sandhed, at baade Regenten og Folket skal føle, at de nyde Fordele af Staten, for at kunne elske den; thi de ere begge Mennesker. En

En Monark har meget liden Følelse af Menneskeligheden, om han ikke elsker Staten. Med det stærkeste Baand er hans og Statens Lykke forbunden med hverandre. Folket har overgivet sig selv, deres Gods, Frihed, Liv og Alt til Monarken. Kierlighed til ham og hans Huus, Tillid til hans Indsigt, Haab om at elskes igien, have bevæget dem til denne Selvfornægtelse og Opoffrelse. En Første, der har mindste Ære, vilde undsee sig ved at give Folket Aarsag til at troe, at de have bedraget sig i deres gode Tanker om ham. Han maae have liden Følelse af Taknemmelighed, om han ikke vilde gisre noget for deres Skyld, der havde giort alt for ham. Umenneskelig maatte han være, om han kunde anse Staten og dens Beboere med Ligegyldighed. Staten, Folket og al deres Eiendom er jo hans Arvedeel. De beste Fyrster have anseet sig som dem, der hørde Staten til; Ligesom de have betragtet Staten som den, der hørde sig til. Vi have ligesaa rørende Exempel paa Kongernes Kierlighed til Staten og Undersaatterne, som vi have fundet i Republikerne. Vi ville alene nævne eet: Codrus, den sidste Konge i Athenen, gik selv til Oraklet for at hente Raad under Krigens Drift imod Statens Fiender. Saaledes var Svaret: Det Folk, hvis Konge bliver dræbt, skal vinde Seier. Kongen, klædt som en Bonde, gik imod den fiendtlige Leir, yppede Klammeri med Forposten og blev dræbt. Hans Folk fulgde efter, sloges nu ikke

mere,

mere, som Soldater, men som Børn, der vil hævne en Faders Død, og vandt. Førsterne have ofte endog utvungne opoffret egen Nytte, egen Rolighed og egen Fornøielse for Statens Skyld. Den hele Samling af Undersaatter have de anseet som deres egen Familie, sig selv som Fædre; og det at regiere ikke for andet, end at befordre deres Børns Lyksalighed. Du hører ikke mere dig selv til, siger Seneca til Nero, da han var bleven Keiser, du hører Staten til. Regenten elsker sig selv i at elske sin Stat: Staten elsker sig selv i at elske den gode Første. Det var ligesaa unaturligt paa Folkets Side, om det ikke betalede Regentens Kierlighed med Gienkierlighed, Taknemmelighed, Lydighed, Troskab og Selvfornægtelse.

Kierlighed til Fædrenelandet kan findes i alle Stater. Gienstanden, hvorpaa Kierligheden falder, er i alle ikke een og den samme. Folkets Kierlighed, f. Ex. falder paa Regenten i de monarkiske Stater; i Republikerne paa Regieringen. I Monarkierne ere alles Øine og Hierter henvendt til Monarken: Han er ene Kilden til det Gode, vi nyde: Af ham haabe vi Ære, Embeder og andre Belønninger: Ham takke vi for den Frihed, Sikkerhed, Magelighed og Forlystelse, vi nyde. Vi see den ærefulde Souverainetet, der er bleven æret for at gisre Byrden desto behageligere: Tronens skinnende Pragt drager alles Øine til sig, og opvækker Ærbødighed i Hiertet. Vi see hans Magt: De Onde

skrak-

skrækkes, de Gode glædes ved at see den. I hans Navn, efter hans Befaling skeer alt. Hvad Under, at vor Kierlighed er henvendt til ham, og at vi ene elske ham, der forestiller den hele Stat? Folkets Kierlighed i Demokratierne har et andet Modbillede. Regieringen føres af et talrigt Collegium. Der er intet af det Udvortes, som forblinder Øinene. Majestæten ligger skiult: den mærkes ikke uden i Lovene, der udgisres efter de fleste Stemmer. Der er intet Synligt, som de kan fæste Øine og Hiertet til. Philosopherne vide, at Sielen boer i Legemet, men de vide ikke at nævne dens Opholdssted. Een siger, at den har indsluttet sig i det inderste Gemak i Hiernen; en anden, at den svømmer i Blodet; den tredie, at den har forstukket sig i en Krog af Hovedet: ingen kan nævne os denne Krog. Saa er det i Republikerne. Folket veed, at der en Siel i dette Legeme, at der en Monark i Staten; de vide, at den er i den regierende Forsamling, men de vide ikke nærmere at bestemme, hvor den er. Naar de siges at elske deres Fædreneland, er det det samme, som at sige, at de elske Regieringen. For Regieringens Vedligeholdelse gisr de det samme, som vi gisre for Monarkens Person.

Hvor høit elske ikke de Danske og Franske deres gode Konger? Ludvig den Femtende, den elskte Ludvig, var engang bleven dødelig syg til Metz: Der var en almindelig Sorg, som for en Fader, i det hele Ri-

ge.

ge. Man fik det glædelige Budskab at høre, at Kongen var kommen til sin forrige Sundhed igien, og det henrykte Folk kyste med Glæde dens Stovle, der kom'riden-de og bragde dem dette glædelige Budskab. Darius Hystaspis vilde hevne sig paa Babylon, der havde giort Oprør imod ham. I 20 Maaneder beleirede han den forgieves. Zopyrus, en Perser og Undersaat, skar Næse og Øren af sig, flygtede til Babylon, og fordrede Hevn over sin Herre, som over en Tyran: Babylonierne, bedragne af hans Foreskillelse, antog ham til deres Anfører; og, førend de vidste det mindste deraf, overgav han Byen til sin Herre, Kongen. Darius sagde derfor, da han skar et Granat-Eble over: Give Guderne, at jeg havde saa mange Zopyrer som Kierner i dette Eble! Skulde Kierlighed, denne menneskelige ja denne almindelige Dyd i alt det, som lever, og rører sig, ikke lige saa vel boe i de Menneskers Hierter, der ere Undersaatter i Monarkier, som i deres, der boe i Republikerne?

Intet laae de democratiske Lovgivere mere paa Hierte, end at stifte i Borgernes Hierter Kierlighed til Regieringen, sig selv indbyrdes, og den hele Stat. Solon i sine Love søgde at forene Folket saa nær med hverandre, som Lemmer af det politiske Legeme kan være. Han havde befalet, at, naar en Borger blev forurettet eller overfalden, skulde den, som først saae det, anklage og forfølge Angriberen: den ene skulde i alle Ting tage

sig

sig den Andens Velfærd saa meget an, som sin egen. Man giorde alles Vilkaar saa lige, som muligt var; alle havde ligemeget at haabe af Staten; ingen nød andet Fortrin for sin Medborger, end det, som Dyden kunde give ham. I Skolerne hørde de intet andet at tales om, end Kierlighed til Staten og det almindelige Beste: i Forældrenes Huse hørde de det samme: i de offentlige Taler ligesaa: Folket fik en Færdighed i at tænke paa det Almindelige. Som Borgere bleve de ved Eed forbundne til Kierlighed til Fædrenelandet. Regieringen var i Borgernes Hænder; af en naturlig Følge elske og have vi Omsorg for det, man har dagligen med at giøre. I deres offentlige Forsamlinger raadsloge, talede og handlede de om Statens Anliggenheder. Af den Eed, Borgerne i Athenen ved deres Antagelse maatte giøre Staten, see vi best, hvad de fordrede af dem. Eeden var denne: Jeg vil beskierme mit Fædreneland og min Religion, saavel for mig, som for det hele Selskab: jeg vil ikke sætte Fædrenelandet i en slettere, men i en bedre Tilstand, end jeg har fundet det. Jeg vil altid være beredt, at adlyde den høie Øvrighed med Klogskab: jeg vil ikke blot underkaste mig de nærværende, men endog alle de Love, som herefter gives af Folket: Jeg vil ikke see igiennem fingre med nogen der understaaer sig at foragte eller ikke at efterleve dem: Jeg vil søge at hevne mig og Staten paa alle

dem,

dem, som overtræde Lovenes Hellighed. Jeg vil bekiende mig til den i Staten antagne Religion. Saa sandt hielpe mig Guderne! Som Borgere betragtede de sig som en Deel af Republiken, og denne at høre dem alle til, og derfor ansaae sig forbundne til at vove Liv, Formue, Frihed, og alt, for at beskierme Staten. Deres egen Ære, Frihed, Sikkerhed, Velfærd og alt var forenet med Staten. Heraf fulgde den almindelige Beredvillighed til at komme Staten til Hielp; heraf den indbyrdes Kierlighed imellem Borgere; heraf den Omsorg for Statens Beste; heraf den Viisdom, der talede i Raadet; den Vsie for at opdage, og afhjelpe Statens Mangler. Hvor utrættelige vare ikke Borgerne i Krigen? hvor tappert stredde de ikke? hvor lidet agtede de ikke deres Midler og Blod, naar der handledes om Statens Velfærd? Romerne, da Hannibal ødelagde Italien, bragde af egen Drift alt deres Guld, Sølv og kostbare Sager til Triumviri, for dermed at fortsætte Krigen imod Fienden. Raadet begyndte først, Ridderne fulgde deres Exempel, og tilsidst det hele Folk. Romerne bleve omsider lykkelige. Øvrigheden, ikke mindre ædelmodig end Folket, betragtede Gaven, som et Laan, og gav siden Folket villigen sine Gaver tilbage. Den fabiske Familie i Rom, 300 Mand stærk, udførde paa egen Bekostning Krigen imod Veienterne: De satte alle Livet til, uden en ene-

ste

ste, som siden fik Navn af Fabius Maximus; men de reddede Statens Liv med deres Død.

I Republikernes Begyndelse, forend den republikanske Tænkemaade forderves, finde vi altid store, endog selsomme Beviser paa Selvfornægtelse og Opoffrelse for Fædrenelandet. Vi have nævnet Romere: vi ville tale om Græker. Xerxes tilbød Leonidas Kongedømmet over Grækerne, om denne vilde tage hans Parti. Tilbudet blev afslaget med en ædelmodig Foragt: Vidste du, svarede Leonidas, hvori den menneskelige Lyksalighed bestod, skulde du aldrig tragte efter at blive Herre over en fremmed Stat. Hvad mig angaaer, da döer jeg heller for Græker, end herske over Græker. Herskelysten, denne store og stolte Passion i det menneskelige Hierte, var i denne redelige Patriots Hierte langt svagere end Kierlighed til Lovene og Følelse af Pligter.

Endnu mere maae vi forundre os, naar vi høre, at Republikerne have havt saa ædelmodige Borgere, at disse, skiønt de uskyldigen ere blevne behandlede og agtede som Misdædere, dog indtil deres Yderste have elsket og æret deres Fædreneland. Aristides, der af sine Medborgere var jaget i Landflygtighed, bad Guderne, at hans Fædreneland maatte være saa lykkeligt, at det aldrig skulde nødes til at erindre sig, at der havde været en Aristides til. Phocion, uskyldigen dømt til at drikke den dødelige Gift, bad sin Søn med Vægeret for

Mun-

Manden, at han aldrig vilde hevne hans Død. Pausanias var dømt til døde, som skyldig i det høie Forræderi: Han, der vilde redde sig med Flugten, flygtede til Minervæ Tempel: Af Stedets Hellighed haabede han Beskyttelse imod sine Forfølgere; Hans Moder, hans egen Moder, var den første, som bragte Steene, og raadede Folket at tilmure Templets Dørre, for derved at fuldbyrde den Dom, der dømde ham til at døe af Hunger. Timoleon forglemde al broderlig Kierlighed, og sammensvor sig til sin Broders Timophanis Undergang, da denne blev ansect for Corinthens, hans Fædrenelands Fiende. Henvende vi os til de nyere Republiker, f. Ex. Venedig og Genua, da finde vi Patrioter der, som vi fordum have fundet dem i Italien og Grækenland. Pezero, en Hertug i Venedig, gav 300,000 Ducater af egne Midler til at forsætte en Tyrkekrig. Doria kunde giøre sig Haab om at blive Hertug i Genua, men han holdt det for en større Ære at redde end at undertrykke Genuesernes Frihed. Saadanne republikanske Dyder finde vi dog ikke længere i Republikerne, end i Begyndelsen af disse Staters Stiftelse, eller i den yderste Nød. De fleeste af disse Stater ere stiftede i deres ulykkelige Dage: fattige og tillige stridbare Folk have indrettet dem. Et lykkeligt Tidspunkt kommer aldrig saa hastigen, førend de glemme deres forrige Tilstand, Grundregler og alt. Hollænderne elske deres Fædreland; men, som de fornuftige Hol-

lændere tilstaae, aldrig høiere, end naar de med Glasset for Munden erindre Fædrenelandets Velgaaende. Denne Kierlighed er for nærværende Tid ligesaa lunken, som den var varm i døn Tid, de strede med Spanien om deres Frihed. Tør vi vel vente nogen besynderlig Grad af Kierlighed til Fædrenelandet der, hvor Sæderne ere fordervede, hvor Overdaadighed udfordrer mere, end man kan samle, hvor udvortes Pragt giver Folket sin Værdi, hvor Borgeren ikke skal leve standsmæssigen, uden at kalde aabenbar List, lumsk Magt og hemmelig Bedrageri til Hielp? Her tænker Folket saa meget paa sit eget, at det ikke kan tænke paa det almindelige Beste.

Johan

Johan Nordahl Brun,

Biskop i Bergen.

Denne, egentlig som Sørgespildigter navnkundige Skribent, har skrevet en egen Afhandling om fornuftig Kierlighed til Fædrelandet, der af det nordiske Selskab i London tilkiendtes en Priis, og indrykkedes i dets Samlingers Første Bind 1788. Det heraf udragne Sted er det, hvor han behandler samme Æmne, som Rothe og Schytte.

Af denne Beskrivelse *) har jeg udeladt det kiere Udtryk Fædreneland, og skulle Digteren og Taleren være tvungen at følge min Plan, havde jeg saaledes berøvet dem den ønskeligste Anledning til de skiønneste Malerier. Om Digteren er fød under en hæslig truende Klippe, saa drages han derhen, det forstaaer sig, med en magnetisk Kraft, og den alting ophøiende Talekonst udbreder Yndigheder over Talerens Fødested, som man finder i Talen, og savner paa Stedet. Jeg skriver en Afhandling, en Afhandling om fornuftig Kierlighed til Fædreneland; og der bør dette hemmelige Træk til Stedet ikke indtage et vigtigere Rum end Sympathie i Physiken: det er dog vel ikke Fornuftens Værk at vælge

*) Kierlighed til Fædrenelandet er en ædelmodig Drift til at anvende fortrinlige Evner til det almindeliges Bedste ved Handlinger, hvortil borgerlige Love ikke forbinde.

Fødestedet til Popæl, naar en mere velgiørende Natur viiste os ulige flere Livets Bequemmeligheder paa et andet Sted. Men Kierlighed spurgte ikke altid Fornuften til Raads. Man elsker eet Sted fremfor andre, og kan ikke altid giøre sig selv Rede for Aarsagen. Kulden mod Polerne og Varmen under Linien, det lave Marskland og de høie Alper, den tykke Skov og de nøgne Sletter, ere lige behagelige for dem, som der ere fødte og opdragne. Men skulde man ikke, ved at søge, finde den rette Grund til denne Kierlighed? Eller er det nok at sige med den skiønne Digter:

nescio, qua natale solum dulcedine cunctos
trahit, et immemores non sinit esse sui.

Hvad Ovidius angaaer, er Hemmeligheden let opdaget. En skiøn Aand, en fød Romer, en Yndling ved Keiserens Hof, som vises i Landflygtighed, lever i Schytien blandt grove og udyrkede Folk, har god Grund til at længes efter sit Fødested, han veed og selv til en anden Tid at giøre Rede derfor i disse fortræffelige Udtrykke:

Roma domusque subit desideriumque locorum,
Quicquid et amissa restat in urbe mei.

Sagen, troer jeg, er i Almindelighed denne; det er ikke Fødselen, men den første Opdragelse, som binder Hierterne til Stedet. Ikke blot Taknemmelighed, fordi vi der fik en god Opdragelse, men Erindring om vor legende Alder, om den sorgesløse Tilstand, om denne Livets blide Morgenrøde, som aldrig mere kommer tilbage; at

vi

vi der have Ungdoms Staldbrødre og Venner; der kiende Sæderne og Tænkemaaden, og hvert Bierg og hver Dal, og hver Steen og hver Tue; dette indprenter os en Tilbøielighed, som vi ikke kunde forklare; om vi end saae langt flere Naturens Yndigheder paa et andet Sted, vilde dog denne vor Ungdoms Skueplads være os mere behagelig. Der er dog ogsaa noget Virkeligt i alt dette: hvert Sted har sine Mangler og Fordeele; jo nøiere vi kiende begge, jo bedre kunne vi taale de første og benytte os af de sidste; men vi kiende dem ingensteds bedre, end hvor vi ere opdragne, og Tilbøielighed til at boe paa dette Sted er dog alle Dage mere mandig, tienligere til vor Lykkesalighed, og mere værd at opelskes, end den Urolighedens Aand, som byder os at vandre Verden rundt for at finde den bedste Bolig. Digteren har Ret: Patriæ quis exul se quoque fugit? Fieldbonden skulde vantrives, om Synet af enhver grøn Dal fristede ham til at bytte Bolig. Men det borgerlige Samfund, i hvilket vi leve, er det rette Baand, som bør fæste vor Tilbøielighed til Landet; ere vi nu ogsaa der opdragne, og have derfor en fortrinlig Kierlighed til Stedet, er det saa meget desbedre.

Kierlighed til Fødeland er en Drift; ganske oprigtig og ganske heftig kan den være, om den ikke altid finder Anledning at yttre sig i virkelige Handlinger. Et Land har altsaa ofte flere Patrioter, end de som forevises i Skrifter, og ofte mere paalidelige, end de, som

med

med Skrifter forevige sig selv. I mangt et stolt Bryst blivet evig begravet en Ild, der skulde flammet for Fødeland, om den havde faaet Luft, imedens tusinde Andre, mindre begiælede, tale, skrive, digte om almeennyttige Indretninger, og Egennyttens Opoffrelse, om Mod og Tapperhed. Staten har ogsaa sine Pharisæere, som sige det vel, men gisre det ikke: hvad man selv vidner om sit Hiertes Brand, kan ikke gielde, uden det tillige er kraftigt nok til at antænde Ild hos andre; men den, som intet vidner derom, turde i Tilfælde have mere deraf, end den, som allermeest har opfyldt sin Virkekreds med patriotiske Qvalmer. En kiek Mand, som ikke kan det Gode, han vil, er aldrig forlegen for at bekiendtgisre Verden sin gode Villie. Den derfor, som ved gunstige Anledninger fik Lykke til at udrette meget for sit Fædreneland, torde derfor ikke være mere Patriot i sit Hierte, end den, som formedelst mødende Hindringer udrettede mindre, eller endog ganske tabte sin Hensigt.

Drift til at tiene det Almindelige bør være ædelmodig; den Kloges Planer ere mangfoldige: Egennytte, Ære-Syge, og Herske-Lyst ere Slanger i Græsset. Man vover, arbeider, opoffrer, for tilsidst selv at vinde desmere. Man vælger en Tid at være sine Ligemænds underdanige Tiener, for siden at blive deres strenge Herre. En ganske reen og ædel Hensigt er saa sielden blandt patriotiske Handlinger, som virkelige patriotiske Handlinger ere sieldne blandt Menneskers Idrætter.

Det-

Dette være sagt, for at gisre Patrioten opmærksom paa sig selv, ikke for at gisre andre opmærksomme paa ham. Kun Ord og Gierninger, men ikke Tanker og Hensigter bør vi dømme. Allermindst er Misundelsen berettiget giennem Gisninger at dadle alt det, som synes stort og godt. Det er Fædrenelandets og Statens Fiende, der leder ængstelig efter uædle Bevæggrunde hos den Mand, som dog virkelig har udrettet noget for det Almindelige. Den danske Griffenfelts Fald turde vel bevise, at store Mænd ogsaa have deres Feil, men neppe vare disse Feil saa skadelige for Staten, som den nedrige Efterstræbelse, der opdagede dem, og førte dem i Triumph. Maa man undertiden see igiennem Fingre med et uvirksomt Drog, hvad er man da forbunden at tilgive den, som er sit Fædrenelandets Ære og Styrke? Det Land, som vil have Patrioter, maae taale, at de ere Mennesker. Det er os derimod vigtigt, at regne nøie med os selv, at kiende vore Bevægegrunde, for at vide, om vi bør være tilfreds med vore Handlinger. Aldrig kan den være det, hvis første Drift til at tiene Fødeland, var Had mod et vist Parti, eller Hevngierrighed over tilføiede Fornærmelser. Brutus og Cassius, de saa kaldte sidste Romere, vare Cæsars Banemænd. Den første af blind Nidkierhed for Friheden, den anden af et personligt Had mod Cæsar. Den første maa man dog indrømme Navn af en sværmende Patriot, naar man med Rette kalder den sidste en nedrig Morder. Jeg

har

har nævnt Egennytten og Æren, og det var Undersøgelse værd, hvorvidt disse kunde bestaae med en ædelmodig Drift til at tiene Publikum. At elske Dyden for Dydens Skyld; at arbeide for Andre og ganske glemme sig selv; at være stor og ikke vide det, lader til at være smukke Grundtegninger; kun Skade, man finder ikke saadanne Engle blandt Mennesker, som man efter disse Træk skulde kunne kiende; eller skulde det vel endog være godt, om man fandt dem? At ville forfremme sin egen mulige Lyksalighed er hvert Menneskes første Grund-Drift, indprentet af Skaberen, og ikke stridende mod nogen guddommelig eller menneskelig Lov, mod nogen selskabelig Indretning. Ligefrem at fordærve sig selv, for at frelse andre, gaae nogen for at klæde sin Næste, er hverken naturligt, fornuftigt eller christeligt. Naar Undergang var vis, eller i det mindste høist rimelig for mig selv og mit hele Selskab, saa var det ædelt at opoffre mig selv allene, om Resten af Selskabet derved kunde reddes. Christendom befaler, af to Kiort er dog kun at give sin Broder den ene, og det kun i Tilfælde, at denne sidste havde ingen. Min Lyksalighed, som Medlem af et Selskab, staaer altid i Forbindelse med Andres: nedrigt paa deres Bekostning at fremme den, men billigt at fremme min egen, uden Andres Skade, og ædelmodigt at fremme den paa en Maade, som tillige udbreder almindelig Nytte. Patrioten, for Ex. finder Udveie til at giøre Ende paa den ødelæggende Krig; han

tæn-

tænker sig forud sine Medborgeres blomstrende Lyksalighed under Fredens Skygge; men kunde det ikke bestaae med ædelmodige Hensigter, om hans Indbildningskraft ogsaa udviste for ham selv et Sorgenfri, hvor han i en rolig Alderdom skulde høste rige og ærefulde Frugter af sine mandige Bedrifter? Eller skulde Lyst til Ære ikke taales blandt Menneskets Bevæggrunde til store Handlinger? Lykkes det mig, saa vil jeg blive agtet for den Ypperste blandt mine Ligemænd! Skulde denne Tanke være saa farlig? Eller skulde man være philosophisk grusom i den Grad, at ville have den aldeles udrydded af alle ædle Hierter? En anden Sag er det, naar jeg arbeider til andres Nytte allene, eller fornemmelig for selv at blive ster! Naar jeg glæder mig over Andres blomstrende Lyksalighed, blot fordi den prydede min egen Laurbærkrands, da er Stolthed den Aand, af hvilken jeg drives, og røves denne Drift, er Krandsen sønderrevet. Men elske vi Fædrenelandet, vil man sige, saa har Kierlighed Kraft til at bringe os selv og alt vort eget i Forglemmelse, og den Ting allene i Erindring, som vi elske. Den svage Moder veier ikke sine Kræfter, og maaler ikke Faren, og spørger ikke Fornuften til Raads, men sætter sig altid til Modværn for at beskiærme sit Foster; hertil svarer jeg, at Moderen handler efter en Naturdrift og ikke efter Overlæg; at Fædrenelandet vilde være ilde tient med saadan Kierlighed; og at den desuden neppe er til uden i Digterens

Ind-

Indbildningskraft, i forrykte Hierner, og i følsomme Smaaherrers bløde Sprog. Og sæt, at den var til, at der gaves en στοργή, som bestemte Patrioten til dristige Handlinger, saa ville vi ikke finde det Ædle og Store i hans Bevæggrunde, vi ville see med Forundring, hvorledes den mægtige Drift rev ham hen, førte ham med sig, som Strømmen fører Skibet; men vi maatte erkiende tillige, at han ikke kunde handle anderledes, og at der ikke var mere Dyd i hans Handling, end i Løvindens naar hun forsvarer sine Unger. Nei! den sande Patriots første og fornemste Bevæggrund bestaaer i Lyst til at udrette det største Gode, som er muligt. Hans eget Bedste kommer og her i Betragtning, dog kun for saavidt det kan bestaae med hans Hovedhensigt, denne vil han naae, naar det ikke anderledes kan være, endog med sin egen Skade. At have tænkt paa sin egen Ære, kan han gierne være bekiendt, naar han kun har søgt den igiennem store og gode Handlinger: han forstaaer ved Ære ikke Navne, Baand, Ordener. Disse ere kun Ærens Tegn, ikke Æren selv. Den Ære, han attraaer, er Agtelse i Medborgeres Hierter.

Jeg har nævnt fortrinlige Dyder, og troer, man burde besidde dem, førend man gav sig af med at patriotisere. Det er en stor Tanke: Jeg vil udrette noget nyttigt for den hele Stat. Men skal den være fornuftig, maae den straxt kunne understøttes af en anden: Jeg føler mig saavel stikket dertil, som nogen af

mi-

mine Medborgere. Herved maae dog anmærkes den vigtige Forskiel imellem Handlinger, som kun fordre en god Villie, og dem, som ikke kunde udføres uden fortrinlige Færdigheder. I første Tilfælde behøver jeg ikke at maale saa nøie mine Kræfters Fortrin for mine Medborgeres. At bestemme for Ex. en Sum til almeennyttige Stiftelser, uden at vide, om man efterlader sig beholden Bo, var vel en latterlig Daarlighed; men naar man derimod havde Midler nok, for at kunde gisre det, var det ilde, at ikke iværksætte det, fordi Andre mere bemidlede ikke tænkte paa noget saadant. Men der ere Handlinger, som fordre høiere Naturens Gaver, dybere Indsigter, mere Øvelse, end man sædvanlig finder hos menige Mand. Der er kun liden Noes at begynde paa det, man ikke kan fuldføre, eller, blot for at udmærke sig, at begynde paa det, enhver anden ligesaa godt kan fuldføre, ja det er Cervantes Riddere værdigt at begynde paa det, som mange andre ulige bedre kulde kunne fuldføre. Herfra have vi de mangfoldige patriotiske Vanskabninger, disse smaa State-Raisonneurs, disse uendelige Projectmagere, hvilke alle, naar de endog mene Fædrenelandet vel, giorde tusinde Gange bedre, at de levede og døde incognito, beskiæftigede allene med de hverdags Sysler, hvortil de havde den fornødne Færdighed. — Det maae jo falde ethvert fornuftigt Menneske i Øinene som et latterligt Optrin, naar hans Ligemand, der maaskee endnu i Færdigheder og Indsigter, er et godt

Skridt

Skridt neden for ham, fremstiger ubuden af Flokken, paatager sig et Slags Formynderskab over sine vildfarende Brødre, og vil omskabe det Hele efter nogle enkelte Jagttagelser, som han i en ganske snæver Kreds kan have fundet nyttige? Hvad maa den virkelige Statsmand tænke, naar Borgeren, som neppe kiender sin Fødebyes sande politiske Forfatning, giør Udkast til Rigets bedre Bestyrelse? Ja, siger man, det skader dog ikke, enhver aagrer med sit Pund; den Klogere tage deraf, hvad han finder godt, og forkaste Resten. Dette gielder som oftest om Skrifter, dog ikke heller altid om dem; men om Handlinger gielder det ikke. En Skribent, som mener Fædrenelandet vel, tager feil, og kan igiendrives, og midt i hans Feiltagelse kan dog ligge Tanker til høiere Eftertanke; da gielder den foregaaende Sætning; men Forfatteren er vittig, fører et fortryllende Sprog, og den, der skal modsige ham, er vel grundet i Videnskaben, men har intet af det Lætte, Muntre og Flydende, som kan giøre hans Foredrag behageligt, saa ved man, hvor ofte Vittighed erstatte Mangelen af grundige Beviser, og hvor ofte den alvorlige Sandhed stod uden for, naar glimrende Vildfarelser fik Audience.

Handlinger derimod kunne ikke giøres ugiorte. Falske Sætninger i Lægekunsten kunne oplyses og igiendrives, men naar Quaksalveren dræber godt Folk, kan den beste Læge ikke skaffe dem Liv igien. Den, der vil iværksætte en patriotisk Handling, maae føle sig dertil saa vel

skikket, som nogen af hans Medborgere, allerhelst om Handlingens slette Udfald kunde drage skadelige Følger efter sig for det Hele. Naar Fienden bryder ind, at sætte sig i Spidsen for tusinde frivillige, men lidt svede og mindre udrustede Landsmænd; uden Forstand og uden Krigs-Kunst at binde an med ligesaa mange velanførte og tilbørligen bevæbnede Krigsfolk, var formasteligt. Naar derimod en kiek Soldat vover et dristigt Foretagende, som, om det lykkes, aabner Vei til en afgiørende Seier, og om det mislykkes, kun koster hans eget Liv, saa har han fortient sit Ereminde, enten det lykkes, eller ikke. Porsenna, den hetruriske Konge bragt af Dage, tænker Mucius Scævola, saa er Rom frelst fra Beleiring, derfor trænger han sig midt ind i den fiendtlige Leir lige til Kongens Telt, men tager Feil af Personen, og en anden Hertrurier falder ved hans Haand. Han anmælder selv sit Forsæt for Kongen, med Forsikkring, at mange Romere tænkte som han, og at det var hans Landsmænds Hæder, at handle og lide, som Helte *).

Scæ-

*) Her spørger Abed Millot: var da et Mord saa heroisk Gierning? Men er det et Mord i en offentlig erklæret Krig at bryde ind i Fiendens Leier, for med eet eeneste lykkeligt Stød at frelse sin beleirede Fødeby? Er Mucius Scævola en kiøbt og forklædt Spion? Eller kommer han som en bevæbnet Mand? Var det Mord i Friderichshalds Beleiring, at sende en Bombe ned paa det Huus, hvor den forfærdelige Carl var gaaen ind? Naar Abbeden spørger: hvorledes har Roms Historieskriver kunnet berømme et Træk, som

for

Scævola satte ikke Roms Velfærd paa Spil, da han foresatte sig at frelse den. Men da Varro, opblæst af Stolthed, ikke saae, at Æmilius havde fortrinlige Færdigheder for ham til at anføre en Krigshær, og hvorvel det han selv var den store Hannibal voxen, opoffrer han paa een Dag 40000de af sine Landsmænd. Dog — naar et lykkeligt Udfald med Rimelighed kan formodes, behøver Patrioten ikke saa ængstelig at maale sine Kræfter med det Foretagende, han vil udføre. Vil man have enhver Steen veiet, førend man forsøger at lætte den; vil man ingen Ting forsøge, uden man med fuldkommen Vished kan forudsee Følgerne, saa udrettes ikke meget. Den ædelmodige Drift, som besieler Patrioten, gior ham det Vanskelige let, og det kun besværligt, som synes umuligt for en anden. Vist er det imidlertid, at mangen redelig Patriot er bleven det Modsatte af, hvad han vilde være, fordi han ikke var udrustet med de fortrinlige Evner, som han burde Man har ikke retfærdiggiort et mislykket Foretagende, fordi man gav det den beskedne Titel af Forsøg. Man gior saa mange Forsøg paa det arme Statslegeme, at man dræber tilsidst

fordømmes af alle Nationers Love? turde man vel spørge, hvorledes ville nyere Historieskrivere fordømme en Romer efter Love, som han ikke kiendte? Efter hvilket Jus Publicum fortiente den Handling i den Tid at fordømmes? Medens vi rose vore mildere Sæder og bedre Love, maae vi dog lade de Gamle vederfares Ret, og tillade Romeren at excipere forum, naar man sætter i Rette paa ham efter fremmede Love.

sidst ved at ville helbrede. Man vil fremme det almindelige Bedste, skiønt man neppe veed sit eget. Den derfor, som vil udmærke sig, maae prøve, om han har de naturlige eller erhvervede Fortrin, som sætte ham i Stand til at udrette noget for det Hele. I Mangel af disse Fortrin overlade han vigtige Foretagender til sin dueligere Landsmand, og selv i al Stilhed passe sine hverdags Haandteringer. Eller føler han nu endelig et uimodstaaeligt Kald, saa gaa han først hen at erhverve sig de Fortrin, som erstatte Naturens Mangler, han samle de Indsigter og Færdigheder, som gisre ham ypperligere end hans Medbrødre, og saa betræde han den Ærens Vane, hvor ingen af Flokken kan følge ham.

L. Smith.

L. Smith.

Doc. og Professor Theologiæ og Præst paa Fredensborg.

Fød 1753. Død 1794.

Det Verk, som især berettiger denne Skribent til et Sted blandt Danmarks gode didactiske Prosaister, er hans Forsøg til en fuldstændig Lærebygning om Dyrenes Natur og Bestemmelse og Menneskets Pligter mod Dyrene, første Gang udkommer, under Navn af Tanker om Dyrenes o. s. v. 1789; siden fuldstændigere udarbeidet, og udgivet 1791, og endelig oversat paa Tydsk 1793, forøget med mange Tilsætninger og Berigtigelser af Forfatteren, som i det seneste Oplag af Bogen ere nyttede. Nedenstaaende Sted er taget af anden Afdeeling, om Menneskets Pligter mod Dyrene, fierde Capitel, om disse Pligters Sammenhæng med Menneskets Moraliter. S. 435 til 445. Udgave fra 1800.

Mennesket, som er tankeløs, ligegyldig, ond i sin Omgang med Dyret, stemmes med det samme, til en ligedan Tænkemaade og Adfærd mod Mennesket.

Quinctilian fortæller*): at Athenienserne dømte en Dreng fra Livet, fordi han have slaaet Øiet ud paa en Krage; da de sluttede deraf, han vilde blive et ondt og farligt Menneske; og en Domitians Exempel stadfæster:

*) Libr. V. Cap. 9. §. 13. edit. Gesner

fæster Rimeligheden i denne Slutning. Ved Begyndelsen af hans Regiering indelukkede han sig en bestemt Tid paa Dagen, da han fangede Fluer, og satte dem paa Spid; og denne Fluebødel blev siden een af Jordens grummeste Tyranner *). Men hvad denne kronede Misdæder var i det Store, kan ethvert Menneske blive i det Mindre, om han gjør sig det til Lyst at martre Dyret, eller er følesløs ved at volde det unytlige og unsdvendige Lidelser.

Som den engelske Lovgivning i saa mange andre Ting bær Vidne om den Viisdom, hvormed den er affattet, saa er den især mærkelig deri, at den ogsaa har sørget for de umælende Dyr, og har sat Grendser for den Vanart, Menneskket kunde falde paa at øve mod dem.

Saa

*) Er nvere Exempel har man i Frankerigs svage og blodgierrige Konge Carl den 9de. Denne Konge, som, efter en ligesaa forrædersk som grusom Plan, lod Aar 1572 myrde 40 til 50000 Mennesker af sine egne Undersaatter, som selv fra Slotsvinduerne skiød paa de flygtende Hugonotter, som fandt Vellyst i Stanken af den myrdede Admiral Colignis døde Legeme, og opmuntrede Morderne til fordoblet Raseri; denne Konge er bekiendt af sin udsvævende Lyst til Jagten. Det var, blandt andet, hans Glæde, at vaske sine Hænder i de dræbte Dyrs Blod, og deraf, formoder de Thou, ikke uden god Grund, at den megen Grumhed i hans Tænkemaade især havde sin Oprindelse. Og denne Konge skal dog af Naturen have havt et godt og velvilligt Gemyt; men ved Omgang med vilde og onde Mennesker, og ved den idelige Myrden af Dyr, blev han blodgierrig og ond mod Mennesker. Thuan. Hiftor. Libr. 57. ad Ann. 1574.

Saa taler Skribenten Archenholz om denne Sag*): „En anden Lov, som endnu ingen Reisende har omtalt, er mod dem, som omgaaes ubarmhiertig med Kreaturet. Da Dyrene maae forholde sig lidende, saa er det Menneskeheden hos en saa oplyst Nation meget værdigt, at beskytte dem mod Menneskenes Grusomheder. Slige Angivelser forekomme ofte, og blive straffede uden Skaansel. Pengestraffen er 5 Skilling, 10 Skilling Engelsk, og mere, efter Øvrighedens Kiendelse, der retter sig efter Omstændighederne og Sagens Beskaffenhed. Heraf flyder da den gode Virkning, at man omgaaes med Dyrene, som med fornuftige Kreature. Den Mildhed, Englænderne vise mod deres Heste og Hunde, er bekjendt nok, og har sin Oprindelse af denne Lov."

Men denne Mildhed finde vi jo overalt i den Engelske Lovgivning: ingen Tortur, ingen Kniben med gloende Tænger, ingen Radbrækken, og deslige grumme Dødsstraffe, finde vi i deres Kriminal-Ret. Kun paa crimen læsæ maiestatis er Dødsstraffen haard; og dog er der sørget for, at Misdæderen kan have tabt Sands og Bevidsthed, inden den haardeste Deel af Straffen udføres paa ham. Men maa en saadan Lovgivning ikke ligesaa meget formilde Sæderne og forbedre Tænkemaaden hos en Nation, som denne ved modsatte Principer mod Mennesker og Dyr maatte forhærdes og forderves?

Og-

*) England und Italien, zweite Ausgabe, 2 Th. S. 154.

Ogsaa det er bekiendt, at Engellands Lovgivning har udelukt Slagterne fra at vælges blandt de tolv Svorne, som skulle paakiende, om den, der er sigtet for Misgierning, er skyldig eller ikke. Man har troet, at Menneskket, ved det idelige Syn af Blod og Død, maatte blive ligegyldig ved slige Optrin, og altsaa med mindre Varsomhed vaage for de Anklagedes Frelse, end andre, der ei vare i en til Haardhed saa fristende Stilling. Og mon ikke denne Formodning er aldeles overeensstemmende med den menneskelige Natur? Men naar nu Menneskket af Lyst giør det, som nogle maae giøre af Nødvendighed; naar vi med Forsæt tilvænne os Ligegyldighed mod Dyrets uhensigtsmessige Lidelse og Død, i Steden for andre maae arbeide mod deres naturlige Følsomhed, for at overvinde den Ulyst, deres Haandtering forvolder dem; maa da ikke vor moralske Fordervelse, og de onde Følger deraf i vor Adfærd mod vore Medmennesker voxe i ligesaa høj Grad, som vi frivillig have underholdt og underholde slige usympathetiske Fornemmelser? Den Herre, der tyrannisk behandler sin Hund og Hest, er vist aldrig i Sandhed god Hosbonde mod sine Tyende: den, der er følesløs ved at lade Dyret lide Hunger og Nød, skal og kold og haard kunne gaae sin hungrige og lidende Broder forbi, uden Lyst eller Drivt til at afhielpe hans Elendighed.

Ja, Menneskket bliver ikke, med eet, ond i høieste Grad, og der ere ofte adskillige Anlæg til Vanart i Sie-

len, som først sildig og ved given Leilighed yttre sig; Anlæg, paa hvilke hverken vi eller andre have tænkt, før de pludselig udvikles. Fra vor første Ungdom af høre vi, vi skulle elske Mennesker, gjøre Ret mod dem: vi opvoxe med disse Begreber: de blive klare, de blive talende Følelser hos os; og altsaa kan ikke de modsatte uharmoniske Følelser mod Dyret saa strax og merkelig vise sig, og udbryde i alle deres Følger. I vort almindelige Liv, hvor vi leve jevnt hen, uden at ophidses af nogen merkelig Lidenskab, kan Mennesket ikke selv merke den ufordeelagtige Indflydelse, dets onde Adfærd mod Dyret kan have paa dets egen Karakter: men lad os rives ud af denne jevne Roligheds Tilstand; lad Vrede og Hevngierrighed ophidse det ildrige Blod; og den, som før var haard og ond mod Dyret, skal nu rase frem, med selvsamme Bitterhed, mod sin Broder. Men, vil maaskee nogen svare: min Fornuft siger mig jo dog altid, det er et Menneske, jeg handler med. Godt, Broder, brugte du Fornuft, da vilde den sige dig dette; men merk vel: du bruger ingen Fornuft, naar du mishandler Dyret; og ligesaa lidet bruger du din Fornuft, naar du i Lidenskabernes Hede mishandler dit Medmenneske.

Maaskee vilde nogen her indvende, at der gives Mennesker, som ere fromme og gode i deres Omgang med Dyrene; men ere derimod haarde og onde i deres Adfærd mod deres Medmennesker; og deraf da uddrage den Slutning, at vor Behandling af Dyret ingen

Sam-

Sammenhæng skulde have med vore øvrige Handlingers Moralitet. Erfarenhed stadfæster tildeels Sætningen: Rigtighed; men ved nogen Eftertanke vil man let indsee, at den angivne Følge ikke flyder deraf.

Der gives Mennesker, som ere gode mod Dyret, og onde mod Mennesket; og her bliver da først at forklare, hvori denne Godhed mod Dyret bestaaer, og i hvilken Omfang den yttrer sig. Der er Mennesker, som ere lunegode saavel mod Dyr, som mod Mennesker; de kunne have en og anden Dyreart, mod hvilke de ofte vise udmerket Velvillighed; men stundom mishandle de Dyret, naar det ikke kan undvige deres Lyner, eller ikke vil eller ikke forstaaer at rette sig efter deres Særheder. Paa samme Maade behandle de Menneskene, der uheldigviis staae i nogen Afhængenhed af dem; og disse kan man da ikke have meent, naar man paastaaer, at Mennesket kan være ondt mod Mennesker og godt mod Dyret. Der gives andre Mennesker, som vælge sig et eller andet Yndlings-Dyr til Morskab og daglig Omgang; disse enkelte Dyr elske de da; men de elske dem ofte med udelukkende Kierlighed, som de vare de eeneste Dyreskabninger i Naturen; elske dem med en saadan Hengivenhed, at deres Hierte forresten ingen Følelser haver tilovers for Dyr eller Mennesker.

Nu skeer det da, at den samme Dame, som faaer Engstelser og Afmagt, naar hendes Skiødehund piber, eller en forgudet Papegoie ikke kan tære sin Føde, er

kold

og ligegyldig ved at jage afsted med sine Heste, til de styrte, eller ved at angle med den sprellende Orm. Kun for deres Yndlings-Gienstand have slige Mennesker Følelser og Opmerksomhed, og hvad Under da, at alt andet, det være sig nu Dyr eller Mennesker, maa tage til Takke med den Behandling, som et saadant Menneskes herskende Lidenskaber i ethvert Tilfælde foranledigede. Men slige Mennesker kan heller ikke med Sandhed siges at være gode mod Dyret, da det kun er enkelt Dyreskabning, deres Hierte hænger ved. De ere, som i et Slags Afsindigheds Tilstand, da Forestillingskraften er saa ganske beskieftiget med en enkelt Gienstand, at de ikke anvende, og tilsidst ikke kunne anvende tilbørlig Opmerksomhed og Eftertanke paa andre Ting. Lykke er det for dem, at de dog see deres Yndlings-Skabning uden for sig, og ere sig bevidste, at de ere forskiellige fra denne; men paa Veien til Afsindighed ere de; og uventede Tilfælde, Dyrets pludselige Død o. s. v., kan meget let indskrænke deres Følelser og Forestillinger saaledes til deres egen Person, at de blande deres egen Personlighed med deres elskede Gienstand, tabe deres Selvbevidsthed, og med det samme Forstandens Brug.

Endnu andre Mennesker gives der, som ere saa overvættes følsomme, at de hensmelte i idel Følelser, blot ved at høre tale om lidende Dyr eller Mennesker. De kunne ikke udstaae Synet af noget lidende Væsen, og lade heller Mennesker og Dyr hielpeløse lide og om-

kom-

komme, end de skulde martre deres følsomme Hierter ved at røre en Haand til deres Medskabningers Lindring eller Frelse. Disse ere gode baade mod Dyr og Mennesker, dersom Godhed bestod blot i tomme Ord og forvirrede Følelser. De kan vise sig i høi Grad onde mod Mennesker, da de styres blot af sandselige Følelser, uden at bruge Eftertanke eller Forstand; men disse samme Mennesker skulle kunne udøve den grummeste Haardhed mod Dyret, naar det skeede, at Vrede eller en anden heftig Lidenskab undertvang deres sædvanlige Følelser, eller giorde, at de glemte deres antagne Karakteer, og kastede den paatagne Følsomheds-Maske. Og saaledes staaer endnu vor Sætning fast, da den, som efter fornuftige og vel giennemtænkte Grundsætninger er god mod Dyret, maa ogsaa have en overveiende Lyst til at giøre det, som Ret og Godt er mod Mennesket; den, som er ond mod Dyret, kan aldrig af Hiertet og med Stadighed være Mennesket god.

Jeg haver i det Foregaaende, med Forsæt, efterladt at tale om de Mennesker, som føle og yttre udmerket og herskende Hiertets Velvillighed, saavel mod Dyr, som mod Mennesker i Almindelighed, men have i Synderlighed valgt sig et enkelt Dyr til Omgang, hvilket Dyr da paa den besynderligste Maade tager Deel i Menneskets Velvillighed; jeg haver ikke benævnet dette Tilfælde, da jeg ikke begriber, hvorledes denne Ad-

færd skulde kunne være anklagelig eller lastværdig. Man merke vel, jeg forudsætter, at Mennesket, som saaledes haver individuel Dyreskabning synderlig kier, ligefuldt iagttager enhver Retfærdigheds og Velvilligheds-Pligt mod Dyr og Mennesker; og hvad skulde nu forhindre, at jeg ikke, som jeg bedst vidste og kunde, maatte gisre et Dyr glad og lykkeligt i dets Omgang med mig? Dyrene have i Almindelighed kun tynd Lykke og mange Lidelser i deres Omgang med Menneskene; og hvorfor skulde der da ikke ogsaa her i Tiden være enkelte lykkelige Dyr blandt de mange sukkende Dyreskabninger? Dette strider hverken mod Skaberens Godhed og Viisdom, ei heller mod Menneskets Værdighed eller mod Dyrenes Bestemmelse. Ja, Mennesket, som fatter synderlig Godhed for enkelt Dyr, kan derved skaffe sig selv en og anden Ubehagelighed, som tilstødende Tilfælde nu og da foranledigede; men dette er da Menneskets egen Sag, og kan ikke paaankes af andre, saa længe dets Godhed for dette Individ, ikke i sine Følger bliver fornærmende for andre dets Medskabninger, Dyr eller Mennesker.

I ethvert Tilfælde, hvor vi gisre det, som Ondt og Uret er, ere vore Tanker og Begieringer afvigende fra den Regelmessighed og Orden, som ene kan føre os frem

til

til Fuldkommenhed og Lyksalighed. Men enhver Kræn-kelse af Dyrets Ret, ethvert Onde, vi uden Nødven-dighed, og fornuftig Hensigt tilføie det, grunder sig jo paa falske og vildfarende Forestillinger; og disse Fore-stillinger harmonere da ligesaa lider med vor egen, som med Dyrets Fuldkommenhed. Fuldkommenhed og Sand-hed, Ufuldkommenhed og Vildfarelse ere stedse i uadskil-lelig Forbindelse med hinanden. Som en Sandhed ud-vikles af en anden, saa kan Vildfarelse aldrig andet end frembringe og forplante Vildfarelse; og blive nu de vildfarende Forestillinger de herskende i Sielen, de rive da Mennesket bort med sig, lig hine farlige Havsvelg, der opsluge alt i deres Hvirvel. Men hvor blev nu den Fuldkommenhed, Fornuft og Aabenbaring bestemte os til, at stræbe efter? Eller maa ikke meget mere fornuf-tig Eftertanke afnøde os den Tilstaaelse: i det vi, uden Nødvendighed og fornuftig Hensigt, formindske Dyrets Fuldkommenhed og Lykke, formindske vi vor egen Fuld-kommenhed og Lyksalighed, da denne ikkun kan grundes og befæstes paa sande Tanker, og ædle Følelser og Hand-linger.

Enhver Mishandling af Dyret støder Men-nesket ned fra den Fuldkommenheds Grad, hvor-paa det stod; legger Hindringer i Veien for den Fuldkommenhed, det ellers havde opnaaet.

Hvo haver afpælet Grendserne for den menneskeli-ge Vanart; og kan den ikke stige fra den ubetydeligste

Be-

Begyndelse til den frygteligste Høide? Men ligemeget er det, hvorledes vi gjøre de første Vendinger til Lasterne. Vi ere i denne Henseende fast i samme Tilstand, som Kuglen, der ligger paa den øverste Pynt af en steil Brink; fra hvilken Kant den end gives Stød, befordres dog dens Bevægelse, og den ruller frem med stedse tiltagende Hurtighed, jo længere Vei den har for sig i sit Fremløb. Men naar et saadant Legems Bevægelse dog tilsidst maa svækkes og høre op, formedelst den indvortes Tyngde og den udvortes Modstand, saa kan Aandens ilde anvendte Virksomhed gaae frem i det uendelige; i det mindste kan ingen Dødelig beregne, hvor der skal gives Standsning.

Ingen kan sige: saa ond vil jeg ikkun blive, og længere vil jeg ikke gaae: ingen kan altsaa med nogen fornuftig Grund spørge: hvad haver min Adfærd mod Dyret at skaffe med min Adfærd mod Mennesket? Giv Agt paa dig selv, o Menneske! eftertænk dine Følelser og Handlinger, og mon du ikke med upartisk Granskning skal finde, at din Ufølsomhed mod Dyret har svækket de velvillige Følelser, du skylder din Broder; du skal finde, at den Ondskab, du øvede mod dette Dyr, var en frugtbar Moder til andre paafølgende onde Handlinger. Du negtede Dyret sin Ret, og du lærte derved, med saa meget mindre Betænkning at gjøre Uret mod Mennesket.

Fæ-

Fædre, Opdragere, og du ømfølende Kiøn, som med saa megen og uindskrænket Vælde virker til at udbrede Blidhed over det menneskelige Liv og de menneskelige Sæder; ædle, dydige Qvinder og Mødre blandt vor Art: see, den Ungdom, Naturen og Forsynet gav i eders Værge, er som Voxet, der tager mod ethvert Indtryk af Mesterens Haand! Eders lykkelige Lod blev det, at plante Viisdom og Dyd i de unge og uerfarne Siele! O lærer dem da tidlig at kiende og føle, hvorledes alt, hvad der lever, blev skabt til Lyksalighed; og at vor egen Fuldkommenhed og Lykke, staaer altid i uadskillelig Sammenhæng med ethvert levende Væsens Lykke, vi formedelst vor Stilling i Livet kunde have Indflydelse paa. Lærer dem tidlig at agte paa Naturens sympathetiske Stemme, der opfordrer os til at glæde os ved enhver vor Medskabnings Glæde og Fuldkommenhed; forstærker denne Stemme ved den granskende Fornufts, den veiledende Erfarenheds lærerige Underviisninger!

Lærer de Unge at yde Dyret den Velvillighed, den Agt og Ret, det tilkommer som levende Væsen og Guds Skabning; og I skal med det samme befæste dem i en Agt og Velvillighed, de, som Mennesker, skylde Mennesker.

C. Bast-

C. Basthold.

Blandt denne berømte Forfatters didactiske Arbeider synes hans Philosophie for Ulærde det, hvoraf her bedst Exemplet kunde tages; og er hertil valgt Slutningen af Capitlet om Mennesket.

Mennesket haver af Fødselen intet mere end en Bequemhed til at blive fornuftig; det er først ved Culturen, at denne Bequemhed udvikler sig, og da udvikler den sig mere eller mindre, eftersom Culturen er bedre eller slettere. Herom overbeviises vi tilstrækkelig af deres Exempler, som ere opfødte vilde i Skovene og paa Biergene udenfor det menneskelige Selskab. Hos saadanne har man hverken opdaget Brug af Fornuft eller Sprog, men allene en vis Grad af Snedighed, hvilken dog ikke overgaaer den, som findes hos adskillige ufornuftige Dyr. Saasnart de derimod ere blevne indlemmede i det borgerlige Selskab, haver Fornuften strax begyndt at udvikle sig.

I Henseende til Legemet haver Mennesket intet forud for Dyret. Det menneskelige Legeme og det dyriske Legeme ere af samme Indretning. Blodet fortsætter sin Kredsløb, Aanden gaaer ind og ud, Næringsmidlerne tilberedes, Lemmodene bevæges ved Muskler, Sandser og Nerver frembringe Følelser eller Forestillinger i Sielen om de Ting, som ere udenfor Mennesket; disse

disse Forestillinger opvækkes igien ved Indbildningskraften, de erkiendes ved Hukommelsen, de frembringe Affekterne, og endelig forplantes Menneskет, som Dyret. Alt dette skeer paa een og den samme Maade hos Dyret og Menneskет. I disse Henseende er Menneskет Dyr, og haver intet Fortrin for Dyret. Jeg behøver derfor ikke heller her at indlade mig i disse Betragtninger, da jeg ovenfor haver sagt saa meget om det dyriske Legems Indretning, som min Plan tillader.

Ja, i disse Henseender er Menneskет ikke allene lig Dyret, men Dyret haver ogsaa heri meget ofte et Fortrin for Menneskет. — Jeg vil ikke tale om, at Menneskет er nøgent og vaabenløst, da alle andre Dyr komme til Verden, forsynede baade med det Dekke, der skal skiule dem mod Naturen og dens Voldsomheder, og med de Vaaben, som de behøve for at angribe deres Fiende, og beskytte dem mod deres Fiende. — Denne Mangel er just et Beviis paa Menneskets Høihed. — Det er Fornuften, som skal forsyne ham med Vaaben til hans Beskyttelse; det er og Fornuften, som skal forsyne ham med Dekke, overeensstemmende med den Himmelegn, under hvilken han lever. Menneskет er bestemt til at beherske Jorden, han skal derfor fødes nøgen, for at beholde et frit Valg til at forandre sit Dekke, ligesom han forandrede Himmelegn.

I denne Henseende er Menneskет derfor ikke under Dyret; det, som synes at være en Mangel, er en Fordeel,

deel. Men i mange andre Henseender er det dyriske Legeme fuldkommere end det menneskelige. Vi have ikke Fuglens Hastighed, ikke Løvens og Tyrens Styrke, ikke de skarpe Sandser, med hvilke mange Dyr ere udrustede; endskiønt det vel er unægteligt, at vi skulde have disse Evner i en langt høiere Grad, end vi virkelig have dem, dersom de fra Ungdommen af bleve omhyggeligere øvede, og ikke ved den forfinede Opdragelse bleve svækkede. Derfor finde vi og, at de vilde og udyrkede Folkeslægter have disse Evner i en langt høiere Grad, end vi.

Men det, som giver Mennesket sit væsentlige Fortrin fremfor Dyrene, og giør Grendseskiellet mellem Mennesket og Dyret, er den fornuftige Siel, med hvilken Mennesket er begavet. — At Mennesket haver en Siel, og at denne Siel er fornuftig, det lærer Erfarenhed og egen Følelse. — Vor egen Erfarenhed lærer os, at vi tænke, ere os medvidende om vore Tanker, og anstille Betragtninger over vore Tanker. Saa sandt det altsaa er, at vi tænke, det er, at vi giøre os tydelige Forestillinger om de Ting, som ere udenfor os, eller i os, saa sandt er det og, at der er noget i os, som tænker, og dette Væsen, som tænker i os, kalde vi Siel.

Saa meget kunne vi og med fuldkommen Vished indsee, at det, som tænker inden i os, ikke er det grove Legeme, vi bære, eller noget legemligt, som henhører

til

til Legemets Væsen. *) Af heele Legemets Indretning og alle dets Bevægelser kan der ikke udledes nogen Tanke, og endnu mindre Medvidenhed om sine Tanker. Et Speil forestiller vel de Ting, som ere udenfor det; men Speilet er sig ikke medvidende om disse Forestillinger. Øiet forestiller og de Ting, som ere uden for det; men Øiet er sig ligesaa lidet medvidende om disse Forestillinger; Øiet tænker ikke. Dette er aleene Sielens Egenskab, og denne Egenskab kunde Legemet ligesaa lidet have, som Speilet, og enhver anden Deel af Legemet ligesaa lidet, som Øiet. — Alle Forandringer i et Legeme skee ved Bevægelse; men at bevæge sig og tænke er forskielligt. I hvor sammensat en Maskine end er, i hvor konstig dens Sammensætning, og hvor mangfoldig forskiellige dens Bevægelser end ere, kan der dog aldrig deraf udkomme nogen Tanke, og endnu mindre Medvidenhed om denne Tanke.

Det er altsaa upaatvivleligt, at det, der tænker inden i os, maae være et Væsen, der er væsentlig forskielligt

*) Dersom Sielen ikke var væsentlig forskiellig fra Legemet, saa maatte vi fra Tid til anden faae en ny Siel, ligesom jeg ovenfor har sagt, at vi fra Tid til anden faae et nyt Legeme. Men vor Medvidenhed om os selv, og vor forbigangne Tilstand, Fortsættelsen og Erindringen af vore Ungdoms Forestillinger, og vor Bevidsthed, at vi ere de samme, som vi vare for mange Aar siden, det overbeviser os tilstrækkelig, at vor Siel er den samme, som den alletider har været, og at den følgelig er et andet Væsen, end Legemet.

skielligt fra Legemet; men om dette tænkende Væsen er et ganske enkelt og i sin Natur udeeleligt Væsen, eller om det bestaaer af visse os ubekiendte Deele, hvilke derfor just ikke ere det, man i egentlig Forstand kalder Materie, det er et Spørgsmaal, som af Fornuften vel neppe lader sig grundig besvare.

Forgieves tænke vi og, at besvare det Spørgsmaal, hvorfra Sielen haver sin Oprindelse. Vi kiende ikke Oprindelsen til Legemet, og endnu mindre til Sielen, der saa lidet kiender sig selv. Det er beskaffent med Sielen, som med Øiet, der seer alle Ting udenfor sig, men kan ikke see sig selv.

Vi kunne ikke engang sige med Vished, hvorledes Sielen virker paa Legemet. Vi føle dens Virkninger, men vi kunne ikke forklare dem. Uden Tvivl samle alle Nerverne sig til en vis Punkt i Hiernen. Her har Sielen maaskee sit Sæde; her føler den maaskee ved Nerverne alle de Ting, som virke paa dem, og herfra virker den maaskee igien ved Nerverne paa det hele Legeme, giennem hvilket alle Nerverne ere udbredte. Men alt dette er dog ikkun et Maaskee.

Alle disse Spørgsmaale føde ikkun unyttige Gisninger, og den er den Klogeste, som synes at giette best. Lader os heller standse ved det, vi med Vished føle, at vi nemlig have en Siel, der er væsentlig forskiellig fra Legemet, og at denne Siel er begavet med tvende Hovedevner, der ophøie os over Dyrene, med Fornuft og en fri Villie.

Vel haver Dyret noget liigt med dette. Dyrene kunne og gisre sig visse Forestillinger om de Ting, som ere udenfor dem. De kunne forbinde tvende Forestillinger med hinanden, og deraf gisre en Slutning til den tredie. Saaledes, naar jeg een Gang haver slaget et Dyr med en Stok, og jeg nu igien opløfter Stokken, saa flyer Dyret; det forbinder nemlig Forestillingen om Stokkens Opløftelse med Forestillingen om det Slag, det en Gang fik, da Stokken tilforn er bleven opløftet, og gjør den Slutning, at det nu igien vil faae et Slag.

Men dette skeer ikkun efter sandselige Forestillinger. Menneskets derimod, endskiondt alle hans Forestillinger vel have deres første Oprindelse fra Sandserne, saa lader han det dog ikke blive ved disse Forestillinger alene, som alletider have noget Mørkt og Uvist i sig. Han anstiller Betragtninger over sine egne Tanker, undersøger dem, fraskiller det Rigtige og Urigtige i samme, og efter tydelige Forestillinger om Tingen udrager han Slutninger. Den Evne i Menneskesielen kaldes Fornuft, hvilken viser sig ved mere eller mindre Dømmekraft, mere eller mindre Vittighed, mere eller mindre Skarpsindighed.

Men, uagtet Mennesket ved denne Evne saa meget ophøier sig over det Dyriske, saa er der dog ingen Tvivl, at denne Evne jo staaer i en nøie Forbindelse med Menneskets dyriske Deel, og fornemmelig med Hiernen, der synes at være Sielens Værksted; derfor føler

man Hovedpine, Ørhed, Svækkelse i Nerverne, ved at tænke for stærkt og for længe; Nerverne maae altsaa nødvendig være beskiæftigede ved Sielens Tanker, og fornemmelig Hiernen, hvor alle Nerverne samle sig. Eftersom den er organiseret, eftersom den er fuldkomnere eller ufuldkomnere i sin Organisation, saa viser Sielen mere Dømmekraft, eller mere Vittighed, eller mere Dybsindighed. Det er uden Tvivl Hiernens Organisation, som giør Philosophen, Taleren, Digteren, Maleren. Disse Evner kunne vel ved Flid og Øvelse bringes til større Fuldkommenhed; men Grunden til dem ligger i Hiernens Bygning; derfor bliver den fødte Dosmer aldrig en Newton, ligesom Blyhiernen ved ingen Flid kan faae en Ciceros lette høie Sving. Mesteren maae arbeide i sit Værksted overeenstemmende med de Redskaber, som ere ham anviste til at arbeide med; de samme Redskaber ere ikke skikkede til alt Slags Arbeide. I den Sangviniske viser Sielen derfor mere Vittighed, i den Choleriske mere Dømmekraft, og i den Melancholske mere Dybsindighed. Den første modtager hastigere nye Begreber, og den sidste giemmer dem længere.

At disse forskiellige Virkninger af Sielens fornuftige Deel saaledes have deres Grund i Legemets Beskaffenhed, kan man med fuldkommen Vished slutte deraf, deels, at Mennesker, som have samme Temperament, ogsaa ligne hinanden meget i Sieleevner; den Forskiel-

lig-

ligheb, ſom maatte findes, har vel til en ſtor Deel ſin Grund i Levemaaden, Næringsmidlerne, Opdragelſen og Øvelſen. Deels, lærer Erfarenhed, at, naar Legemet ved Alderen lider Forandring, forandres Sieleevnerne ogſaa i deres Virkſomhed. Vittigheden bliver efterhaanden koldere, Dømmekraften ſvagere, eller ſtærkere. Endelig, er denne Erfarenhed uden Modſigelſe, at viſſe Sygdomme ganſke ſtandſe Fornuften i ſit Arbeide. En eneſte Uorden i Hiernen giør Fornuften ufrugtbar. Hidſige Drikkevare kunne i en vis Grad opvække Vittigheden, og i en høiere Grad ganſke dæmpe Dømmekraften; og Alderen kan giøre Sielen gandſke uſikket til alle ſine fornuftige Forretninger.

Men, Sielen ſelv forældes dog ikke. Aarſagen til den Svækkelſe, ſom den ſynes at lide, ligger alene i Hiernens Redſkaber, ved hvilke den virker. Efterſom diſſe ved Alderen eller andre tilkommende Aarſager blive ubrugbare, ſtandſer Sielen i alle ſine fornuftige Virkninger. Det er altſaa vel uimodſigeligt, at Sielen, endog i ſine fornuftige Beſkæftigelſer, ved hvilke den hæver ſig over Dyret, er bunden til Legemet, og de Redſkaber, ſom i Hiernen ere den anviiſte.

Den anden Hovedegenſkab, ved hvilken Menneſket adſkiller ſig fra Dyret, er den frie Villie, med hvilken Menneſket er begavet. Vel haver Dyret noget liigt med denne Evne. Sætter jeg tvende forſkiellige Arter af Føde for et Dyr, ſaa vælger det den ene frem-

for den anden. Men Aarsagen, hvorfor det vælger den ene, og forkaster den anden, er ikke grundet i tydelige Forestillinger om den ene Fødes nyttige og den andens skadelige Indflydelse paa Legemet, men i visse sandselige Følelser, som ved begge opvækkes, og ved den ene ere behagelige, ved den anden ubehagelige, eller mindre behagelige.

Anderledes forholder det sig med Mennesket. Vel vælger han ofte blot efter sandselige Følelser, og da vælger han, som Dyr; men han kan ogsaa vælge efter tydelige Forestillinger om det, som han vælger, og da vælger han, som Menneske — Man sætte for en Syg en behagelig, men skadelig Ret, og tillige en bitter Medicin; Sandserne tilskynde ham at vælge det første, men Fornuften tilraader ham at vælge det sidste; og ved dette Valg, som alene bestemmes ved fornuftige Forestillinger, adskiller Mennesket sig fra Dyret.

Men, naar man siger, at Mennesket haver fri Villie, saa forstaaes derved intet mere end dette, at det staaer i Menneskets Evne, efter tydelige Forestillinger om en Ting, enten at vælge, eller at forkaste den; men at iværksætte sit Valg, det staaer ikke til ham. Han kan beslutte sig til at handle eller ikke at handle, til at gisre det ene og lade det andet; men det staaer derfor ikke altid i hans Magt, at udføre sine Beslutninger: ofte nødes han til at gisre, hvad han hellere vilde lade, og at lade, hvad han hellere vilde gisre; derom overbeviser

beviser den daglige Erfarenhed os. Menneſket er derfor vel Herre over ſit Valg og ſine Beſlutninger; men, da Udførelſen ikke ſtaaer i hans Magt, ſaa er han ikke ſelv Herre hverken over ſine egne eller over Verdens Skiebner.

Naar man ſiger, at Menneſket haver fri Villie, ſaa maa man derfor ikke troe, at han uden alle Grunde kan vælge eller forkaſte; han handlede da uden tilſtrækkelig Aarſag, og uden tilſtrækkelig Aarſag kan intet ſkee — Vor frie Villie beſtemmes alletider ved overveiende Grunde, og, naar diſſe ere forhaanden, er Valget undebliveligt — Vor Villie beſtemmes alletider ved den Bevæggrund, ſom virker ſtærkeſt; men dette have vi forud fremfor Dyrene, deels, at vi kunne ved fornuftig Overlæg prøve diſſe Grunde, ſom virke paa os, ſammenligne dem med hinanden, og underſøge deres Styrke, førend de beſtemme vort Valg; deels, naar en Bevæggrund ſynes os af alle den ſtærkeſte, kunne vi endnu ſtandſe i vort Valg, førend vi følge den, og opſætte vor Beſlutning, indtil vi enten have opſøgt nye Grunde til at handle efter, eller have endnu nøiere undersøgt de gamle; men, naar vi intet mere have at underſøge, naar vi efter tydelige Foreſtillinger indſee den Bevæggrunds Rigtighed, ſom virker ſtærkeſt, og ingen Tvivl mere er tilbage, ſaa er vor Villie beſtemt.

Naar Menneſket ſaaledes bruger ſin Fornuft og ſin frie Villie, ſaa er han det, ſom han efter ſin Be-

ſtem

stemmelse skal være, han er Menneske, og handler som Menneske; i modsat Tilfælde, naar ikke tydelige og fornuftige Forestillinger om det Gode eller Onde i hans Handlinger, men visse sandselige Forestillinger, visse Bevægelser i Legemet og dets Nerver, bestemme hans Valg og hans Handlinger, saa ophører han at være Menneske, han bliver Dyr, han synker ned fra den Høide, paa hvilken han stod, som Dyrets Herre. Legemet har da Overmagten over Sielen, Sandserne over Fornuften, og deri bestaaer al Menneskets moralske Fordærvelse.

Menneskет er et sammensat Væsen, han bestaaer af en fornuftig Siel og et sandseligt Legeme. I Sielen foranlediger enhver Gienstand, eller i det mindste kan den foranledige en dobbelt Forestilling, deels den, som Sandsernes Redskaber opvække, hvilke giennem Nerverne virke paa Sielen, deels den, som Sielen selv opvækker i sig, ved at betragte Tingen fra mere end een Synspunkt, ved at betragte den i dens indvortes Natur, i dens hele virkelige Sammenhæng og alle den Følger.

Den Forestilling om en Ting, som ved Sandserne og Nerverne opvækkes i Sielen, er ikkun mørk og ufuldstændig; den derimod, som Fornuften gior sig om den samme Ting, er tydelig og fuldstændig. Sandserne forestille Tingen ikkun saaledes, som den virker paa dem; Fornuften derimod betragter Tingen i sin sande indvor-

tes

tes Natur. F. Ex. en sød Gift; forestiller Sielen sig den giennem Sandserne, saa forestiller den sig Giften som behagelig, thi den frembringer ved sin Sødhed en behagelig Følelse i Sandserne; forestiller den sig derimod den samme Gift giennem Fornuften, saa forestiller den sig Giften som skadelig, fordi den nedbryder Sundheden og Livet. I første Henseende maatte den vælge Giften, og i sidste Henseende maatte den forkaste den. Have Sandserne Overmagten, saa gior den det første, har Fornuften Overmagten, saa skeer det sidste. Og dette er Menneskeslægtens Fordærvelse, at man enten aldrig betragter med Fornuften de Ting, som røre Sandserne; eller, om man endog med Fornuften betragter dem, da ere de Fornemmelser eller Forestillinger om en Ting, som ved Sandserne opvækkes i Sielen, langt stærkere, end de Forestillinger om den samme Ting, som ved Fornuften opvækkes i den. Hine overveie derfor disse, og bestemme saaledes Sielen i sit Valg.

Det er i sig selv ikke saa underligt, at Sandserne have denne Overvægt over Fornuften. Sandserne ere ældre end Fornuften, de have allerede virket nogle Aar, forend Fornuften ret begynder at udvikle sig. De have imidlertid allerede indprentet Sielen visse Fornemmelser eller Forestillinger om de udvortes Ting, som røre Sandserne, og ved disse Fornemmelser ere de blevne behagelige eller ubehagelige for Sielen, eftersom det Indtryk, de have giort paa Sielen, enten haver været

behage-

behageligt eller ubehageligt — Stemme disse sandselige Følelse i den modnere Alder overeens med Fornuften, da vælger Sielen ret! men blive Sandsernes og Fornuftens Forestillinger stridige mod hinanden, da have hine allerede saa megen Magt, at disse sædvanlig maae vige for Overmagten, og da gior Sielen et urigtigt Valg.

Men, endskiøndt alle de Ting, som ere udenfor os, gaae igiennem Sandserne til Sielen, og der opvække visse Fornemmelser, som enten ere behagelige eller ubehagelige, som følgelig føde i Sielen enten Begierlighed eller Afsky, saa lærer dog Erfarenhed os, at alle Ting ikke føde i Sielen samme Begierlighed eller samme Afsky; ligeledes lærer Erfarenhed, at den samme Ting begieres mere af den ene, end af den anden, og afskyes mere af den ene, end af den anden. Aarsagen hertil maae uden Tvivl søges i Legemets Temperament.

Hvoraf Temperamentet egentlig haver sin Oprindelse, det kan ikke siges med fuldkommen Vished. Det kan have flere Aarsager, men blandt dem ere vel Nerverne og deres forskiellige Spending een af de fornemmeste. Man kan inddele Nervernes Spending i trende Hovedgrader, nemlig, den stærkere, den middelmaadige og den svagere Spending, og deraf haver man trende forskiellige Temperamenter, det choleriske, som haver den stærkere Spending, det sangviniske, som haver den middelmaadige, og det melancholske, som haver den svagere

gere Spending i Nerverne. Ethvert af disse Temperamenter føder forskiellige Drifter i Sielen, eller giver i det mindste een Drift i Sielen en større Styrke end en anden. Det sangviniske Temperament føder en overveiende Drift til Vellyst, det choleriske til Æren, og det melancholske til jordisk Formue. Men enhver indseer let, at disse Spendinger i Nerverne kunne have mangfoldige forskiellige Undergrader, og deraf flyde igien mangfoldige forskiellige Undergrader i Sielens Drifter

Hvorledes disse forskiellige Spendinger i Nerverne kunne give en Drift i Sielen en saadan overveiende Styrke fremfor en anden Drift, det vide vi ikke; men Erfarenhed lærer os paa en uimodsigelig Maade, at Sielens Drifter ere forskiellige ligesom Temperamentet; thi, hvorfor haver den Melancholske eliers saa liden og saa svag en Drift til Vellyst, og den Sangviniske, hvorfor føler han saa liden Drift til at samle og giemme det Samlede? — Hvorfor finder man hos Dyrene, at deres Drifter ligeledes stemme overeens med deres Temperament? thi Dyrene have ogsaa deres Temperamenter, Aben er sangviniſk og vellystig, Hesten er choleriſk og stolt, Kamelen melancholiſk og hovngierrig, og samme Feil findes hos den Melancholske — Hvorfor finder man, at hele Folkeslægter have et Hovedtemperament, og en Hovedcaracteer, som stemmer overeens med Temperamentet? Saaledes er Tydskeren choleriſk-sangviniſk, og Franskmanden sangviniſk-choleriſk; hiin

haver

haver derfor og mere Kiekhed og Mod, denne mere Ømhed, Blødhed og Qvindagtighed i sin Charakteer; hiin er mindre, denne mere hengiven til Vellyst, fornemmelig den, som yttrer sig i Henseende til det andet Kiøn — Ja, hvorledes lærer Erfarenhed, at de Børn, som meget ligne deres Forældre baade i Ansigtstræk og i Temperament, ogsaa ligne dem i Sielens Drifter?

Disse Erfaringer, at Legemets Temperament og Sielens Drifter staae i saa nøie en Harmonie med hinanden, overbevise os, at Legemet har en vis Indflydelse paa Sielen, og i den føder visse Drifter til en sandselig Gienstand mere end til en anden, eller giver een Drift mere Styrke end en anden. Derfor forandre disse Drifter sig og sædvanlig med Temperamentet. Ungdommen er i Almindelighed mere sangviniske og vellystig, den mandige Alder gaaer sædvanlig over til det Choleriske, og da bliver Æren Formaalet for Sielens Drifter; den graahærdede Alder derimod forfalder ofte til det melancholske Temperament, og da er den jordiske Formue Sielens høieste Gode.

Dette er Menneskets dyriske Tilstand, i hvilken han uden Cultur nødvendig maatte befinde sig: de Ting, som ere udenfor os, opvække giennem Sandserne visse Forestillinger i Sielen; disse Forestillinger blive den behagelige eller ubehagelige, opvække altsaa Begierlighed eller Afsky, eftersom de stemme overeens med Sielens naturlige Drifter, eller stride mod samme; og disse

Drif-

Drifter have, om iuſt ikke deres Oprindelſe, saa dog Graden af deres Styrke fra Legemet og dets Temperament — Følger Menneſket blindt diſſe ſandſelige Foreſtillinger og ſine Temperaments-Drifter, saa handler han ſom Dyr. Da først handler han ſom Menneſke, naar han med Fornuften beſkuer de Ting, ſom gaae igiennem Sandſerne til Sielen, bedømmer efter tydelige Foreſtillinger deres Værd, beſtemmer ſit Valg efter den Dom, han ved Fornuften fælder over dem, og beſtyrer saaledes Temperamentets Drifter, at de ikke føre ham uden til det, ſom han efter tydelige Foreſtillinger anſeer for at være godt, ikke heller afføre ham uden fra det, ſom han efter tydelige Foreſtillinger anſeer for at være ondt.

Denne Evne til saaledes at handle haver Menneſket fremfor Dyret, naar har ikkun vil bruge den; ved den ophøier han ſig uendelig over Dyret, og dette Menneſkets Fortrin fremfor Dyret giver os en temmelig grundet Formodning, at Menneſket maa have en høiere Beſtemmelſe end Dyret. Menneſkets Haab udſtrækker ſig henud over Graven ind i en grendſeløs Evighed. — Om Dyrenes Siele have nogen videre Beſtemmelſe, om de blive til efter Legemets Død, om de da ere ſig medvidende om deres nærværende og forbigangne Tilſtand, det er et Spørgsmaal, hvis Bekræftelſe viſt ikke vilde fornærme Skaberen; men, vi have ikke Grund nok til at bekræfte det, ligeſom vi ikke heller have Grund nok til at nægte det, dgt er derfor uden Tvivl klogeſt,

at

at vi i dette Stykke ingen Dom fælde, endskiønt jeg ikke kan nægte det, at jeg føler mig tilbøieligere til at antage end til at nægte Dyresielens Tilværelse efter dette Liv.

Vigtigere er det Spørgsmaal for os, om Menneskesielen haver en høiere Bestemmelse efter dette Liv, og dette Spørgsmaal kan end ikke uden et høiere Lys besvares med den fuldkommeste Vished. Derfor have endog de viiseste og de beste Mennesker, som ikke havde andet Lys, end det, Fornuften kunde give dem, aldrig bragt det videre end til en høi Grad af Formodning, og denne Formodning haver de stærkeste Grunde for sig. De Grunde, som ere for Sielens Udødelighed, ere i det mindste meget stærkere, end de Grunde, som ere imod den.

Den eneste Grund, som med nogen Sandsynlighed kan føres mod Sielens Udødelighed, er denne, at Sielen synes saaledes at være bunden til Legemet og dets Organer, at den uden dem hverken kan tænke eller føle, og at Sielen følgelig, naar alle Legemets Organer opløses og forgaae, da maatte nødvendig ophøre baade at tænke og at føle, at den følgelig ikke blev anderledes til, end som Legemet efter sin Opløsning bliver ved at være til, nemlig i Elementerne, til hvilke det er vendt tilbage.

Men, skiønt Sielen, saa længe den er indsluttet i Legemet, ikke kan tænke eller føle uden ved Legemets

Organ

Organer, saa er det dog Sielen, som tænker, og føler, og ikke Legemet; saa følger dog deraf ikke, at Sielen uden for Legemet hverken kan tænke eller føle. Og skulde Sielen end efter sin Natur nødvendig behøve visse Organer for at tænke og føle, kunne vi da sige med Vished, om Sielen ikke haver dem? Den liden Grundspire, jeg ovenfor har talt om, indeholder uden Tvivl disse Organer, og disse Organer følge maaskee Sielen ind i et andet Liv, naar det grovere Legeme, som er laant af alle Elementer, igien ved Forraadnelsen vender tilbage til sin Oprindelse. Ved disse Organer kan Sielen maaskee endda, opløst fra det mere materielle Legeme, fortsætte sine Tanker og sine Følelser. Dette er vel ikkun et Maaskee: men det ene Maaskee er nok til at besvare det andet.

Det man kan med nogen Sandsynlighed sige mod Sielens Udødelighed, er altsaa lidet mod det, som kan siges til Fordeel for denne glade Udsigt. Det er ikke alene ingen Følge, at Sielen skal forgaae med Legemet, thi da Sielen er af en ganske anden Natur end Legemet, kan Legemet vel forgaae, og Sielen kan dog blive ved at være til; men, Sielen viser endog i sin egen Natur saa megen Høihed og Adel, at man vel ikke ret kan kiende dens Værd uden at føle denne stærke og grundede Formodning, at den maae have en høiere Bestemmelse, end nogle faa Aar at beseile den jordiske Hytte, som den beboer, og da igien at forgaae.

En-

Enhver Dyresiel nyder saa mange Glæder, som den efter sin Natur kan imodtage. Jo høiere den staaer paa Skabningens Stige, jo flere Glæder nyder den, og jo lykkeligere føler den sig ved at nyde dem; Menneskesielen alene nyder langtfra ikke alle de Glæder, som den kan imodtage. Uophørlig martres den af Græmmelse over det Forbigangne, Misfornøielse med det Nærværende, og Frygt for det Tilkommende. Tanken om det Forbigangne og det Tilkommende plager ikke Dyret, og det Nærværende foraarsager liden eller ingen Misfornøielse, saa længe Dyret forbliver i den frie Tilstand, i hvilken Naturen satte det. Dersom der altsaa ikke var et Liv efter dette, saa veed jeg neppe et Dyr, hvis Legeme Menneskesielen jo hellere maatte ønske sig til Beboelse, end Menneskets. Og skulde Menneskesielen da være af sin Natur ædlere end alle andre Siele, og dog tillige ulykkeligere end alle andre? Denne Tanke synes at være en Urimelighed.

Dyresielen haver ikkun en vis og en meget indskrænket Grad af Ønsker og Begierligheder; disse kunne meget let tilfredsstilles; og naar de ere tilfredsstillede, da føler den sig saa lykkelig, som den kan være. Menneskesielen derimod er uendelig i sine Begierligheder. De voxe ved Mættelsen; og omsider endes de dog med Kedsommelighed. Neppe er et Ønske opfyldt, saa fremvoxer et nyt, og dette mættes ikkun for igien at føde et andet. Den vælger og forkaster, og vælger igien for

atter

atter at forkaste. Aldrig fuldkommen fornøiet med det, den er, og det, den eier, søger den altid at blive det, den ikke er, og besidde det, den ikke eier. Skulde man ikke med god Grund heraf kunne slutte, at Menneskesielen maae være skabt for noget høiere og ædlere Gode, end det, denne Jord kan forskaffe den, da denne Jord eier intet, som fuldkommen kan tilfredsstille den.

Dyresielen kan hverken udvide eller ophøie sig over den Virkekreds, i hvilken den finder sig, og hvor indskrænket er ikke denne Virkekreds? Menneskesielen derimod udvandrer med sine Tanker ikke alene over den hele Jordklode, den svinger sig endog med Tankerne fra den ene Verden til den anden, beregner deres Gang, maaler deres Afstand. Den igiennemskuer ikke alene Naturen, og beundrer den, den hæver sig endog til Naturens Herre, og tilbeder ham. Hvilken en Høihed haver da ikke Menneskesielen fremfor Dyresielen; om end denne forgik, skulde hiin derfor ogsaa forgaae? Skulde disse være hinanden saa ulige i Høihed, Adel og Fuldkommenhed, og deri skulde de være hinanden lige, at de begge efter faa Aars Virksomhed skulde forgaae med Legemet?

Dyresielen haver visse Fuldkommenheds Grendser, inden hvilke den kan udvide sig, naar den engang haver naaet disse Grendser, og disse Grendser ere meget snevre, da udvider den sig ikke mere, da stiger den ikke mere i Fuldkommenhed — Anderledes er det beskaffent med

Men-

Menneskesielen. Hvor ere dens Grendser? Uden Ophør kan den stige i Kundskab, Erfarenhed og Færdigheder; fra Aar til Aar kan den blive fuldkommnere; skulde den da være dannet med den Evne at voxe uden Ende, og dog skulde den inden faa Aar have en Ende? Hvorledes kan denne Tanke bestaae med Tanken om det Væsens Viisdom, som dannede den? *)

Fornuften haver altsaa den stærkeste Formodning for det glade Haab, at Sielen, naar Legemet henfalder i sit Støv, udvikler sig af dets Ruiner, og, maaskee understøttet af et subtilere organiskt Legeme, endnu fortsætter sine Tanker og sine Følelser, og, da Sieiens hele Natur viser, at den er skabt til en bestandig Tilvext, voxer den nu uden Ophør fra den ene Fuldkommenhed til den anden, ved at beskue Skaberen i sine Skabninger, og jo høiere den stiger i Fuldkommenhed, desto høiere stiger den og i Lyksalighed. Dette er Menneskets Bestemmelse, derfor er han til.

Johann

*) Den Indvending, man af nogle faa Graahærdedes Barndom gior mod dette Beviis, er lidet betydelig. Fordi Een med det beste Syn ikke kan see i et Værelse, hvor Vinduesskoderne ere tillukte, deraf følger ikke, at han er stokblind, naar han gaaer ud af Værelset. Sielen maae nødvendig, saa længe den er indsluttet i Legemet, og skal virke ved dette Legeme, tage Deel i dets Forandringer og Svagheder.

Johann Boye,

Professor, Rektor i Naskov.

(Fød 1756.)

Nedenstaaende er taget af denne ypperlige Tænkers endnu ikke fuldbragte Skrift Statens Ven, hvoraf første Deel (ny Udgave) er udkommet 1796, og anden 1797. Dette, som er Begyndelsen af Undersøgelsen om de intellektuelle Fornøielsers Værd, er taget af første Deel.

Hører der til Lyksalighed en immer stigende eller tilbørligt afvexlende Række af Fornøielser saa reen, som den i denne Verden er mulig, saa ere der ingen bequemmere hertil end de intellektuelle. De have alle de Fordele og ere frie for alle de Feil, som uopløsligen hænge ved de sandselige. Det gaaer med Sielens Kraft, som med Magnetens: jo mere den øves, des større bliver den: og gior omsider det med Lethed, som i Begyndelsen var den umuligt. I Forhold, som Sielens Kraft, der nyder de intellektuelle Fornøielser, bliver ved forskiellige Øvelse fuldkomnere, saaledes tiltage ogsaa disse Fornøielser i Storhed og Rigdom. Og da Naturen, som omgiver os, er uudtømmelig paa Arbeid for Granskeren, saa kan den Vise, der gior sig fortrolig med dens Hemmeligheder, aldrig staae Fare for at mangle behagelig Beskieftigelse. Enhver Videnskab er et helt Magazin af Fornøielser for

den Studerende. Saa mange Videnskaber og forskiellige Arter af Indsigter, han giør sig bekiendt med, saa mange rige Forraadskamre blive ham aabnede, som han frit kan gaae til for at afvexle sin Beskieftigelse efter Humør og Smag.

De intellektuelle Fornøielser ere altsaa af den Art, at jo mere de nydes, des ædlere og fuldkommere bliver Menneskет. De giøre os immer rigere paa Fornøielser, og stedse bequemmere til at nyde dem. Dertil kommer endnu denne store Fortrinlighed; at de bevare os fra at forfalde til Sandselighed Ligesaa lidet, som den, der er vant til ædlere Vine, kan finde Smag i fordærvede; saa lidet kan et i intellektuelle Fornøielser øvet Menneske, saa længe han beholder sin Fornufts Brug, tage tiltakke med matte sandselige Beskieftigelser. Den som er vant til at overskue store Theoremer; den som med Naturen har opdaget de Bevægelses-Love, den store Natur saa lydigen følger: hvor meget kan Spil, tom Sladder, et gabende Selskab forslaae i hans rummelige Siel? Jo mere Fornuften øves, des stærkere bliver den til at modstaae Sandselighed, der altid beholder en saa vældig Magt over Menneskет. Om denne de intellektuelle Fornøielsers store Nytte skal vi strax tale mere.

End videre: Ingen Fornøielser kan staae os oftere aabne end de intellektuelle. De ere saa uafhængige, som nogen Ting her paa Jorden kan være. Ikke stor

Uma-

Umage behøves der til at forskaffe sig den foreløbende Kundskab, der udfordres for at kunne læse i Naturens Bog, som ligger opslaaet for alle dem, der ved denne ringe Umage vil erhverve sig Adgang. Og fordres dertil ogsaa nogen Formue, saa er den Bekostning, man giør paa disse Hielpemidler, ikke nær saa stor, ikke nær saa hyppig, kort, og utilfredsstillende, som den man giør paa Spil, Møbler, Giestebudde og anden dyrisk Luxus. De intellektuelle Fornøielser kan haves overalt. Saa længe man ikke ganske nedtrykkes af Sygdom, saa kan de sikkre os for Kiedsomhed og alle vrantne Øieblikke. I Upasselighed, i Eensomhed, i Vanheld og Modgang, naar vore Venner sige os Farvel, fordi de see Fadene tomme; kort, naar hele Verden forlader os, saa forlade vi os dog ikke selv. Vort intellektuelle Forraad følger med os. De, som efterhænge sandselige Forlystelser, behøve ideligt Selskab, og hige derfor efter at boe i store Stæder, hvor Adspredelse ikke lader dem føle deres tomme Selv; da derimod en lille Flekke, en rolig Landsby, en Kiøbstæd, som hos os er ikke bedre end en Landsby, kan for den Intellektuelle være ligesaa morende som den sværmende Hovedstads adspredende Forlystelser. Det blot sandselige Menneske skyer Eensomhed. Det intellektuelle finder i den sin virksomste Frihed. Han roser den yndige Landsbyes eensomme Bække, hine mosbegroede Stene og Lundens skygge-

fulde Taushed. Naturen fremviser ham behageligt Arbeid overalt. Den bestrøer hans Vei med lutter Glæde.

Den Feil synes dog ogsaa at hænge ved de intellektuelle Fornøielser, at de tage af i Alderdommen. Naar Siele-Evnerne have vedblevet at stige til en vis Alder, saa tage de af, blive uefterrettelige, og giør tilsidst Menneskene til Børn, som om de skulde begynde forfra igien. Det lærer Erfaring alt for tit. Vi see jevnligen Mennesker, der opnaae en høi Alder, at tabe ikke allene de udvortes Sandser, men ogsaa de indvortes. Sindets Prydelser affalde efterhaanden. Hukommelsen gaaer bort. Indbildningens herlige Lys brænder ud; og som en rygende Taande viser den neppe, hvad den har været. Menneskets Siel begynder saaledes at døe før Legemet; og ikke Kroppen allene; men selv den gudlige Aand synes at nærme sig det moderlige Støv. Nu! at Legemets Sandser efterhaanden forlode os; det kunde man taale. Hvo angrer at aflægge en gammel Klædning for at iføre sig en ny? Men at Sielens herlige Evner med Tiden gaae nedad; at disse aandelige Skatte, som vi med saa megen Arbeid og Nattevaagen som Forraad for Alderdommen have indsamlet; at den misundelige Alder skulde berøve os dem; derover synes vi at kunne istemme en velgrundet Klage.

Men

Men neppe kan vi med Aarsag beskylde Skaberen derfor. Deels kan vi slutte analogisk: at, ere vi skabte til Lyksalighed, saa maae nødvendigen den retskafne Flid, vi anvende for at naae dette Hovedmed, ikke blive tilintetgiort: ikke midt i vore Bestræbelser maae vi blive overmandede af en saa listig Fiende som Forkrænkelighed. Hvor uædelt handler ikke den Fyrste, der udsætter en stor Belønning for de Undersaatter, der med Besværlighed naae et vist Maal: men beskikker tillige en hemmelig Overmagt, som driver dem alle bort, før de naae Maalet? Med hvad Øine kan han beskue dem, som svedige og saarede komme tilbage med uforrettet Sag? Kan disse vel andet end spotte og dadle hans Adfærd?

Dernæst mener jeg, Exempler kan godtgiøre, at denne vore aandelige Evners Aftagelse tilligemed Legemets finder ikke Sted overalt. Det er altsaa ikke saa meget Naturens Arbeid som Konstens. Vor konstlede Levemaade, vore konstlede Stater, og den fordømte Tyran, Moden, hvis Love gielde mere end Naturens, er noget nær Skyld deri, at Sielens umiddelbare Organer i Legemet kan ikke udholde indtil Alderdommen og ikke vedblive Tieneften til Ende. De blive forstyrrede og afnyttede, inden de øvrige Legemets Dele endnu holde op at giøre deres Pligt. For ikke at være Selskabet ulige maae vi svække vore Nerver med glohede Spiser og Drikke, skamme os ved sundhedbevarende

rende Haandarbeide, sidde krumme i et Qvart Døgn over døsiggisrende Spil, og lade os hentære af Kummer. Intet efterlade vi mod Naturen uforsøgt. Selv Himmelegnen vil vi stræbe at forvandle. Og alle disse Urimeligheder, som forvolde vore Sieleorganers tidlige Ubrugelighed, maae enhver, der ikke vil kaldes Pedant, være lydig.

Tilforladeligt, siger jeg, maae vor Levemaade og ikke Naturen være Skyld i denne vore Sieleorganers alt for tidlige Aftagelse. Man kan ikke troe, Naturen har begaaet saa stor en Feil, at den i vor Bygning har sat Dele, som ikke i Varighed kan svare til hinanden: at den har omgivet vor Siel med Organer, som ere næsten opslidte, naar de øvrige Dele ere endnu fuld duelige til Brug. En Bygmester forseer sig ikke mere, end saaledes Naturen, naar han lægger et Fodstykke af Fyr under en Stolpe af Eeg.

Ikke blot enkelte Exempler kan Erfaring fremvise, men hele Nationer, som beholde Siele-Evnerne fuldkomne til den yderste Alder. Jeg erindrer ej rettere, end at det er den store Philosoph og Læge, Benjamin Rush i Philadelphia, som beretter, at hos de nordamerikanske Vilde er det almindeligt, at Sielekræfterne vedvare i ung og fyrig Kraft indtil den sildige Alder. De leve saa nær Naturen som muligt; og denne lønner dem igien med varig Siels og Legems Sundhed. De kan med Sandhed sige om sig, hvad,

Digte-

Digteren Waller ønsker, maatte siges om alle: "Naar denne Sielens dunkle Hytte forfalder, og revner, lader den nyt Lys ind giennem de Sprekker, Tiden har giort. Visere blive Menneskene, naar de ved Svaghed blive stærkere, og rykke nærmere frem mod deres evige Hiem."

Dette, mener jeg, er et uomstødeligt Beviis, at det er ikke en Nødvendighed, ikke Naturens Indretning, men en Følge af fordærvet Konst, at Sielen ikke beholder sine Evners fulde Brug til sin sidste Skilsmisse fra Legemet. For saa vidt kan vi da trygt gaae Alderdommen i Møde, at, hvad Skaar end denne monne gisre os i vor Lyksalighed, saa vide vi dog, dette Onde kommer ikke fra en uomgiængelig Skiebne, eller fra en Skaber, der er Menneskets fiendsk, men at det er vore Forfædres Uvidenhed og vor konstlede Levemaade, som synes omsider at gisre vore havte Bestræbelser for intellektuel Lyksalighed i dette Liv til Intet.

M. G.

M. G. Birkner,

Capellan i Corsøer.

(Fød 1756. Død 1798.)

Mellem alle Danmarks didactiske Skribenter har maaskee ingen været Idealet af en skiøn Didactiker nærmere, end denne ædle Tænker, paa hvis Foredrag i høieste Maade synes at passe, hvad Cicero har fremsat som Caracteristik for dette Skriftslags: "Det har intet vredladent, intet hadsk, intet haardt, intet undervær-digt, intet undersundigt; det er en kydsk, blueærdig, paa en Maade ufordærvet Mø. Det foreener Skarp-sindighed med Lys, Smidighed med Kraft.

Tre Bind ere udkomne under Navn af M. G. Birkners samlede Skrifter 1798-1799. Endnu er af hans Efterladenskab udgivet et Bind, udkommet for sig selv. Understaaende er som det, der bedst passer for denne Læsebogs Bestemmelse, taget i de samlede Skrifters tredie Bind af Afhandlingen: hvorfor Men-neskene tale saa lidet om Gud og Religionen.

Det egentlig Behagende og Underholdende ved Reli-gionsideerne ere Begreberne om Guds høie Majestæt; hans al Tanke overstigende Visdom og Magt, men især hans Godhed og Faderkierlighed imod os; den trøstende Tanke, at han kierlig sørger for os, og at hans Plan altid gaaer ud paa vor Lyksalighed. Men skal disse Begreber virkelig opvække disse glade Følelser, som de i Følge deres Natur kunne opvække, saa maa

de

de ogsaa gisres os ret beskuelige og klare. Ikke nok at man siger, Gud er viis og stor og god; men man maa i Naturen, i det daglige Liv oplede Spor til denne Viisdom, Storhed og Godhed, og gisre disse Spor ret tydelige.

Er der, kunde man spørge, ikke alligevel desforuden Anledninger nok, som kunne bidrage til at gisre disse underholdende Begreber indlysende for Mennesket! Anledninger nok, som kraftig kunne opmuntre ham til at tænke paa Skaberen, og levende at fole hans uendelige Viisdom, Godhed og Magt? Vidner ikke den hele Natur om sin Verkmesters høie Ypperlighed? Fortælle ikke, som David siger, Himlene hans Ære og Firmamentet hans Priis? — Fuldkommen rigtigt altsammen, hvis ikke just den Omstændighed, at vi daglig have disse Almagtens, Godhedens og Viisdommens Under for Øinene, selv bidrog til at svække det Indtryk, som dette store herlige Syn ellers naturligviis vilde gisre paa vort Hierte. Allerede Cicero har giort den Anmærkning, at Hiertet ved Vanen, og idelige Indtryk af samme Slags, bliver ligesom haardhudet og mindre følsomt. "Assiduitate quotidiana et consuetudine oculorum," siger han i sit Skrift de natura Deor. L. 2." "assuescunt animi, neque admirantur, neque requirunt rationes earum rerum, quas semper vident: perinde quasi novitas nos magis, quam magnitudo rerum, debeat ad exqui-

exquirendas causas excitare." Lader os forestille os Mennesker, der, hvis det var mueligt, fra deres Fødsel bestandig havde beboet dybe underjordiske Huler, hvor de vel havde eiet alt i Overflod, herlige, med Malerier, Billedstøtter og al Konstens Pragt smykkede Vaaninger, og alt hvad vi regne til Livets Nødvendighed og Forlystelser, men endnu aldrig havde seet Jordens Overflade eller Himmelen; naar nu disse Mennesker første Gang i deres Liv forlode deres underjordiske Opholdssted for at besøge den øvre Jords Indbyggere; naar de nu første Gang i Livet saae den skiønne blaae Himmel, første Gang de græsklædte Marker og skyggefulde Skove, første Gang hørte Fuglenes Sang, og saae det stolte Hav med sine oprørte Bølger; naar de saae den majestætisk prægtige Soel, første Gang glædede sig i dens Lys, og følte dens milde Straalers oplivende Kraft; naar de om Natten første Gang saae Maanen, og Himlen funklende af utallige Stierner; naar de endelig vaertog den nøiagtige Orden, de afpassede, aldrig forstyrrede Love, disse himmelske Legemer følge i deres Bevægelser; naar de saae, og hørte alt dette, siger jeg, saa vilde unægtelig den Skiønhed, den Orden og Pragt, som de vaertoge i alle disse Indretninger, giøre et meget stærkt og levende Indtryk paa deres Sind; den Tanke, at et viist, mægtigt, over al Tanke høit ophøjet Væsen havde ordnet denne herlige Verdensbygning, vilde

virke

virke med kraftig Overbeviisning paa deres Forstand, og deres Hierter giennemtrænges af levende Beundring, dyb Ærbødighed og alle de behagelige Følelser, som Synet af disse Almagtens Vidunder naturligviis maatte opvække i ethvert menneskeligt Hierte. Paa os derimod, os, som hver Dag see dette herlige Skuespil for Øinene, giør det kun et svagt, ofte slet intet Indtryk. Vort Øie, daglig vant til at skue denne Pragt, føler den ikke mere. Hvo som første Gang i sit Liv blev indladt i et Malergallerie, behængt med alle Konstens ypperste Arbeider, vilde, især hvis han var begavet med varm Konstfølelse, ganske vist henrykkes over de mange og store Skiønheder, som der frembød sig for hans Øine; men lad dette herlige Gallerie være hans daglige Opholdssted: lad ham i mange Aar spise, drikke, sove, kort, det meste af sit Liv opholde sig blandt disse Konstens Mesterstykker, visselig vil han omsider blive ganske ligegyldig imod dem. Han vil tilsidst neppe værdige dem et Øiekast, eller dog det samme kolde, skiødesløse Øiekast, med hvilket han vilde betragte de grotesqueste Figurer, som vare slupne fra den smagløseste Fuskers plumpe Pensel. Det samme, som er sagt om Naturens Skiønheder, gielder om adskillige Forestillinger, Udtryk og Opmuntringer til Taknemmelighed og Kierlighed imod Gud, til Dyd og Gudsfrygt, mange Opregninger af Guds Velgierninger, og hans Visdoms og Godheds Spor, som

vi

vi undertiden have i offentlige Foredrag. De ere saa ofte igientagne, saa ofte paa'een og samme Maade, ikke sielden med de selvsamme Udtryk, igientagne, at Hiertet tilsidst intet mere føler ved dem. Selv den skiønneste Musik taber, naar den alt for ofte igientages, sin Behagelighed, og bliver Øret tilsidst ligesaa uinteressant og kiedsommelig, som den usselste Gadevise, afsiungen til en Lirendreiers Spilleværk.

Og hvad er nu herved at gisre? Den Mangel paa Interesse, som reiser sig af et uforstaaeligt Foredrag, af Formularvæsen, og en forvendt Læremaade, kan afhielpes ved Læremaadens Forbedring. Men hvorved skal vel den Mangel paa Interesse hæves, som reiser sig af ofte igientaget Indtryk og Vane? at vandre ned i Aristotelis Hule (thi denne skiønne Idee om Hule-Indbyggerne tilhører ham), og her glemme, hvad vi i saa mange Aar have seet og hørt, for siden med fornyet Øyne og usvækket Følsomhed at kunne henrykkes over Naturens Pragt og Skiønhed, det gaaer ikke an; det er ligesaa umuligt, som med Nicodemus igien at gaae ind i sin Moders Liv for at fødes paa ny. Men vi behøve det virkelig ikke heller. Skabningen er ikke saa fattig, at vi skulde behøve det. Have de store Skiønheder, som tydelig falde os i Øinene, ved daglig Beskuelse end tabt deres Tryllekraft for vore Hierter, saa lad os nedstige i Naturens mere tillukte Lønkamre, og med et forskende Øie gien-

nem-

nemigranske den der begravne rige Skat; lad os opmærksomme undersøge Naturens Virkninger og deres Love, vor Siels og Legems Natur, og det menneskelige Kiøns Begivenheder: vi skal da endnu finde Spor nok af Viisdom og Godhed, Anledninger nok til Beundring og Henrykkelse over den alvise Skabers Planer, som endnu vil forekomme os nye og underholdende. Kunne vi selv giøre dette Arbeide, saa er dette altid det bedste. Jagttagelser, som man selv har giort, ere altid dobbelt fornøielige, og giøre dybest Indtryk: men kunne vi ikke dette, mangler os Evne eller Lyst eller Tid, til selv at anstille slige Undersøgelser, saa lad os raadføre os med andre, som selv have anstillet dem. At opsøge og vise disse sieldnere Spor til Guds Viisdom og Magt, til hans Godhed i hans Huusholdning i Naturen og med Menneskene, eller dog i det mindste at give de allerede bekiendte et Udseende af Nyehed ved Foredraget, burde egentlig være Folkelærernes Sag.

Prosaisk Satire.

J. S. Sneedorff.

Blandt de mangfoldige skiønne satiriske Stykker, som denne berømte Skribents tilforn anførte patriotiske Tilskuer indeholder, har man valgt Slutningen af Forslag til en Skat eller Afgift, hvormed de fleste ville blive fornøiede.

Mit Forslag er grundet paa fire almindelige Erfaringer, som jeg anseer for lige saa mange Kilder til nye Rigdomme. De tre første kunne endog forbedre Verden; men de skulde alle tre tilsammen ikke indbringe nær saa meget, som den fierde; og, naar Verden blev ganske fornuftig, hvilket vel ikke er at befrygte, hørte de alle op.

Den første almindelige Erfaring var denne: At Lyst til det Vanskelige og Kostbare er saa stor, at Folk skulde endog med Begierlighed giøre mange Ting, som de nu giøre nødig, dersom disse Ting ved visse Hindringer eller Paalæg bleve giorte lige saa vanskelige, som de nu ere lette: Denne Erfaring, har bevæget mig til at foreslaae visse Afgifter.

1) For

1) For Tilladelse at gaae i Kirken. Naar Prisen af saadanne Billetter blev fastsat efter Personens Stand, og enhver nød et Stolestade, som svarede til hans Rang, mener Forfatteren, at fornemme Folk, som ellers meget sielden gaae i Kirken, ikke skulde forsømme nogen Prædiken.

2) For Tilladelse at bære indenlandske Manufakturer. For de sletteste skulde betales meest, og det maatte endda kuns tillades Folk af de første Classer at bære dem. Virkningen deraf blev, som han formoder, ikke alene den, at de indenlandske Manufakturer fik mere Søgning; men ligesom man nu indstiæler det Fremmede, fordi det er lettere og finere, saa skulde man da stiæle sig til at bære det Indenlandske, fordi det var saa meget fornemmere, som det er grovere og dyrere. Formuende Folk, siger han, skulde endog til Distinction bære Listerne og Stemplerne paa deres Opslage, ligesom man ellers bær Pleureuser.

3) For Tilladelse at opfinde og bekiendtgiøre nye Sandheder, straffe skadelige Feil og Misbrug, eller paa andre Maader at tiene det Almindelige. Endog de faa Viise, som der ere i Verden, siger han, skulde have Forfængelighed nok, for at opmuntres mere ved saa-

danne

danne Paalæg end ved Præmier. Og Prisen af de forbudne Bøger skulde rigelig erstatte alt, hvad en undertrykt Forfatter betalte for Opreisning eller Tilladelse at sælge sit eget Arbeide.

Den anden Grundregel er taget af den Erfaring, at der er noget Godt, som visse Folk maaskee gierne giorde, dersom de ikke troede, at det var Skam at giøre det. Man maatte derfor for en vis Afgift give dem et Skyts- og Leide-Brev, Opreisning eller Æreserklæring, under høi Straf for alle dem, som understode sig at foragte saadan en god Gierning. F. Ex.

1) Tilladelse for alle fornemme Folk, som havde Lyst til at dyrke Videnskaberne og Konsterne, at studere lige saa meget, som de lystede, og at blive ligesaa lærde, som de kunne blive, uden at behøve nogen videre Æreserklæring eller Rehabilitation, endog om de selv, eller nogle af deres Descendenter fornedrede sig indtil at skrive Bøger. Til desto mere Opmuntring kunde og efter Personens Rang og Sagens Beskaffenhed meget fornemme Forfattere dispenseres fra alle Logiske, Critiske og Grammaticalske Regler.

2) Tilladelse for fornemme Fruentimmer at opamme, underviise og opdrage deres Børn selv uden mindste Tab af deres gode Rygte og Reputation. De, som vilde være fri for at holde

Gold-

Gold-Ammer, Barnepiger eller Francaiser, betale noget meer, og Bevilgningen skrives paa stemplet Papiir, af samme No. som Nobilitations-Brevene.

3) Opreisning til dem, som, for at opfylde Pligterne af deres Kald, og tiene det Almindelige, undertiden gisre noget, som ikke skikker sig for Folk af deres Stand.

4) Dito for en fornemme Mand, som ved en vis Leilighed har været høfligere, ydmygere, mere venlig og beskeden, end hans Værdighed tillod.

5) Privilegium til at modsige undertiden en stor Herre, eller et smukt Fruentimmer; hvilket, som han meente, dog ikke bør tilstaaes nogen, uden alene i de Tilfælde, naar man tilspørges paa sin Samvittighed.

6) Tilladelse at spise og drikke, hvorledes og til hvad Tid man vil, at klæde sig, samt i andre Maader at indrette sin Huusholdning og Leve-Maade, efter egen Formue og Bequemmelighed, uden derved at tabe noget af den borgerlige Anseelse.

7) Tilladelse at gaae til Fods, for dem, som efter deres Rang altid burde kisre. Naar det er i Byen og paa Gaderne alene, betales mindre; Uden for Porten mere, og allermest,

naar man for Bequemmelighedś Skyld tillige vilde bære Hatten paa Hovedet, eller bruge Solskierm og Reisekapper. Fornemme Folk, som mene, at de efter deres Stand burde selv holde Heste og Vogn, kunde forsikkres om at beholde deres Rang mod en vis Afgift for Tilladelse at age i en Hyre-Karet. Hvorimod deres Kudsk endog uden Livree skulde være berettiget til at tage Plads for alle Porte efter hans Herskabs Rang.

Den tredie Grundvold til Projectmagerens System er denne Erfaring, at nogle Daarligheder endnu ikke saa almindelige, at jo mange ønskede at kunne lade dem, dersom kuns Moden og Velanstændigheden tillod det. Man kunde derfor for visse Afgifter dispensere dem fra saadanne Mode-Love, hvis Brydelse dog ikke gior Staten nogen Skade. F. Er.

9) Tilladelse at være i skikkelige Selskaber uden at spille Kort, eller og at kunde, uden sin Eres Forliis, spille, hvad Spil, og hvor høit man vil.

2) Tilladelse at have nogle Retter mindre paa Bordet og holde mere sielden Giestebuder end andre Folk af samme Stand.

3) Dispensation for at holde flere Folk, end man bruger, og kiøbe flere Meubler, end man behøver, og leie større Huse, end man kan beboe.

4) Dis-

4) Dispensation fra at adlyde sin Vert, naar han forlanger, at man skal spise eller drikke meer, end man kan taale, og at sige endog sin beste Ven Nej, naar han forlanger noget, som er uanstændigt.

5) Tilladelse at ikke rette sig efter en fordærvet Tænkemaade og en slet Smag, om end nok saa mange Folk forsvarede den samme. Man kunde bedre, synes mig, kalde saadan en Bevilgning et Skyts- eller Leide-Brev til alle Forfattere, som understaae sig at modsige Hoben. For nogen Tid siden havde jeg gierne givet meget for saadant et Leide-Brev: Nu derimod er jeg saa lykkelig, at jeg har Beskyttelse nok i mine Læseres Bevaagenhed.

Den fierde og sidste Grundregel er den, paa hvilken Forfatteren af Forslaget bygger sit største Haab. Den skulde, mener han, saa længe Menneskene blive som de ere, endog i de fattigste Lande indbringe meer end den rigeste Guld-Mine. Folk af en honet Ambition, siger han, finde Midler til alle Bekostninger, saasnart de troe, at Æren udkræver det, hvorfor skulde de da ikke kunde give noget til det Almindelige? Saadanne Folk af en honet Ambition, siger han, findes i alle Stænder; men man har, som han mener, endnu ikke benyttet sig nok af deres Forfængelighed. Forfatteren paastaaer at have giort adskillige Opda-

gelser, hvorved den kunde komme Staten endnu mere til Nytte: Man maatte f. Ex. for en vis Afgift tilstaae Folk efter Begiering:

1) Tilladelse at have altid Ret, og i alle Selskaber at beholde det sidste Ord; Frihed at tale alene i en heel eller halv Time; at sidde, naar andre staae, eller og at nikke med Hovedet, naar andre bukke Ryggen o. s. v.

2) Tilladelse at bære en Guld-Snor om Hatten: Naar det er kuns paa Landet, betales mindre derfor; mere naar man vil bære den i Byen, og endnu mere, om man og vil have Frihed til at bedække sig i Stuen.

3) Rehabilitation for gamle Pebersvende, Jomfruer, og andre Folk, som ere heslige og ubequemme til Ægteskab eller Embeder, med Rettighed at blive overalt ansete for unge, smukke, velskabte, dygtige og bequemme

4) Titel af Høilærd og Vidtberømt. 1) Til lærde Folk, som ville beholde deres Lærdom for dem selv, og som af lutter Beskedenhed ikke gisre noget, som er værd at tale om. 2) Til Ustuderte, som kunde have saadanne Betieninger, hvortil, man menede, at der behøvedes nogen Videnskab.

5) Tilladelse at kaldes Ædle for dem, som skamme sig ved at være Ærlige, Hæderlige, Høilærde, o. s. v.

6) Titel

6) Titel af Velfortient til dem, som lade deres Embeder forrette ved Fuldmægtige.

7) Tilladelse at kaldes Naadige Herre, endskiønt man hverken har nogen at befale over, eller noget at give bort.

8) Titel af Konstnere, til Haandverksfolk, som enten ikke forstaae deres Profession, eller skamme sig ved det, som de have lært, og derfor vilde have Navn af noget andet, som de ikke forstaae.

9) Titel af Amtsmester til dem, som enten ingen Profession have lært, eller endnu ikke udstaaet deres Lære-Aar.

10) Tilladelse at betale Formue-Skat af de Midler, som man ikke eier, for at ansees for rigere, end man er.

Alt dette, sagde Projectmageren tilsidst, er kuns nogle Forsøg af min Plan. Den er endnu meget vidtløftigere, og jeg opfinder hver Dag noget Nyt? De menneskelige Begierligheder ere uendelige, og mit Project er ligesaa utømmelig en Kilde til nye Rigdomme. Hvad synes Eder, sagde han til mig, derom?

Mig synes, svarede jeg, at Projectet var meget godt, dersom vi trængte til flere Beviis af denne bedrøvelige Sandhed: at naar det kommer an paa at tiene det Almindelige, har den rigeste intet tilovers, og at alle Folk derimod ere formuende nok, saasnart der handles om at fyldestgiøre deres egne Phantasier, og at esterabe de Stores Forfængelighed.

Edvard

Edvard Storm,

Theaterdirecteur.

(Fød 1749, død 1794.)

Ogsaa i den prosaiske Satyre have vi fra denne Digter et saare heldigt Stykke, den saakaldte Tale om de danske Digters Uværdighed til Understøttelse, holdet i et lidet Selskab af Patrioter, som findes i Minerva for Febr. 1786. og hvoraf her meddeles et Stykke til Prøve.

Det er en, afgiort Sag, at Digterens fornemste Omsorg bør være at behage dem, han skriver for. Heri er hele Verden enig. Hvad der for Resten i en eller anden Skrolle kan være drømt om at forbinde det Gavnlige med det Fornøielige, haaber jeg, ingen nu omstunder kierer sig mere om. Jeg maatte nok spørge, hvori en Digter skulde kunne gavne? Ja! Kunde han lære os, hvorledes vi skulde bringe Domstolene til at respectere Titler og Capitaler, naar det gielder om, i en tvivlsom Sag at faae Ret mod en gemeen Karl; kunde han vise os nogen ny Vei til Lykke, til Hofgunst, til at faae vore Navne ind i rige Testamenter; kunde han lære os den Hemmelighed, at stiæle Hierterne fra gamle formuende Enker, lære os at leve af 600 Rdlr aarlig ligesaa høit, som vor Naboe af 6000, uden at ende vor Rolle i Slutteriet eller Pe-

blinge-

blingesøen; kunde han ved sin Sang formilde os disse Cerberer, som give idel Trudseler og uliquiderede Regninger; kunde han, frem for alt andet, hielpe os til at drømme lykkelige Tal; laae denne Kraft i hans Vers, naar man sov ind over dem: Da, da skulde vi agte og ære ham som en stor, nyttig, uundværlig Mand. Men om saadanne og andre brugbare Ting staaer der, desværre, ikke et Ord i nogen ars poëtica; følgelig seer mine høistærede Herrer, at Digtekonsten er ikke skabt til at gavne. Den maae altsaa indskrænke sig til at fornøie og behage; men endog dette, paastaaer jeg, at vore Danske Digtere ikke have for Øine, hvad enten vi see til det Sprog, hvorpaa, eller den Maneer, hvori, eller de Materier, hvorom de skrive.

Jeg har sagt, at vore Digtere ville ikke behage. Dette beviser jeg først deraf, at de skrive paa Dansk. Saa besynderligt dette Argument ved første Øiekast vil forekomme Eder, saa velgrundet haaber jeg, I skulle finde det, naar jeg faaer udtalet og forklaret mig. Hvo er saa fremmed iblandt os, at han ikke veed, hvor lidet det Danske Sprog agtes, og elskes af de Store i Almindelighed? Alt, hvad der vil være forneint, taler Fransk eller Tydsk, læser Fransk eller Tydsk. Fransk og Tydsk høres i alle Selskaber; enhver skikkelig Familie holder Mestere i disse Sprog til sine Børn, ubekymret om, hvorledes de lære Modersmaalet.

maalet. Hvad gior nu Digteren? Mon han retter sig efter Nationens Smag? eller mon han ikke meget mere trodser et heelt Folk, ved at ville paatvinge det Skrifter i et Tungemaal, som han dog veed, at pars potior ikke giør Væsen af? Fortiener han da nogen Understøttelse? og bør han vente den?

Man sætte endog, at den fornemme og fine Deel af Nationen vilde giøre ham den Ære at læse ham i det gemene Sprog, han bruger; hvorledes er da for det andet hans Maneer? Lader os et Øieblik besee den, og paa ry spørge: Er det den Danske Digters Alvor at behage? I Almindelighed skriver han saa plat og forstaaeligt, at enhver kan tage og føle paa, hvad han mener. Er det Maneer? Bør en Digter begribes af alle? — Den sunde Fornuft har visse Rettigheder, vil man sige. Gandske rigtig, i Handel og Vandel, og andre til det daglige Liv henhørende Poster. Men hvad har den med Poesie at bestille? Ne sutor ultra crepidam. Troer mig, mine Herrer! det er enten Ondskab eller Mangel paa Genie, enten Argelist eller Aandens Fattigdom, naar en Digter lader enhver Slyngel forstaae sig. Ei engang de Lærde, ei engang han selv bør altid forstaae, hvad han skriver. Dette er Konstens høieste Spidse. Langt fra mig at paastaae, at et Hoved er uomgiengeligen nødvendigt for en Digter; han kunde derfor nok synge, saa at ingen forstod ham. Men har han noget, saa

paa-

paastaaer jeg, at han med al Flid bør skiule det i Skyerne. En nigiennemtrængelig Taage maa hvile over hans Tanker — hvad siger jeg? Over hans Tanker? Han burde med Rette tænke saa lidet som muesligt. Det var som oftest at ønske, at han tænkte aldeles intet, desto sublimere blev hans Arbeide. Læseren selv sparede noget anseeligt paa sin Hierne, naar han vidste engang for alle, at der var ingen Mening i det, han læste; og følgelig et forgieves Arbeide at søge den. I des større Magelighed kunde han da more sig med Rimenes Velkyd og Versets taktmæssige Gang: Skiønheder, som man tit lader gaae ubemerkede hen for en god Tankes Skyld. Visselig er det til sine Tider, særdeles strax oven paa Maaltidet, en ubeskrivelig Vellyst at læse noget, som man ikke forstaaer. Men den Danske Digter under sit Publicum sielden denne Vellyst; hvorfor skulde da Publicum unde ham Brød?

Saaledes er da baade Digterens Sprog modbydeligt, og hans Maneer jammerlig; men hans Materier ere maaskee desto herligere? — Materier, svare I mig. Dersom en Digters høieste Konst er, ikke at forstaaes, hvad skal han da med Materie? I en vis Henseende er det gandske sandt. Hvad man egentlig kalder Indhold, Emne, eller (for at tale med nogle af vore nye Sprogforbedrere) Stof til et Digt, kunde i sig selv gierne undværes; men Barnet skal dog jo dog have et Navn; noget skal der staae paa Titelbladet,

det, for at skille eet Stykke fra det andet, ligesom der og hist og her i Stykket bør findes enkelte Ord og Talemaader, som svare til Titelen. Jeg vil oplyse min Mening ved et lidet Exempel: Der skal, sætter jeg, synges om Skiønheds Magt. Altsaa maae Digteren samle sig et Forraad af visse dertil hørende Udtrykke, saasom: Blomster, især Roser, Maane, Stierner, Diamanter, Morgen- og Aftenrøde, Saligheder, Sukke, Caprifolium og Jasmin, ej at tale om en stor Mængde af Vestenvind. Disse Sager strøer han ikke for sparsomt imellem andre ikke betydende Ord; saa seer enhver, at han er sin Materie tro, og forlanger intet mere. Men er det saaledes, vore Digtere bære sig ad? Nej langt fra, De ville tale baade til vor Forstand og vore Hierter, sige de. De ville tale Sandhed, sige de. Ret ligesom den himmelske Gudinde holdt Kammeradskab med Folk uden Embede og Indkomster, med Stodders, som en beritlet Borger ikke engang vil omgaaes. Kan nogen af mine Herrer faae sligt et Paradox i sit Hoved? Men lader os engang høre, hvad det er for smukke Ting, Digteren holder for Sandhed? Bonden er ligesaavel Menneske, som Herremanden. Dyden er den rette Adel, Nøisomhed den sande Rigdom. En god Samvittighed er bedre end et Skildpadde-Giestebud. Patriotisme bestaaer ikke i Ord, men i Gierning. Den Rige burde ikke modtage Løn eller Pen-

sion

sion af Staten. Hvad der er ilde giort af een, kan under de samme Omstændigheder ei være velgiort af den anden. Der gives Pøbel i alle Stænder, o. s. f. O! mine Herrer! jeg er nær ved at tabe den Koldsindighed, hvormed jeg har foresat mig at tale til Eder. Dog! Jeg vil ikke declamere; jeg vil grundigen overbevise, og haaber allerede at have sagt mere end nok, for at godtgiøre, at Digteren aldrig tænker paa at behage.

C. Pram,

C. Pram.

(Fød 1756.)

Justitsraad og Committeret i Oeconomie- og Commerce-Collegium.

I det af ham begyndte og næsten ti Aar — tildeels ene — udgivne Maanedsskrift Minerva findes tvende Stykker, som høre herhid; nemlig: hvad er det at leve? i Januar 1789, og om Maade i August Hæftet 1788. Af det første af disse tvende er Begyndelsen hidsat, saa vanskeligt det end var i denne sindrige Ironie, at udrive Noget af dets Sammenhæng.

Man siger vel, at der er en og anden Bog til i Verden, der ingen Forfatter har. Man mener i saa Fald dog nok for det meste, at Forfatteren kun er navnløs (anonym) og høit en af de Anonymer, som vedblev at være saa, om han end satte sit Navn paa Titelbladet og i alle Aviser. Det kan imidlertid vel ogsaa være, at man kiærligen forsøger at troe, at hint eller dette Skrift virkeligen ingen Forfatter har havt, og lader denne Mening gaae, uden at man gider nøiere undersøgt Sagen, anseende den for ubetydelig til at nyde noget Øieblikks Opmærksomhed; eller og man er skrækfom til Sinds, og tør ikke, af Angst for at opdage, at Forfatteren, naar alt kom til alt, vilde befindes at være Diævelen, eller om muligt en endnu lumpnere Person, som man ej vil have saa meget med at gjøre, som engang at tænke dens Existents.

Me-

Men naar man seer et Skrivt, og lader sig overtyde (som jeg haaber, det vil gaae Læseren med dette) om, at det virkeligen har en Forfatter, aldeles uhørt er det da, at lade sig forsikkre, at Forfatteren dertil endnu ikke er født, lever ikke, og vil sandsynligen aldrig komme til at fødes, eller leve.

Dette er Tilfældet, høistærede Læser, med nærværende lidet Skrivt. Jeg, som skriver det, er endnu i dette Øieblik ikke født; og jeg har ingen Udsigt til nogensinde at bryde de Skranker, der holde mig ude fra Livet; ja ønsker, sandt at sige, heller ikke synderligen at komme saa vidt. Min Afhandling selv skal overtyde Læserne tilstrækkeligen om Sandheden af min selsomme Forsikkring, hvilken jeg her gior forud, da jeg troer derved at vise mig desmere competent til at handle om den Materie, jeg har foretaget. Hvilket Menneske, der er født, og lever i Verden, og staaer altsaa i Forbindelse med Ting og Personer i Verden, kan enten med det uhindrede Øversyn beskue, eller med den Upartiskhed tale om Livet, som den, der, ej født, ej levende, kan udenfra betragte det i dets Strækning og Krinkelkroge, og fortælle, hvad han har betragtet, uden at der kan have nogen Indflydelse paa hans uexisterende Væsen?

For ej at give Læseren ved min Tilstaaelse nogen Foragt for mit Product, eller og nogen Tvivl om, at dette maaskee, uagtet det ligger dem for Øinene, havde ligesaalidet som dets Forfatter endnu holdt sit Indtog i

Ver-

Verden; saa maa jeg anmærke, at mange, nær havde jeg sagt, de fleste, meget ypperlige Værker ere skrevne af Personer, der ligesaalidet nogensinde have været i Verden som jeg; jeg legger hertil, at min uexisterende lille Person har allerede forhen vovet, at sende litterariske Arbeider af mit Product ud i Verden, hvilke ere læste med en, for mig i det mindste, meget smigrende Overbærelse. Jeg paastaaer end ydermere, at mange af dem, som staae i den forfængelige Indbildning, at de virkeligen leve, ligesaafuldt som hvilken anden det skulde være, heller ikke ere fødte; ja at kun nogle af dem, langtfra ei alle, nogensinde skulle fødes, eller komme til Verden, uagtet hverken de selv, eller nogen anden har endnu ladet sig det falde ind at tvivle derpaa.

De, som have den Grille, ikke at læse uden udødelige Forfatteres Skrivter, og troe, at der i de andres ikke letteligen kan staae noget deres Opmærksomhed værdigt, kommer den Omstændighed ved dette lille Værk, at dets Forfatter ei er født, godt tilpas; thi da den, der ei er, og ei kan blive født, ei heller kan døe, og altsaa er udødelig, saa nyder Forfatteren af dette denne Ære med en større Grad af Vished end nogen af alle Verdens andre Forfattere. Uagtet jeg er langt fra at love mit lille Skrivt den samme Ære, kan altsaa disse litterariske Adelsfolk, uden at synde imod deres Grundsætning, giennemlæse det, og drage deraf al den Nytte, dets Læsning er i Stand til at give.

Hvad

Hvad det er at leve, skulle vi handle om. Det er uden Tvivl at nyde Livet. Hvad er da Livet? — Dette Spørgsmaal er ikke let at besvare. Besvarelsen forudsætter Udviklinger, som vi ville forsøge.

Theologerne nævne tre Slags Liv, det timelige, aandelige og evige. Det er kun det første Slags, som hører under vor Betragtning.

Dette timelige Liv er sienssynligen to Slags, det physiske og det borgerlige, hvilket sidste vi af visse Grunde heller ville kalde det politiske.

Naar et Menneske efter den romerske Ret i Følge en eller anden med Staten indgangen Quasi-Contract var borgerlig død, havde mistet sit borgerlige Hoved, og var ligesaa fuldt udgaaet fra Personernes Antal, som om hans Lig var bleven brændt, og hans Askeurne med de behørige Offringer til Libitina nedsat i Gravhøien; saa kunde han ikke desmindre gierne vedblive at leve det physiske Liv, og enten ved en Korsfæstelse, i en Galge, eller paa en Seng, af Sult, eller Forraadnelsesfeber skilles derved.

Man kan da gierne miste det ene Slags Liv, og vedblive at nyde det andet.

Man kan end ydermere nyde det ene, og ej endnu være født til det andet Slags Liv; ja man kan, just i det man døer fra det ene Liv, gierne først blive født til det andet.

Uagtet det politiske Liv ikke forudsætter det physiske, uagtet nu omstunder mange Mennesker leve det politiske, uden at leve det physiske Liv, saa ville vi dog først handle om dette, da vi holde for, i dette vort philosophiske Foredrag, derved at gjøre os saa meget mere forstaaelige for vore Læsere.

Det allerførste der udfordres til noget Slags Livs Mulighed, er Tid. Dette have saa af Menneskehedens Lærere for mig betænkt, saa soleklart det end er, at hvis der ingen Tid var, og hvor der ingen er, der var, eller er heller intet Liv engang tænkeligt.

Meenig Mand, som i mange Ting er klogere end Philosophen, indseer dette. Han siger ofte: "Der er nu ingen Tid at leve;" og han har ofte Ret. En Tid, hvori der kan leves, maa være en Tid, som kan imodtage alt, hvad der udfordres til at udgjøre Livet. Hvad dette er, skal siden sees. Der kan være Tid at leve i paa et Sted, medens der ingen er paa et andet; en Person kan leve ret fuldstændigen, den anden nær hos kan ikke leve, men maae enten see sig reent udelukket fra Livet, eller opsætte det til en anden Gang, da hans Tid maaskee kan komme.

Sted er det andet vigtige Stykke, der udfordres til Liv; et Sted, nemlig, hvor der kan leves. Ligesom intet aandende Væsen kan leve under den opererende Luftpompes Klokke, saaledes er det ikke enhver Plet paa Jordkloden, hvor et Menneskes Liv kan vedligeholdes,

end

end sige begyndes. Dersom Jyllands og Slesvigs Heeder, eller Finmarkens Fielde vare Steder, hvor der kunde leves, saa levede der sikkerligen Mennesker. — Men naar vi faae opregnet, hvad der hører til et virkeligt Liv, vil det blive klart, at det er indskrænket til langt færre Pletter af Jordkloden, end man forestiller sig.

Ved at holde et Speil for et nyfødt Fosters Næseborer, og befinde samme bedugget af dets Aande, har man sagt os, at Lægerne afgjøre, at Fosteret er levende. De gjøre sig da denne Semiotik særdeles meget lettere, end vi, efter vor Samvittighed, see os i Stand til at gjøre den.

Vi maae Stykke for Stykke betragte den Persons Legem, om hvis Liv der handles, for at afsige Dommen.

Den lever ikke, som ei har

et Hoved, i Ordets physiske Bemærkelse, der ei alene er forsynet med de behørige Sandseredskaber, og nogenledes de sædvanlige Lineamenter, men hvis Hierneskal ogsaa er fast nok — til at bære Hat:

en Krop under dette Hoved, hvis Underdeel maa være forsynet med Tarme og Indvolde, der kunne fortære alt, hvad der igiennem Munden tyldes dert, og igien skille sig derved paa almindelig Maade; kan denne Indretning bestaae uden Hierte, saa er dette i enhver Ordets Bemærkelse overflødigt.

Kroppen maae være forsynet med en Lunge, der hielper Halsen og Munden til at frembringe en articuleret Lyd. Der er lidet nødvendigt, at denne Lyd skal kunne skiælnes, som Ord, uden for nogle enkelte, som vi i næste Kapitel forteligen skulle berøre; endnu mindre at disse skulle nogensinde af den levende Person sammenføies til ordentlig Tale; men høi, giennemtrængende, og døvende maa Lyden kunne være.

Benene maae være hos Mandkiønnet saaledes dannede, at de kunne bære besporede Støvler, og storspændede Sko; og hos begge Kiøn saadanne, at de ved en Daudsemesters Kunst kunne lære at hoppe.

Dog er dette kun, hvad Legemets grovere Dannelse angaaer. Dette Legeme maa, til at ansees for virkeligen levende, dog ogsaa have alle de bekiendte fem Sandser, og det i den Grad, at det er uden for al Tvivl, at det har dem.

Hørelsen maae den, der skal ansees for levende, ei alene have til mangehaande dagligt Brug, men han maa især have den for Musikens Skyld, der, som siden skal vises, udgiør en væsentlig Deel af hans Næring og hans Livs Vedligeholdelse.

Synet er ham vel ligesaa nødvendigt, dog er det godt, om han ei er begavet med formeget af denne Sands, der ikke desmindre bør have en ubeskrivelig Fiinhed. En rigtigen levende Person maa f. Ex. ikke letteligen kunne see somme Folk paa en tre Skridts Afstand, men andre

end-

endnu i høiere Grad end han levende Personer maa han kunne kiende i den fierneste Afstand. Alt andet end saadanne maa han kun beskue igiennem en Kikkert.

Lugten maa han have i samme Grad, som visse Vilde i America, der paa en Fierdingvei siges ved denne Sands at kunne skielne imellem ankommende Venner og ankommende Fiender.

Smagen er det levende Menneskes ypperligste Sands. Den er det i den Grad, at hele den levende Verden er bleven enig om at kalde alle levende Menneskers Sandser tilsammen Smag; og dermed under eet at betegne alle Følelser, saavel de, der angaae det, som høre under den egentlige Smag, som alt andet sandseligt. Et Menneske uden Smag er det samme, som et Menneske, der ikke lever, ikke existerer, et Non-Ens. — Dog er ustridigen den egentlige Smag Hovedsagen af det, der hører inden Smagens vide Grændser. Denne Sands maae det levende Menneske have til en yderlig Grad af Fuldkommenhed: denne hans Sands maa have en Finhed og Kræsenhed, som kun den, der selv besidder den, kan gisre sig noget Begreb om. Det er et sikkert Kiendtegn paa, at den eller den Person ikke lever, dersom han ei viser nogen kiendelig krampagtig og tillige vellystig Bevægelse ei blot ved Lugten, men endog blot ved Navnet af en Postey, af halvankomne Østers, en Skildpadde-Ragout o. s. v. Den, der ei yttrer en saadan Følelse ved Karper afkaagte i

Madera, og Ækelhed, naar de kun ere kaagte i Rødviin eller Vand, har intet synderlig Liv; og det Liv, der kan vedligeholdes med to eller tre Retter, er, om ei Døden selv, i det mindste en dødelig Sygdom.

Den menneskelige Sands, der ei kan indbefattes under en af de fire foregaaende Slags, kalde vi Følelse. Den, der lever, maa have en heel Deel af det hid hørende; alt fiint og kiælent. Luften maa i et Værelse, som kun er sex Alen høit eller mindre, være ham beklumret og ængstelig. En Stoel, som ei er af Mahogni eller forgyldt, maa være ham utaalelig. Søvnen maae forgiæves friste hans Øienlaage, hvis han nødes til at søge Hvile inden andre end Damaskes eller Lystrings Gardiner; og saaledes maa hans Følelse i Myriader Ting yttre sig.

K. L.

K. L. Rahbek.

Af hans Ugeskrift, den danske Tilskuer, hvoraf nu næsten femten Aargange ere udkomne, er en betydelig Deel Satire; til en Prøve paa hans Maneer deri afskrives følgende, der kan ansees, som en Fortsættelse af foregaaende Stykke.

Man har almindelig været enig om, at Kiøbenhavn i afvigte Aar har været meget levende; ja de alvidende tydske Aviser have endog bebudet os, at de mange Fremmede, der opholde sig her, have betydelig Deel i dette Liv; og paa samme Tid er dog intet almindeligere, end at høre Klager over, at Kiøbenhavn intet Levested mere er, at det er umuligt at leve her, o. s. v. Vel har en skarpsindig Forfatter for adskillige Aar siden udførligen undersøgt, hvad det er at leve; men Begreberne have saare meget forandret og forfinet sig siden den Tid. Vist nok gives der suurmulende Mennesker, der paastaae, at det, der nu omstunder kaldes Liv, med megen mere Ret — ligesom det Klædestykke, der kaldes saa af vore Damer, som have fundet for godt at bære den Deel, af hvis Skiønhed den florentinske Venus har sit Navn, oppe imellem Skuldrene — kunde hedde Uliv; at den, der siger sig at leve høit, eller rask, i Grunden kun drømmer, eller ligger i Dvale; og at mangen som paastaaer at leve superb, er baade timelig, borgerlig,

aan-

aandelig, og evig død. Men ved at høre slige Moralisters Paastand fristes man til at tænke paa hin Skibschirurgus, der efter et Søslag eftersaae Krigens Slagtoffere for at korse de døde, der skulde kastes over Bord, ud fra de qvæstede, der skulle bæres ind, og forbindes; da han nu ikke just havde seet saa nøie til, siden det kun var Matroser, det gieldte om, var Korset da blandt andet kommet paa een, som virkelig levede, og som altsaa i kraftigste Maade giorde Indsigelse mod sin Kammerat, der paa Grund af dette Kors vilde kaste ham over Bord, uagtet han skreeg, han levede; men disse Protestationer uagtet, vedblev Kammeraten at gaae over til Dagens Orden med de Ord: er du fra din Forstand? vil du vide det bedre end Doctoren? — Virkelig synes det, som om det er af de Ting, hvori enhver selv bør staae til Troende, og som han maa vide bedre, end nogen anden, saameget mere, som det i Almindelig træffer, at saadanne, som ville aftvinde disse hvit, rask, superb levende deres Liv, selv ere Mennesker, der tilstaae, de ikke kunne leve, og som altsaa — hvis det gamle Axiom: a non posse ad non esse ikke er blandt dem, hvorimellem den nyere Philosophie har ryddet op, med meget bedre Føie kunne frakiendes Livet.

At leve, definerede hiin ovenomtalte Skribent, at nyde sit Liv: endnu nøiagtigere kunde man kanskee kalde det, at være sig sit Liv bevidst; og deri ligger da Forskiellen imellem dem, som leve, og dem, som blot slide

de

de Tiden, og slides af den. Det første, der udkræves for saaledes at kunde være sig sit Liv bevidst, er efter min Forgiængers saare rigtige Anmærkning, et Sted, hvor man kan leve. Ogsaa bestyrker Sprogbrugen denne Jagttagelse, da man, for at underrette sig om en andens Befindende, sielden spørger: hvorledes, men hvor lever De? Men da et af de umiskiendeligste Livstegn er Bevægelse, behøves der flere, og det for alting ikke for trange, Steder til den, der skal leve. Han maae altsaa have Værelser fra 3 til 1300 Daler; han maae desforuden have to, tre, eller flere af de rummeligst boende Clubber, hvor han i det mindste kan staae paa Restanceliſten; fremdeles kan han, om Sommeren, ikke leve i Byen, han maae altsaa have Lyststed; ligesom han i Kildetiden ikke kan leve uden i Dyrehaugen, han maa altsaa have Equipage og Rideheſt; og begynder man nu snart, ikke paa en vis Aarsens Tid at kunde leve, uden at giøre en liden Excursion til Brønden i Sverrig, hvilket bliver en ny Udvidelse af den levendes Sted, hvortil jeg endnu har glemt at regne Parkettet og første Etage paa Comediehuſet. End eet Levested, hvis mangehaande Fortrin i Chinafarerne ere beskrevne, ødelagde sidste store Ildebrand.

Hvorved man lever, er det korteste af alle Spørgsmaale; Svaret er et lidet Ord paa 3 Bogstaver, og er dog intet lidet Svar: Puf! det er den Livsaand, uden hvilken alt var Død.

Hvor-

Hvorfor man lever, er nu i den nyere Philoso-phie aldeles afgiort: for at have levet, inden man dør. Da man alt mere og mere bestyrkes i Uvished om, og Ligegyldighed ved, om der er Liv efter dette, da man overalt i det mindste veed saa meget med Vished, at det paa ingen Maade kan blive saadant et Liv, som det, her leves, saa er det naturligt, at man maa leve dette, imedens man kan.

Paa hvad Maade man lever, er et Spørgs-maal, hvis Besvarelse for det meste er indsluttet i de foregaaendes: thi til Levemaaden hører saavel Leve-sted, som Levevæld, og Levegrund. Det er f. Ex. ingen Levemaade, at være ved sine Forretninger, naar andre Levende stimle til hiint, eller dette Levested; det er ingen Levemaade, at vilde rette sin Tæring efter sin Næring, og ikke vilde gisre med, hvad de sande Levende af Puffens utømmelige Kilde øse Kraft til at gisre: in-gen Levemaade, i det, man gior, eller lader, at have det tilkommende for Øie; den sande og egentlige Leve-maade er med faa Ord, at man lever, saameget, og naar, og hvor, og hvorledes, og hvorfor, leves kan.

Naar man lever, er ogsaa et vigtigt Spørgsmaal, og i hvis Besvarelse, jeg frygter, man ikke gandske har vogtet sig for at begaae en Cirkel. At man lever kun eengang, derimod kan vel ikke siges saa synderlig; i det mindste er det næsten uden Exempel, at den, der eengang har forsaget dette Liv, er vendt tilbage til det; vel gi-

ves

ves der nu og da nogle, som Livet for en Tid synes at have forladt, og der igien, ved den eller anden lykkelig Hændelse, siges at være komne til Live; men naar man ret betragter Tingen, vil man uden Tvivl finde, at disse kun have været skindøde, skiøndt de formedelst Savnet af een eller flere af de foregaaende Betingelser ikke have kundet give Livstegn. Men nu tilsvier man tillige, at man kun lever, saalænge man er ung; og naar man da spørger, hvor længe man er ung, faaer man til Svar, saa længe man lever. Dette er — som jeg ovenfor har erindret — unægtelig en aabenbar Cirkel. Vist nok er det, at man her blandt de særdeles levende mange Gange træffer evig mandlig Ungdom paa nær de 60, og qvindelig paa henved de 50 Aar; ligesom det og er en mægtig Sandhed, at mangen allerede i sit tre, fire, fem, sex og tyvende Aar ophører at leve; ja at mangen Yngling af begge Kiøn aldeles ikke har levet, og vel rimeligviis ingensinde vil komme til at leve; skiøndt det paa en anden Side maa erkiendes, hvad og Ordsproget stadfæster, at mangen først begynder at leve paa sin gamle Alder, da han nemlig tilforn har manglet Rum, Grund, og Leilighed dertil. Alting nøie undersøgt, kan man maaske ikke sige andet, end at man lever, naar man lever; det er, naar Rum, Leilighed, Grund, og alle øvrige Omstændigheder forene sig dertil.

Naar

Naar jeg nu giennemtænker, hvad jeg her skrev — hvilket er den nyere Maade, da man derimod i gamle Dage giennemtænkte, hvad man agtede at skrive, ligesom man atter i de allernyeste Tider hverken tænker før, medens, eller efter man skrev — saa synes det mig tydeligt, at det man kalder at leve, er, at hendrage sine Dage saaledes, som om man hverken havde videre Bestemmelse, Pligter, eller Forventninger; og man kan da ikke nægte, at her virkelig leves maaskee endog vel meget.

P. A.

P. A. Heiberg.

(Fød 1759.)

Af denne navnkundige Satiriker have vi foruden Rigsdalersedlens Hændelser i tvende Bind, ogsaa enkelte satiriske Stykker i periodiske Skrifter; til en Prøve paa hans Maneer afskrives nogle Strøder af hans bekiendte Satire Sproggaranskningen, i Qvartalskriftet for Sandhed. (1 A. 4 H.)

Multa renascentur, quæ iam cecidere, cadentque,
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
Quem penes arbitrium est, et ius, et norma loquendi,

Horatius.

Fader Rabener, hvis Roes vil vare saa længe som Sandhed beholder nogen Agtelse — og denne Agtelse for Sandhed vil, Himlen være lovet! vedblive saa længe, som Verden staaer, uagtet alle Despoters og Mørkhedens Venners Bestræbelser for at qvæle den — Fader Rabener, siger jeg, har i sine Skrifter søgt at vise hvorledes endeel Ord i det tydske Sprog i hans Tid enten bleve misforstaaede, eller have tabt deres oprindelige Bemærkelse.

Den danske Tilskuer — over hvem jeg paa dette Sted ingen Lovtale bør holde — har i et Par af sine Blade fulgt denne Forgiengers Spor. Ikke desmin-

mindre er det saa langt fra, at denne Materie er udtømmet, at den meget mere endnu tilbyder en betydelig og riig Høst, for den, der vil umage sig med at meie.

Horatz paastaaer, i det ovenanførte Motto, at mange gode gamle Ord havde i hans Tid tabt deres gode gamle Bemærkelse. Ligesaa hos os, sagde, og beviste Chilian i Ulysses von Ithaca; og Forfatteren heraf, der lever i Slutningen af det Aarhundrede, i hvis første Halvpart den store Mand, det anførte Skuespils Forfatter, florerede, har Aarsag til at istemme Chilians: Ligesaa hos os. Mange Ord have endog i min Tid tabt deres oprindelige Bemærkelse, og virkelig frygter jeg, at det hører iblandt pia desideria, at de nogensinde ville erholde samme tilbage. Mange Ord forstaaes ikke engang nu omstunder.

At forstaae sit Modersmaal er imidlertid een af de Ting, der ere meest nødvendige i dette Liv. Det er een af de Ting som Franskmændene kalde de la premiere necessité; og som følgelig ved sine Leiligheder kunne sættes i Requisition. Besynderlig nok, at D. Morten Luther i sin Forklaring over det daglige Brød ikke har anført dette saa vigtig Requisit; endnu besynderligere, at Monrad i sin berømte Catechismus, der gaaer endnu et Skridt videre end Luthers, ogsaa har forbigaaet denne Post. Uden at være sat i Requisition vil jeg altsaa søge at give mit Bidrag til denne saa vigtige Livets Nødvendighed; og deels forklare nogle Ord, som man aldeles

aldeles ikke forstaaer; deels vise, hvad Forandring der er foregaaet med nogle Ords oprindelige Bemærkelse.

Verba valent usu ut nummi, siger et gammelt Ordsprog. Usus eller som jeg oversætter Ordet: Moden, er en uindskrænket Regentinde — thi man seer af det gamle romerske og det nye danske Ord, at Regieringen er kommet fra Sværdsiden til Spindesiden. Hun er maaskee endog den meest uindskrænkede af alle Regentinder. Hun forandrer den Constitution, hvorefter hun regierer, naar hun behager, og saaledes, som hun behager. Saaledes gisre vel flere Despoter; men disse kunne dog immer vente en Regnskabs Dag, som Dronning Mode ikke behøver at frygte for. Hun er et Fruentimmer, og den ugalante franske Revolution har dog ikke aldeles udryddet det gamle franske Galanterie mod Damerne, der endog gik saa vidt, at de giorde Dyden til et Foemininum og Lasten til et Masculinum.

Man maae følge Modens Love; saaledes byder Pligt imod Souverainer. Man maae altsaa tale og handle saaledes, som Moden befaler. Men for at vide, hvorefter man har sig at rette, og for Skade at tage vare, maae man kiende Modens Bydende og forstaae hendes Sprog. Til dette Maal agter jeg i disse faa Blade at bidrage; men, uagtet jeg, fra Begyndelsen af, havde i Sinde at indskrænke mig til de fremmede Ord, der ere adopterede i vores Sprog, finder jeg dog, at saa mange

gode danske Ord have forandret deres gode danske Bemærkelse, at jeg ikke kan undlade at give endeel af dem Plads i denne Samling, som en Prøve af det store Værk in Folio, som jeg havde i Sinde at udarbeide i denne Materie, indtil jeg, ved nøiere Eftertanke, fandt, at det ville være en Daarlighed in Folio, saasom mangfoldige Ord forandre deres Bemærkelse hvert Aar, ja endog hver Maaned.

Bankerot. Et Middel til at conservere sin Formue efter Konstens Regler.

Bizarre, kaldes den Mand, der ikke lader sig bestikke.

Blindhed. Umuligheden at see en gammel Ven, naar han er i Nød.

Compliment; det modsatte af, hvad man tænker.

Conduite er enten god eller slet. Til den gode hører, at være krybende mod sine Overmænd; give sig en vigtig Mine imellem sine Ligemænd, og være uforskammet grov mod sine Undermænd Den slette Conduite bestaaer i, ikke at smigre sine Overmænds Feil; være beskeden i Selskab med Ligemænd, og høflig mod Undermænd.

Criticus; enhver der kan stave og lægge sammen.

Daarlighed; den Tanke, at ville giøre Verden bedre, end den er.

Da-

Dame; ethvert Fruentimmer, der i Kiskkenet er saa stor en Gaas, at hun ikke med Vished veed, om Gaasesteeg er Kiød af en stegt Gaas.

Diffamere siges jeg, naar jeg taler Sandhed om nogen, der er mere mægtig og mindre redelig end jeg.

Drikkelaug. En Prøvesteen paa ærligt Venskab.

Dydig. Saa kaldes den, der er høflig nok til at lade, som han ikke seer Andres Laster, og snild nok til at skiule sine egne.

Guddommelig. En Arie, der synges slet af et smukt eller fornemt Fruentimmer.

Hustru. Et Appendix til en Medgift.

Judicium. Overeensstemmelse med vores egne Meninger. Den Mand har et godt Judicium, er det samme som: Den Mand er af samme Mening, som jeg.

Klogskab. Den Egenskab at kunne vise sig hvid udvortes, naar man er sort inden i.

Moderat. Saaledes kaldes den, der altid forandrer Mening, saa at han stedse holder med det stærkeste Parti.

Nar. Enhver, der har en anden Mening end jeg.

Satire betyder Vittighed, naar den gaaer los paa andre; men Ondskab, naar den træffer os selv.

Staae op. For Exempel: De er endnu ikke staaet op, betyder hos de Fornemme: Man sidder ind-

endnu til Bords. Ellers maatte de høie Herrer hver Dag ligge indtil langt ud paa Aftenen.

Synd kaldes det at være borte fra nogen Forlystelse, hvor ingen andre end Folk af Qvalitet kunne komme. See Qvalitet.

Sørgeklæder. En behagelig Dragt for Arvinger og unge Enker.

Ulykke. Naar man spilder Suppe paa en ny Kiole. Ubehagelighed kaldes det derimod, naar man mister et Barn, en Mand, eller en Kone. Dette kaldes ogsaa: hvad Verden giver. Jeg har prøvet, hvad Verden giver, sagde engang en Enke: først mistede jeg min Mand, og fiorten Dage derefter faldt der en Stabel Lægter om, og slog mig tre fede Sviin ihiel.

Ungdom. Mandfolks Alder til femten og Fruentimmers til halvtredsindstyve Aar.

Velgiører. Den Mand, som jeg især bør fornærme og foragte.

Viisdom. Den Konst, at giøre Daarlighed dertil.

Vittighed. Den Konst, at giøre hvidt til sort, og sort til hvidt.

Ødeland kaldes den, der laaner en arbeidsom Mand Penge uden Pant. Den derimod, der paa en fin Maade lader en fornem Herre eller Dame vinde store Summer fra sig i Spil, kaldes splendid.

Prosaisk Fabel, Allegorie, og moralsk Digtning.

J. S. Sneedorf.

Blandt de smukke Stykker af dette Slags, hans tilforn anpriste Patriotiske Tilskuer indeholder, er her valgt Allegorien: Forglemmelsens Tempel.

Den Helvedes Flod, om hvis Vande Poeterne fortælle, at de fortærede Jern og Staal, løber med et hastigt og brusende Fald igiennem en dyb Dal, hvor en tyk Skov, omringet af ubestigelige Bierge, udbreder overalt en Skygge, som nærmer sig det Cimmeriske Mørke. Midt i denne Dal er en underjordisk Bygning, opmuret af saa klippefast en Hvælving, at Tiden selv ikke formaaer at ødelægge den. Denne Bygning kaldes Forglemmelsens Tempel. Paa den hele Hvælving ere kun tvende Aabninger, den ene bevares af Søvnens, den anden af Dødens Engel. Jeg steg ved Søvnens Ledsagning ned igiennem den første Aabning; thi de, som gaae igiennem den anden, komme aldrig tilbage. Jeg saae et svagt Lys fremskinne af en mørk Afgrund, og min Veileder sagde, at dette

kom fra Tidens Bolig, som uden Ophør stræbte at ødelægge alle de menneskelige Arbeider, som Døden og og Sønnen bragte herind. Ved Indgangen stødte Fødderne hvert Øieblik an paa noget, som lignede Stene og Gruus af forfaldne Bygninger. Engelen sagde, at det var Stykker af Kroner, Zeptere, forfaldne Æreporte, Triumphvogne, og andre saadanne Ting, som Tiden udfeier i saa stor Mængde, at de ofte tilstoppe Indgangen. "Er I en Kiænder af Alderdommen, sagde han til mig, da kunne I her giøre mange rare Samlinger; men det bliver altsammen til Støv, saasnart I kommer op igien i den frie Luft." Jeg fornam hist og her nogle Bevægelser, og det forekom mig, som om jeg saae Skygger af menneskelige Figurer. "Det er Siæle, sagde han, af gamle Konger, Paver, Generaler, Statsministre, Historieskrivere, Poeter, Philosopher, som man sielden kan kiænde igien, og som selv neppe vide, hvad de have været." Han dreiede i det samme en Blindlygte, som han havde i Haanden, og sagde: "disse ere Alexander og Diogenes;" men de vare begge saa mørke, at jeg ikke kunde kiænde dem fra hinanden.

Han viiste mig adskillige Rum i denne Bygning. I det første var en stor Mængde af græske og romerske Haandskrifter. "Her, sagde han, seer I alle de Bøger, som de Lærde kalde forlorne Skrifter." Jeg læste noget i dem, og fandt til min store Forundring,

at

at de hverken i Stiil eller Tanker lignede dem, som ere blevne tilovers paa Jorden. "Skulde da Tiden, sagde jeg, alene have sparet de gode Skrifter? Hun, som nedkaster Pyramider og Throner, skulde hun agte et Stykke Pergament, hvorpaa der er malet nogle Caracterer, saa høit, alene for Tankernes Skyld?" "Man havde i de Tider faa Bøger, svarede min Anfører, og just fordi det kostede Møie at afskrive og samle dem, derfor giorde man sig saa megen Umage derfor. Af de ret gode Skrifter, som fandt almindeligt Bifald, vare mange Exemplarer, og Tiden kunde ikke saa snart ødelægge nogle, førend der bleve nye afskrevne." "Er dette Aarsagen, sagde jeg, da skulle de Bøger, som skrives, siden Bogtrykkeriet er bleven opfundet, ikke let komme her." "Siig ikke det, svarede min Anfører, her kommer hele Læs hver Dag, og Aarsagen er let at begribe. Man vover mere ved at giøre et heelt nyt Oplag af et Skrift, som ikke har stor Afgang, end man vovede i forrige Tider, ved at afskrive efterhaanden nogle faa Exemplarer deraf." Jeg forskrækkedes, da han siden viste mig den Mængde af trykte Bøger, saa mange Kloster-Krøniker, Commentarier over de græske og romerske Forfattere, over den canoniske og borgerlige Ret, Acter og Protocoller af de gamle Kirkemøder, Helgenes Bedrifter, pavelige Buller, utallige Skrifter fra forrige Aarhundrede om Puncteerkonsten, Chiromantien, Astrologien, og den

naturlige Hexekonst; medicinske og alchymistiske Værker om den philosophiske Steen, om en almindelig Tinctur til at helbrede alle Svagheder, om de hemmelige Egenskaber i Naturen, og om sympathetiske Kurer. Paa de philosophiske Skrifter var ingen Ende. Jeg kunde ikke engang tælle dem, som havde giort sig bekiendte ved nye Meninger, end sige Forfatterne af alle Udtoge og Opfinderne af de nye Methoder og Konstord. Ligesaa forskrækkelig en Mængde forefandt jeg af poetiske Skrifter, baade i de lærde og i de levende Sprog, Chronodistica, bouts rimés, Lippogrammata, Rebus, og tusinde andre af Vittighedens Arbeider, som til sin Tid have været i stor Priis. Men det, som meest forundrede mig, var, at jeg i det samme Rum fandt en Mængde af splinternye Skrifter, af Nytaarsvers, Bindebreve, Bryllups- og Begravelsesvers, Kiærlighedsviser, Enigmer, Logogrypher og Madrigaler, blandt hvilke vare nogle, som jeg ganske nylig havde læst i den franske Mercure, og adskillige danske og tydske Oder; Lærebøger, som uddeeltes arkeviis, for at tiene til Forelæsninger ved Universiteterne, og som ligeledes Ark for Ark bleve førte herind, førend Cursus endnu var til Ende; academiske Stridsskrifter, Programmer, Taler, af hvilke mange bleve bragte til Forglemmelsens Tempel, ligesaa vaade, som de kom fra Pressen.

Da jeg rodede blandt alle disse Papirer, fornam jeg, at der ved Siden af mig opkom en Stank, ligesom den, der udbryder af lukkede Begravelser, eller af andre hemmelige og tilsluttede Steder i Jorden; jeg fandt en Dør paa Hvælvingen, men i det jeg vilde gaae derind, holdt min Leder mig tilbage, og sagde: "Kom ikke nærmere, dersom I vil leve. Dette Rum er fuldt af lutter giftige Papirer. Det indeholder Acterne af alle navnkundige Stridigheder i Religionen og Videnskaberne. Der ere pavelige Bandsættelser, Hexeprocesser, alle Skrifter, hvis Titel begynder af Anti-, Historien af de armenianske Stridigheder i Holland, af Barnevells Henrettelse og af Grotii Fængsel. Doctor Langes Skrifter imod Wolf, og de pietistiske Stridigheder ere de, som stinke meest, fordi de endnu ikke have havt Tid til at forraadne, og fordi her komme daglig saadanne Bøger, hvori man søger at giøre Philosopher til Atheister, Moralister til Enthusiaster, og dem, som ved nyttige Arbeider søge at tiene Staten, til farlige Mennesker. Disse ere alt for giftige til, at I kan taale dem. Der ere andre, som ikke slaae Hiertet itu, men kun foraarsage nogen Qvalme, som er let at fordrive: af dem vil jeg vise Eder nogle.' See der, sagde han, de Anmærkninger over Corneilles Værker, som Richelieu har skrevet med sin egen Haand." Ved at aabne dem, mærkede jeg ikke anden Virkning deraf, end at jeg kom stærk til at nyse.

Fau-

Fandens Brev til Voltaire, og hans Kammertieners Efterretning om hans Liv og Endeligt, havde samme Virkning. Tilsidst fandt jeg iblandt disse Papirer nogle Anmærkninger over et Brev til Tilskueren; jeg læste kun det sidste Blad, som lugtede meget ilde. "De taale ikke at giemmes længer, sagde Søvnens Engel, og i det samme kastede han dem ned i det dybeste Rum af Forglemmelsens Tempel.

Han førte mig ind i et andet Rum, hvor der vare lutter Haandskrifter. "De, som staae paa denne Side, sagde han, ere Dagbøger, hvori Statsmænd og Generaler have optegnet Alt, hvad de selv have erfaret; men af Frygt for at aabenbare Statshemmeligheder, har man giemt dem saalænge, at Tiden tilsidst har fortæret dem De løse Papirer, som I see derblandt, ere politiske Tænkesprog og Maximer, Forslag til adskillige Indretninger og Forbedringer i Staten, Undersøgelser i Natur- og Folke Retten, som Forfatterne ikke have udført videre, af Frygt for at blive behandlede som Hobbesianere og Machiavellister." "De Skrifter, sagde han, som I seet paa den anden Side, ere physiske og chymiske Opdagelser, som Forfatterne have brændt, for ikke at blive brændte selv som Heremestere; philosophiske Værker, som ikke ere fuldførte, og som ere skrevne af Folk, der ere fordrevne for Kiætteri. De døde Been, som ligge hist og her paa Gulvet, ere Knoklerne af nogle ulykkelige Forfattere, som

ere

ere blevne opgravede efter deres Død, for at lide den Straf, som man ikke kunde udføre paa Personerne selv, medens de levede."

Det er mig umuligt at opregne Alt, hvad jeg saae i denne Tempel. Et Rum var fuldt af Dagregistere, hvori paa den ene Side vare optegnede Forældres Formaninger til deres Børn, og paa den anden alle de Feil, som Forældrene selv havde begaget i deres Ungdom. "Begge Dele forglemmes lige hastig," sagde Engelen. I et andet Rum vare de menneskelige Synder og Ugudeligheder opskrevne. "Dette Rum, sagde Søvnens Engel, tør jeg selv ikke komme i. Intet Menneske paa Jorden kunde sove rolig, dersom han saae alle de onde Gierningers Følger; Dødens Engel har alene Nøglen dertil." Ikke langt derfra var et Sted, hvor forglemte Velgierninger og ubelønnede Fortieneſter vare optegnede. I dette Rum saae jeg Skygger af lemlæstede Soldater, som havde faaet Afskeed efter Krigen, og siden vare døde af Hunger; af gamle Tieneſtefolk, Ammer, Lærere, ja Forældre selv, som tiggede Almisse af deres Børn; store Generaler, som ingen mere bekymrede sig om, saasnart Freden var sluttet, og kloge Statsministre, hvis Fortieneſter vare forglemte ligesaa snart, som deres Personer ikke længer behagede. Jeg saae en Fortegnelse af alle Marlboroughs Bedrifter, som vare indstoppede i den mindste Fingerhytte af det Par Handsker, som vare Aarsag først til hans Konges,

og

og siden til hans eget Fald; men jeg saae tillige, at man havde skrevet med gyldne Bogstaver paa Kraven af den ene Handske, det, som Bolingbroke sagde til En, der meente, at han giorde ham en Fornøielse ved at opregne Marlboroughs Forseelser: Denne Mand havde saamange Dyder, at jeg har glemt hans Feil. I det samme Rum fandt jeg mange Løvter til berømte Forfattere, som vare færdige at døe af Hunger. Jeg saae en Anviisning paa 100 Rd., som var bleven sendt Gellert tilbage igien; Ansøgninger, som aldrig vare giennemlæste; gode Forsætter, som aldrig bleve opfyldte; Løvter, som vare giorte i Nød, og ikke bleve holdte; dyre Forpligtelser, hvorved unge Mandfolk forskrev sig til at elske evig de Fruentimmer, som de kort efter foragtede, og gamle Venskaber, som for en liden Fordeels Skyld bleve forglemte.

Derfra kom jeg ind i et Rum, som syntes at være prægtigere end alle de andre, som jeg havde seet. Jeg fandt overalt noget, som glimrede i Øinene; men jeg kunde ikke see, hvad det var. "Her, sagde Engelen: giemmes alle de Berømmelser, som man giver Folk, medens de leve, og Levningerne af den Pragt, med hvilken formuende Folk søge at giøre sig bemærkede i Verden. Jeg saae store Samlinger af Lovtaler i prægtige Bind; Brystbilleder af store og lærde Mænd; Ærestøtter, Mynter, Skilderier og Kobberstykker; Klæder og Smykker, som glimrede af Guld og Juveler;

ler; men saasnart jeg nærmede mig til et Stykke deraf, for at besee det nøiere, fløi det bort ved det første Aandedræt, og jeg saae, at det var kun glimrende Støv.

"Haver I Lyst til at see Alt, hvad I selv haver forglemt, sagde Søvnens Engel: saa kom ind i dette Rum." Der laae en Bog, hvori jeg fandt optegnet Alt, hvad der var mødt mig, saalænge jeg havde levet, og som jeg nu ikke mere kunde erindre. Jo mere jeg læste i denne Bog, desmere nysgierrig blev jeg, og dog ønskede jeg tillige, at jeg aldrig havde seet den, saa ubehagelige vare de Ting, om hvilke den erindrede mig, og de ubehageligste iblandt dem alle vare mine egne Feil. "Hvorfor vilde I føre mig herind? sagde jeg til Søvnens Engel: jeg bliver ikke rolig, førend I giver mig min forrige Glemsomhed igien." I det samme faldt jeg i en dyb Søvn, og da jeg vaagnede op igien, var jeg saa lykkelig, at jeg ansaae alt det, som var hændet mig, for en Drøm.

Johannes Evald.

Vi have af denne udødelige Digter kun eet eeneste Arbeide i dette Fag, hvilket, skiøndt det er iblandt hans første Forsøg, dog maaskee er det ypperste, vi i dette Slags eie, ligesom det vel og er af vor skiønneste Prosa; dette er hans Lykkens Tempel, en Drøm, der findes i hans samlede Skrifter første Bind, og i det skiønne Videnskabers Selskabs Skrifter tredie Stykke; her afskrives det Sted, der beskriver Tempelets Porte.

Den første Port, som drog min Opmærksomhed til sig, var opført af støbt Guld. Oven over Porten forestilledes en Drage, som rugede over en stor Skat, med den Overskrift: O cives, cives, quærenda pecunia primum, Virtus post nummos. Paa den ene Side stod Crassi, og paa den anden Cosmi de Medicis Billedstøtter. Til denne Port stormede saadan en Mængde af omskaarne og uomskaarne Jøder, Aagerkarle, Toldforpagtere, Bogholdere, Søfarende, &c. &c., at man ikke kunde komme den nær. Et umaadeligt Jødeskrig, som ikke sielden løb ud paa Klammeri og Slagsmaal, varede bestandig ved inden for den. Ved denne Port opholdt sig iblandt andre nogle Personer, som gave sig ud for Philosopher. Disse spurgte de Ankommende i en spøgsk Tone: hvad de vilde giøre

der-

derinde? "O, I forblindede Mennesker! sagde de, dersom I kunde see den mindste Deel af det Onde, som herskер i dette Tempel, der lader saa glimrende!" Men endskiondt de havde idelig Senecas Lærdomme om Rigdoms Foragt i Munden, saa gav dog den Begiærlighed, hvormed de hemmelig kigede ind i Porten, nokſom tilkiende, at de af deres ganske Hierte ønskede, at blive ligesaa rige, som Seneca havde været. En af de Omstaaende sagde mig, at dette Slags Folk aldrig forlod Lykkens Porte; at de pleiede i Skumringen at snige sig ind, igiennem hvilken Port de bedst kunde, og at de, naar de kom indenfor, forsikrede hverandre, at det var skeet tvertimod deres Villie og Ønske.

Den anden Port var beklædt med Lotterisedler, og den tredie med Spillekort. Ved Siden vare slet ingen Billedstotter. En Mængde af dem, som ikke havde kunnet, eller ikke havde villet trænge sig igiennem den første Port, vendte sig til disse. Men de kom næsten alle hovedkulds tilbage igien. Især saae jeg meget faa af dem, som gik igiennem den tredie Port, at slippe ind i Templet, og naar det skede, bleve de kun nogle Øieblik indenfor. Desuagtet bleve de ved at giøre nye Forsøg paa at komme ind, og det syntes, at de, ligesom fortryllede, ikke vare mægtige til at forlade denne Port.

Den

Den fierde Port syntes at berøve Lykkens Tempel meget af dets Anseelse. Den var saa meget mindre end de andre, at den mere lignede en Lem end en Port, og de, som vilde herigiennem, maatte i Begyndelsen krybe paa Hænder og Fødder. Oven over Porten forestilledes en gammel krogrygget Mand, med den Overskrift: Saaledes er jeg kommet igiennem Verden. Paa den ene Side stod Sejans, og paa den anden Bukinghams Billedstotte. Jeg saae Mange krybe derind, og kuns to komme ud igien. Den ene havde giort sig vred for et Par Knæps paa Næsen, som nogle unge Herrer gave ham af Spøg: og den anden havde været saa dum, at giøre en Minister mat i Skakspil. De krøbe begge strax ind paa ny, og blive lykkelig indenfor. Denne Port var vel den sikkerste af alle, men den var tillige den skidneste. Thi ingen kunde komme igiennem den, uden at søle sine Klæder i en Hob Skarn; eftersom al den Urenlighed, som samledes i Lykkens Tempel, havde sin Udgang herigiennem.

Den femte Port stred i Henseende til Størrelsen tvertimod den fierde. Over den forestilledes en bevæbnet og kneisende Ungkarl med den Overskrift: Saaledes vil jeg igiennem Verden! Paa den ene Side stod Wallensteins og paa den anden Thamas Kulikans Billedstotte. De fleste, som gik herind, saae stivt i Veiret, og bleve derfor ikke de Vielker vaer, som laae

tvært

tvært over Porten. Jeg saae dem og at løbe med saadan Hæftighed imod disse Bielker, at et smerteligt Stød, som de fik i Panden, gav dem en kraftig Advarsel at vende om.

Den næste Port var for Skribenter. Oven over den forestilledes en siddende Person, som syntes at skrive uafladelig, og tillige at give noget Skrevent fra sig, hvorefter endeel andre rækkede paa engang, i det de lagde Penge paa Bordet. Omskriften var: Saa skriver du dig riig. Paa Siderne stode Popes og Voltaires Billedstøtter. Jeg kom denne Port temmelig nær, og jeg blev vaer, at et ungt Menneske med en lang Svøbe paa eengang drev nogle hundrede tilbage, som syntes meget ældre end han. Jeg sprang i en Hast tilside, og spurgte een af dem, som havde faaet de fleste Hug, hvad dette var for et forvovent ungt Menneske? "Ak, gav han grædende til Giensvar: han kalder sig den nye Smag. Han haver taget sig al Herredømmet til over denne Port. Taareperse- og Skatkiste-Skrivere, Scholiaster, Anagrammatister, stedse færdige Leilighedspoeter, og saadanne, kan han ingenlunde fordrage. De maa tilbage hver een. Af de Andre maa altid de tilbage, som efter hans Tykke have en fordærvet Smag." Denne Skribent betroede mig tillige, at han var Forfatter til et Heltedigt i dactyliske Vers, til nogle hundrede meget konstige Akrosticha og Chronostica, og til en stor Deel Lo-

go-

gogripher, saa sindrige, som nogen i den franske Mercure. Han førte bittre Klager over Tiderne og deres Uskiønsomhed, og smiggrede sig med Efterslægtens bedre Indsigt. Ellers mærkede jeg en stor Forskiæl paa deres Klædedragt og Adfærd, som vilde igiennem denne Port. Nogle vare ganske bedækkede med Smuds og Støv, andre derimod vare meget pyntelig iklædte. Nogle gik paa saa høie Stylter, at man maatte faae Hovedsvimmel af at see paa dem; Andre gik paa Sokkerne; Nogle bedækkede deres skaldede Hoveder med saa store Peruquer, at de syntes levende Peruqueblokke; Andre viste sig saa skaldede, som de vare. De Fruentimmer, som gik ind i denne Port, havde Mandsklæder paa.

Oven over den syvende Port forestilledes en Harlequin, siddende paa Lykkens Skuldre. Paa den ene Side saaes Bruti, og paa den anden Claudii Billede. Porten var meget rummelig og magelig. Nogle tusinde virkelige og forstilte Narre og Tosser stormede herind, og det var sieldent, at nogen kom tilbage igien. Ingen af dem saaes med Narrekappe. Endog Hofnarrene kiændte man alene ved deres Adfærd.

Over den ottende Port forestilledes en saa kaldet Petit Maitre, med en tom Pengepung i Haanden. Overskriften var: Det skal en riig Brud giøre godt igien. Paa begge Sider stod en Hob Billeder af de betydeligste Mænd, som havde giort deres Lykke ved

Gif-

Giftermaal; men de vare alle saa smaa, at jeg ikke kunde læse Navnene. De, som vilde igiennem denne Port, trængede sig frem med den største Tillid til deres Fortieneſter, men de fleſte kom tilbage beladte med Kurve.

Den niende Port var alene for Fruentimmer. En Mængde paa det omhyggeligſte pyntede Smukke ſtode her med ſtor Længſel efter at komme ind. Dette opvakte min Nysgierrighed. Jeg trængte mig nærmere til Porten, for at beſee den nøiere. De ſyntes Alle at blive fortrydelige derover. Somme holdt Hænderne for Øinene, og andre ſtødte mig tilbage. Saa meget ſaae jeg dog, at Porten var opført af heelt Speilglas. Oven over den ſaae man Venus ſtaaende ved et Natbord, med alt Tilbehør, og noget tilſides Hymen, ſom ſyntes nøie at betragte hende. Overſkriften var: Ved Natur og Kunſt. Paa den ene Side ſtod Monimes, og paa den anden Roxelanes Billedſtøtte. Alle gik ind med en fornøiet Mine, men naar Nogle kom ud igien, kunde man læſe en klændelig Bedrøvelſe af deres Anſigter. Jeg havde allerede ſpurgt endeel af dem, hvorfor de maatte vende tilbage, og altid faaet et forvendt Svar, da min Nysgierrighed endelig blev ſtillet tilfreds af den mindſt Bedrøvede. "Vi maa blive ſtaaende tæt inden for Porten, ſagde hun, indtil et af de Mandfolk, ſom er kommet ind i Lykkens Tempel, vil hente os af; og de,

ſom

som ikke blive afhentede, ere nødte til at vende tilbage. Hun fortalte mig videre, at en stor Deel af disse Forskudte prøvede paa, at komme igiennem een af de to følgende Porte.

Den tiende Port, som iligemaade var for Fruentimmer alene, gik jeg forbi, uden at blive noget andet vaer, end Phrynes og Laidis Billedstøtter, og over Porten en Guldregn, som faldt i Danaes Skiød. De, som kom her igiennem, bleve i Almindelighed stødte ud igien, naar de havde været en kort Tid i Templet; og saa begave de sig enten lige til Lykkens Lazaret, eller og til den følgende Port.

Den ellevte Port var udziret med Rosenkrandse, Poenitentse-Sække, Riis, Pidske, og Bønnebøger. Oven over den forestilledes en tredobbelt Krone, som var omgiven med Cardinalshatte, Biskopshuer og Stave. Tartuffes Billedstøtte stod midt for den. Han slog Øinene stedse ned imod Jorden, men med Hænderne syntes han at række efter de Værdighedstegn, som stod oven over Porten. Alle de af hegge Kiøn, som gik herind, havde Masque paa. Jeg sluttede af alt dette, at denne Port var for de Skinhellige.

Den tolvte Port hængte sammen med den ellevte ved en hemmelig Gang. Oven over den stod disse Ord: Aude aliquid brevibus Gyaris & carcere dignum, si vis esse aliquis! Den syntes at være overstænkt

med

med Blod. Paa den ene Side stod Irenes, og paa den anden Cromvells Billed-Støtte. Det var et halsbrækkende Arbeide at komme igiennem denne Port, da den var fuld af Fald-Luger. Dette, tilligemed dens gruelige Ansende, giorde at meget faa gik herind. Ja ingen, endog den dristigste, vovede sig herigiennem uden Skielven og Gysen. Jeg ilede fra dette fæle Syn.

Den trettende Port var tillukt. Oven over den forestilledes en Mand, som arbeidede i et Bergværk, med den Overskrift: Ufortrøden Arbeide overvinder Alting. Origenis Billed-Støtte stod paa den ene, og Hugonis Grotii paa den anden Side. Jeg sluttede heraf, at denne Port var for de Flittige, men jeg faldt i stor Forundring over, at den var lukt. Dog begreb jeg snart Aarsagen, da jeg læste en Seddel, som var hestet paa Porten, af følgende Indhold: Eftersom Lykkens egne Børn, som ere fødte og opdragne i dette Tempel, paa nogen Tid har fundet sig besværede af det umaadelige Overløb, som skeer igiennem denne Port, saa haver Gudinden fundet for godt, ikke at lade den staae aaben, uden fire Dage om Aaret. Dagene vare ikke nævnede.

Den fiortende, femtende og sextende Port, hvoraf den ene førte Dyd, den anden Gudsfrygt, og den tredie Ærlighed til Overskrift, vare ligeledes lukte, med hosføiet Efterretning: At Nøglerne vare forkastede,

og efterſom Laasene vare dirkefrie, kunde de ikke aabnes, uden at brydes op med Magt, hvilket ſyntes at overgaae menneſkelige Kræfter. Imidlertid vilde man have dem, ſom agtede ſig igiennem diſſe Porte, henviſte til den almindelige.

Min Længſel, efter at naae den almindelige Port, tog herved mærkelig til, og jeg opholdt mig ikke længe med at beſee de andre Porte, ſom jeg maatte forbi. Dog ſaae jeg, uagtet min Ilfærdighed, over een af dem en Klædebørſte og en Skobørſte ſatte krydsviis, og omgivne med en Ærekrands. Over en anden Port blev jeg Vulcanus vaer, ſom ſaae igiennem Fingrene. Dens Zirater beſtod fornemmelig i Overflødigheds-Horn. Over de to næſte faldt mig Mercurii og Ganymedis Billeder i Øinene. Nogle andre Porte vare for Projectmagere, nye Paalægs og nye Moders Opfindere. Ja, hvem ſkulde tænke det? der var endog Porte for Luftſpringere, Liniedandſere, Gøglere og Taſkenſpillere.

Efter en mødſom og langvarig Gang kom jeg endelig til den almindelige Port, der var vel ti Gange ſaa ſtor ſom nogen af dem, jeg hidindtil havde ſeet. Oven over den var ſkrevet med ſtore gyldene Bogſtaver: Den almindelige Port til den timelige Lykſaligheds Tempel. Lige over for den ſtod Cæſars Billed-Støtte, og paa Fodſtykket de Ord: Per fas aut nefas. En utallig Mængde af alle Stænder, dog iſær af Stu-

de-

derende, stormede hertil. Med eet Navn kaldte de sig Skikkelige Folk. Der var, uagtet Portens Størrelse, saadan en Trængsel, at den eene traadte paa den anden, og at endeel kom tilbage med forslaaede Lemmer. Dette begyndte at gisre mit Haab noget vaklende, da jeg saae Arete at staae ved min Side. Hvor glad, hvor henrykt, men tillige hvor skamfuld blev jeg ikke? O Følelser, som ere den ubekiendte, der aldrig saae Arete! Yndige, guddommelige Arete, raabte jeg, i det jeg med en brændende Heftighed kastede mig i hendes aabne Arme, tilgiv mig min Forseelse! vær som tilforn min hulde Veninde! og jeg skal aldrig mere tilsidesætte dine Erindringer.

Claus Fasting.

Politiemester i Bergen.

(Fød 1746. Død 1791.)

Vor Litteratur eier sikkerlig faa Tidsskrifter, der i Henseende til morende Indhold i behagelig Indklædning kunne udholde at sammenlignes med hans Provincialblade udkomme i 4 Bind fra 1778 til 1781 i Bergen, men som formedelst deres afsides Trykkested ikke ere nær saa bekiendte, eller læste, som de fortiente. Som en Prøve paa deres Tone aftrykkes her en Allegorie, det mærkværdige Speil.

Vore Tider ere frugtbare paa Opfindelser. Man har læst om Ild, som brænder under Vandet, og Fartøie, som ikke synke. Det er endnu lidet; Vaukanson gior Ender, som spise og fordøie, og Hr. Philadelphia — gior Mennesker; — — — — — — — — — — — — — gior Mennesker af Træ, som spille Skak med de største Mestere, og overgaae dem. Kan man forlange mere? Magneter, og Uhre korrespondere, standse, og bevæge sig tilsammen; Pater Hell uddriver Tandpine, og Pater Gassner uddriver Diævle; Verden er paa sit høieste, kiære Læser!

Saa frugtbare Genier burde imidlertid anvende sin Konst paa Moralen, og det menneskelige Hierte, men dette

dette Mesterstykke var en ubekiendt Konstner forbeholdt. Han har giort et magisk Speil, hvori enhver Ting, lige til de hemmeligste, viser sig i sin sande Natur og Væsen.

Dette Speil blev eengang sat i en vis Kirke, og man fandt Prædikantens Hierte koldt og haardt som Marmor, uagtet hans Læber fløde over af Honning Tilhørerne forestilledes i Dvale, og drømte om deres Vexler, deres Spilleborde, eller om slet intet.

Paa en vis Domstol giorde dette Speil en ligesaa besynderlig Virkning. Den Skyldige, som blev frikiendt for Retten, blev anklaget i Speilet, og den Uskyldige, som blev straffet, frikiendt. Retfærdighed med dens Attributer, og Dommerens Mine og Paryk vidnede alle om Rettens Pleie. Men i Speilet stod: Denne er Pilati Domstol.

Et Selskab af Kiøbmænd saae i dette Speil ud, som en Dyrehauge. Den ene opslugede den anden, og den stærkeste havde altid Ret. I Speilet stode tillige Toldsvig, Aager, Forprang, og allehaande Udsuelser, altsammen saa tydelig, som om det var brændt deri.

Det gior mig ont for mine Herrer Medbrødre i den lærde Verden, at de heller ikke vare glemte i dette Speil. Viisdom, og alle menneskelige Kundskaber syntes at være deres Lod for Menneskers Øine, men i Speilet stode Pedanteri, Dumhed, og Uforskammenhed. Disse Gratier flettede en Krands om deres lærde Tindinger, og i Krandsen stod: Jeg grønnes evig. Dette Speil

gialdte

gjældte ogsaa for Skrifter. Over Tilskrifter stod: Du lyver, og over Fortaler: Du praler: Bøgerne selv bleve heller ikke glemte efter Fortieneste; Over Provinzialbladene stod: For Penger. *)

Ogsaa enkelte Personer viiste sig i dette Speil, kloge eller gale, ligesom det befandt sig til. Damon tilbad Emilia, og Verden talte om deres Kierlighed. Man dømte dem for de lykkeligste Skabninger; De følte og indblæste Glæde, og Himlen syntes at have skabt dem for hinanden. Damon saae sig i dette Speil, og der stod: Du gifter Dig med hendes Penge, og med hendes Stand vil Du skiule Din. Emilie saae tillige deri, og Speilet sagde: Du gifter Dig, for at giftes.

Man bedrager sig meget, om man tvivler, at Dyden alene var usynlig i dette Speil. Røgen og forladt paa Jorden, var dens Smykke riig, og kostbar i Speilet. Kroner glimrede om dens Tinding, og Engler vogtede dens Billede; Veiviserne omfavnede de Elendige, og i Speilet stod: Vor Løn er i Himlene.

Evig Skade, at dette skiønne Speil siden den Tid er ikke mere; Hyklerne, fromme Læser! taalte ikke, at Misgierninger skulle opdages; Den frygtede for sine egne, og sønderbrød det.

*) Den Beskyldning, Forf. mindre liberaltænkende Landsmænd giorde ham.

K. L.

K. L. Rahbek.

Af de hyppige Digtninger, der forekomme i Ugeskriftet den danske Tilskuer, er nedenstaaende valgt, da den henhører blandt de faa, hvortil Ideen hverken af fremmede er laant, eller af andre er meddeelt.

Sød er den Graad, som endes med Sang,
Kort Nat, som lystig dages.
Middelalderens Digtekunst 1 Hefte.

Det var første Nat, efterat Kiøbenhavns rædselfulde Ildebrand var standset; silde og udmattet af de foregaaende Dages Rædsler var Micio tyet til sit Hiem; hans Søvn var, som efter saadanne Dage, ængstlig og afbrudt; i Dagbrækningen vaagnede han; lige for hans Vinduer laae Kiøbenhavn; den fremgryende Morgenrødes første Straaler, faldt paa den Røg, der endnu hang udspendt over Byen; det lod for hans Øie, som om den de forrige Dage sparede Deel af Kiøbenhavn stod i Lue; med Fortvivlelsens Hastighed kom han op af sin Seng, og iilte til Staden; men erfoer nu med Glæde, at hans Frygt var ugrundet. Han vendte med lettet Hiertet tilbage til sit Hiem, og gik atter til Hvile; han faldt i Søvn, men den nye Livagtighed, de foregaaende Dages Scener havde faaet i hans Siæl, fremkaldte snart følgende Drøm:

Det var, syntes han, midt under det allerhæftigste af Branden; han stod paa et ophøiet Sted, saadant, som

som han' ikke i Nærheden af Kiøbenhavn kunde mindes at kiende, han kunde derfra overskue den hele Ild, kunde kiende hvert enkelt brændende Huus; men det var ham ikke — han kan ikke sige, hvorfor — tilladt, eller muligt, at komme derfra nogen af de Brandlidende til Hielp. Alt det, han i Ødeleggelsens 40 Timer havde seet, eller følt, klyngede sig næsten samtidig sammen for hans Siæl. Han saae Ildens uforklarlige pludselige og voldsomme Udbrud, dens uformodede Angreb paa Nicolai Taarn, det frygtelige store Syn, hvorledes denne Coloss brændte, Ildens Fremskridt, dens hæftige, med saa megen Møie tilbagedrevne Anfald paa nærliggende Bygninger, saae Frue-Taarns Fare, følte paa ny alle græsselige Følger, hvis dette ikke blev reddet, hørte den skrækkelige Raaben derfra efter Vand; saae Ilden fortære eller true een værdig, drivtig, velhavende eller trængende Borgers Huus og Eiendom efter den anden, ødelægge mangt et Sted, som Muserne, eller Venskab, eller uskyldige Glæder havde helliget ham; saae brave, ædle, menneskekierlige Borgere af alle Aldere, alle Stænder, alle Klasser, kiempe mellem Ruiner og Luer; nu og da een at finde Døden i dette ærefulde Kald; saae, at det øvriges Frelse næsten eene beroede paa Vinden, paa det ustadigste, uberegneligste, Naturen eier; da jamrede han høit, græd, og gik i Rette med det Væsen, fra hvis Haand vore Skiæbner udgaae. Men pludselig var det ham, som han favnedes af en kiølende Zephyr; ved hans

Side

Side saae han et Væsen — Ord kan ikke beskrive det — foreen Mandens ædleste Høihed med Qvindens huldeste Blidhed, Barndommens uskyldige Reenhed med Ungdommens Ild og Manddommens Kraft, og Alderdommens Ærværdighed, og da har du en ufuldkommen Forestilling om dette Væsen. Micio sank paa sit Ansigt i Støvet, og vilde tilbede. Tilbed ikke mig, lød nu en ubeskrivelige Stemme; Tilbedelse hører den Evige til; lovet være den Evige! lover du ikke den Evige? Micio! "Og kan jeg love ham nu, gav denne til Svar, da tusende og atter tusende af mine Brødre, mine Venner, mit Hiertes nærmeste omspendes af Nødsler, og Jammer, og Død? var jeg i dette Øieblik Menneske, om mit Hierte lovede ham? og forskyder han ikke den Lov, der ikke kommer fra Hiertet!" "Alt hvad den Evige giør, er Viisdom og Godhed, lovet være den Evige! Micio!" "Og naar den retskafne, den stræbsomme Mand i et Øieblik uden sin Brøde berøves sin vindskibelige Stræbens msisom samlede Løn; naar den, der msisom kiæmpede med tunge Kaar, nu værgeløs overgives til disse, røves endog Midlerne at erhverve Brødet til sig og sine: naar en elsket Hustru, naar haabefulde Børn, denne Jordens ypperste Velsignelse, blive en Byrde, nær havde jeg sagt, en Forbandelse, da man i dem kun seer, kun føler den Jammer, at man ikke mere kan skaffe dem Brød; naar den gode Søn, den kierlige Datter, der hidtil bare trøstigen Livets Byrder, fø-

di de nøde den Glæde at vinde Underholdning til en udlevet Fader, en skrøbelig Moder, naar nu disse udstrække de tomme Hænder mod Himmelen, og kan ikke mere forsørge sig selv; naar den kiække, hielpsomme Borger, hvem hans Embeds eller hans Hiertes Kald blandt Luerne eller under Ruinerne ledte til Døden, rives fra en jamrende uforsørget Familie, hvis Hoved, hvis Støtte han var; naar Armod, og Mishaab, og Misnøie, og Fortvivlelse, og alskens Laster, ledsagede af Hunger, af snitsomme Syger, af alle Elendighedens Døttre, opslaae deres Paluuer paa de øde afbrændte Tomter; naar . ." "Støvets Søn! den Eviges Raad er Viisdom og Godhed! lovet være den Evige!" "Men ere disse da ikke unddgaaelige Følger af den nærværende Ulykke?" Da rørte det himmelske Væsen Micios Øine; og hastigen, som i en Troldlygte drev adskillige Forestillinger forbi hans Øie. Han saae først, hvor den Høiestes Haand havde sat Luerne Grændser, hvortil de maatte komme, og ikke videre; saae lidt efter lidt Orden, og Hielp, og Rolighed at fremkomme af det Chaos, der havde hidindtil ligget for hans Øie; saae, hvorledes der omhyggelig og klogelig sørgedes, først for de Brandlidtes Ly, siden for deres Underholdning, og endelig for deres Næringsdrift; hvorledes Loven var nidkiær for at frede om dem, og hvad de endnu havde tilbage; hvorledes gode Borgere fra Thronen og indtil Hytten kappedes at forekomme, at ende, at lindre deres Nød; hvorledes hiin aabnede

de

de Trængende sit Huus, denne sit Bord, denne sin Lade, eller sit Dresel; og da han nu vendte sit Øie tilbage til de afbrændte Tomter, var en ny Stad ligesom oprundet af Jorden. Brede, lyse, rummelige, vel afdeelte Gader løb igiennem Rader af nette, velbygte, og velordnede Huse, der samtlig bar et vist Borgervindskibelighedes, og Borgervelstands Præg. Ørkeslosshed, og Elendighed, og Laster havde der intet Tempel, hverken i Form af Pallads, eller af Kippe; men enhver nyttig Næringsflid havde hyppige, og rige Altere, der ingensteds manglede Dyrkere; dog lagde han tillige Mærke til, at visse Arter Vindskibelighed, der medførte for deres Naboer enten Fare eller Uleilighed, syntes at have valgt sig afliggende, egne Qvarterer, og at slige Boliger næsten alle laae hver for sig, uden at støde til andre. I Husene vare hverken Balsale, eller Assemblesale, eller Spillecabinetter, eller uendelige Spisestuer, eller noget til Bram og til Overflod; men ingen Familie syntes at savne, hvad den til nødtørftig Bequemmelighed kunde ønske; kostbare Lysekroner og prægtige Speile, og udenlandsk Pindeværk vilde have udstiæmmet saadanne Værelser; men dansket, stærkt, og godt Boskab, saadant, som Micio kunde mindes at have seet det i sin Barndom, kun mere smaafuldt, og fulde Linnedskabe, og vel opredte Senge vidnede om Beboernes Velhav; og i Køkken, og Spisekammer, og Kielder saae ud, som hos vore huuslige Forfædre. Paa Gaden var det stille, og

nasten

næsten tomt, og de faa, man der saae, gik saa, at man kunde see, de gik i deres vigtige Syssel; men i Husene saae man allevegne ved Skriverbord, eller Bogstol, eller paa Værksted den agtbare Dannemand; og stod end i Dagligstuen den hæderlige Dannequindes Stol stundum ledig, da laae Syetøiet paa Bordet forved den, og da kunde man med Sikkerhed søge hende i Kiskken, eller ved anden huuslig Dont, hvoraf hun var bortkaldt; som oftest saae man disse Mødre omgivne af en talriig, munter, virksom Børneflok, hvor ingen arbeidsøre Haand var ledig; hvor selv de, der end vare for smaa til at arbeide til Gavn, allerede til Moro vare vante at lege med Arbeid. Man saae ingen lade og stolte og overdaadige Junkere, der i Barndommens Aar forenede alle fire Aldres Laster; ingen slaue, fiottede, slanevurne Frøkner, der vare sig selv til ligesaa stor Byrde, som andre. Dannemandens Knapper vare ikke mere værd, end hans Kiole; Dannekonen havde ikke mere Florspiank, end Linned. Tieneftetyende var kun faa, og vare ikke lønnede Dagtyve; og endnu mindre maatte de leve af Nan, fordi de ikke fik deres Løn; hvor der var vorne Døttre i Huset, saae man ingensteds Tienestepiger. Vogne og Heste til Stads fandtes ikke; men derimod saae man heller ingen Tigger paa Gaden. I hver anden betydelig Gade saae man en net og rommelig Bygning indrettet til Arbeidshuus for saadanne, der paa denne Maade maatte erhverve deres Brød. End-

nu

nu skiønnere, rummeligere, og luftigere vare de Huse, der vare indrettede til ævneløse Børns Underviisning og Opdragelse; de vare sande Templer for Virksomhed, og Munterhed, og Sundhed, og Oplysning; og Glæden syntes der at have sit daglige Tilhold. Store, faste, sunde, og rummelige Bygninger vare opreiste paa afliggende Steder til at bevare dem, der vare lovligen givne under Lovens Haand; men de vare ingen Fangehuller, hvor de udstode deres fæleste Straf, inden man endnu vidste, om de vare skyldige. Huse for Gieldsfanger lod der aldeles ikke til at være.

Men intet var smagfuldere, mere majestætisk, og derhos mere bliidt og mere simpelt, end de nye Gudshuse. De brammede ikke med høie og kostbare Spire, tienlige til Reder for Rovfugle, og i Ildsvaade til Ledere for Ødeleggelsen; de vare ikke beprydede med lognagtige og kostbare Marmorminder, endnu mindre vandrede man der ovenpaa stinkende ilde tillukte Grave; de vare ikke udskiæmmede med mystiske Billeder, tienlige til at vildlede den eenfoldiges Indbildningskraft; ikke heller vovede den menneskelige Forfængelighed der at bramme med indbildte, og laante, og barnagtige Fortrin; det var sande og skiønne Bedehuse, beliggende hver paa sin rummelige, med Træer beplantede Gaard, men hvor man ikke mere søgte en Ære i at ligge efter sin Død sine Brødre i Veien.

For

For Sammenligningens Skyld vilde nu Micio kaste sit Øie paa Kiøbenhavns uafbrændte Deel; men nær havde han ikke gienkiendt den mere; vel havde endnu hist og her Huse og Gaarde det samme udvortes Anseende; vel stod endnu hist og her et gothisk Kirketaarn, som et Mindesmærke fra mindre oplyste Dage, men hvilken Forskiel i det hele? store, ødsle, umagelige Pragtbygninger vare inddeelte til bequemme og nyttige Borgerhuse; ubeboelige og brammende Stadsværelser indrettede til Familiers Bopæl og Drift; unyttige Stalde og Vognremisser forvandlede til rige Forraadshuse og Vareoplag; hvor der tilforn var holdet Søndagsselskab, var nu et betydeligt Hægleri, i Spillestuerne spandt man, i Assemblesalene stod Væve ved Væve. Nu søgte Micios Øie de navnkundige Klubber, men af dem var intet Spor mere at finde; Vindskibelighed, og Huuslighed, og Ærbarhed havde tillukket, og aldeles forstyrret Ørkesløshedens, og Flaneriets, og Sandseligheds Templer; ja hine havde endog syntes at giøre sig en Triumph af at opslaae deres Paulunerpaa de Tomter, hvorfra de havde uddrevet disse. Vel øinede han enkelte Samqvem, hvor Mænd af alle Aldre og Stænder om Aftenen indtes, at hvile sig under morende og nyttige Samtaler; at hente vigtige, eller interessante Efterretninger hos hinanden; men ogsaa disse Samqvem bare det heles Præg. Spilleborde fandtes der ikke; Spisebordet var tarveligt; Suus og Duus kiendtes ikke;

ke; Bogskabet var det eneste kostbare Bohave, og selv dette havde endnu mere Værdi af de indeholdne Værkers Valg, end af deres Pris. Han kastede sit Øie paa Skuespilhuset, og han saae det fuldt af Mennesker, paa hvilke man kiendelig kunde see, de ikke blot havde medbragt Øie og Øre, men og Aand og Hierte derhen; kort sagt, hvor han henvendte sit Blik, opdagede han den synderligste, den lykkeligste Omskiftelse; og nu vilde han vende sig til Aanden, for at erfare, naar denne lykkelige Tidspunkt skulde komme; men Aanden var der ikke mere. Micio vaagnede; og overdrog dansk Tilskuer at bekiendtgiøre denne hans Drøm. Den Algode give, det maatte blive mere, end en Drøm.

Poetisk Afdeling.

Fabel, Allegorie, og moralsk Digtning.

Edvard Storm.

Af hans originale Fabler og Fortællinger udkomne 1782, og paa ny oplagte Aaret derefter, meddeles nedenstaaende, som en Prøve.

Boreas og Phoebus.

Blandt Kuld og Jis tæt under Nordens Pol
Sad Boreas en Dag udi sin Lænestol
Med grusom Stolthed i de barske Miner.
Mild Phoebus i det samme triner
Af Østens Porte frem, og Lys og Varme gik
Med ham paa Jorden ud. Det slemme Indfald fik
Strax Boreas at yppe Kiv og Trætte,
Thi Fred er ham forhadt. — Han springer ud,
Og raaber spodsk: O svage Gud!
Hvad bilder du dig ind? Jo, jo! du er den rette;
Du sleger for den kiere Mark og Eng,
Som taarefulde staae, saasnart du gaaer i Seng,
Og skiuler dig for dine stakkels Planter.
Du ei formaaer en Fiær at løfte af sit Sted,

Men

Men see, hvor alting skielver ved
Min blotte Aande. — Hui! blir jeg retskaffen vred,
Da raser Undergang i alle Verdens Kanter,
Naturen blandes; Jord blir Hav;
Og Bjerge reise sig af Søemænds Grav,
Du selv tar Flugten bag Midnattens Dække;
Og Egen rykkes op med Rod,
Og Ørkner skabes der, hvor Paradiser stod',
Utidig Vinter styrkner Hyrdens Blod,
Hvert Blomster dør, som dine Smiil udklække.
See hist en foret Vandringsmand,
Forsøg nu, Stymper! om du kan
Med al din Magt den Kappe fra ham rive,
Hvori han hyller sig af Skræk for mig.
Dog hvad? Du vil omsonst udmatte dig,
Det er jo ligefrem. Om end Saturni Søn
Sin Torden og sin Lynild vilde give
Dig for saa kiæk en Raad til Hæders Løn,
Saa blev du endda lige nær.
Men see, hvor let en Sag for Boreas det er. —

Han derpaa hidsig falder an
Den Reisende, som til sin Lykke er en Mand,
Der veed at holde fast paa, hvad han ei vil miste.
Kort, denne susber sig saa tæt
I Kappen, at Hr. Boreas blir træt,
Og færdig er af Harm og Skamfuldhed at briste.

Hvorledes er det fat, min tappre Gud?
Brød Phoebus fuld af Latter ud:
Mon dette Grændsen for din Almagt være?
Velan, Storpraler! nu vil jeg dig lære,
At mine blide Smiil skal mere virke,
End al din Voldsomhed og Styrke.
Troe mig, o Boreas! at Overtalelser
Udrette meer end Tvang og Trudseler,
Grov Haardhed altid maa et trodsigt Nei formode,
Den bedst naaer Maalet, som gaaer frem med Gode. —
Saa taled Phoebus, og udlod
Paa vores Vandringsmænd en Straaleflod,
I faa Minuter kaagte alt haus Blod,
Og hele Kroppen i en Sveddamp stod.
Han var ei seen, før han frivillig skilde
Sig ved den Kappe, som han nys ei slippe vilde. —
Hvad sagde Boreas? — Han rysted sine Lokker,
Saa Phoebus blev med Snee og Jis bestænkt,
Og mumlede i Skiegget: Ei for Pokker!
Hvo skulde saadant tænkt? —

J. C. Lode.

Professor og Doctor Medicinæ.

Fød 1736.

Af denne Digters udkomne tvende Bind samlede danske poetiske Skrifter indeholder første Bind Fabler og Fortællinger, (første Afdeling ogsaa særskilt aftrykt under Navn af Fabler og Fortællinger for unge Læsere, anden Afdeeling, for Læsere af modnere Alder). Efterstaaende Fabel er taget af første Afdeling.

De glidende Drenge.

Tre Drenge, hver forsynet med sin Slæde,
I Sneen glidnelystne vanked' om.
Tilsidst de til en Bakke kom,
Og til at glide ned belaved' sig med Glæde.
Den var saa steil! saa langt den strakte sig!
Den loved' dem en Fart særdeles lystelig.
Den ene dog stod eftertænksom stille,
Da Kameraterne alt færdig' var'.
"Hvi taer Du ikke med, Din Nar?"
Saa raabte de.
"Det kunde gaae os ilde"
Saa svarte han; "der er et farligt Sted.
I dybest Kiær vi kunne dumpe ned."
"O! gaae dog med dit Kiær! for hver en Ting
Dig gruer.

Vi bare Snee og Jis der skuer.
Og om der saa end var lidt Vand,
Da har det vist lagt til, og os nok bære kan.
Kom, lad os alle tre kun Kaasen tage;
Den raske Fart skal herlig smage."
"Nei, glid kun," sagde Peer, og blev tilbage.
"Afsted nu Jens og Christen foer;
Men snart de sandede den Lilles Ord;
Med Rædsel de, hvor Bakken endte,
Et Kiær blev vaer, der lod til dem at vente.
Det havde faaet af Jis det første Lag;
Men til at bære dem var hullet Skal for svag.
"O Gud! gav Jens sig til at raabe:
"O Gud! jeg slugen Afgrund seer!
Min Bror! min Bror! lad os dog standse her!"
"Nei!" svarte Christen, "hvo der vilde haabe,
At undgaae dette Kiær, han var en Taabe.
Vi nu er kommen alt for nær;
Vi begge vist nok tabt bør give;
Lad os da kun i Farten blive.
Det gik saa skiønt! Nu taer vi Resten med,
Og i det kolde Bad som Karle dumpe ned."
Saa sagt, saa giort. Han lod sig glide,
Og gik til Bunds, imedens ved hans Side
Den anden kasted sig i bange Hast
Ud af den alt for snelle Slæde,
Og med den reddede Skibbrudnes Glæde

Sig fandt paa slibrig Bane fast.
Af Angst og Møie nu den stakkels Jens maae pibe,
I det han klavrer steilen Bakke op,
Seent, seent han vilde naaet til Hsiens Top,
Hvis Peer ei havde løbet som en Vibe
Ad Byen til, og bragt to Karle med,
Der knuddret Reb til Drengen kasted' ned,
Og glade trak ham op i Sikkerhed.
Af Sorg blev nu den gamle Fader saaret,
Hans Taarer strømmede paa Christens Lig.
"Ak!" raabde han, "saa har dog ogsaa dig
En blind Fortvivlelse bedaaret!
Ak! havde du dog villet see med Peer,
At paa saa steil en Fart det kunde gaae dig ilde!
Og i det mindste troet med Jens, at aldrig er
Selvfrelse af Vildfarelse for silde!
Ak! hvorfor vilde du ei med din Broder see,
Endog ved Siden af de glubske Bredde,
Der laae, der vinked' dig en venlig Sne,
Hvis Favn dig lovede at redde?
Sit unge Liv saa mangen sætter til,
Fordi han ei paa Redning prøve vil."
"Min Jens," saa blev han ved, en bitter Smerte
Du ogsaa truede din ømme Faders Hierte;
I Farlighed du ogsaa styrted' dig.
Men at du midt i Farten klogelig
Dig kastede ud af forrædrisk Slæde,

Og

Jonas Rein.

Som en Prøve paa moralsk til det allegoriske grændsende Digtning, afskrives her nogle Stæder af hans Digt, Tilbageblik fra Evigheden.

Hvo er du! Guddom, Aand, du Jordens Ven!
Som leder mig mod Lysets Egne hen,
Og Fremtids Haab med Sandheds Glands afbilder?
Mit Blik ei meer i Støvet sig forvilder.
Mod Himlen alt, min Siel! du svinger dig,
Alt Jorden svinder, Mørket skiuler sig;
Alt aabner sig hint Lysets store Rige,
Hvor Væsener i evig Rad opstige
Paa Viisdoms og paa Høiheds Trappetrin. —
O yndefuld er selv det svage Skin!
Hiin Høiheds Glands kan Øier ikke taale;
Men dette Skin, og denne svage Straale,
Er lig det Gaimt, som i min Siel opstaaer,
Naar jeg til Dydens Priis min Harpe slaaer. —

Her, Sandhed! du udfolder dine Skatte,
I Skiønhed klædt, som Støvet ei kan fatte:
Her tolker du den Lov, som Viisdom skrev,
Mens Chaos var, før Tiden endnu blev,
Og Aander frem til Helligdommen strømme,
At skue klart, hvad før de saae i Drømme;

Til

Tilbage rykkes den hensvundne Tid,
Og standser for at vise hver sin Id;
Fra spæde Tanke, Sielens førstefødte,
Som standsed' ved hver Gienstand, som den mødte,
Til Alderens det sidste skarpe Blik,
Som fra Forstand og dyb Erfaring gik;
Fra første svage Attraa, som opliver
Til stormfuld Lyst, som Hiertet sønderriver;
Hver seer sin Siel, sin hele Vandring klar,
Seer, hvad han kunde være, hvad han var.
Hver møder Feil, og finder Daarligheder,
Og Kilden til hver Daarlighed opleder —
Den fra Naturens Skiød udvælder klar,
Lykkalighed! fra dig sit Navn den har;
Men Uforstand er vilde Haabs Anfører,
Som stormer frem, og klare Væld oprører:
Den Røst, som bød: vær glad og lykkelig!
Var himmelskiøn, og blid, og uden Svig.
Da iilte Længslerne med spændte Kræfter;
Men varsom seen Fornuften vandred' efter —
Med herligst Glands bestraales kun de faa,
Som roligen hiin vilde Vrimmel saae,
Og standsede, til Taagen sig adskilled';
Som Irlys ei og falske Syner drilled' —
Nu pludselig fra det umaalte Rum
Afvexlende en Lyd af Stemmer kom:
"Hvt søgte jeg i Rigdom Livets Glæder,

"Og

"Og offred' den min Tid, min Fred og Hæder? —
"Naturen bød: vær glad og lykkelig —
"Ved Gravens Bred min Siel tilhviskede mig:
"Bort Tiden svandt, jeg har mig selv bedraget —
"O! Evighed! du har det klart opdaget —"

"Og jeg modtog med Glæde dette Bud,
"Med fyrig Aand jeg søgte Glædens Gud;
"Men, ak! jeg ham ved kronet Bæger søgte,
"I Vellyst jeg den ædle Tid bortspøgte —
"Hvor nær ved hiin opdager jeg dig ei,
"Du Dydens evig blomsterstrødde Vei,
"Som stille Ro og evig Dag omgierder!
"Kun første Fied ved Hindringer forfærder;
"Ja, Lyst til Fryd! da du om Næring saae,
"Ved Siden du af sande Glæder laae,
"Af Venskabs Huld og Ømheds Saligheder,
"Som Nød og Sorg i skiulte Krog opleder —

En Lyd — liig den af fierne Harpe, rørt,
Af Haabets Haand i stille Nat — blev hørt;
Den lød om Jordens Haab og Fremtids Glæder —
Nu Scenen sig for Handlinger udbreder —
Og mangen Daad paa ny fremstiller sig,
Som ved sin Virkning er ukiendelig;
Umærkte før sig op til Høihed svinge,
Og den, som før ansaaes stor, er ringe —
En Landmand skuer undrende sin Jd,
Hvori han før kun fandt den jævne Flid;

Men

Men Dorskhed rørtes ved at see hans Hæder,
Og Vellyst fandt en ukiendt Vei til Glæder,
De vaktes op til ædel Gavnlighed,
Og Held, og Dyd opvorte i dens Fied.
Mens diærve Stød af skældne Egenskaber
Saa ofte sig i mindre Sirkler taber —

Beskeden een den ringeste sig troer;
Men undres ved at høre: han var stor —
"Forsynet dig en liden Kreds anviste,
"Men du din Gud ved dydig Vandel priste;
"Skiøndt kraftfuld Daad betegner ei din Vei,
"Hvor blomstrende, hvor yndig er den ei?
"Ei Almeen-Vel blev givet Dig at fremme,
"Ei tale Sandheds Sprog med vældig Stemme;
"Du ei opdrog, ukiendt med Fader-Fryd,
"En ædel Slægt, til Brødres Gavn og Dyd;
"Men lide, og din Kummer taalig bære,
"Sagtmodig, blid, og Menneske at være;
"Det er din Roes — Skue til din Aftrog hen,
"Der frugtbart staaer dit Minde end igien;
"Der glemmer Lidende selv ønskte Slummer,
"Ved Tanken om din Blidhed midt i Kummer" —

De Hindringer, hvor findes de nu smaae,
Som frygtede paa Dydens Bane laae,
Som holdt saa mangen ædel Længsel bundet?
En ringe Kraft dem havde overvundet —

For Handlinger til Grunde træde frem,
Ukiendte af den Siel, som avled' dem;
Den laante Dragt, de forhen bar, forsvinder,
Og Tanken, luttret nu, den Lønvei finder,
Ad hvilken den til Hiertet forhen gik,
Da Handlingen først Glimt af Livet fik;
Naar Vellyst, Hævn, og Stolthed Spiren lagde,
Troskyldig det bedragne Hierte sagde:
"Retfærdighed! dit store Værk det var!
Du denne Frugt, o! ømme Venskab bar!"
Fornægtelse en at opdage troede,
Men spæde Frygt i Hiertet tidlig boede;
En ventede at see Forsonlighed,
Og Letsind nu fremtræder i dens Sted;
En, haabende i hellig Pragt at skue
Sin Iver og sin Kiækheds høie Lue,
Opdager nu, han har bedraget sig,
Han finder kun, han var forfængelig —
Sin Afhold en og Maadelighed hylder;
Men finder nu, at Vanen Alt han skylder,
At uden Kraft, og uden dydig Siel,
Han denne Dyd kun fulgte, som en Træl —
"Og du! som saa om eget Hierte drømte,
"Hvor dristig dog din Broder du bedømte?
"Til Lysets Væld — Saa Viisdom bød — fremkom!
"Og see, hvor tidt du feiled i din Dom!
"Hvi blev den ei blot din, og blot en Tanke?

"For-

"Fordærvende du seer den hist omvanke —
"Hin Mand du troede ond, og han var god;
"Men du hans Vei, hans Idræt ei forstod.
"Det første Stød var dit, han blev mishandlet,
"Ved skiændig Haan han blev til ond forvandlet.
"Ja! see den Afkom, i hvis Aarer flød
"Hans ædle Blod, i Armods, Lasters Skiød;
"Imedens hin, som kun et Skin attraaede,
"Til manges Tab din hele Tillid naaede —
"Hist vandred een, han arved din Foragt;
"Men, hvad du før ei kunde see, betragt,
"Forfølg hans Gang fra første spæde Alder,
"Hans Dannelse, det Stød, hvorved han falder,
"Og see din Ven, som større Brøde bær,
"Meer lastefuld, fordi han intet er.
"Oplysningens aarvaagne Røst ham vakte,
"Og Lykken ham veldædig Haanden rakte —
"Ukunstlet Siel, som syntes dig saa klar,
"En Labyrinth for dig, o Vise! var —
"Hver Handlings Grund du vilde dog opdage,
"Og lasted', hvor du burde kun beklage —
"Hvad som for een er Leeg og Børneværk,
"Er Helte-Daad for anden mindre stærk;
"Dog troede du at skue grant, og nævne
"Hver Hiertets Vraa, hver Grad af Ild og Evne" —

F. H.

F. H. Guldberg.

Fød 1771.

Professor og Lærer hos Prindsesse Caroline.
Nedenstaaende Prøve paa den moralske Allegorie er taget af denne Digters Laura og hendes Fader.

Kom, Laura! følg din Fader Haand i Haand!
Hin lille Hauge hist nu din skal være!
Men giem til Dødens Stund i trofast Aand,
Hvad Dig om Blomsterne Din Ven vil lære!
See dog, hvor stolt hin Solsik hilser Dig!
Med luttret Guld dens Tinding synes bramme;
Og, mon forvoven Storm tør nærme sig
At styrte pragtfuld Top fra vældig Stamme?
Mod Østen den i Dagens Fødsel seer,
Mod Syden, naar den hede Middag luer;
Og, til nedgangne Soel ei straaler meer,
Den, slavelydig, did mod Vesten skuer.
Kold vandrer Manden trindt omkring dens Rod,
Snart ved dens Glimmer selv ei Barnet smiler;
Og Ingen stytte vil dens knuste Fod,
Naar brudt af Stormen, den ved Jorden hviler.
Saa vee den Ms, der boer i Spraders Kreds!
Hvis stolte Barm mod Sandheds Røst er døvet!
Der haaner Kiernen, med dens Skal tilfreds,

Og

Og under Modens Huddom kysser Støvet!
I Kredsen dreies hun fra Giæk til Giæk
Og snart dog ud for yngre Dronning træder;
Da vækkes hun af søde Drøm i Skræk,
Og trygler, ak omsonst! til Mandens Hæder.

Min Laura! kom! Her Lilien saa blid
Paa ubersørte Stengel Øiet tryller;
Som Markens Sne den straaler englehvid;
I den Du Blomsternes Fyrstinde hylder.
Men, nærmer Regnen, svøbt i Skyer, sig,
Og tunge Draaber kiælne Blade væde,
Da synker Liljen plettet hen for Dig,
Og Du dens Tab ulindret vil begræde.
Saa blomstrer Uskyld, hyldet af Enhver,
Mens ukjendt lille Kreds den tryggt omhægner;
Men, giftig Synders frække Aande nær,
Besmittet og foragtet den nedsegner.

Stands, Laura! stands dog dine raske Fied!
Vel fængsler intet her et flygtigt Øie;
Men mod den Blomst, som pryder dette Sted,
Med agtsom Ærefrygt Du Dig skal bøie!
Naar, dalet under Havet, Herrens Sol
Sit Minde vinker frem, hin Aftenrøde,
Da qvæger Dig den blide Natfiol,
Og da begrædes kolde Hiertes Brøde.
Saa viger den Beskedne Dagens Pral!

De Godes Agt han kun ved Daad vil vinde;
Selv stolte Spotters Haand omsider skal
Til Mandens Tinding Hæderskrandsen binde.

Her blomstrer, Barn! en huld Forglemmigei.
Bevar den søsterligt, og den forskiønnes!
Dog — langt fra Hvermands Blik og alfar Vei,
Ved Moderbækkens Favn den villigst grønnes.
Ei smykke Du til Pragt med den Din Barm!
O! her den trylle Dig, useet og ene!
Men, brydes den, da venter Dig kun Harm,
Da falme, visne, døe dens brudte Grene.
Saa skaber Kierlighed et Edens Hiem,
Selv under Hyttens Tag, for Mand og Qvinde;
Men, skal til Skue den, som Jertegn, frem,
Dens Glæder kun beundres for at svinde!

Reseda her fra lille Plet af Jord
Saa mangen salig Stund vil Laura fryde;
I Blomstens Favn al Edens Vellugt boer,
Skiøndt Kunst og Farver ei dens Blade pryde,
Da vil Du mindes tidt: at huslig Dyd
Ei efter Mængdens Priis ved Glimmer higer:
At hvo den vinder, giemmer taus sin Fryd,
Og med sin Skiebnes Harm sig let forliger!

Hist seer Du Rosen staae med festligt Pragt.
Den trindt om sig kun tryllersk Ynde sprede;
Og Alles Øine end med lige Magt

Til spæde Grenes brustne Knopper leder.
Men ikke blot om favre Sommer kan
Dens Almagt Fryd i Hierterne udgyde;
Selv under Vintrens Haand skal Barn og Mand
Sig ved dens giemte Blade længe fryde.
Og, qvægede ved dem, de mindes fro
Hver venlig Sommerstund, der nys bortiilde,
Naar, under Dagens Larm og Nattens Ro,
I Rosers Ly de spøgde, sang, og hviirde.
Saa blomstrer Glæden, Barn! for Jordens Søn!
Hvor Du seer den sin Rosen-Isse hæve,
Der og hver Stand, hver Alder, og hvert Kiøn
Du seer med festlig Dands imod den svæve.
Men nyd den sparsomt! Skiænk dog ei Din Vaar
Den Fryd, der g'emmes bør til modne Dage!
Da skal og Glæden krandse sølvgraat Haar,
Og Du mod yngre Tid see fro tilbage.
Her Evighedens Blomst henvinker Dig.
Som nøgne Sandhed, Hymner den ei vækker;
Men, naar den Viise stundum nærmer sig,
Mod den dog signende sin Haand han rækker.
Dens Ynde, Laura! visner aldrig hen.
Lad frem i Kamp med Fortid Sekler rykke,
Dog lige ny, dog lige skiøn igien
Den Sønnedatters Brudekrands vil smykke.
Saa for den Ædle Venskab blomstre skal,
Fremlede Barnet mod den hulde Broder,

Omhegne dem som Mænd i møisomt Kald,
Og svæve lys med dem til fierne Kloder.
Ak! skiendt fra Himlen sendt til Gudes Løn,
Dog Venskab tidt snart Borg, snart Hytte viger;
Men, hædret omt, og tidt fra Søn til Søn,
Som Slægtens Arv og Held, veldædigt stiger.
Sørgmodig næst ved den Cypressen staaer.
See! det er Dødens Blomst og Venskabs Minde!
Hvis, tro mod Gud og Ven, Du heden gaaer,
Skal Taarer over den paa Graven rinde!
Naar Jorden skiuler Støvet, som den gav,
Naar ei Du hører meer en Faders Stemme,
Da plant en Qvist i Stilhed paa den Grav,
Der ogsaa Dine Been i Fred vil giemme!
Ja! plant hvert Aar en Qvist paa denne Dag!
Naar seent en løvrig Lund sig der da hæver,
Og end ved Graven tidt med Velbehag
Dit Hierte Du til eensomt Regnskab kræver,
Da vent med Længsels Fryd den skiønne Stund,
At Livets Vinter flyer for Vaarens Varme!
Du døer ei, Laura! da! Du slumrer kun!
Du vaagner, Laura! snart i Fader-Arme!

Læredigt.

Christian Braunman Tullin.

Raadmand i Christiania.

Fød 1728. Død 1765.

Denne berømte Digter, som med Føie ansees for vor ædlere Digtekunsts Gienføder, har især erhvervet sin Navnkundighed ved sine Læredigte, hvoraf de tvende betydeligste Søefarten og Skabningens Ypperlighed af Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse ere som Prisdigte optagne i dets Samlinger 1 og 2 Bind. Foruden den i Octav udgivne Samling af denne Digters efterladte Skrifter (3 Bind i Octav 1770 til 1773 i) ere hans Digteværke for sig udkomne i en Haandudgave.

Maa man end tilstaae, at det ædle Digtersprog, som først tilbagebragdes ved ham, ikke allevegne saavel vedligeholdes, som hos nogle hans Efermænd, og give end adskillige Steder større Beviis paa Genie, end dannet Smag; er end den Tiid ikke mere, da han erkiendtes ikke blot for den ypperste, men for den eeneste ædle danske Digter, vil han dog, saalænge mandige Ideer og høie Tanker paaskiønnes, stedse beholde et høit Sted paa Danmarks Parnas.

Nedenstaaende er taget af hans Digt Skabningens Ypperlighed, som vel bør ansees for hans meest fuldendte Arbeide.

I denne stille Ro, hvor Liv er daanet hen,
Hvor Sands og Overlæg for Phantasien rømmer,
Hvor Slaven, i sit Baand, om Kongeriger drømmer,

Og Jordens Guder blir til Mennesker igien;
Hvad søger du, min Geist! Mon Enlighedens Land
Er Sielens Tidsfordriv? Mon Mørkets stille Boliq
Fornuftens Fristad er? og spæde Tanker rolig
I Nattens frugtbar Skiød til Sandhed vore kan?
Jo, almagtsfulde Nat! bliv du min Hielp igien!
Som før har lært min Siel, at Sværm kun avler
Daarer.
Du, Sandheds Moder, du er den, jeg nu udkaarer
Til Moder for min Sang, og Vidne mod min Ven.
Hvor gavmild er din Ro! din Enlighed hvor
rig
Paa kostbar Sandhed! Du, hvis sorte Vinger dekker
De Dagens Spøgelser, som ofte Dyden skrækker,
Og fordrer Sandserne med Sielen ud til Krig;
Kom Viisdoms Prædikant! antænd i min Forstand
Saa stierneklare Lys, som du der oppe tænder,
Hvor Verdner rundt omkring i Myriader brænder,
Og Viisdom, Orden, Pragt i alting sines kan.
Jag Verdens Tummel bort! stil Syslernes Orkan!
Lad ei spidsfindig Dunst, Vankundighedens Dalrpe,
Falsk Vid, og Overtro naae til den Midnats-Lampe,
Som jeg for Philadon og Verden har tændt an.
O Philadon! for dig min Lampe før har brændt;
For dig min Muse nu en dristig Valfart vover
Omkring den skabte Kreds; og medens Jorden sover,
Vil vaage, for at faae din Siel i Luer tændt.

Ach,

Ach, havde jeg en Tolk fra Evigheden her,
Som kunde Pop's Forsøg med Sandheder formere
Af den Philosophie, som Englene studere,
Hvor Bayles største Tvivl alt afbeviiste er!
Og kunde jeg — dog sligt kun Engles Sprog formaaer —
Fortælle, hvad de see, som bag Forhænget stige;
Ind i Naturens Uhr; og see, hvor ret og lige
Det mindste Hiul deri til Verdens Beste gaaer!
Men ti, forvovne Bøn! — O Young, saa laan mig du
Den Pen, som Andagt skar, og hvæsset blev ved Smerte,
Den Pen, som skrev saa dybt ind i Lorenzos Hierte,
At Skriften lyser frem med hellig Glands endnu.
Saa vil jeg flyve did, hvor Vid og Andagt boer,
Og Philosophens Mund skal Davids Harpe blive,
Naar jeg, indblæst som du, kan Engle-Psalmer skrive,
Og synge for min Ven, at Gud er viis og stor!
Dog uforsagt, min Geist! — Saa stor din Afmagt er,
Saa rig er dog din Sang; Beviserne saa stærke,
Hvert Skridt, du gisr, er strøet med Viisdoms Underværke;
Og Støvet selv til dig Guds Lovs Basun frembær.
Den dødeKlump, som hist fra Mulighed udbrød,
Den Søn af Intet, som af Evighedens Fader
Fik Liv, Bevægelse og Form i tusend Grader,

Da

Da Tid, og Rum og Sted, og Varighed blev fød;
Den vide Omkreds, hvor Materie og Aand
Af særskilt Slægt og Art paa Trappetrin opstige;
Hinanden mere lig, dog aldrig ganske lige,
Og alle Hemper paa det samme Kiædebaand;
Hvor Verdner Flokkeviis blant Verdner tumles om;
Saa dennes Hvirvelstrøm den andens Hvirvel trykker,
Men dog en Klode ei et Solegarn forrykker,
Langt mindre mindste Støv fra Evighed omkom.
Den Klump, den Kreds, det Alt, hvor ingen Grænd-
ser er;
Maa det, o Philadon, din Siel til Andagt røre;
Saa skal hver Atomus for dig beviisligt giøre,
At alt er Viisdom, Kunst, og Pragt og Orden der.
Kom, tal i mit Sted nu dit Almagts-Sprog,
o Nat!
Lad de Vidunder, du paa Himlene udbreder
I Millioner Tal, fortælle, hvad Han heder,
Som denne Stiernehær har der i Orden sat.
Fornuften staaer forbavst, blot ved den Glands,
jeg seer
I Diesynets Kreds; — den Plet kun af det Hele!
Og dog saa stor i Alt, og i de mindste Deele,
At Sielens Die selv tør neppe see paa meer.
Hvad Reise var det ei herfra til hin Planet;
Fra den igien, og op til hine blege Fakler!

Hvad

Hvad Syn, at see et Skimt opklaret til Mirakler,
Som blot en uskabt Aand har maalt og overseet!
Tag Lysets Vinger paa, og flyv med stadig Flugt
En Verdens Alder frem, fra Klode op til Klode!
Tæl Sole, Verdner der, hvor før kun Prikker stode;
Og see den første Soel i Diekredsen slukt!
Tænk saa, din Flugt er endt; men viis, du har igien
En lige endløs Vei, hvor Verdners Skare vrimler,
Som der, du kom fra før! — Almægtig Gud, jeg
svimler!
Paa denne Almagts Top al Tanke daaner hen.

Joh.

Joh. Bull.

Magister og Sognepræst i Klæboe i Throndhiems Stift.

Fød 1739. Død 1783.

Ogsaa denne herlige Digter blev, ligesom Tullin, os fratrevet i sin fuldeste Kraft, da han egentlig kun havde viist, hvad vi af ham kunde vente. Alt, hvad vi fra hans Haand besidde, er de tvende deilige Lærediqte: Hvor roesværdig den ægte Landsfader er fremfor den Fyrste, der sætter sin Ære i Erobringer, indført som Priisdigt i d. k. W. S. Skrifter 7de Stykke, og om Landmandens Lyksalighed ved Friheds og Eiendoms Nydelse, sammesteds 9 Stykke. Af sidstnævnte Digt, som patriotisk Varme maaskee endnu gav Fortrin for det første, ville vi afskrive følgende.

I rolig Kiekheds Sprog tør Normand sige frit:
Min Kreds min egen er, og dette Sted er mit.
Nedarvet Fødestavn, der paa min Afkom venter,
Eit gamle Herskab huld, afgiver glade Renter.
Min Søn, min Sønnesøn, og leve skal derpaa;
Mens Arrilds-Navn er til, den skal i Slegten gaae.
I Udspring hist sig teer et Haab til unge Træer,
Og Frugt, mens jeg er til, ei nogen af dem bær.
Skal derfor mindste Skud af voldsom Haand oprives?
Nei, elskte Planter! I for Mine skal optrives.
Og du, min vakre Birk, fortæl min Sønnesøn,
Jeg sparte dig, at han og skulde see dig skion!

Men

Men gid jeg vidſte det, hin hævdet Eiendom
Engang, forudden Skiel, i Fremmeds Hænder kom!
Jeg ſkulde Markers Held og Agres Fedme ſvække,
Jeg ſkulde Tidſlers Hob af Jordens Skiød opklekke.
Dog bort, ubudne Tvivl! Jeg kan med fuld Tillid
Paa tive Fædres Tomt anvende dobbelt Flid.
Saa med fornyet Lyſt han holder alt i Stand,
Nu tørrer Moſer ud, nu giærder om ſit Land,
Hiſt giver Skove Luft, hvor de for tette ſtode,
Her bryder Heden op, ſin Eftermand til Gode.
Ved ſlig uſtandſet Jid (og hvo den ynke tør?)
Han af ſin elſkte Vraa ſig ſelv et Peru giør.
Lad Steders kræsne Pragt ophitte, hvad den kan,
Ny Føde ſkibe hiem fra hver nyfunden Strand!
Den kuns af Fiordes Bund, af ſkattesvangre Miner
Ukiendte Manglers Flok til eget Nag udpiner.
Ved en Juvel, hvor ſkiøn, dog mores kun en Sands;
To deres Noie faae af ſamme Blomſterkrands.
Ja, den ſpidsfindig Konſt, hvor taber den ſig ſlet
Mod legende Natur, ſkiøndt den ſig pønſer træt!
Spodſk ſeer et evigt Field paa Dverge-Monumenter,
Mens blandet Skrek og Lyſt det hver en Siel indprenter;
Skiøn af Uorden ſelv, en Skov ei bytter Kaar
Med Lunden, der ſin Skik af lærde Hænder faaer.

Vd.

Og Maanen bag et Fjeld sig lister frem med Jil,
Hvor yndig da hin Bo, som harmløs Fred betryg-
ger,
Sig med formildte Træk i rolig Dam afskygger!
Hvad Ambra spredes om! hvor Øret mangen gang
I Vellyst dysses ind ved Nattevagens [1]) Sang!
Hver Tid sin Ynde har. Hvad Fryd, naar
Solens Magt
Borttaer de Baand, hvormed nys Vandet var belagt;
Naar snaksomt Elvefar [2]) omslanger grønne Dale,
Og Somrens Forbud sees i den velkomne Svale,
Mens Orren [3]) paa en Gran, med Dine lukte til,
Tyst [4]) Magen fløiter frem til fælles Elskovsspil.
Godvillig Jorden nu sin første Gave bær,
Og tykt for væbnet Arm nedfalder Markens Hær.[5])
For Qvæget, som adspredt paa fede Fjelde vanker,
Forsynlig Landmand alt i Dalen Føde sanker;
Om Midnat staaer han op, og speider Himlens Træk,
Og signer blide Dag i første Straalebræk.
Ei før den skumle Nat, useet af Sommeren,
Udspreeder flammend Ild langs over Himmelen,
Før

1) Nattevage, eller Natvake, en liden Fugl, som har sit Navn deraf, at den vaager, og synger om Natten.
2) Det Streg eller den Vei, som Elven tager i sit Løb.
3) Urhanen, som i Norge leger paa Træerne om Vaaren.
4) Sagte.
5) Hær: Høstningen.

Før skaarne Negers Flok, i tørre Luft ophøiet [1])
Sig bryster modig af, at den uskadt har døiet
Vor fiendske Nabovind, [2]) som tit mod Bondens Agt,
Ham har en snefuld Høst paa frosne Vinger bragt.
Hvad ny, hvad magsom Vei [3]) fremlokker Handelen,
Og Bonden, sin bestilt, hiembringer glad igien?
Han tryg for Arnen [4]) nu hos yndte Mage sidder,
Og snart det bøisom Træ med konstig Kniv tilsnidder,
Snart trykker til sin Barm de lattermilde Smaa,
Snart næste Morgens Jagt sig laver ivrig paa.
Saa blant Afvexlinger blev Aaret hastig endt,
Saa Tidens Langsomhed hos Bonden er ukiendt.
Dog Arbeid kræver Ro; dens Strenghed at formilde,
Forlettes Krop og Sind i freidig Vennegilde.
Endog forsamlet sees et fredsomt Grandelav,
At nyde til sin Lyst hvad Jordens Grøde gav.

Men

1) Kornet afmeies ikke i Norge, men skiæres med et krumagtigt Jern, som kaldes Sigt. De sammenbundne Neger opsættes paa høie Stænger, for at tørres i Vinden; hvilket langt fra giver et smukt Ansеende.

2) Nordvinden.

3) Slædefære over Sneen.

4) Ved Ilden paa Skorstenen. Det er sart at see Dyne hos den Nyrske Bonde.

Men bliver Hymens Pagt fuldbyrdt høitidelig,
Da skingre Tomt og Egn af sande Frydeskrig,
Og Glædskabs Gienlyd end om Naboebierge suser.
Valhallas Kiempedrik i Birkeskaalen bruser;
Dens næringsfulde Kraft opgløder Landsaats Mod,
Mens Steders Lyst kun staaer til fremmed Drueblod.
Saa til utvungen Dands de Unge bydes op;
Ukunstlet Tonetakt opløfter smidig Krop
Imens forynget hist en snehvid Olding sidder
Og taler lattermild om Skaanske Feides [1]) Tider;
Han med den merket Haand, der Fiendens Hoved kløv,
Opstiller Norske Hær, og priser Gyldenløv.
Hentagne, blussende, ham alle stirre paa.
Hver ønsker sig i Kamp paa Fædres Spor at gaae;
Hver, naar et rustfuldt Sverd om Heden-Old ham minder,
(Tit i omgraven Høi det haardfør Plougmand finder)
Vil føle samme Mod, som til at skielve kom
Stridvante Folkeslag al Søndens Kyster om.
Saa Bondens kiekke Sind end staaer til Leir og Felt;
Af Arrilds Frihed stolt, ved den er Normand Helt.
Kom, Fiende, hvis du tør! Ved Mænds og Sønners Side
For

1) Den Skaanske Krig er den, som førtes med Sverrig under Kong Christian den Femte.

For Landet skal endog dets Amazoner stride;
Hvo Sverdet røre kan, dig overtyde vil,
Han Hiemmestavn hukom, mens Draabe Blod var til.
Høit brænde Baunerne fra Fieldetop til Top,
At lyse Feiden om, at glæde Hiertet op.
Hvorhen de Farens Bud paa raske Vinger bragte,
Hvad aander, Krigsmand er. Dens Truen at for-
agte
Fri Landsaats ædle Drift, men aldrig Slavens var!
Han intet Faderland og ingen Konge har.

W. H.

W. H. F. Abrahamson.

Capitain ved Artilleriet og Lærer ved Cadetakademiet.

Født 1744.

Den foregaaendes værdige Medbeiler, der tillige med ham vandt Prisen for et Digt Landsfaderen og Eroberen indrykket i 7 St. af sk. V. S. Skrifter, og hvoraf vi afskrive Begyndelsen.

Kom fra Olympus høiest' Isse ned
Gudinde! du, som efter ligest Vægt,
Ursrt af borget Flyveglands, uddeler
Til Jordens Guder Ære eller Skam;
Som ene kanst hos sildig Efterslægt
Med Æresminder hædre dette Navn,
Og paa det andet trykke Skiendsels Tegn.
O kom, Retfærdighed! du Sandheds Datter!
Kom, lad mig see dit Aasyns Majestæt,
Og ved din Aand opliv, og styrk min Sang!
Hvad Ilen hist? Hvad stort og sieldent Syn
Indtager Mængden, at den trættes om,
Hvo først deraf et flygtigt Blink kan faae?
Den stimler om Triumphens gyldne Vogn,
Der majestætisk bær Erobreren.
Hans Tinding sees ved mangen Laurbærqvist
Tæt overskygget; vægelsindet Seir,
Kun ham bestandig, svæver over ham,

Og

Og smilendes seer paa sin Yndling ned,
Og nye Palmer alt for ham bestemmer.
Med nedvendt Ansigt triner forved ham
De Fyrsters Hob, hans vældig Arm betvang?
Den hele Omkreds fyldes af Pæaner:
"Jo! Triumph og Priis vor Krigens Gud!
"Han kom, og saae, og overvandt! Triumph!"
Og tifold tager Echo det igien. —
O torde jeg dog ogsaa nærme mig,
Og i hans Ansigt see hans høie Siel! —
Hvad? Denne sættes over alt hans Kiøn?
Han? af hvis Miner truer Hiertets Haardhed,
Hvis Purpur damper af uskyldigt Blod,
Som høit nedkalder Himlens Hevn paa ham.
Han drager frem. Med aldrig mættet Sværd
Krig følger ham, og Vold, og ublu Rov,
Og Mordbrand, svingende sit Fakkel høit,
Og alle Plager, Himlen truer med.
Hvorhen de sætte Fod, er alting øde.
Hvad hielper, Kongestad! at trefold Muur
Til dine Marmortempler Tryghed loved?
For konstig Torden den til Steenhob blir,
Og al din Herlighed nu er Ruin.
Der ligge da i sammenblandet Hob
De stolte Konsters ypperligste Verker,
Som mangt et Sekulum at fødes saae,
Paa eengang offret til Fordærvelsen.

Selv ydmyg Ringhed er for svag en Værn
For Hyrdens stille værgeløse Bo;
Kaad Grumhed byder Luen end for Lyst
At rase der, hvor ingen Modstand er.
Landmandens Rigdom, det opfyldte Ax,
Paa haabefulde Agre trampes ned
Af Hingstens vilde Hov, og er ei meer.
I hvilken Hast al Landet blev en Ørk! —
Men hvad har det forbrudt, med Sværd og Ild
At straffes for? Det daarligviis maaskee
Brød Fredens Pagt med sin for mægtig Grande?
Forhaaned' ham udi hans Sendebud?
Hvad? eller lukte Havnen for hans Flag,
Og Handelens Velgierning nægted' ham?
En tung Forbrydelse paa denne Egn
Vist ligger, der fremkalde slig en Hevn.
Ja, Ven! Dets Brøde var, det grændsede
Til Seiervinderens for trange Land.
Nu fører han Fordærvelsen derind,
Engang at faae en øde Stad maaaskee
Og nogle Agre steenstrøet Jord endnu,
At strekke Septret over. Seiertørst
Hans eget Folk endog elendigt gior;
For den dets golde Marker Grøde savne,
For den til Sværde Leen smeddes om,
Og Ploven uden Fører raadner op.
Thi, see! den fromme Agerdyrkers Søn

Maar

Maa tvungen Mordets fæle Redskab føre,
Og gaae fra elsket Fødestavn, og gaae
Fra en graahærdet Fader, som med Graad
Sig seet forladt, omspendt af nøgen Trang
Og maver Sult. Han hielpeløs maa døe,
Og døendes end kalder paa sin Søn;
Dog denne gisder med sit Blod et Land,
Hvis Navn før neppe for hans Øre kom.
I fordum rige Stæder Fredens Barn,
Den ellers muntre Handel, daaner hen,
Og Havn, og Torv, og alting øde sees;
Mens Fyrsten i blodsølet fremmed Egn
Sig prælende Trophæer reiser op
Paa Stæders Grus og dræbte Skarers Been.
Naar da den ædlere Regent, hvis Folk
Uskyldig tugtes, søger Fredens Ro,
Og heller taber nogle Laurbærspirer,
Og heller byder over mindre Land,
End længer' sine Børn at lide seer;
Naar han med Oliegrenen gaaer i Møde
Ham, der optændte Tvedragts graadig Ild,
Og denne Krigens Ven sig tvungen seer
At nyde Fred; da fryder sig hans Land,
Og haaber efter Stormen Solens Smiil.
Med dette Haab det glad seer op til Thronen;
Men hvor forbauses det, naar runden om
I Tordenskyer Majestæten klædt,

Nedseer paa sine Børn med Viekast,
Der true dem med Undergang og Død!
Den blodbegierlige Monark er vant
At tordne ned paa Fiender; for hans Sind
Hver Undersaat en Fiende synes nu.
Thi aldrig den fandt Sikkerhedens Trøst,
Som intet for sig sikkert blive lod.
Mistanke hersker strengt udi hans Siel,
Og et Jernscepter over alt hans Folk,
Vel sidder en vanæret Digter, hist
Ved Thronens Fod, og synger om hans Priis:
„Held dig! du Jordens Gud! du Mægtige!
„Du vinker — og en Stad forgaaer; eet Ord —
„Og Nationer bæve, falde ned,
„Og knælendes tilbede dig, o Helt!
„Paa Ørnevinger fører Seiren dig;
„Og under Nordens evig Snee og Is,
„Og hist, hvor Indien dig Virak bær,
„Forkynder Rygtet høit dit store Navn.
„Men naar du hører Verdens Suk til dig,
„Og ædelmodig, midt i Seirens Løb,
„Enddog paa Kongerne nedvinker Fred;
„O da tilbeder dig den hele Jord!
„Og dine stolte Børn modtage dig
„Med Jubelraab og strøe din Vei med Palmer.
„Op, Lykkens Yndlinge! den gyldne Tid,
„Saturns lyksalig Regiment begynder;

„Op, nyder ubekymret eders Høst,
„Fyld Bægeret med ædle Druers Blod,
„Lad Luthens Harmonier tone rundt,
„Og hele Riget være idel Fryd!" —
Men Landets Suk snart dæmpe Harpens Klang.
I Krigens Tummel vænned Helten sig
For intet at ansee al Eiendom;
Hvad han begiærte, blev hans Eiendom,
Og hvad ham hindred, faldt for Sværdet hen.
Vil uvelkommen Fred ombanne ham? —
Men, lad end ikke Freden skyldløst Blod
Udgydet see; er Helten derfor mild?
Hvor mange Hekatomber af sit Folk
Bestemte han med grum Koldsindighed
Til Hovmods Alter i undværlig Strid? —
Var ei dig, Stolte! Skarers Liv et Spil?
Og du endda ei kaldes vil Tyran?
Ei Blodbegierlig? du Haardhiertede! —
Indhyl dig kun i arvet Purpurs Glands!
Den dog ei dækker Hiertets synlig Meen.
Lad Falskheds Røst oplæftes til din Priis,
Dog raaber høit din Dommer i dit Bryst,
Og driver Rolighed langt bort fra dig.
Og — skielv! du Jordens Gud! Alt hører jeg
Paa Stormens Vinger Timen nærme sig,
Den mørke rædselfulde Gravens Time.
Udrustet da med Hevns fremkaldte Sværd,

Dads-

Dods-Englen stiger ned, og løfter det
Mod Helten op; det tindrer for hans Syn
Med bradt gientagne Lynets fæle Glands.
Og hvor den Stolte sig da krymper! Dødsens Dom
Hans Siel opfylder med forvirret Anger,
Og Følelse af det Tilkommende.
Nu alt det Blod, der østes ved hans Haand,
Som Havets Bølger, paa ham styrter ned,
Vidt aabner Gravens Svælg sig for hans Syn,
Og brøler for sit Rov; afmægtig han
Alt hører Dommens Torden nærme sig —
Men Hevnens Bud den rædsom Scene slutter,
Og Verdens Under synker hen i Støv.
Var det Erobreren? Var det den Helt,
Hvis Hovmod kildredes fra hver en Kant
Med nedrig Lovsang og Tilbedelse?
Lad da den blinde Pøbel rose ham!
Lad dum Beundring stirre paa hans Billed,
Opreist ved slavisk Frygt og Hykleri,
En Gysen for den bedre Efterslægt!

E. Storm.

Ogsaa denne Digters vigtigste Digterværker ere af dette Slags. Indfødsretten i 4 Sange, Ewald, eller den gode Digter, og Skrivefriheden, ere de fuldbragte Læredigte, vi have fra hans Haand. Mellem hans poetiske Efterladenskab findes betydelige Fragmenter af tvende, Forsynet, og Hiob. Det her meddeelte Sted er taget af Indfødsrettens fierde Sang, som et værdigt Sideskykke til det ovenanførte deilige Sted af Bull.

Hvor iler Lærdoms Søn utrættet i sit Løb!
Hvor styrkes ei hans Aand ved Fremtids glade Haab?
Han seer den Krands bered, som engang ham opretter
Sin Ungdoms Sved og Flid og mange vaagne Nætter.
Ei længer frygter han, at fremmed Haand den Løn
Skal rykke bort, som kun tilkommer Landets Søn.
Nei, hvil i Kongens Ord, du unge Borger, ene
Du Lønnen have skal, men ogsaa den fortiene, —
Mit glade Øie seer de feire Plantebed,
Hvor Dyd og Lærdom staae omgierdede med Fred,
Og Poder elskes op til Statens Zier og Ære,
Som snart skal flyttes ud, og modne Frugter bære:
Betids de spæde Bryst her Manddoms Stempel faae,
Maaskee en Newton i hin Lærling kan opstaae.

Lyk-

Lykſaligt Tvillingland, hvor det er Tronens Hæder
At amme Viisdom op, og ympe gode Sæder
I hellig Ungdoms Siel! Hvad Høst beredes her!
Langt meer end Seculers Velgiører Chriſtian er.
Til hvilken hellig Feſt er det I pryde eder,
O! Viisdoms Døttre, med ny Glands, ny Yndigheder?
Hvad? Staaer ei Chriſtian med Indfødsd=Lov i Haand,
Og dennem ſmilende indbyder til ſit Land?
Nu iile de til Nord. Hør hiſt, hvor Roſtret lyder,
Hvor Dydens Bud udi en Honning=Strøm nedflyder!
Her drages Hedenold frem til den klare Dag,
Vi høre Kiempens Skrig, og Sværdets tunge Slag.
Tam Lynild hentes ned i Philoſophens Stue;
Guldſtrimet Sommerfugl, og purpurvinget Flue
Tye til en Danſk Linnee. Fra Dalens ſtille Favn
Gaae Blomſtr✕flokviis bort at høre deres Navn.
Tys! hvilken ſød Muſik! Fortrylte Strænge røres,
En munter Sammenlyd af ſtolte Skialde høres,
Ham ſynge de til Priis, hvis kongelige Gunſt
Fremkaldte af ſin Nat de gamle Barders Kunſt.
Maaſkee min Sønneſøn om Indfødsret tør vove
Et' Qvad, naar diſſe Rim i Lethes Mørke ſove;
Maaſkee en ny Pindar i høi olympiſk Glands
Afriver længe før min Tindings grønne Krands —

Hvad

Hvad Geist! Er der ei nok, at Kunst og Lær-
dom blive
Ved Indfødts-Lovens Smiil paa ny opvakt' til Live,
Er det ei nok, at den gier sine Sønner Brød?
Skal Rigdom og ved den opstaae af Havets Skiød?
See, paa sin Borgerret aarvaagne Kiøbmand stoler,
Og fra sit Skriverbord bespeider begge Poler:
Hans Skib forstaaer hans Vink, og flyver flur afsted
Forvandlende til Guld alt, hvad det rører ved. —
Han lader Indien ved danske Kyster lande,
Og fører Norden ud til Mogols hede Strande,
Han byder sin Harpun at qvæste modig Hval,
Som dandser sørgesløs blant svømmende Kristal.
Er det ei Christians Aand, som disse Seil oppuster?
Ei Indfødsrettens Skyts, som dette Skib udruster?
Ærbødig tænker jeg, Vindskibelighed! dit Navn,
Du Nationers Drift til fælles Vel og Gavn,
Som væbner Sømands Syn, antænder nye Sole,
Og sammenføier den forbauste Klodes Pole.
Ved dit det tause Nik blev allerførste Mast
Fra Biergets steile Top i Havets Bølger kast;
Dig har hvert Folkeslag sin Magt og Vælde skyldet,
Du Staters Forraads-Huus med Overflod har fyldet,
Fra den Tid vinget Skib fra Tyri stolte Havn
Til Herkuls Støtter bar Phoeniciernes Navn,
Og indtil Thiemsens Stad, og den ved Amstels
Strande
Indbyrdes mellem sig fik delet Jordens Vande.

Saa stort er Nordens Held og den Velsignelse,
Som krone skal endog ufødte Borgere.
Men er og dette alt? Paa Krigens blodig Bane,
Jeg seer en Helteslægt at søge Ærens Fane.
Mon indfødt Stridsmand blot forsvarer eget Liv?
Nei han forsvarer Huus og Børn og Ægteviv.
Hvor slaaer han tunge Slag! Hans Siel ved Landet hænger,
Ei skaaner han, naar det til Arm og Værge trænger.
See hvor forsagt og kold hiin Leiesvend udgaaer,
Hvad har han, der er kiert, at vove Livet for?
Læs Norges Krøniker, saa skal du faae at vide
Hvordan det gaaer, naar Sværd og Hierter sammen stride,
Naar Odel varmer Bryst, da, da, og ikke før
Staaer det som Klippen selv, og vinder, eller dør.
Ja Odel! Norges Ziir og elskte Skytsgudinde!
Hvor er en Ædelsteen af din Værdi at finde?
Selv midt i Freden du giør Under. Granens Top
Din evig Lov og Roes til Skyen løfter op.
Hver Field dit Alter er, hver Luur din Vælde priser,
Paa hver en Jordplet du velgiørend' Fodspor viser,
Du gier hver Aarstid Vink, og dine Yndlinger
Til Lyst, til Gavn, til Pragt, den villigt Offer bær.
Ei Nordmand langsom Vaar Lyst Mod og Haab betager,
Ei Sommerheden til uvirksom Skygge jager,

E.

Ei Høstens Storm og Slud kan gierde for hans Flid,
Snekladde Vinter selv er ham en brugbar Tid.
Tael, Guldbrands fede Dal, hvor Liv og Frihed her-
sker,
Hvor Landmand egen Sæd med muntre Arme tersker,
Hvor Odelsbondens Skov opløfter stolten Top,
Men falder ved hans Nik, naar Slot skal kneise op.
Hvor Lammets Fromhed i de tappre Bryst opvælder,
Som Bisrne Mod beboer, naar det en Fiende giel-
der;
Hvor store Sieke boe i Folk af ringe Stand,
Hvor Kunst og Hændighed har Dyrker i hver Mand,
Hvor gamle Sanddruhed og Troskab endnu findes,
Hvor Ærlighed med et troskyldigt Du forbindes;
Kort, hvor den spæde Dreng lykønsker sig i Løn
Med Riflen i sin Arm, at han er Dalens Søn.

D. G.

D. G. Meyer.

Død 1791.

Borgemester i Tønsberg.

Det eneste Digt, vi fra ham have, er Læredigtet om den rinae Stands Fordele, indrykket i det norske Selskabs Skrifter første Hæfte; til en Prøve deraf udskrives Begyndelsen.

Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnarumve fames sollicitauit opum.

Ovid.

Stig Høiheds Slave kun! bliv stor! tving Modgangs Bølger!
Jeg hos et naisomt Folk, i rolig Friheds Egn,
Et Liv ukiendt med Pragt, men uden Sorger, dølger;
Hvor glemte Ringhed blev mod voldsom Frygt et Hegn.

Her Venskab smilende mig hellig Fristad byder
For sorte Sorgers Hær, som raser i dit Bryst,
Naar, i din Pragt indsvøbt, du Stoltheds Ønske nyder,
Og kiøber gyldne Baand, trods medfød Friheds Lyst.

Her ofrede jeg dig, mit Forsyns milde Styrer!
Den første skiønsom Tak, som Mistvivl qvælte før,

Naar

Naar fra beklemte Bryst Bekymringers Uhyrer
Bortrante selv det Haab, som Livets Vei udgior,
Her, klarnedes mit Syn, jeg saae selvgiorte Plager
Bersve Hiertet først medskabte Nøisomhed,
Og at det dybe Suk, den dødelige drager,
Ei altid vidner Nød, men blot Begierlighed.
Jeg saae en stræbsom Slægt med Ringheds Kaar fornøiet,
Som ærer Høiheds Navn, ublendet ved dens Pragt;
Som under gavnrigt Aag har villig Skuldre bøiet,
Men, for at blive stor, ei blev i Lænker lagt.
Af Glæde rørt min Geist Naturens Lov istemmer,
Som til uskyldigt Nov for medfød Plagers Hær
Sin Yndling Menneskет tyranniſk ei forglemmer,
Men, Aarsag til dets Nød, dets første Redning er.

J. H.

J. H. Wessel.

Omtrent samme Æmne, som den foregaaende, behandlede denne ellers mere, som den komiske Muses Yndling berømte Digter i sit af samme Selskab kronede Priisdigt Nøisomhed, der her aftrykkes heelt, da dets Længde tillader det, og vor poetiske Litteratur vel har faa i hver Henseende mere classiske Stykker at fremvise.

— — — — multa petentibus
desunt multa, bene est, cui Deus obtulit
parca, quod satis est, manu.

HORAT.

Hvor! Damon," raaber Du, "er Dydens Rettigheder,
„Naar ene Fødselen til Lykken Vei bereder.
„Naar Slumpelykke blot uddeler Løn og Straf,
„Og tit dens blinde Had Uskyldigheden traf?
„Hvad har vel jeg forbrudt, som maa i Kummer leve,
„At jeg ei blev bestemt, som hine andre bleve,
„Til Herlighed og Magt, og fød til Croesers Guld?
„Mon disse Skiæbnen har ved Dyder giort sig huld?
„Og kan man, før man blev, vel ogsaa Dyder øve?
„Hvad kunde, før jeg blev, mig vel dens Gunst berøve?

„Da

„Da jeg endnu ei var, hvad mon jeg da begik,
„Hvorfor til Straf jeg Nød, Foragt og Trældom fik?"

Den Straf kun indbildt er, hvis Vægt du lider under,
Du lige Lykke fik med dem, som du misunder,
Thi samme Maal tilfaldt hver Stand af Vee og Vel,
Og Herren uden Grund misundes af hans Træl.
Men vi forringe let de Plager, os ei trykke,
Og altid dobbelt stor anseer en fremmed Lykke;
Man priser lykkelig hver Stand foruden sin;
Din blev dit Ønskes Maal, hvis den var ikke din.
Men nu dens Fortrin faaer endogsaa Navn af Plage,
Og Grunden til dit Vel var Grunden til din Klage;
Arbeide Trældom blev, og Nok blev nævnet Nød,
Skiønt al Velsignelse fra disse Kilder flød.
Du drager dybe Suk, for dine Kaar forbinde
Til daglig Flittighed, for daglig Brød at vinde,
Kiend din Vildfarelse, kiend din Lyksalighed:
Arbeidsom, maadelig, du ei af Plager veed,
Som Overflødighed og Ørkesløshed døie;
Ja! Livets første Held var Lønnen for din Møie:
Den muntrede din Siæl, den luttrede dit Blod,
Ved den du hviled' trygt, og glad igien opstod,
Den ene krydede de tarvelige Retter,
Hvorved du dagligen med lige Lyst dig metter —

Kan

Kan Uheld vel bestaae med saa at lide Nød?
Og valgte du dig før, om man dig Valget bød,
At sidde væmmelig ved mange kræsne Retter,
Og tvinge ned en Gift, som dræber, naar den mætter,
Og allermest er Gift og allervisseſt Død,
Fordi den bragtes dig i dosig Ladheds Skiød,
Hvor sundest Føde mindst kan trættet Gane smage,
Hvor slappe Følelser tit smagte Vellyst vrage,
Og misbrugt Overflod, til alle Lyster vant,
Sin Vemmelse tilsidst i Smerter endet fandt,
Hvor Døden selv var Trøst, hvis brudte Pligters Torden
Ei dig bebreidede, du brød Naturens Orden,
Og havde selv dit Liv saa snevre Grændser sat?
„Men svarer Damon mig, min Frihed overladt,
„Jeg ikke rasende det værste skulde vælge,
„Ei for utæmmet Lyst min Ro og Helbred sælge;
„Nei maadelig, som nu, jeg midt i Overflod
„I rolig Noisomhed med Nok mig nøie lod.
Min Damon, sielden kun vi egen Svaghed mærke,
Og til vi have tabt, vi troe os gierne stærke,
Den derfor tryggest er, som sattes i en Stand,
Hvori han ei til Strid saa let udæskes kan:
Men sæt, du er den Helt, den sieldne Dødelige,
Som altid seierrig kan Fristelser bekrige,

Sæt,

Sæt, at i Lykkens Favn du Lyster overvandt,
Som tit med Slavebaand selv Dydens Kiemper
bandt;
Hvad nye Fortrin blev da Frugten af din Seier?
Hvad eiede du da, som nu du ikke eier?
Om det er ikke dit, som du ei nyde tør,
Vandt du kun netop Nok, og hvad du havde før.
"Men Æren — Blandt en Sværm at vide sig
den bedste,
"Og tegnet stor, paa sig saa manges Øine fæste,
"At finde lydige, saa snart en Mine bød,
"Det dog et Fortrin er, den ringe Stand ei nød."
Misund, o Damon! ei, men heller ynk den
Stolte,
Som Dyden dristigen for Ærens Skygger solgte;
Hans Lykke, som saa stor i Haabet viiste sig,
Ved Nydelsen forsvandt, den lette Taage liig.
Forført ved Glædens Glimt, som lyser i hans
Mine,
Du ønsker dig hans Kaar, og kiædes tør ved dine,
Men viid, hver Muskel blot ved Kunst afrettet er,
Og troløst Vidnedsbyrd om Hiertets Tilstand bær.
Han skulde i sin Pragt sig høist elendig troe,
Din ei Misundelse forstyrrede din Ro,
Hans Vel (om indbildt Vel kan kaldes saa) sig
grunder

Paa denne Kundskab blot, at Ringhed ham misun-
der;
Men paa den ægte Dyd (thi den er lige fri
Fra Misfornøielses og Hovmods Tyranni)
Kan Lykkens blinde Gunst ei dybe Indtryk gjøre;
Den som ved Dyd er stor, gjør Høihed ikke større!
Det sande Vee og Vel er Frugt af Dyd og Last,
Og denne Sandhed staaer til Himlens Ære fast:
At lige Skyldige og lige Plager trykke,
Og Ligemænd i Dyd er Ligemænd i Lykke.

O. Horrebow.

Vicedekanus paa Communitetet.

Fød 1773.

Her meddeles Begyndelsen af hans moralske Læredigt Guds Tilværelse, som det ustridig vil være høist interessant og lærerigt, at sammenligne med Tullin.

"Betvivl en Gud og føl, at størst er den,
Som uden Haab til ham er Dydens Ven!"
Saa Daarers kolde, mørke Viisdom lyder,
Og svag er den, som med Vanini troer *)
At finde Almagts, Viisdoms, Godheds Spor
I mindste Straa, hvorpaa et Kryb-sig fryder.

Kom, Yngling, kom, med mig du være svag,
At du kan vorde stærk paa Modgangs Dag.
Der er en Gud, saa al Naturen raaber.
Lykkalig den, som paa hans Godhed haaber!

Hist kneiser stolt et Bierg mod Himlen op,
Bemoste Ege paa dets Tinding suse,
Og Havets Bølger ved dets Fødder bruse,
Ved Stierners Glimt bestig med mig dets Top.

*) Vanini var en italiensk Philosoph, der for sine frimodige Sætningers Skyld blev af de ophidsede Munke fordømt som Gudsfornægter, skiøndt han i sine Skrifter havde tydeligt talet om en Guds Tilværelse. Af et Straa beviste han for sine Dommere og Bødler Guds Tilværelse.

Hør Vaarens Glædessang fra tætte Grene,
Betragt den skiønne, underfulde Scene,
Som Jord og Hav og Himmel aabner os,
Og føl, besnærende Sophist til Trods:
En Gud til Skabtes Fryd har dannet Jorden,
En Gud fremvinket har til Glæders Hjem
De Kloder, som i skiøn urokket Orden
Paa hiin azurne Bane skride frem.
„Ak" sukker du, „Ak er dog Verden ikke
Et Volds og Mords og Qvalers Rædselssted?
See Dyr mod Dyr med Vredens Lynildsblikke
Fremstyrter grumt i vild Blodtørstighed.
Paa Jorden Slangens Braad og Løvens Tænder
Og Tigrens Klo udbrede Skræk og Død.
Til Høges Rov blev skyldløs Due fød;
Igjennem Luften flygtende opsender
Den Raab om Hjelp. Forgieves er dens Skrig.
Alt under Høgens Klo den vaander sig.
Men see, paa fierne Qvist den kiælne Mage
Bortkurrer sørgende de lange Dage,
Og til de elskte Smaa vemodigt seer,
Og sukker: Eders Fader er ei meer.
Og vend dit Blik mod Havets sølvblaa Bølger;
Selv i dets mørke Dyb er ikke Fred.
See Hvalen bange Skarer grum forfølger;
Forgieves søge de et Tilflugtssted;
Den liig en Grav uhyre Gab oplader,
Og

Og i dets Svælg nedsynke Myriader.
Og Dyrets stolte Herre, Menneſket,
Endnu langt mere gruſom er end det.
Om Broder slynger Broder Trældoms Kjæder.
I Fængslets Mulm nedtrampet Uskyld græder.
Med Konst fremlokke Bødler langsom Qval.
Vildt hyle Smertens Skrig i Kampens Dal.
I Flidens Hytter rase Mordbrands Flammer.
O, ingen Gud, som disse Rædsler bød!
Den Tanke er mit piinte Hierte sød
Ved Synet af vor grændseløse Jammer."
Saa klager du. Ak hvorfor ruger kun
Din mørke Tanke over Jordens Qvaler.
See spraglet Foraarsdal og lysgrøn Lund.
Naar Solen neð i Purpurbølger daler.
See Hjordene med udspendt Yver gaae
I høie Græs ved stille Sølveraa.
See Landets raske Mænd og sunde Piger
Med Glæde svæve over Blomster frem.
Mens Luften aander Vellugt hen til dem,
Og Fugles Jubelsang mod Himlen stiger.
Sid selv paa huld og tro Venindes Skjød.
Beed Øjet male Hjertets Saligheder,
Og føl Naturens Høitid dobbelt sød,
Og føl en Gud, som skabte os til Glæder.
O, denne Fryd blev hele Jordens Lod,
Var kun hver Jordens Borger viis og god.

Poetisk Satire.

L. Holberg.

Hans fire Skiemtedigte ere, som i hans Caracteristik er indreb af Suhm, endnu ikke fordunklede af nogen. Efterfølgende Sted er taget af hans første Satire, Heraklit og Democrit, og kan tillige tiene til Beviis, hvad Virkning hans Satire har havt, da adskillige af de spottede Daarligheder reent ere forsvundne iblandt os.

Jeg finder, hvis mig selv jeg eene giennemgik,
At skrive andet jeg ei Tid og Stunder fik;
Meer det vidtløftigt blev hver at igiennemhegle,
Og vise, hvorudi enhver og alle feile,
Jeg slutter derfor, hvis af Maanen En faldt ned,
Midt i Europa, i en stor poleret Sted,
For egen Undergang saae Brødre selv at feide,
Ja Hovmod sandt og Pragt, i Ting, som os bebreide,
Os vise aliermeest vor største Uselhed,
At Aadsler man med Pragt i Graven legger ned.
Naar efter Bue-Strøg han skiægged Mænd saae springe,
Naar og til Glædes Tegn han hørde Klokker ringe,
Just for et Menneske af andet myrdet er;
Just for i Menneske-Blod man Steder svømme seer.
Naar en Mathonem han ser Heste saae at føre,

Blev

Blev vaer et Esel i en gylden Vogn at kiøre;
En anden derimod, i hvilken skiulet laae
Langt større Sindets Pund, i pialted Klæder gaae,
Een udi Purpur sig og Gyldenstykke svøbe,
Een for en Skilling med tre Snøre-Baand at løbe,
Een udaf Arbeid fast i blodig Svede staae,
Paa det af Overdaad en anden sprekke maa,
I gylden Æske en Crispinus Folk at bære,
Et Drog, som heller Hest for andre burde være;
Een Skiepper Hvedemeel paa Hovedet at strøe,
Een anden derimod af Nød og Hunger døe.
Een Lænker om sin Hals, een Ringe udi Øre,
Een Hat paa Hovedet med Fugle-Fiær at føre,
Naar han en hvid, en sort, en rød, en broged saae,
Med sviklet Strømper en, en anden Barfod gaae.
Een for en Fugle-Fiær, guldbræmmet Hat sig bøie,
Een vige med Respect for en guldfryndset Trøie,
En Skare gamle Folk i fire Rader staae,
At giøre krumme Spring, nu links, nu recht at gaae,
At holde Stokke nu paa Skuldre, nu ved Side,
Nu derfor staae paa Pæl, nu paa en Træhest ride,
Een, naar to Terninger, som veltes paa et Bord,
Vil ikke løbe ret, at hidses op til Mord,
Een, som af Frygt, han ei affindig nok kan være,
Forstand udrydder med at drikke, finkelere,
Hvis det, ham Sind betar, ei hiemme findes kan,
Det føre over Hav og Sø fra andet Land,

Een rive Haar og Hud af Hagen og af Panden,
Een for lidt gult Metalt sig overgive Fanden;
Een sig at hænge op, een styrte sig i Vand,
For han ei sidde maa paa andres høire Haand.
Een for ni Stykker Træ den ganske Dag sig bøie,
Dem nedslaae, for igien at sætte op med Møie;
Paa høie Steder i hver Gade Folk at staae,
At vride, vende sig, og Hænder sammenslaae,
At raabe: kiere Børn! I Levnet maa forandre,
Vi ynke eder, skiøndt den samme Vei vi vandre;
Om hos enhver i sær han udi Huset kom;
Hvad vilde over os han fælde for en Dom?
Naar han saae arme Folk sig efter Moden rette,
Alt hvad man har fortient, paa een Dags Brøllup sette,
For efter Moden strax at gaae med nøgen Krop,
For efter Moden sig at henge siden op.
Til Sørge-Stuer Folk i Hobetal at trippe,
Ved Trøste Taler for en Sorrig at oprippe,
At rive Plasteret af nylig læget Byld,
Og sige, at det skeer for idel Venskabs Skyld.
Til Barsel-Stuer sig i Æsker lade slæbe,
For Barsel-Qvinder med Lykønskninger at dræbe;
End Fødsels-Noden selv den Pine større er,
Er det fornuftigt? ja, det efter Moden skeer.
Sær sig han undred, og af Latter maatte sprikke,
Naar han i Vertskab kom, saae Folk paa Sundhed drikke

Halv

Halvanden Time med et Glas i Haanden staae,
Sig hæs at skraale, før man Taar i Hals kan faae;
Han loe ei mindre, naar han ansaae andet Væsen,
Een maled Blade sig at stikke op i Næsen,
Skiønt Doktor siger, at det Hoved kruset giør,
Det er fornemme, man sligt derfor eene giør.
Een anden sælge Brød for beeske Tobaks Blader,
Hvormed fra Morgen han til Aften Piber lader:
Dens Røg indsue før at blæse ud igien;
Det smager vel, thi det er ført fra Indien.
Ved Ny-Aars Tider, skiøndt man intet derved meener,
At storme Huuse, for at sige; Skyldig Tiener!
Naar han blev saadant vaer, med tusind Sager meer,
Han vilde raabe: Jeg fornuftig Siel ei seer!
Han vilde troe, at Dyr, at Fiskene i Havet,
Med det, man kalder Siel, alleene var begavet,
Han mere Orden hos et Esel fandt og Tyr,
Hos Fuglene i Luft, hos usle krybend Dyr;
Hos Edder-Koppe selv, der sig til intet spinde,
Han heller tænkte en fornuftig Siel at finde,
Til Maddik, Flue, Myg han vilde heller gaae,
Og i Societet med dem sig vilde slaae.
Han vilde dømme saa, slig Merke dertil lægge,
At Folk var dømmed Dyr til Latter at bevæge,
Sligt uanseet enhver stor Viisdom hos sig seer,
En Daare bryster sig, en andens Feil beleer,
Igiennemhegler Feil, er over andre Dommer.

Slig Straffe-Prædiken mig moxen forekommer,
Som een Afsindig, der af en Afsindig loe,
I Daare-Kisten man fandt slutret begge to.
Den eene adspurt blev om sin Staldbroders Væsen,
Han trak paa Axlene, en Rynke slog paa Næsen,
Og sagde: stakkels Mand! han lidt forrykket er,
Sig for Prophet gir ud, er derfor her, desvær,
Jeg maa fra Morgen fast til Aften for ham præke,
Jeg kan ham dog ei fra slig daarlig Mening trække,
At han ei er Prophet, jeg burde vide vel,
Jeg, som enhver jo veed, er Englen Gabriel.
Saa er det, naar en Blind en anden vil geleide,
Naar Menneskет vil Feil et Menneske bebreide,
Man Verden stille maa som Daare-Kiste for.
Hvad som i Himlen skeer, hver troer, at han for-
staaer,
Fordømmer andre, og sit eget Lys kun skatter.

Chr.

Chr. Falster.

Rector i Ribe.

Fød 1690. Død 1752.

Denne Holbergs Samtidige var ustridig hans ikke uhældige Medbeiler, og vil det i Sammenligningen mellem dem altid komme an paa, enten man giver Skiemtedigtet eller den straffende Satire Fortrinet. Falsters Satirer ere ikke samlede. Worms Lexicon nævner 6: Den daarlige Rang-Syge; Den uforsvarlige Recommendation; Daarens alamodiske Leveregler; Vore Tiders onde Opdragelse; Den daarlige Udenlands Reise, og Verden som et Dolhuus. Af den sidstnævnte afskrives Slutningen, hvor Digteren efterat have skildret de forskiellige Lemmer i Daarekisten taler saaledes om sig selv.

Gak nest op til, der sidder den,
Som haver skrevet dette,
Som nep er meer forstandig, end
Det Lam, der gik i Rette
Med hin Æsopi Ulv, fordi
Han det opsluge vilde,
Da dog Naturen lader i
En Ulv sig ei formilde.

Saaledes gaar det og med ham:
Al Uhyd vil han hævne,
Den vilde Tiger gisre tam,
Og slette det Ujævne;

Han

Han for sig selv en Landstings-Ret
Mod hele Verden fører,
Tilspørger Folk om det og det,
Og Vidner overhører.

See! spørger du ham, hvo der har
Forordnet ham til Dommer?
Du kun et philosophisk Svar
Derpaa af ham bekommer,
At den Commission ham er
Af Sokrates paadraget,
At dømme og forfølge hver
En Hoved-Skielm til Kaget.

Men hav den stakkels Mand undskyldt,
At han sig saa formaster,
Og er med Nidkierhed opfyldt
Mod sine Tiders Laster:
Han mindes ei, at Sokrates
Er død med sine Dyder,
Og at en Ræv dog bider Giæs,
Hvor meget man end skyder.

Lad ham i Fred omløbe med
Sin Limstang udi Haanden,
At feie hvert et ureent Sted,
Og at uddrive Aanden,

Som

Som spøger i hans Naboes Huus,
Hvorfor han knap faaer soved,
Ret som han havde Flagermuus
Og Bremser i sit Hoved.

Lad ham med Ro arbeide paa
Sit Lud-Bad at oprette,
Hvorved han Verdens Taterblaa
Og sorte Hud vil tvette.
Hans Skiers-Ild dog ei rense kan
De sudlervurne Siæle;
— — — — — — —
Og Tyven vil dog stiæle.

Bolle Villum Lüxdorph.

Fød 1716. Død 1789.

Geheimeraad og Ridder.

Af denne især som Latinsk Digter navnkundige Lærde have vi een eneste Satire, Tossernes Lyksalighed, som findes indrykket i k. V. S. Skrifter andet Stykke, og som maaskee i sand Urbanitet har i vor Litteratur faa lige.

Kiøb Viisdom! kiøb Forstand! af Salomon er skrevet
Hiin viise Konges Raad er nu en Regel blevet.
Den heele lærde Flok, spørg dem derom, de vil
Dig svare: Skynd dig, kiøb, slaae strax, for Guds Skyld, til!
Men skulde Viisdom selv med Upartiskhed tale,
Jeg frygter, tvertimod den vilde os befale,
Og sige: Kiøb mig ei! du kommer vist til kort;
Men har du kiøbt, saa byt mig strax for Dumhed bort.
Slig Tale skurrer vel udi de Kloges Øre,
Som Dumhed til en Pest, et Spøgelse, vil gisre;
Men saae de Tossers Hæld, de gav den bedre Navn,
De merkede da først dens Herlighed og Gavn.
Ja! hvo som vil med Flid det rette Middel søge,
Der ham Lyksalighed kan give og forøge,

Han

Han Dumhed søge bør; saa faaer han, hvad han vil,
Men Viisdom snarere ham hielper fra, end til.
Den fede Dumhed jo med Lyst til Takke tager,
Og mættes kan af det, den sultne Viisdom vrager,
Naar denne mangler, ved at lutre Verdens Guld,
Tar hiin mod grovt og fiint, og haver Pungen fuld.
Kun faa, blant Verdens Flok, den Viise er til Maade;
Fast alle derimod staae i en Tosses Naade.
Den Vise al Foragt, som Banesaar, anseer;
Det kildrer Tossen, naar al Verden ham beleer.
Ja! han voldgiestes tidt af den ubudne Ære,
For hvilken hiin sin Kraft forgieves maa fortære.
Og hiin, som frygtet er, selv altid frygte maa,
Da denne, som en Klods, kan ufortænkt bestaae.
Er Storax Vari Nar, maa Varus Storax føde.
Til Hove kan et Ord den fromme Herre støde,
Betage ham sin Lyst, sin Smag i hver en Ræt;
Men Storax staaer fra Bords fornøiet og forædt.
Af Længsel Crispa maa i hvert et Selskab gabe,
Naar hun ei Rufa har, at spotviis efterabe;
Men Rufa overalt er glad, og ei har troet,
At hun har Lyset holdt, naar det paa Bordet stod.
Joost ved sit Hoved har i Høihed vidst at stige
Net op saa høit, at han Herr Corts Paryk skal vige.

Om

Om Joostes Hoved sprang, sat Corts Paryk dog der;
Thi mindre farlig den, end Joostes Hoved er.
Hvordan den Viises Liv jeg da mod Tossens veier,
Seer jeg ei rettere, end at den sidste eier
Jo meer Lykksalighed, og har Sex-Sinke for,
Naar ellers begge har for Resten lige Kaar.
Hvad er da Viisdoms Gavn, dens Hensigt, og dens Ende? —
„At man den ægte Dyd kan fra den falske kiende;
„At man i Ligevægt sit Sind at sætte veed;
„Og følge Dyd med Lyst i Velstand og Fortred. —"
Er dette Viisdoms Frugt? — Da maa sig Viisdom skamme,
Naar Dumhed lettere og bedre giør det samme.
I det Fald, eet af to! Sæt enten større Priis
Paa Dumhed, eller sig: en Tosse just er viis.
„Hvad skal (blev Pyrrhus spurgt) den store Krigsmagt giøre? —"
„Italien og Rom den under Aag skal føre. —
„Hvad meer? — Sicilien indtages strax. — Hvad saa? —
„Med første gunstig Vind vi til Carthago gaae. —
„Ja! sligt forstaaer jeg nok, det derved ei vil blive,
„Egypten, Lybien sig snart skal overgive.
„Som Seierherrer vi kan reise runden om,
„Indtil vi ende der tilsidst, hvorfra vi kom.

„Det

"Det er ei Sagen her. Mit Spørgsmaal er kun dette:
"Naar det nu alt er giort, hvad skal vi da forrette?"
"Min kiere Cyneas, da skal du faae at see,
"Hvor vi skal glæde os, og dandse, springe, lee: —"
"Men hvem har hindret dig, at dandse, lee og springe;
"At du al Verden vil derfor i Harnisk bringe?
"Hvad skal dog den Allarm, den grumme Rustning til;
"Da, uden Sværdslag, du kan naae det, naar du vil?"

Det gaaer med Viisdom saa: Vi faae det vist at finde,
Hvad Arbeid der skal til, hvad Slæb, før vi den vinde;
Hvad Forraad samles maa paa hver en Tid og Sted,
Af gamle Bøger, og af ny Erfarenhed;
Hvor surt er det, sig selv udi Forhør at tage,
Og vænnes fra igien, den Lokkemad at smage,
Som eengang prøves maa, før vi begribe vil,
Den ei er nær saa sund, som den er liflig til.
Og naar da, her ved Skam, og hisset lært ved Skade,
Frue Viisdom naadigst vil tilsidst vort Syn oplade,
Hvad sees og læres da for al vor Flid og Sved?

Hvad sagde Sokrates? — Jeg veed, jeg intet veed!
Saa takke vi for sidst, og komme just tilbage
Til det, vi vidste for, — vor Dumhed. Den
Umage,
Hvorved vi intet vandt, vi kunde have spart.
Ja, om vi ei har tabt paa Reisen, er det rart.
Thi Fødsel og Natur dog lærer Tossen noget,
(Fornsden Sandhed er slet ingen Mand for braaget)
At han skal frygte Gud og følge Landevei,
Skal gisre Ret og Skiæl. Veed vi nu meere? —
Nei!

P.

P. M. Troiel.

Fød 1743. Død 1793.

Auditeur.

Denne for tidlig tabte Digter har givet os et heelt Bind Satirer, udkomne i Odensee 1773 og mindre bekiendte, end de fortiene. Det fierde Brev aftrykkes her til en Prøve. De findes i Brødrene Troilernes samlede Digte udgivne 1801 i to Bind.

Hvis nogen gider ei for Lærdoms sultne Ære
Sit Hoved bryde, og sin Nattesvn undvære,
Bliv Klokker, hvis du har Patroner! eller og
I Fald Du skammer dig, at slaae Dig fra din Bog,
Saa bliv Kunstdommere! Skriv kritiske Aviser!
Og last! Men last i sær enhver, som Mængden priser,
Og er det et Genie, en viis og grundlærd Mand,
Som skriver, nag hans Roes, og brug din skarpe Taud.
Hos hver en Lærdling skal Du sikkert Bifald finde,
Og Poblens Bifald er Dig meer end let at vinde.
Kaa dømme af sig selv, og saa har den Forstand,
At de Skarpsindighed fra Ondskab skille kan.
Thi først er det jo klart, at Zoilus, som dømmer
Homer, og vaager der, hvor selv Poeten drømmer,
Der bliver Mangler vaer, som ingen anden seer,
Er større, lærdere og meere end Homer.
Dernæst er hvert et Skrift jo Mangler underkastet?
Og hvo, som skriver, har fortient at blive lastet.

Dit Arbeid er dig let, saasnart Du ikkun gaaer
Hvert Sted forbi, som Du og hver Mand ei forstaaer.
Merk i dit Exemplar de lærde Ting med Prikke,
Og sæt, som Munken: Det er Græsk, det læses ikke*)
Hvad A er Algebra, det holder Du dig ved,
Og derpaa øver Du al din Skarpsindighed.
Skarpsindighed — O nei! Dom vrangt og ret i Blinde!
Thi Du skal Bifald nok hos større Taasser vinde.
Hvad kan det hielpe Dig, om Du beskeden skrev,
Og ved Beskedenhed en usel Staadder blev?
Thi hvo vil kiøbe dig, i Fald du ikke bider
Dens Ære, for hvis Navn de mindre Navne lider?
Det er din største Kunst, og derudi bestaaer
Kritikens største Magt, som Samsons i hans Haar.
Du maa, som en Tyran, i din Provinds regiere,
Hvis Du vil tænke paa din Indkomst at formere;
Hvis nogen Skrivere med Pung og Mave tom
Skal dele halvt med Dig for en lemfældig Dom.
Skaan Staklen! Vær ham god! Betænk, det er din Broder!
Han skriver kun for dem, som boe i nye Boder,
Og ei for lærde Folk! Und ham et Maaltid Mad!
Saa blir han Autor, trykt, og lædsket, mæt og glad.
Straf den, som skriver kun af Lærdes Drift, af Ære! Men

*) Græca sunt, non leguntur, skrøve Munkene i gamle Dage in margine i Afskriften af latinske Bøger, naar der forekom et Ord, de ikke forstode.

Men lad en Staadder sig i Ro af Pennen nære!
Er det ei bedre at han skriver, end han stiel,
Og at han giør en Bog, end at slaae Folk ihiel?
"Men hvis jeg drister mig mod Ancher og hans Lige,
"Da vil de, siger Du, mig gandske vist bekrige,
"Da vil de vise Folk, at al min Bitterhed
"Er kun et Skalke-Skiul, og at jeg intet veed."
O nei! Tænk aldrig det! De elske ei at trettes.
De veed, Du skriver ei af Had, men for at mættes,
Kan nogen undre sig, fordi en sulten Mus
Har ædt en Ode op af hans Horatius?
Fordi den aad i Flæng, og ingen Forskiel vidste
Paa Miltons Paradis, det første og det sidste? *),
En god Skribent er vis paa Bifald, om han end
Har ingen Journalist i Verden til sin Ven.
Mon Newton lod sig vel af Frankrigs Kieglen skrekke, **)
Og for en Pennekrig fra sine Stierner trekke?
Og tar end Leibnitz ham hans Fluxioner fra,
Saa har han Ære nok og Sindet Ro endda.

E.

*) The Paradise lost and The Paradise regained. Det sidste er ikke at ligne med det første.

**) Isaac Newton indlod sig aldrig selv i nogen Tvistighed med andre Lærde, men lod sine Venner føre sin Sag mod Leibnitz, angaaende Opfindelsen af Fluxions-Reguing.

E. Storm.

Af hans ikke faa satyriske Digte, der for det meeste uden Navn findes omspredte i vore periodiske Skrifter, aftrykkes her af Mskr. Minerva for November 1788 følgende Carmen.

Om Velgiørenhed.

Tillader mig, o Rige, Mægtige!
Hvis Lod det blev, at spøge og at lee,
Som fiase Livet bort i Glædens Skiød,
Og aldrig saae den usle Broders Nød;
Tillader mig, at bryde Eders Fred
For nogle Øieblik; thi ak! jeg veed,
At Audiencen ei kan blive lang,
Saasnart der handles skal om Næstens Trang.
Den hører man saa nødig noget om,
Fordi man kiender selv ei Fattigdom,
Ei Frost, ei sulten Tarm, ei Seng af Straa;
Man har sit Edderdun at snorke paa,
Har tætte Værelser, har Brænde nok,
Og af Opvartere en talrig Flok —
Om Morgenen staaer Thee og Chocolat,
Og Ryngeelssuppe (om man vil) parat.
Om Middagen man plantes ved et Bord,
Til hvis Fuldstændighed den halve Jord
Er plyndret. Aftenen er varm og blid;
Man slagter paa sin Fransk den lede Tid

Med

Med Kort, Concerter og Comedier,
Et cætera, til man Suppeen seer;
Den skylles ned med smaa og store Glas
Af alle Slags, og derpaa vel tilpas
Man trilles hiem ved Midnatsklokkens Slag,
I en lakeret Æske. Næste Dag
Begynder man da Capo, hvis man kan,
Det er: hvis Maven er i brugbar Stand.
Thi stundom oven paa et Giestebud
Maa Lægen hentes, for at feie ud
De sure Levninger af kostbar Mad,
Der nylig smiled' paa forgyldte Fad,
Men piner nu den høie Æder, saa
Han i en Maaned ei tør tænke paa
At svælge andet, end hvad Doctoren
Bevilger ham. Saa glider Tiden hen
For mangen Hædersmand, ja Excellents,
Imellem Gallafryd og Penitents.
Alt dette uanseet, har Rigdom dog
Sin skiønne Side, som ei nogen klog
Miskiende kan. Naar Stymperen, som jeg,
Seer tusindhaande Nød paa Livets Vei
Forfølge, gribe, martre Mennesker,
Saa sukker han; thi ak! han kan ei meer.
Den derimod, som Himlen Vælde gav,
(Og Guld er Vælde) han kan bøde af
For meget Ondt, kan vende Lediggang

Til gavnlig Flittighed, og Sorg til Sang;
I skiulte Vraa aftørre Ædles Graad,
Og staae Betrængte bi med virksom Daad;
Afværge Vold og lønligt Tyrannie,
Og giøre Sygdom karsk, og Trældom fri.
Seer han en Nøgen, han kan klæde ham,
Seer han en Hungrig, han kan mætte ham,
Beskytte den forladte Enkestand,
Og tage sig den Faderløse an.
Kort: Han kan brede Held og Glæde ud,
Og være i sin Kreds en liden Gud.

Hvad skuer jeg! En Midas tyk og feed
Faaer hist et Ansted af Godgiørenhed,
Og klæder Alteret og Præstens Ryg —
(Han paa sin Salighed vil være tryg)
Hans Navn i et velsignet Minde staaer,
Mens Naboen til Slutteriet gaaer
Af Mangel paa et Forskud, som hans Flid
Erstatted' gierne om en føie Tid:
Han bad — Dog, Midas med sin Gud forligt,
Har Øren meer end nok, men ei til stigt.
Imidlertid —

Dog, jeg opholder Dem,
De skal paa Bal, alt kiører Vognen frem.
Indsvøb Dem vel, det fryser stærkt i Nat,
Og drik, naar De blir heed, ei alt for brat!

J.

J. Zetlitz.

Mellem hans egentlige Satirer fortiener uden Tvivl den i Norske Selskabs Samlinger tredie Stykke indrykkede det første Sted. Nedenstaaende vil med Fordeel kunde sammenlignes med et Par af de foregaaende Stykker.

Ja Cleon! du har Ret, hvor fattigt Landet er,
Saa er vor Ødselhed dog næsten uden Grændser.
Vi, som har neppe Raad at lønne en Barbeer,
Vi fødes, giftes, og vi døe som Excellentser;
Jeg vil ei tale om den Sum, som fraadses bort,
Vor Gane, dette Svælg for heele Millioner,
De Penge, Kiøbenhavn af Landet taer for Kort,
For Attestats til os, og Stads til vore Koner.
Nei, tag et Læs Papir, og kræv en Evighed,
Om mod vor Ødselhed du vil satirisere;
Thi nævn mig kun den Ting, vi ikke ødsle med,
Vor Tro, vor Salighed, vort Gods, vort Liv, vor Ære.
Saa stort et Emne ei min Aande strækker til,
Og Dagen blev for kort til dette at opregne,
En ringe Bagatel jeg her kun nævne vil,
Hvormed der ødsles stærkt, og ødsles allevegne,
Papir — Hm — siger du — Papir: jeg gietter alt,
Det Banqven gielde skal og vore skrevne Penge,

O intet mindre! før min min Skræder er betalt,
Jeg ærlig sparsom ei en Hvid til ** skal slænge.
Nei klog jeg seiler klar Publicitetens Skier,
Og tager Seglet ind for Raadheds Kastevinde,
Tallotteriet selv hos mig uskyldigt er,
Og i mit simple Vers gaaer Staten ei i Blinde.
Jeg veed det alt for vel, hvor stærk en Kobbermuur
Om Daarlighedens Borg fra Arrilds Tid sig reiser,
At ** og ** omsonst mod Misbrug gaae paa Luur,
At, alle Anfald trods, i Sky dens Tempel kneiser.
Og om jeg ivrede mod Landets Daarlighed,
Og beiled i mit Harm til selv Paskillens Muse,
Hvad vandt da jeg, og hvad vandt Landet vel der-
ved?

Er nogen Skurk saa svag, at Ord ham kunde knuse?
Har Wessels Herremand, som engang sovned hen,
Vakt milde Følelser i haarde Brødres Hierte?
Og han, som dyppede i Galde hvasse Pen,
Og skildred Kiøbenhavn — Spørg, om han ikke
lærte,
At Tid og Harm var spildt? Spørg, om til nogens
Gavn
Hans Hiertes Billighed er problematisk blevet?
Spørg om det Speil, som han forærte Kiøbenhavn,
Tvang det at vaske sig, og hvorfor han har skrevet?
Just dette Skriveri er, hvad jeg ivrer mod,
Og denne tykke Green paa Dydselhedens Stamme

Er

Er det, jeg hugger paa. Mon ikke Verden stod
Foruden al Moral, og blev omtrent den samme?
Hvor meget godt Papir er ikke ødelet bort
Paa Klager mod den Nød, som vore Laster nære,
Der viist omdannet i Hr. Dreslers Haand til Kort,
Sin Autor havde giort langt mere Gavn og Ære.
Tag med Ærbødighed og lærelysten fat
Philosophiens Bog, den dybe Rothes Skrifter,
Hvor Viisdom siner frem igiennem Sprogets Nat;
Beregn den Sum af Gavn, som den i Landet stifter;
Naar du erfarer da, hvad let erfares vil,
At ingen Dødelig derved er bedre blevet,
Og at hans Skrifter er, som de, der ei var til,
Saa ynk hans Fingre for hver Linie, han har skrevet.

Du elsker Norge — let jeg ikke glemme kan
Din norske Siels Triumph, din Tale fuld af Varme,
Og Ilden i dit Smiil, som mig og tændte an,
Den Gang du krysted mig i vennehulde Arme,
Og sagde, glæd dig Ven, og deel mit Hiertes Fryd,
Læs disse Fordringer, og tænk de blide Dage,
Naar Norge ledet hen til Held af mandig Dyd,
Sit Navn, sin Velstand, og sin Styrke faaer tilbage.
Jeg sværmede som du, som du jeg reiste alt
Paa Dovres stolte Ryg en Støtte til hans Ære,
Som havde Landets Tarv til Landets Sønner talt,
Og vovet faderlig selv Fyrsten at belære;

Saa

Saa var min Glæde og, da for mit kiere Folk
Sig trænged mandig Røst til Kongesønnens Øre,
Kun spurgte jeg: Hvi blev en Fremmed Norges
Tolk?

— — — — — — — — — —

O Ven! jeg sværmede, ei saae, hvor klogelig
Og viist de handlede, de Hædersmænd i Landet,
Der taug som Natten, og med Patriotens Skrig,
Det latterlige Skrig, ei sine Klager blanded'.
Hvo, som i god Behold har endnu sine fem,
Vil male for en Blind og synge for de Døve?
Men hvo er seende hos os? hvo hører? drag ham
frem,
Viis ham vor Tilstand og den Daarlighed, vi øve
Og han skal ærgre sig, og døe af Græmmelse,
Og Landet jorde i Triumph en leed Cynikker,
Som præker stræng Moral, naar vi har Lyst at lee,
Og nævner Bondens Sved, naar Herremanden drikker.

G. H. Olsen.

Fød 1760

Professor og Notarius Publicus.

I det af ham 1791 i Sorøe udgivne Bind Poesier findes adskillige Satirer af det alvorlige og didactiske Slags. Nedenstaaende er udskrevet af Satiren Menneskefrygt og den falske Skam.

Ja denne tærende og sikre Gift,
Den kaade Yppighed, der liig en Kræft
Sig æder ind til Marven i hver Stand;
Og disse lysekronte Cirkler, som
Fremkalde med den sidste søgte Skiero
Det tomme Billede af Glæden, som
Forlod den øde Bo; og denne Glands,
Der liig et Stierneskud henfarer brat
Kun for at vise Mørket sortere —
Hvad fødte dem, hvis ei en usel Frygt:
"Hvad mon vel ellers Folk vil troe derom?" —
Og hvo er da de Folk, du frygter for,
Hvis Domme spilde dig dit Hiertes Ro,
Og Smilet af din Dommer i dit Bryst,
Af din Samvittighed, din Skytsgud, før
Du syndet har, din Bøddel, naar du faldt?
Ha! var det ikke Mennesker, som du,
Og oftest ikkun Daarerne blandt dem?

Kun

Kun Uslinger du hemmelig beleer,
Og dog adlyder slaviſk aabenbar?
Saa ſukker Pigen i Lønkammeret,
Hvis hele Lykke hænger ved en Traad,
Ved hendes Glands, ſom nys en Veilerhær
Med lysende Juveler ſmykkede;
Og frygter Verdens daarlige Foragt,
Hvis hun ei liig den anden Paafugl kan
Fremtræde straalende — Hun ſnubler alt.
Saa gruer den forførte Yndige
For Verdens Dom, for onde Tungers Brand,
Og overgiver Fosteret til Ham
Som seer den Undertryktes tause Qval;
Og vandrer selv, forfulgt af tusend Nag,
Bespændt af Helvedangst — til Bøddelen.
Saa rædes Ynglingen før Verdens Dom,
Og blotter Brystet for den nedrige,
Den æreløse, bidske Skiendegiæst,
Som fordrer ham, i Ærens høie Navn,
At spilde i en lønlig Vraa det Blod,
Som ikkun rinde bør for Fædreland.
Saa qvalte tidt en falsk Undseelse
Den stedz sig sikkert hevnende Natur.
En Kone kisser med sin Mages Sveed
Et farvet Pulver til sin gustne Kind.
En Moder støder Barnet fra sit Bryst,
Og lægger saa den spæde Krop i Baand.

En fornem Fader tør ei rygte selv
Den ædle Qvist, der spirer af hans Lend;
Men overgiver den, stedfaderlig,
Til Leiesvenden med den flakke Siel.
Saa flyer en Modenar, der har ei Værd,
Ei Gyldighed, ei Ære ved sig selv,
Sin somme, sikre, stedse simple Ven
Blandt Gyldenstykkes Folk, og sniger sig
Svag, uselvstændig, og tvivlraadig, som
Hiint Esel mellem tvende Stakker Hø,
Hen til en Mand, som Rangforordningen
Barmhiertig gav en Plads blandt Hædersfolk.
Saa døer en Tycho Brahe, zitrende
Af Frygt, at see sig udleet af en Nar.
Fordømte Frygt! fordømte falske Skam!
Hvormed belønner du da Uslingen,
Som trællende adlyder dine Bud?
Han flyer Foragt — og finder idel Haan,
Og liig et Rør, som Vinden leger med,
Liig Hanen, som af Blæsten dreies om,
Saa tumles, dreies han af Verdens Dom.
O hvor langt sikrere erholdt du ei
De Kloges Agt, de sande Ædles Gunst,
Og Daarernes Beundring selv, naar kun
Du modig med Fornuftens Lod i Haand,
Med Øinene henvendte paa dig selv,
Og agtsom paa Naturens blide Røst

Opfyldte tro dit Kald, og søgte saa
Din Ro, dit Haab, din Løn i egen Barm;
Foragtende den blinde Skares Roes,
Ophøiet over al dens hæse Skrig.
Lad Modepøbelen saa more sig
Med Skumleri — gaae kiek din valgte Vei,
Snart trættes de, hvis du ei trættes først.
Giør vel! og du vil faae Bagtalere!
Giør bedre! og du vil forvirre dem!
Du seirer sikkert, og den skumle Nids
Foragtelige Pile glide snart
Afmægtige ned fra dit sikre Bryst.

F.

F. H. Guldberg.

Af hans trende Satirer: Birken, Bøgen og Haslen, indrykkede i den danske Tilskuers syvende Aargang, afskrives den førstes Begyndelse.

O Birk, som hist, paa Norges Klippebund,
I Fædrelandets Favn, dit Løv-Slør reiser,
Foragter Dalen, seer mod Himlen kun,
Og, selv i Kap med Fieldet, dristigt kneiser!
Men som, til Danmarks Sletter vinker hid,
Veemodigt bøier Grenene mod Jorden.
Og sørger, end-naar Vaaren varm og blid
Med Sydens Kraft nedsmiler over Norden!
Ak! Ingen, Ingen forhen qvad om Dig!
Dog Borgerkrands din Isse bør omvinde;
Thi Viisdom paa dit Bud udbreder sig,
Og for dit Vink maae Dumheds Gienfærd svinde.
Til Egens Hæder henrykt Digter sang,
Og Granens Hymne lød i Harpens Toner:
Selv Rosens Priis ved Luthens kielne Klang
Med Trylle-Gienlyd steeg til fierne Zoner.
Ja! Danske Digter hævede med Lyst
Om asiatisk Palme tidt sin Stemme;
Men Marmorhiertet i hans kolde Bryst
Dit Værd, din Roes, dit lyse Navn tør glemme. —

Med Velbehag af Danmarks yngre Skialb
Et Blad du til din Mindekrands modtage!
Og, svævende om dig, hans Lovsang skal
End lyde høit for sildigst Fremtids Dage.
Ei vil jeg prise hiin, den ædle, Drik,
Der af din Stamme draabeviis kan flyde
Og der skal sødt i Sorgens Øieblik,
Lig Frankernes Champagne, Hiertet fryde.
Nei! tifold større dog din Almagt var,
Da du fra Mørket kaldte vore Fædre;
Og eene du de Viismænd dannet har,
Hvis Bud hver Alder skal ærbødigt hædre.
Du nedlagt har i Pædagogens Haand
Det Scepter, han med Enevælde fører,
Der skiærper, Filen ligt, hver sløvet Aand
Og, vækkende, Geniet selv berører!
Saa baner du til Ærens Tempel Vei!
Paa bittre Torne Ætsvets Søn maa træde,
At han, ved tryllerige Medbør, ei
Skal glemme fiernet Maal og Lønnens Glæde.
Hist Pugeskolens rynkede Tyran
Seer Landets Ungdom skiælve for sin Throne:
Ved dine Øvrige kun beskytter han,
Ulørt, en frygtet og en hadet Krone.
Ved dem han sender Straffens Lynild ud,
At svie Synderens forfrosne Hierte:
Ved dem oplyses strænge Dyders Bud:

Ved dem han varsler grandt for Angers Smerte,
Og fra hans Fødder, fuld af Heltemod,
En hærdet Lærling frem paa Banen stiger,
Der vover kiæk for Retfærd Liv og Blod,
Og Niddings Vold i værdig Kamp bekriger.

Naar til olympisk Leeg, med blottet Barm,
Ved gammel Strand en Nævefægter møder;
Naar feige Skryder segner for hans Arm
Og, under Heltens Fod, i Støvet bløder:
Naar Fisker-Amasonens Tordenrøst
Til Voldgifts Kamp udædig Søster kræver:
Naar Kredsen sluttes, naar de, Bryst ved Bryst,
For Æren sloae, saa hele Torvet bæver:
Naar Gadens Ungdom, med forbittret Skrig,
Beruset Drukkenbolt til Hiemmet leder:
Naar, kun din Afsky, tallos Skare sig
Om Synderen i Spanske Kappe spreder.
Da sukker Landets Ven: og nu saa let
For evig Sandhed Manden Sagnet kiender:
At du kun, Birk! slig Lyst til Dyd og Ret
Fra spæde Barndoms Vaar i Hiertet tænder.

Epigram.

C. Fasting.

For ikke at paadrage os den Daddel at have forbigaaet denne Digart, meddeles her et Par Prøver af vor ypperste Epigrammatist tagne af hans begyndte, og ved hans for tidlige Død afbrudte Tidskrift Provincialsamlingerne.

Til Nasidien.

Jeg veed hvorfor, Nasidien,
Man Themis med en Vægtskaal pryder;
Ei Ret og Uret veier den;
Den veier blot den Skienk, man byder.

Til en Beiler, som fik Afslag.

En Cæsar kom, og saae, og vandt,
I Formaals Tidens Dage;
Som Han, Du kom, og saae, Kleant;
Den tredie staaer tilbage.

Til en Nar, som reiste udenlands.

O du, som riig, og latterlig,
Din Tid paa Reiser vil anvende,
O gid du vilde lyde mig;
Reis Verden om! Lær alt at kiende!
Kuns vogt dig vel, at ingen kiender Dig!

000